Patrick Braum

COMORILE INCAȘILOR

PATRICK BRAUN

COMORILE INCAŞILOR

MITURI ŞI REALITĂŢI

V.1.0

Traducere: PAUL B. MARIAN

www.virtual-project.eu

Patrick Braun
Les tresors des incaş

EDITURA MERIDIANE
1987

INTRODUCERE
IMPERIUL VISULUI

Într-o legendă spaniolă, care s-a păstrat din vremuri foarte îndepărtate într-o ţară din America de Sud, Ecuador, se spune că o familie veche din sud, familia Solanda, care a dăruit istoriei pe soţia eliberatorului ţării, mareşalul Antonio Jose de Sucre, ar fi cumpărat în decursul timpului un titlu de nobleţe „marchizatul de Solanda”. Acestui titlu îi erau adăugate, bineînţeles, pământurile din sud. Dar actul de vânzare preciza că noilor proprietari le reveneau şi eventualele beneficii de pe urma uneia dintre comorile de aur masiv destinate să-l răscumpere pe împăratul incaş Atahualpa, prizonier al spaniolilor, comori care au fost îngropate într-ascuns atunci când acesta a fost executat de către conchistadori.

Actul de vânzare mai menţiona că această comoară se afla într-un loc denumit *la Huaca de Quinara* (mormântul incaş din Quinara), în provincia Loja[1]. Textul nu mergea, din păcate, până acolo încât să precizeze locul exact!

Bineînţeles, această familie şi-a păstrat averea ei personală şi nu şi-a însuşit niciodată comoara care îi aparţinea prin acte. Analiza actului de vânzare este emoţionantă, deoarece *la Huaca de Quinara* există într-adevăr, fiind situat pe malurile unui fluviu menţionat pe hărţile Ecuadorului, Rio Yangana. Denumirea de Yangana e echivalentă, în spaniolă, cu aceea de Yangana, desemnând ţinuturi aurifere care au aparţinut pe vremea imperiului incaş unei căpetenii, unui învingător, unui Ati.

În partea sudică a acestei ţărişoare se află într-adevăr un masiv muntos foarte periculos, greu accesibil, denumit masivul Llanganati. Or, aici se află ascunsă, istoria o dovedeşte, cea mai fabuloasă comoară care a fost îngropată de oameni acum peste cinci secole.

O mare parte a acestei lucrări este consacrată comorii care a fost îngropată în munţii Llanganati, după ce spaniolii l-au omorât pe împăratul Atahualpa, deşi preţul de răscumpărare făgăduit

[1] Provincia Loja este situată în sudul Ecuadorului, aproape de frontiera peruviană, (n.a.).

fusese plătit de către indienii imperiului de sud.

Comoara, reprezentând preţul de răscumpărare al nordului, a fost atât de bine ascunsă încât nici până azi nimeni n-a putut să şi-o însuşească în întregime. Un spaniol a izbutit totuşi să aibă acces la ea în condiţii enigmatice; în pofida misterului cu care s-a înconjurat, el a lăsat un text şi o hartă ce ne-au parvenit.

Vom povesti, de altfel, condiţiile în care aceste documente au ajuns până la noi şi cum au fost transportate pe ascuns pentru ca alţii să nu-şi poată însuşi imensele depozite de obiecte de aur.

M-am putut întâlni, după numeroase dificultăţi, cu omul care s-a aflat desigur la originea acestor operaţiuni abil camuflate. El a descoperit şi a recuperat o infimă parte a comorii, pe care am putut-o evalua în monede moderne. E greu să-ţi închipui valoarea ei şi, totuşi, obiectele care au fost ridicate din Llanganati nu sunt mituri. Ele se află şi acum într-o bancă din Edinburgh, ale cărei nume şi adresă le cunoaştem, aşa cum cunoaştem şi numărul seifurilor în care sunt închise. Această poveste rocambolescă, ar fi putut constitui ea singură o lucrare. Am preferat s-o condensăm ca să putem menţiona alte evenimente, care şi ele ne fac să nu ne îndoim de realitatea preţului de răscumpărare a lui Atahualpa, îngropat undeva în America de Sud.

Am dat, de pildă, de urma unui tânăr indian, ajuns diform în urma unor oribile arsuri, care era fiul unuia din ostaşii lui Ruminahui. Acest indian, cunoscând de la tatăl său locul exact al comorii ce reprezenta preţul de răscumpărare şi-a însuşit şi el o parte din ea, spre a-l recompensa în felul său pe cel ce l-a scăpat de la mizerie, un spaniol.

Frumoasă poveste, mai degrabă legendă decât document istoric, vor gândi unii! Şi eu aş fi avut această atitudine înainte de a-mi fi parvenit documente şi fotografii care dovedesc în mod indiscutabil, chiar şi celor mai increduli, că extraordinara aventură a lui Cantuna, tânărul indian, n-a fost născocirea vreunui romancier lipsit de inspiraţie, ci într-adevăr o fascinantă aventură istorică. În paginile următoare vom vedea faptele şi motivele. Căci scopul acestor rânduri nu este acela de a face digresiuni despre acumulările mitice sau reale de aur, argint ori pietre preţioase, ci de a-l face pe cititor, frământat de problemele moderne ale secolului nostru, să pătrundă în domeniul visului.

Toate faptele povestite în aceste pagini sunt reale, culese

după nenumăraţi ani petrecuţi parcurgând America de Sud şi scotocind vechile arhive spaniole. Datorită unor documente inedite, contemporane primelor călătorii ale conchistadorilor pe pământul american, am putut face un bilanţ, relativ detaliat, al bogăţiilor adunate de incaşi în timpul imperiului şi ascunse după sosirea „zeilor albi”. Cazul comorilor incaşe a fost unic în istoria omenirii şi tocmai aceasta, dincolo de bogăţia ce le reprezintă, le face mai captivante; ele simbolizează o civilizaţie distrusă.

Nu doresc deloc ca, în urma lecturii acestei lucrări, vreun cititor curios să se lase ispitit de febra aurului şi să ia prosteasca hotărâre de a-şi organiza propria sa expediţie ca să-şi încerce norocul.

Mi-au trecut prin faţa ochilor multe documente extraordinare. Hărţi din perioada conchistei, grote sau terenuri despre care mi se dădeau asigurări că ascund bogăţii. Nu m-am gândit niciodată să întreprind ceva. Socot că-i preferabil ca şi cititorul să facă la fel, mulţumindu-se să ştie că toate acestea există, dar că visul este un cadru de viaţă mult mai bogat decât acela al aventurierilor căutători de comori. Soarta acestora din urmă, povestită de asemeni în această carte, a fost rareori pe măsura speranţelor lor.

Prima parte
EPOPEEA SUDULUI

I

ŞI PIZARRO PĂRĂSI ORAŞUL PANAMA!

„Şi Pizarro părăsi oraşul Panama în a patrusprezecea zi din noiembrie 1524, împreună cu o sută doisprezece spanioli şi câţiva indieni…”

Scopul mărturisit al acestei noi expediţii a lui Francisco Pizarro şi a celor doi tovarăşi ai lui, Diego de Almagro şi părintele Hernando de Luque, era anexarea de noi teritorii la coroana Spaniei (care o finanţa în parte), precum şi convertirea sufletelor păgâne la regatul lui Hristos. Dar aceşti trei oameni avizi de averi uşor de obţinut aveau şi alte ambiţii.

Pizarro, pe când se afla în casa părintelui de Luque din Panama, împreună cu Diego de Almagro şi un cavaler din colonia Panama, Pascal de Andagoya, nu putea să fi uitat atât de repede fraza pe care o aruncase la întâmplare în faţa lui un indian foarte tânăr, care răsturnase din greşeală balanţa plină cu aur a conchistadorului Balboa[2] (cel care descoperise Oceanul Pacific cu câţiva ani înainte).

— Cunosc o ţară unde se bea şi se mănâncă în vase de aur!

Indianul îşi sprijinise afirmaţia indicând, cu braţul întins, direcţia sud. De altfel, Pascal de Andagoya fusese invitat în seara aceea doar cu scopul de a descrie ce a văzut şi auzit în cursul câtorva incursiuni pe care le-a întreprins, călare sau călătorind cu o corabie, în ţinuturile necunoscute ale sudului râvnit de spanioli.

El povesti gazdelor sale că acolo, foarte departe, se află o ţară pe care indienii o numeau „Piru”, unde folosirea preţiosului metal

[2] Vasco Nunez, de Balboa (1475-1517) a descoperit Oceanul Pacific în 1513, după ce a traversat istmul Americii Centrale (n.tr.).

galben era foarte răspândită, aproape banală. Această ţară părea condusă de un rege extraordinar, care îşi spunea fiul Soarelui şi al Zeilor. Acolo puteau fi întâlnite şi animale curioase, cu o înfăţişare dispreţuitoare, foarte asemănătoare cămilelor din Orient.

Puţin le păsa lui Pizarro, Luque şi Almagro de toate acestea! Ei nu străbătuseră oceane ca să admire un rege divin şi mai puţin încă să se extazieze în faţa faunei ciudate a Indiilor occidentale.

Destăinuirile neînsemnate ale lui Andagoya, îmbinate cu vorbele tânărului indian despre fabuloasele bogăţii ale acestor ţinuturi, păreau să-i atragă mult mai mult pe cei trei complici adunaţi în seara aceea din 1524, ca nişte tâlhari înaintea unei lovituri.

Dintre cei trei, cel mai important, al cărui nume va intra în posteritate, era desigur Francisco Pizarro.

Chiar tovarăşii lui vorbeau de el ca de un ofiţer aprig la muncă, aspru cu ceilalţi ca şi cu el însuşi, neîndurător faţă de cei aflaţi sub ordinele lui. Îşi făurise viaţa cu tăria pumnului. Născut la 16 martie 1475, în orăşelul spaniol Trujillo, mama sa fiind Francisca Morales, măritată cu căpitanul Francisco Pizarro, poreclit „romanul”, el nu primise nici o educaţie ce l-ar fi putut purta spre destine mai măreţe. Aproape incult şi-a petrecut copilăria păzind turmele de porci, în Extramadura sa natală. Această educaţie deficitară, contactul cu natura sălbatică, lipsa de cultură îi vor marca toată viaţa.

Întâlnind la un târg de vite un grup de negustori spanioli care se îndreptau spre Sevilla, marele oraş din sud şi îmboldit de chemarea aventurii, îşi lăsă porcii şi îi urmă pe călători.

În 1510, Francisco Pizarro, în vârstă de treizeci şi cinci de ani, s-a înrolat în expediţia aventuroasă a lui Alonso de Ojeda, care părăsi San Lucar de Barrameda spre a ajunge la Espanola[3], una din primele, insule descoperite în noile teritorii şi apoi la capul Vela. Acolo, împreună cu alţi conchistadori, el se va război cu indigenii din regiune, fără să-şi precupeţească nici cruzimea, nici dorinţa de răzbunare.

Pizarro e, de altfel, suspect de tăcut în legătură cu trecutul său şi cu aventurile din această perioadă. Astăzi cunoaştem doar câteva momente din istoria vieţii lui, datorită povestirilor tovarăşilor săi – deseori puţin amicale – şi, îndeosebi, datorită relatării unuia din verii săi, Pedro, care nu l-a scutit nicicum de

[3] Hispaniola, nume dat de Columb insulei Haiti, (n.tr.).

critică.

Doi ani mai târziu, când Ojeda a trebuit să se retragă, chinuit de o boală foarte gravă, se gândi la Pizarro şi-i predă acestuia oraşul San Sebastian, situat în peninsula Guajira, făcându-l primar.

Francisco Pizarro, care n-a primit nici un fel de educaţie înainte de plecare, nu va şti niciodată să conducă oraşul şi-l va lăsa să se depopuleze, negândindu-se decât să se îmbogăţească şi să chefuiască. Cum să-ţi treacă prin minte să faci din omul acesta, pe care nimeni nu se gândise vreodată să-l înveţe să citească sau să scrie, un guvernator, fie numai şi al unui orăşel?

Pizarro nu era desigur un om inteligent. Era un aventurier. Oraşul se depopulează? Puţin îi pasă, el se îmbarcă imediat pe o caravelă şi porneşte la drum cu o plăcere vădită spre opulenta cetate Santa Maria de Darien; pentru a se pune la dispoziţia lui Balboa însuşi.

Vasco Nunez de Balboa era încă de pe atunci un comandant reputat în colonia spaniolă din Lumea Nouă. El acceptă fără rezerve să-l ia ca asociat în expediţiile sale pe fostul porcar. La 1 septembrie 1513, echipa părăseşte oraşul Santa Maria de Darien, în căutarea celuilalt ocean, despre care fiecare auzise vorbindu-se, dar pe care nimeni nu-l văzuse încă.

Câteva zile mai târziu, la 27 septembrie, Balboa, în numele regilor Spaniei, trece în stăpânirea sa Oceanul Pacific, pe care tocmai îl descoperise. Pizarro e bineînţeles prezent la această fantastică premieră.

De acum înainte, el va participa la toate expediţiile tovarăşului său, Balboa, până la 15 august 1514, când acesta din urmă întemeiază, cu de la sine putere, viitorul oraş Panama – pe actualul lui amplasament; aici îi părăseşte pe ceilalţi, spre a reveni la Santa Maria de Darien, aproape de Marea Caraibilor.

Francisco Pizarro este deosebit de discret în privinţa episoadelor care au precedat şi urmat acelui faimos 15 august. Conştiinţa lui nu trebuie să fi fost atât de curată. Lipsa lui de scrupule se confirmă prin faptul că în 1517 Pizarro va fi chiar el însărcinat să-l aresteze pe cel căruia îi datora fulgerătoarea lui carieră, Balboa şi să asiste – dacă nu şi să participe – la executarea lui.

Zilele lui se scurg, ca ale tuturor tovarăşilor săi, marcate de lupte interne – comerţ, agresiuni împotriva băştinaşilor până în acel an 1522, când Pascal de Andagoya se îmbarcă pe o corabie

şi porneşte pe noul ocean descoperit de Balboa, înarmat cu o împuternicire, semnată aşa cum se cuvine de guvernatorul oraşului Panama, Pedro Arias.

El va coborî astfel până la gura fluviului Biru, care se varsă în micul golf San Miguel, pe coasta occidentală a actualei Columbii. Aici va găsi aur, căci triburile din această ţară au acumulat bogăţii fabuloase, dar îndeosebi va învăţa să stea de vorbă cu acei oameni noi, care nu-i văzuseră încă niciodată pe zeii albi pe care îi aşteptau. Aceşti indieni îi vor dezvălui ceea ce nici un spaniol din vremea aceea nu cuteza încă să-şi imagineze: nemaivăzutele comori ale agresivilor lor vecini din sud. Aici conchistadorii vor auzi, pentru prima oară, vorbindu-se despre incaşi.

Noutăţile nu pot decât să-l înflăcăreze pe Pascal de Andagoya, care se întoarce repede la Panama. El nu vrea încă să povestească ce a aflat autorităţilor, care, o ştia prea bine, nu vor face altceva decât să-şi însuşească degrabă acele comori. Ce vrea el – nobleţea obligă! – e să revendice într-o zi proprietatea deplină a acelor teritorii.

Dar singur nu poate face nimic. Îi trebuie acoliţi. Nu întâmpină nici o dificultate să-i recruteze dezvăluindu-le, fără multe vorbe, în. Subsolurile tenebroase ale pivniţelor din Panama, o parte din ce aflase în Columbia.

Proiectata expediţie constituia scopul discretei întruniri care s-a ţinut în 1524, la locuinţa părintelui Luque din Panama. Balboa murise înainte. Pizarro nu mai poate fi stânjenit de comandantul său şi, din punct de vedere psihologic, el e acum pregătit să accepte mirifica ofertă a lui Pascal de Andagoya.

10 martie 1524 va fi ziua care va hotărî destinul Americii de Sud. În ziua aceea, Francesco Pizarro, Diego de Almagro, părintele Hernando de Luque şi faimosul Pascal de Andagoya vor semna, după încheierea reuniunii ler secrete, un contract în toată regula pentru cucerirea regatului Piru, după cum îl denumeşte Andagoya. Acest contract ne-a parvenit şi se află şi acum în arhivele spaniole. El e alcătuit din patru foi manuscrise, pe care am avut ocazia să le vedem şi în care sunt menţionate, în mod clar, următoarele condiţii acceptate, pare-se, din capul locului, de cei patru tovarăşi:

1. Francisco Pizarro va fi conducătorul expediţiei.
2. Diego de Almagro va fi însărcinat cu recrutarea

membrilor expediţiei, cumpărarea corăbiilor şi muniţiilor indispensabile.

3. Hernando de Luque va aduce suma de 20 000 pesos în bare de aur, sumă considerabilă pentru epoca aceea, echivalentul, am calculat noi, a peste 80 milioane de franci actuali.

Bineînţeles, de Luque nu are această sumă; Gaspar de Espinoza, primarul de atunci al oraşului Panama, i-o va procura în schimbul unui procentaj din beneficiile scontate.

Acest contract este stabilit în numele unei credinţe indestructibile, cel puţin în aparenţă. El începe astfel:

În numele Prea Sfintei Treimi, Tatăl, *Fiul şi Sfântul Duh, uniţi într-un singur şi adevărat Dumnezeu* şi *în numele Prea Sfintei Fecioare*, *Maica Domnului*, *am întemeiat următoarea asociaţie...*

În contract se stipulează, fără înconjur, că bogăţiile dobândite vor fi împărţite în părţi egale după înapoierea expediţiilor. Contractul e legalizat de notarul regal, Hernando del Castillo şi semnat de părintele Hernando de Luque, de Juan de Panez, reprezentantul lui Francisco Pizarro (care nu ştia nici să citească, nici să scrie), de Alvaro de Quiroz, reprezentantul lui Diego de Almagro; şi de Pascal de Andagoya. Se spune că părinţii acestuia din urmă l-au abandonat în piaţa din faţa unei biserici castiliene şi că a avut o viaţă foarte asemănătoare cu aceea a prietenului său Pizarro.

Părintele Luque este cel mai cultivat dintre toţi, fiind vicar şi apoi învăţător în Panama. E prietenul şi confidentul marii burghezii din Panama, neşovăind să-şi vâre nasul în toate afacerile băneşti, ceea ce explică prezenţa sa şi în dubiosul trio de aventurieri.

În îndepărtata metropolă, în glorioasa Spanie, unde s-a făcut totul spre a luă în stăpânire Lumea Nouă, s-a aflat ceva despre contractul încheiat.

Totuşi, la curtea regelui Spaniei se afişează cea mai perfectă nepăsare. Fapt şi mai uluitor, Casa de Contratacion, cu sediul la Sevilla, care se amestecă în mod inchizitorial în toate treburile din colonii, în tot ce vine sau pleacă de acolo şi care nu se poate să nu fi aflat de târgul încheiat, rămâne indiferentă. Nici unul din

funcţionarii ei nu vrea să ştie ce se va întâmpla în regatul Piru.

O asemenea indiferenţă le convine asociaţilor, îndeosebi părintelui de Luque, spiritul conducător al echipei. Nefiind nevoit să ceară nici corăbii, nici oameni, nici bani reprezentantului regelui Spaniei, guvernatorul Pedro Darien, el solicită să fie primit de acesta, pentru a obţine acordarea unui privilegiu regal expediţiei. În schimbul acestei binecuvântări oficiale, foarte importantă pentru viitor, el promite interlocutorului său o parte din bunurile la care sperau. Acesta, ademenit de. Chilipir, se grăbeşte, bineînţeles, să-i ofere cauţiunea regală. Va face mai mult decât i se cere, punându-i la dispoziţie cu generozitate o corăbioară veche, pe jumătate stricată, construită cu multă vreme înainte, chiar de Balboa, pentru o expediţie de-a sa şi care-şi sfârşea zilele în portul Panama.

Aşa cum s-a convenit, Diego de Almagro recrutează, printre lepădăturile şi aventurierii adunaţi la Panama, oamenii necesari expediţiei.

Sunt astfel angajaţi optzeci de oameni căliţi, pe care nu-i sperie chinurile tropicelor, căldura, muştele, pericolele atacurilor indienilor sau naufragiile.

Echipajul urcă la bordul corăbiei sumar reparată şi, în ziua de 14 noiembrie 1524, aşa cum fusese prevăzut, Francisco Pizarro părăseşte oraşul Panama pentru necunoscutul Sud. Ceilalţi au preferat să rămână pe uscat şi să-şi împartă dinainte fabuloasele beneficii scontate.

Francisco Pizarro, călăuzit doar de aspiraţiile lui şi de puţinele informaţii date de defunctul său comandant Balboa şi de asociatul său Pascal de Andagoya, părăseşte coastele sterpe ale Americii centrale spre a încerca să forţeze destinul mai înspre sud.

Călătoria nu-i deloc lungă. Debarcă cu oamenii săi nu pe coasta atât de mult sperată a Pirului, ci pe aceea a micii insule a Perlelor, descoperită mai înainte de Balboa în golful Panama.

Puţin timp după aceea, ajunge la Puerto Pinas; nu este decât o modestă etapă, căci pleacă iar şi ajunge în sfârşit la gura renumitului fluviu Biru sau fluviul San Juan, situat în actuala Columbie. Pascal de Andagoya spusese deci adevărul, dar afirmase că a căpătat informaţii despre vecinul lor din sud de la indienii care trăiau în acele locuri. Or, când cele două vele învechite ale vasului apar la gura fluviului umflate de vânturile Pacificului, nici un indigen nu se arată pe coasta cu vegetaţie

îmbelşugată. Unde au dispărut oare oamenii lui Andagoya?

Cei câţiva marinari aflaţi la bord, care mai participaseră la prima călătorie a lui Andagoya, jură pe toţi sfinţii că ei au zărit într-adevăr mulţi indieni pe coastele acelea.

Vela mare este deci coborâtă, vela artimonului strânsă şi vechea corabie este ancorata încet.

Se înjghebează o mică expediţie care, condusă de Pizarro, pătrunde în selva[4] în căutarea indienilor.

Până la urmă, spaniolii reuşesc să-i găsească. Se aşteptau să vadă indieni blânzi, calmi, paşnici, aşa cum sugerase primul navigator în aceste locuri. Sunt primiţi de nişte oameni care, din teamă sau răzbunare pentru actele de violenţă la care fuseseră supuşi înainte sau pur şi simplu din obişnuinţă, atacă mica lor ceată.

Spaniolii nu încearcă deloc să înţeleagă comportamentul agresorilor. Prima lor reacţie e represiunea. Ard imediat toate locuinţele tribului şi în amintirea acestui episod numesc locul Puerto Quemado, Portul Ars. Obţinând totuşi câteva informaţii despre ceea ce vor să afle, părăsesc Puerto Quemado pentru acel Sud necunoscut.

Între timp, asociaţii lui Pizarro rămaşi la Panama sunt nelinişтiţi că n-au primit încă veşti de la Pizarro. Nemaiputând răbda, echipează repede o altă corabie, de construcţie mai recentă, recrutează fără greutate o nouă ceată de aventurieri şi, în pofida vânturilor potrivnice care bântuie în Pacific în anotimpul acela, se avântă în căutarea acolitului lor.

Părintele Hernando de Luque, reţinut de funcţiile lui şi poate şi de teamă şi Pascal de Andagoya rămân la Panama. Expediţia are în frunte un *alter ego* al lui Pizarro, Diego de Almagro.

Fără mari greutăţi, el ajunge cu oamenii lui la Puerto Quemado. O mică barcă este lăsată la apă pentru a se duce pe uscat să culeagă informaţii noi despre ce se întâmplase cu Francisco Pizarro şi cu echipajul lui. Indigenii – şi cine n-ar înţelege-o? – se grăbesc să-i atace la rândul lor, luându-i poate drept aceiaşi albi care le-au distrus căminele cu câteva săptămâni înainte.

În timpul acestei lupte, Diego e lovit de o suliţă care îi provoacă o rană serioasă. Îşi pierde în această împrejurare ochiul stâng. Fără să-i pese deloc de rană, hotărăşte totuşi să-şi

[4] Denumire dată pădurilor ecuatoriale veşnic verzi din bazinul Amazonului, (n.tr.).

continue cercetările în căutarea lui Pizarro. Până la urmă îl întâlneşte, la 24 iunie 1525, aproape de gura fluviului Biru şi, după ce s-au învoit din nou, reiau împreună drumul spre Panama, unde sosesc la 12 iulie 1525. Despre cele întâmplate atunci lui Pizarro, înainte de a-l fi întâlnit pe Diego de Almagro, relatările diverşilor cronicari contemporani variază. Unii afirmă că el s-ar fi abătut din drum rătăcind timp de două sute patruzeci de zile înainte de a reveni la Piru. Alţii, că a ajuns mult prea la sud, în golful Guayaquil. Alţii, în sfârşit, că a mers până la gura fluviului Chicama.

Pe vremea aceea, aproape toată coasta Perului era populată şi nici un document nu menţionează contactele lui Pizarro cu indigenii în cursul acestei prime călătorii. E puţin probabil să fi atins efectiv pe această coastă.

Eşecul parţial al acestei prime călătorii n-a stins patima pentru aur a celor patru oameni. Departe de a renunţa, ei hotărăsc să organizeze o nouă expediţie, deoarece încă de pe acum au putut ajunge mai departe decât reuşise Pascal de Andagoya. Pe lângă aceasta, puţinele obiecte de aur masiv adunate ici şi colo din locuinţele indigene în cursul celei dintâi călătorii n-au făcut decât să le sporească şi mai mult frenezia.

Din moment ce exista puţin aur aici, iar indigenii vorbeau de bogăţiile unui imperiu al sudului, ce comori trebuie să ascundă acest imperiu!

În martie 1526, asociaţii se întâlnesc din nou în taină la locuinţa părintelui de Luque. Diego de Almagro ştia acum că norocul i-a bătut la uşă. El şi ceilalţi sunt gata să-şi pună în joc viaţa sau avutul lor modest pentru a-şi înfăptui planul. Cu toţii împreună încheie bilanţul aventurilor pe mările sudului. Ei n-au descoperit porţile spre acea civilizaţie despre care li se vorbeşte, dar şi-au însuşit deja aur de la cele câteva triburi întâlnite pe coasta sud-americană şi pentru ei aceasta e important.

Noua expediţie se anunţă sub auspicii fericite. Părintele Hernando de Luque, foarte solemn, se ridică deodată şi, cu un zâmbet vag, îşi anunţă prietenii că-i gata să le destăinuie o veste minunată.

Guvernatorul din Panama s-a opus celei de a doua expediţii, totuşi, el, părintele de Luque, a putut, datorită relaţiilor lui excelente cu înalta societate panameză, să obţină autorizaţia oficială de a organiza această nouă călătorie spre necunoscut.

— Până la urmă ne-au dat blestemata asta de autorizaţie, dar

nu mai trebuie să contăm pe prezenţa la bord a pilotului. Nu mai vor să ne ajute să navigăm.

Era o lovitură grea pentru asociaţi, căci *piloto mayor* era personajul cel mai important în aceste regiuni tropicale. El era cel care călăuzea corăbiile prin apele necunoscute, după unele secrete de navigaţie, pe care în cele mai multe cazuri le deţinea în exclusivitate. Refuzul de a le pune la dispoziţie acest om important făcea să scadă şansele expediţiei.

Dar aceasta însemna să nu cunoşti şiretenia şi voinţa infailibilă ale celor patru complici. În schimbul mai multor promisiuni, ei reuşesc să-şi asigure prezenţa la bord a unui alt renumit pilot, originar din Moguer, Bartolome Ruiz.

În aceeaşi seară, un nou comandant este numit ca să conducă a doua călătorie. Voturile se îndreaptă în unanimitate spre Francisco Pizarro, care pare desigur capabil să ducă la bun sfârşit acţiunea. Pentru mai multă siguranţă, tovarăşii lui hotărăsc ca Pizarro să nu plece doar cu o corabie, ci cu două.

Cei patru oameni folosesc din plin zilele care urmează acestei reuniuni pentru a achiziţiona în oraşele din Panama merindele, uneltele, armele şi muniţiile necesare.

Diego de Almagro recrutează chiar, fără greutate, o sută şaizeci de oameni care vor alcătui echipajul.

Toate acestea costă foarte scump şi asociaţii nu mai au deloc fonduri. Nici o piedică! Ei reiau contactul cu acela care va fi de aci înainte bancherul întregii aventuri, un om fascinat de imensele perspective pe care le întrevede, Caspar de Espinoza, actualul primar al oraşului Panama. Fără să cârtească, el le avansează banii necesari.

La 26 martie 1526, toate pregătirile sunt terminate şi cele două corăbii părăsesc portul.

Prima parte a călătoriei se desfăşoară bine, fără incidente şi Pizarro ajunge la gura fluviului Piru, pe care îl ştie deja. Schimbându-şi tactica, hotărăşte să rămână acolo cu una din corăbii şi o puternică garnizoană înarmată, în timp ce-i cere pilotului său Bartolome Ruiz să continue explorarea spre sud.

Între lunile mai şi iunie 1526, pilotul Ruiz va ajunge până la gura fluviului Santiago, la capătul sudic al Columbiei, descoperind, în trecere, golful San Mateo şi insula del Gallo, la 1°51’, latitudine nordică toate fiind puncte geografice pe care occidentalii le văd pentru prima dată.

Şi apoi vine ziua cea mare. La 21 septembrie 1526, pilotul

Ruiz, care a părăsit Puna cu puţin timp înainte, ajunge cu nava sa în larg în dreptul locului unde se află azi orăşelul de frontieră Tumbes.

Atunci se produce un eveniment care, doar el singur, va răsturna faţa lumii din epoca aceea. Marinarul de veghe, care nu înceta să scruteze coasta pustie, începe deodată să strige arătând emoţionat spre un mic punct pe ocean.

Echipajul află repede vestea şi, cu toate pânzele sus, corabia se îndreaptă cu viteză spre punctul care se dovedeşte a fi o ambarcaţiune mare, din cele îndrăgite de indienii de prin partea locului, ambarcaţiune construită din lemn de balsa[5]. Aceasta înainta repede spre nord, dar cei unsprezece oameni care o manevrau se opriră uluiţi, văzând cum apar deodată în lumea lor alte făpturi, atât de asemănătoare cu ei, dar cu pielea de altă culoare. Oamenii aceştia nu văzuseră niciodată albi. Mărturiile ulterioare ne informează că indienii erau desigur surprinşi, dar deloc speriaţi. Într-adevăr, învăţămintele religiei lor spuneau că zeii vor reveni într-o zi pe pământ la bordul unor corăbii uriaşe. Corăbiile sosiseră, deci nu puteau fi alţii, bineînţeles, decât aceşti zei.

Cele două ambarcaţiuni ancorează una lângă alta. Doi indieni intimidaţi fireşte, dar fără a fi agresivi, se urcă la bordul corăbiei „zeilor”. Echipajul nu-şi poate înăbuşi strigătele de bucurie. Băştinaşii din acea regiune sunt împodobiţi din belşug cu aur, acel fabulos metal pentru care au înfruntat atâtea pericole. E vorba, într-adevăr, de negustori care se duc să vândă în ţinuturile dinspre nord perle, aur, argint, ţesături minunate din lână sau bumbac, bogat împodobite, precum şi fructe şi legume. Dar spaniolii nu-şi iau ochii de la podoabele de pe piepturile lor, de la brăţările şi colierele care strălucesc sub soarele cald al mărilor sudice.

Fără nici o reţinere, băştinaşii îşi schimbă giuvaierele pe mărfurile de proastă calitate oferite de spanioli şi vorbesc de regatul lor, care corespunde acelui paradis fabulos imaginat la adunările din locuinţa tainică a părintelui de Luque din Panama.

Purtător al preţioasei sale descoperiri şi al dovezilor smulse indienilor, Bartolome Ruiz se grăbeşte să se întoarcă la gura fluviului San Juan, unde i-a lăsat pe Pizarro şi pe oamenii săi. Îi regăseşte uşor şi, de la bun început, îi destăinuie lui Pizarro

[5] Copac din America Centrală, cu lemn foarte uşor (densitatea 0,15). Folosit îndeobşte la construcţia unor ambarcaţiuni, (n.tr.).

existenţa acolo, mai la sud, a unor comori extraordinare. Se poate chiar să fi adus cu el câteva eşantioane?

Diego de Almagro nu ştie încă nimic despre aceste descoperiri. În octombrie 1526, aşa cum se stabilise înainte de plecarea celor două ambarcaţiuni, el soseşte la San Juan având un echipaj de nouăzeci de oameni recrutaţi de curând. Pizarro şi Ruiz îi destăinuie descoperirea, la care se gândeau de atâtea săptămâni. Almagro stă ca pe ghimpi. Acoliţii lui îl însărcinează să se întoarcă la Panama cu preţioasele comori luate de la cei unsprezece negustori şi să-i informeze pe ceilalţi despre descoperirile lor. Îi cer de asemeni asociatului lor să le facă rost de oameni de rezervă ca să-i înlocuiască pe cei care au căzut bolnavi sau au murit în timpul primei campanii, precum şi de fonduri pentru a aproviziona o nouă expediţie.

Dar aşteptarea veştilor din Panama, după plecarea lui Diego de Almagro, înseamnă mai mult decât pot suporta inimile slabe ale celor doi tovarăşi însetaţi de aur şi pietre preţioase.

După sfaturile lui Bartolome Ruiz, Francisco Pizarro se hotărăşte să continue singur expediţia spre sud şi să-şi instaleze tabăra de bază – cum ar spune aventurierii moderni – pe insula del Gallo, acest loc fiind mai sănătos şi mai uşor de apărat decât coasta.

La o lună după sosirea lui Diego, Pizarro a şi părăsit gura fluviului San Juan, îndreptându-se spre insula Cocoşului *(gallo* – în spaniolă). Faptul acesta dovedeşte graba lui de a pune mâna pe comorile pe care le bănuieşte că există.

În timpul instalării lui, Diego de Almagro soseşte la Panama cu o modestă comoară, sustrasă din ţinuturile sudice pentru acţionarii întreprinderii şi un dar destinat soţiei guvernatorului Pedro de los Rios. Nu-i vorba de un strălucitor smarald, nici măcar de un breloc de aur masiv, ci de un ghem de bumbac, în care un membru mai glumeţ al echipajului, al cărui nume ne-a parvenit, Juan de Saravia, a strecurat un bileţel. În acest bileţel se spune pe şleau aceasta:

Aşadar, domnule guvernator,
Priveşte bine (darul) în întregime,
Să se ducă acolo cuceritorul Şi să rămână aici măcelarul.

Avertizat prin acest ingenios procedeu de soarta ce-i aşteaptă pe oamenii expediţiei, guvernatorul refuză să le acorde protecţia

sa asociaţilor şi hotărăşte imediat plecarea a două corăbii, sub comanda pilotului Tafur, cu misiunea de a-i căuta pe Pizarro şi oamenii lui şi de a-i aduce înapoi.

Tafur ajunge la insula Cocoşului cu ordinul guvernatorului. Pizarro încearcă să-l convingă pe acest om de fabuloasele comori ce-l aşteaptă acolo, în acel imperiu din sud pe care l-a descoperit. Dar oamenii sunt obosiţi; a trecut deja multă vreme de când au plecat şi cuvintele frumoase nu le mai sunt de ajuns. Ei nu vor decât aur. Constatând cu amărăciune eşecul făgăduielilor lui, Pizarro, întins alene pe o plajă, trage deodată cu vârful spadei o linie lungă pe pământ.

— Pe aici e drumul înapoi spre Panama, unde, odată ajunşi, o să fim din nou săraci şi nenorociţi, spune el deodată, arătând spaţiul situat la nordul liniei.

Indicând apoi jumătatea sudică a pământului, el declară, ridicând capul şi luând un ton mândru şi orgolios, ce nu admite nici o replică:

— Pe aici e drumul spre sud, care ne va face bogaţi şi puternici. Cei care se simt adevăraţi spanioli să mă urmeze şi să treacă linia spre a ajunge în sud.

Bartolome Ruiz, care a înţeles imediat la ce se poate spera coborând spre sud, nu şovăie deloc şi se alătură lui Pizarro. Va fi urmat de alţi treisprezece gentilomi[6]. Restul grupului s-a alăturat să rătăcească jalnic pe apele Pacificului, chiar dacă li s-a ivit în cale o biată barcă încărcată cu aur şi preferă să se întoarcă din drum şi să revină la Panama cu Tafur.

Pizarro se îmbarcă cu oamenii lui pe corabia care i-a adus în insula Cocoşului şi se îndreaptă spre sud. Echipajul este redus la minimum necesar şi călătoria se anunţă foarte anevoioasă. Dar amintirea aurului zărit la neguţătorii din acel regat necunoscut îi îmbărbătează.

Pe drum ei descoperă insula Gorgona, în faţa actualei provincii Cauca, din Columbia. Acolo, Pizarro, care nu mai are decât această singură ambarcaţiune, ţine să coboare pe uscat cu patru oameni. Celorlalţi le cere să se întoarcă la Panama, sub comanda credinciosului Bartolome Ruiz, ca să obţină indispensabila colaborare a guvernatorului din Los Rios.

---

[6] Pedro de Alarcon, Alonso, Briceno, Pedro de Candia, „Grecul” Andon de Carrion, Francisco de Cuellar, Garcia de Jerez, Alonso de Molina, Cristobal de Pelalta, Martin de Paz, Nicolas de Rivera, Domingo de Soraluce, Juan de la Torre, Francisco de Villa fuerte. (n.a.).

Ceilalţi, convinşi de succesul celui pe care l-au considerat întotdeauna drept comandantul lor, se înapoiază cu regret la Panama. Acolo, autorităţile nu mai vor să audă vorbindu-se de fostul porcar, stăpânit de această nebunească febră a aurului.

Planul cel frumos e gata să eşueze, când, datorită influenţei asupra autorităţilor locale, părintele Hernando de Luque reuşeşte să smulgă consimţământul, după şase luni de aprige discuţii.

În noiembrie 1527, îndârjiţii partizani ai cuceririi obţin în sfârşit o corabie bună şi pleacă din nou, sub ordinele pilotului Ruiz, spre insula Gorgona. De aici sunt recuperaţi exilaţii voluntari, care începuseră să se întrebe în mod serios dacă nu cumva cei din Panama nu-i uitaseră şi dacă n-o să-şi încheie aici aventura în mod jalnic.

Pe drum, aventurierii vor descoperi golful Guyaquil, oraşul Tumbes, golful Paita, gurile fluviilor Chira, Santa şi San Juan de Chincha, care străbat imperiul incaş. De altfel, aici, aproape de acest ultim fluviu, spaniolii se vor apropia în sfârşit de bogatul imperiu.

Pe baza câtorva indicaţii ale indigenilor, ei se hotărăsc să se întoarcă din drum şi să ancoreze la capătul nordic a ceea ce ar fi azi Peru, doar la o bătaie de tun de un sătuc căruia indienii îi spun Paita şi care poartă şi azi acest nume.

Aici, indienii *capullanos,* care trăiesc în această regiune, îi primesc ca pe nişte divinităţi. Indienii, cărora nu le vine să-şi creadă ochilor, îi iau drept trimişi ai Dumnezeului lor. În cursul acestor prime contacte, ei au lansat faimosul „Zeii albi s-au întors!”, care încă şi azi ridică nenumărate şi dificile probleme istoricilor şi arheologilor moderni, căci dacă băştinaşilor li se părea că aceşti „Zei albi” au revenit, înseamnă că ei mai veniseră înainte. Or, toate relatările epocii arată că Pizarro a fost primul om alb care a debarcat, cel puţin în mod oficial, pe aceste ţărmuri.

De acum înainte convinşi de existenţa unui regat fabulos, Pizarro şi oamenii lui se hotărăsc să se întoarcă la Tumbes, însoţiţi de indienii care s-au gătit cu podoabele lor cele mai de preţ. Ajung astfel într-un oraş în mare efervescentă. Spaniolii află foarte curând că şeful regiunii, *cacique*, poartă un război împotriva indigenilor de pe apropiata insulă Puna. Toţi hotărăsc să se pună la dispoziţia *cacique*-ului. Pentru aceşti oameni înarmaţi până în dinţi, despre care bieţii băştinaşi nici n-au auzit vreodată vorbindu-se şi care seamănă moartea de la distanţă,

războiul nu-i greu.

Cacique-ul obţine foarte repede o victorie completă, deşi nu tocmai onorabilă. El nutreşte de aci înainte o mare simpatie pentru aceşti noi zei, veniţi de nu se ştie unde. Căpetenia ţine să le mulţumească pentru preţiosul lor efort de a-l sprijini. Bădăranii spanioli rămân înmărmuriţi în faţa darurilor oferite de el. La picioarele lor se vor etala, ca un extraordinar covor, obiecte minunate din aur masiv, argint, perlele cele mai fine şi smaraldele cele mai mari extrase din minele apropiate. Pascal de Andagoya văzuse deci bine şi stăruinţa lor este astfel răsplătită.

Dar la vederea tuturor acelor splendori, setea lor de aur, departe de a se potoli, va spori nemăsurat. Oamenii stau ca pe ghimpi. Ei vor să continue numaidecât o cucerire atât de bine începută.

Francisco Pizarro nu se împotriveşte acestei hotărâri, dimpotrivă. Dar el ştie că această cucerire trebuie pregătită. Se hotărăşte să se întoarcă la Panama pentru a-i înştiinţa pe cei care i-au acordat încredere şi pentru a le aduce dovada convingătoare a propunerilor sale. Lasă în sat pe doi din oamenii lui, Garcia de Jerez şi Alonso de Molina, ca să înveţe limba vorbită în aceste locuri şi să culeagă informaţii despre tot ce-i poate interesa pe conchistadori, când vor trece din nou pe acolo.

Iată-i întorcându-se la Panama. Spaniolii aduc cu ei pe corabie câţiva băştinaşi, printre care un indian pe care l-au botezat Felipillo şi care va deveni tălmaciul oficial, ca şi câteva lame, animale care i-au surprins atât de mult şi pe care Occidentul din vremea aceea nu le cunoştea încă.

Acest neobişnuit echipaj care a apărut într-o frumoasă dimineaţă a lunii august 1528 în faţa portului Panama prevesteşte fabuloasa epopee care avea să urmeze.

II

AURUL ISABELEI

La Panama, vestea descoperirilor lui Pizarro şi a oamenilor săi s-a răspândit pe străzi cu iuţeala fulgerului. Toată lumea vrea să-i vadă, dar ei se hotărăsc să se ducă mai întâi la guvernator, care, târziu, desigur, le-a oferit concursul.

El nu credea în existenţa acestui imperiu din sud, ale cărui bogăţii potenţiale îi erau lăudate cu atâta patimă, dar acum, pus în faţa evidenţei, adică a grămezilor de aur şi de smaralde etalate sub ochii lui, nu mai poate nega existenţa reală a acestui imperiu şi, lăsându-şi baltă toate treburile, îi primeşte pe aventurieri. Ajunge chiar să accepte darurile aduse de Pizarro şi-l ajută să se întoarcă la curtea Spaniei, spre a-şi prezenta descoperirile.

Dorinţele conchistadorului se împlinesc, deci, aşa cum plănuise înainte de plecare şi, în octombrie 1528, marea călătorie, aceea care poate hotărî totul, se realizează în sfârşit. Însoţit de Pedro Candia, de câţiva indieni pe care i-a adus din regatul său din sud şi de acele ciudate lame care au stârnit curiozitate în Panama, Pizarro va părăsi portul Darien, luând drumul Spaniei.

Cu extraordinarele ştiri pe care le aduce, Pizarro se aşteaptă să fie primit cu braţele deschise, ca un erou, pe pământul lui natal, ale cărui ţărmuri începe să le întrevadă cu emoţie. Realitatea va fi, vai, mult mai puţin veselă decât aceea prevăzută.

De cum descinde în portul Sevilla, unde corabia lui a ancorat, Pizarro e arestat de autorităţi. E dus imediat, fără ruşine, într-o celulă a închisorii din oraş. Frumoasă primire pentru un conchistador!

Vina? Nenumăratele datorii pe care le făcuse în vederea ultimei lui călătorii şi pe care nu le-a putut încă restitui. Creditorii nu se mulţumesc cu promisiuni frumoase, chiar dacă acei câţiva indieni, împreună cu vasele lor de aur, se află acolo spre a

dovedi veracitatea afirmaţiilor lui Pizarro. Ceea ce vor ei sunt ducaţi, bani peşin. Or, Pizarro n-are bani. El trebuie astfel să sufere întemniţarea umilitoare din ţară. Visurile lui frumoase, făurite cu răbdare în cursul lungii lui călătorii de întoarcere se destramă brutal, acolo, în ţara sa.

Nu va rămâne multă vreme între cele patru ziduri în care autorităţile din Spania îl închiseseră. Într-o zi din luna decembrie 1528, deşi tot nu-şi achitase datoriile, i se dă deodată drumul din temniţă, fără să poată înţelege cui îi datora eliberarea lui neaşteptată. Oare părintele de Luque sau altul din fidelii lui, rămaşi acolo, aflând de nenorocirea sa, va fi adunat suma necesară? Pizarro nici nu îndrăzneşte să mai creadă, supărat fiind de o întoarcere atât de puţin glorioasă.

Această eliberare, va afla nu peste multă vreme, o datorează de fapt unei femei, care nu-l cunoştea înaintea acestei aventuri, dar care crede în el şi în descoperirile lui şi care de aci înainte nu va înceta să-i acorde cu dărnicie sprijinul: însăşi regina Isabela de Aviz.

Regina Isabela şi regina mamă, pe care a câştigat-o cauzei ei, aranjează, după tratative tainice, ca regele Carol Quintul al Spaniei să-l primească pe Pizarro într-o vizită oficială. Clipa atât de mult aşteptată va fi emoţionantă, iar conchistadorul va căuta să obţină bunăvoinţa Curţii. De aceea, încă de la prima întrevedere, pe care n-o mai spera, etalează la picioarele suveranului şi ale reginei somptuoasele piese de aur şi de argint ale comorii incaşe, smaraldele şi alte bogăţii pe care şi le însuşise şi prezintă Curţii uluite indienii puţin speriaţi de atâta agitaţie, ca şi enigmaticele lame, despre care spaniolii nu auziseră niciodată vorbindu-se până la sosirea lui.

El oferă toate aceste bogăţii suveranului cu o generozitate nu lipsită de un interes ascuns, deşi acesta n-a făcut pentru el încă nimic. Gestul nu-i gratuit, căci Pizarro, care ştie să evoce cu înflăcărare perspectivele incomensurabile ale lui „Biru”, îşi imploră gazdele regale să-i acorde sprijinul spre a duce la bun sfârşit cucerirea pe care o întrevede şi capturarea comorilor de dincolo de mări.

Regele Carol Quintul e mult prea ocupat cu războaiele pe care le poartă împotriva armatelor franceze şi italiene ca să se ocupe de planurile, încă utopice pentru el, ale lui Pizarro. Desigur, propriile lui armate îl costă foarte scump; are puţini bani şi resursele potenţiale ale acestui „Biru” n-ar putea fi decât

providenţiale în acele timpuri grele, dar pentru rege e prea mult, de aceea nu poate adera la acel proiect, aşa cum Isabela îl îndeamnă s-o facă.

Totuşi, fapt esenţial, nu spune nu, dar o împuterniceşte pe soţia sa mult iubită, blânda Isabela de Aviz, să se ocupe de acest domeniu.

Pentru Francesco Pizarro, această împuternicire este un noroc, fiindcă în taină, regina Isabela este complicea lui. Ea ştie tot ce poate obţine de pe urma cuceririi ce i s-a propus. Devenind puternică prin noua sa însărcinare, ea nu şovăie să-l aducă pe căpitanul Pizarro în palatul ei regal înălţat la Toledo. Aici, la 26 iunie 1529, ea hotărăşte să-i acorde sprijinul său oficial şi suveran.

SPRIJINUL ISABELEI

Documentele care s-au schimbat între regină şi conchistador ne-au parvenit. Ele sunt foarte explicite şi subliniază faptul că Pizarro este însărcinat să descopere, să cucerească şi să ocupe ţinuturile necunoscute ale provinciilor Tumbes Şi din mările din sud, denumite Castilla del Oro.

În schimb, căpitanului Pizarro i se acordă funcţia de guvernator, căpitan general, conchistador comandant al Perului. El va primi, drept răsplată pentru serviciile aduse regatului Spaniei, o rentă anuală de 725 000 maravedis şi va fi autorizat să cucerească pentru propria sa folosinţă un teritoriu ce se întinde de la Santiago de Teminpuilla (azi în Ecuador) două sute de leghe mai la sud, mărginit de fluviul San Juan, până la Chincha (azi în nordul Perului).

Toate aceste amănunte clare şi precise sunt consemnate amănunţit în document. Cât despre prietenii lui Pizarro, care l-au susţinut de la început, nici aceştia nu sunt daţi uitării de comandantul lor, care le pledează cauza în faţa reginei.

Isabela de Aviz îi acordă lui Diego de Almagro titlul de cavaler şi de guvernator al provinciei Tumbes. Pentru serviciile aduse el va primi o soldă anuală de 300 000 maravedis.

Părintele Hernando de Luque este numit vicar al provinciei Tumbes – singura cunoscută pe vremea aceea – şi protector al indienilor. Curios protector, de altfel! El va primi o rentă anuală de 1 000 ducaţi. Pilotul Bartolome Ruiz, care până atunci a jucat un rol esenţial, primeşte din partea reginei o soldă anuală de 75 000 maravedis.

Credinciosul tovarăş al lui Pizarro, cel care l-a însoţit până la Sevilla, Pedro de Candia, este răsplătit cu dărnicie cu titlurile de căpitan şi cavaler. Pizarro n-a voit să-i uite nici pe tovarăşii săi, care l-au urmat pe insula del Gallo şi dobândeşte pentru ei titlurile de cavaleri ai curţii. Cum unii dintre ei erau deja cavaleri la începutul acelei cuceriri, regina Isabela le acordă cu generozitate titlul nespus de mult râvnit în epoca aceea de cavaler al Spadei de Aur.

Acest contract fabulos, care va hotărî viitorul lumii, e semnat între Isabela de Aviz şi căpitanul Francisco Pizarro în 1529. În el nu se specifică însă doar recompensele cuvenite

conchistadorilor. Sunt indicate de asemeni obligaţiile acestora din urmă faţă de coroana regală, îndeosebi obligaţiile financiare. E vorba de un adevărat contract comercial, foarte asemănător contractelor moderne.

Regina Isabela îi acordă încredere deplină lui Pizarro; dar, foarte scrupuloasă cu bunurile coroanei, preferă să-l numească ea însăşi pe vistiernicul provinciei Tumbes, un om de încredere al coroanei. Acesta este Alonso de Riquelme, care e numit controlor al veniturilor regale din ţinuturile din sud. El va fi ajutat în dificila sa îndatorire de un inspector al vistieriei, Garcia de Salcedo, numit, ca şi el, de către regină.

Toate acestea fiind spuse şi scrise, Pizarro trebuie ajutat să-şi pregătească viitoarea şi decisiva sa expediţie, în acest scop, regina îl va mai primi o dată pe Pizarro şi-i va acorda ceea ce el aştepta de la început şi ceea ce constituia motivul pentru care venise în ţara sa, Spania, adică cei 300 000 de maravedis, care îi vor da posibilitatea să cumpere corăbiile necesare şi să le echipeze, 200 000 ducaţi pentru hrană şi muniţii, douăzeci şi cinci de cai şi douăzeci şi cinci de iepe de rasă pură. Ea îl va mai autoriza de asemeni pe noul guvernator al Perului să angajeze voluntari şi să transporte, fără vreo taxă, cincizeci de sclavi negri şi un grup important de delincvenţi.

Datorită tuturor acestor lucruri, datorită eforturilor acestei regine cutezătoare, cucerirea Lumii Noi va putea începe. Regele Carol Quintul, care se tot războieşte cu francezii şi italienii, nu ştie nimic despre aceste pregătiri pe care Isabela a ţinut să le susţină personal.

La curtea reginei, Pizarro va avea o întâlnire foarte importantă, pe care n-o va uita niciodată şi care îi va servi drept lecţie de conduită în timpul cuceririi Perului. El îl va întâlni pe marele Hernan Cortes[7], omul care a descoperit regatul aztecilor, regatul Mexicului.

Cortes a adus Spaniei sume fabuloase şi un prestigiu fără seamăn în lume în epoca aceea. Cortes ar fi trebuit, deci, să fi devenit un personaj important în ţara sa, bogat, adulat de popor. Cel puţin aşa gândea Pizarro.

Or, pe cine întâlneşte Pizarro?

Un omuleţ vlăguit de timpuriu, dezamăgit de compatrioţii săi

[7] Hernan Cortes (1485—1547) a pornit în 1518 la cucerirea Mexicului şi a distrus imperiul aztecilor (1521). Înapoiat în Spania în 1541 el a căzut în dizgraţie, (n.tr.).

şi de înlăturarea sa de la conducerea Mexicului încredinţată unui viceregе fără vreo legătură cu această ţară. Această imagine îl va urmări pe Pizarro, pe tot parcursul cuceririlor sale, ceea ce va explica mai târziu intransigenţa sa.

Deocamdată, nu poate fi vorba de dizgraţie, fiindcă, iată, el, modestul porcar, se află în fruntea unui imperiu, pe care nu va întârzia să-l mărească.

De altfel, începe să nu se mai simtă în largul lui în Spania şi ia hotărârea să se întoarcă în Panama ca să duca vestea cea bună asociaţilor săi. În mare grabă sunt cumpărate şi echipate câteva corăbii noi şi sigure.

În ziua sfântului Ioan a anului de graţie 1531, guvernatorul Pizarro şi trupele lui părăsesc încă o dată ţărmurile provinciei Panama, unde ajunseseră cu puţin timp înainte, îndreptându-se spre sud, acel sud al pietrelor preţioase şi al aurului.

Călătoria nu-i deloc uşoară. O furtună foarte puternică va împiedica corăbiile să ajungă la Tumbes, prima ţintă a expediţiei lor. Ea îi aruncă pe un ţărm foarte neted, neaccidentat, în dreptul provinciei numită astăzi Esmeraldas[8] – o să înţelegem de ce – din Ecuador.

Pizarro şi oamenii săi sunt siliţi să debarce, aşteptând să se îmblânzească vremea. Ca să le treacă timpul mai repede, înainte de a pleca din nou, oamenii aceia, care nu se dau în lături de la nimic, se hotărăsc să prade toate satele pe care le pot întâlni prin jur. De altfel, nu întâmpină greutăţi, deoarece majoritatea indienilor din ţinut, care văd pentru prima oară oameni cu pielea albă, purtând căşti, înarmaţi cu spade şi lănci, uneori călări pe animale curioase, se tem şi fug.

Ei preferă să abandoneze noilor zei toate bogăţiile dobândite după secole de trudă şi strădanii.

Spaniolii, care încă nu ştiu ce-i aşteaptă, nu se lasă rugaţi şi îngrămădesc toate giuvaierele pe care pot pune mâna, fie de la indieni, fie din templele bogat împodobite.

Cu vremea, începe să se adune o fabuloasă comoară de pietre preţioase, aur şi argint. Această comoară ar fi putut fi şi mai importantă dacă conchistadorii n-ar fi fost atât de neştiutori. Ei s-au încrezut orbeşte, ne spun cronicarii epocii, într-un călugăr dominican, care îi asigura, nu se ştie pe ce temei, că pietrele preţioase veritabile se puteau detecta izbindu-le violent cu o greutate. Dacă se spărgeau, nu prezentau nici un interes. Dacă

[8] *Smarald,* în spaniolă, (n.a.).

rezistau, atunci puteau fi păstrate, fiind pietre preţioase adevărate. Nenumărate pietre foarte frumoase, deşi perfect autentice, n-au suportat, desigur, fără stricăciuni un astfel de tratament, datorat ignoranţei şi prostiei.

Aceasta nu i-a împiedicat pe spanioli să bage în buzunare, după ce au văzut cu ce s-au ales în urma incursiunii lor rapide, peste 20 000 pesos[9] de aur, sumă considerabilă pentru vremea aceea. Oricare dintre ei ar fi fost dornic să-şi însuşească întreaga sumă, dar măcar la început trebuiau să ţină seama de coroana regală şi să respecte – cât de cât – termenii contractului semnat la Toledo între regină şi Pizarro.

Greaua răspundere a acestei prime împărţiri i-a revenit lui Pizarro însuşi. Fiecărui membru al echipajului i s-au plătit sume foarte importante; un procent de 20 este reţinut din pradă constituind. Partea Coroanei, iar restul, care reprezintă oricum ceva mai mult decât nişte biete firimituri, este împărţit cu mărinimie între conducătorul expediţiei, rudele lui apropiate şi prieteni.

Condiţiile climaterice nu întârzie să se amelioreze şi cele trei corăbii, care nu transportă decât tot o sută optzeci de oameni şi treizeci şi şapte de cai, părăsesc ţărmurile provinciei Esmeraldas ca să coboare spre sud, unde clima e mai dulce.

Marea e acum liniştită, vremea mai blândă şi în puţine zile mica armadă spaniolă ajunge în sfârşit în golful San Mateo. Aici, toată lumea debarcă, atrasă de cuceririle precedente şi mărşăluieşte spre oraşul Coaque, despre care l-a auzit vorbind pe indigeni (şi care există şi acum tot pe teritoriul Ecuadorului).

[9] Un *peso* de aur din vremea aceea este echivalentul a 4,18 grame de aur fin de azi, (n.a.).

JAFURILE DIN SUD

Bineînţeles că, odată ajunşi în oraş, spaniolii îi jefuiesc cu mare bucurie. Doar acest jaf le aduce, potrivit conchistadorului Jerez, peste 15 000 pesos de aur şi 1 500 marcos de argint, deci, dacă îi convertim în valori moderne, modesta pradă de 62,5 kg de aur şi 345,15 kg de argint.

În ceea ce-l priveşte pe vărul lui Pizarro, Pedro, acesta preferă să fie mai realist şi menţionează în documentele care ne-au rămas de la el în legătură cu prada luată de spanioli nu greutatea, ci valoarea în moneda epocii, adică numai din jefuirea oraşului Coaque modesta sumă de 200 000 castellanos. Pentru a o converti aproximativ în moneda actuală, în dolari de pildă, trebuie s-o înmulţim cam cu 15, ceea ce ne dă o pradă de ordinul a 3 000 000 dolari de azi.

Şi acesta nu-i decât începutul!

Obiectele strânse trebuie să fi fost fabuloase, deoarece chiar Pedro Pizarro scrie în relatarea sa că prada cuprindea, între altele, *multe coroane din aur, în genul coroanelor imperiale.*

Dar pentru Pizarro şi oamenii lui, Coaque nu poate fi decât un început. N-au venit de aşa departe pentru o pradă atât de mică!

Trupele se îmbarcă din nou şi se îndreaptă de astă dată spre oraşul care va rămâne în istorie ca prima cucerire a Perului de către Occident, spre Tumbes. Aici, Pizarro şi oamenii lui vor fi primiţi ca nişte eroi, ca nişte binefăcători aşteptaţi dintotdeauna, ca noii „Zei albi”.

Băştinaşii, care n-au putut fi preveniţi de localnicii din Coaque, nu ştiu cu cine au de a face cu adevărat şi încep din capul locului să-i ofere lui Pizarro două tunici superbe, în întregime împodobite cu motive de aur şi argint.

Trebuie să spunem că Tumbes, deşi foarte îndepărtat de capitala incaşilor, Cuzco, este considerat o cetate extrem de bogată, unde se află o solidă fortăreaţă incaşă, un templu al Soarelui şi o mănăstire în care trăiesc preoţii Soarelui.

Totuşi, nu se ştie azi din ce motiv indienii încep foarte curând să nu mai aibă încredere în oaspeţii lor. Ca pe tot întinsul imperiului, renumitul templu, mănăstirea, precum şi toate edificiile oficiale trebuie să fi fost acoperite cu plăci de aur şi pline cu daruri bogate. Or, când spaniolii îşi fac apariţia acolo, nu

găsesc aproape nimic în afară de câteva obiecte de mică importanţă.

Prada însuşită în acest oraş foarte important al imperiului se ridică la numai 2 000 pesos de aur, după spusele cronicarilor, cam dezamăgiţi. De altfel, probabil tocmai aceste neînsemnate bogăţii l-au mâniat atât de mult pe Francisco Pizarro, atunci când conchistadorii au ajuns în sfârşit în inima imperiului incaşilor, încât l-au determinat să distrugă aproape tot ce-i cădea sub mână. De aici înainte îl va interesa în cel mai înalt grad doar Cuzco, capitala însăşi.

Fără să întâmpine nici o împotrivire serioasă, spaniolii ajung în sfârşit la Cuzco, pe data de 15 noiembrie 1533, abia după un an de la sosirea lor în Cajamarca, oraşul din nordul Perului. Aici se vor odihni câteva zile, înainte de a porni într-o expediţie de pedeapsă împotriva generalului incaş Quizquiz, care se îndreaptă spre nord, spre Quito, ca să scape împreună cu trupele sale.

Nu se ştie încă precis ce au întâlnit spaniolii la Cuzco în acea vestită zi de 15 noiembrie, deoarece singurul document ce ne-a parvenit despre acest eveniment, acela al lui Pedro Pizarro, nu-i prea clar, fie că aceasta a fost sau nu intenţia autorului său.

Nu suntem siguri decât de faptul că cele mai importante bogăţii, cele din templele Soarelui şi Lunii, au dispărut complet cu puţin timp înainte de sosirea spaniolilor, ca şi mumiile incaşilor decedaţi şi ale soţiilor lor, care erau întreţinute cu o atenţie deosebită. Totul a fost îngropat cu grijă în anumite locuri, la diferite distanţe de Cuzco, locuri care, în mare majoritate, ne-au rămas complet necunoscute. Una din cele mai fabuloase comori incaşe, aceea căreia i se spune deseori *Comoara incaşilor*, corespunde tocmai acestei grămezi de mumii. Şi bogăţiilor din cele două temple principale ale capitalei, pe care ochii occidentalilor nu le-au văzut niciodată şi care rămân să fie descoperite pe viitor.

Ceea ce obţin spaniolii în Cuzco nu se datorează unor donatori generoşi şi dezinteresaţi, ci aplicării minuţioase şi răspândite a torturii tuturor celor care sunt socotiţi că deţin câteva bunuri.

Unul din puţinii martori oculari ai epocii, Miguel de Estete, ne-a lăsat un inventar al prăzii însuşite în capitală, însoţit de multe amănunte.

> *Din oraş, au luat mari cantităţi de aur şi de argint, nici una de la particulari, ci toate din acele temple, oratorii,*

grote şi monumente unde se aflau, de altfel, în număr mic. Şi-au însuşit multe vase din aur şi argint şi, printre ele, opt recipiente de argint în care incaşii depozitau griul şi porumbul pentru templu. Cred că au cântărit aceste recipiente înainte de a le topi, obţinând cam 25 000 marcos de argint pur[10].

Au cutreierat şi prin împrejurimile acestui oraş, în unele temple din apropiere, unde au găsit numeroase statui şi figurine de aur şi de argint, toate înfăţişând o femeie în mărime naturală, foarte bine lucrate9 cu trăsături perfect reprezentate, întocmai ca un mulaj. Adunaseră peste douăzeci de statui de acest fel, din aur şi argint, acestea din urmă fiind cu siguranţă executate după imaginea adevărată a vreunei femei nobile decedate. Fiecare dintre ele avea, într-adevăr, în serviciul ei paji şi slujnice modelate în aur, ca şi cum stăpâna lor ar mai fi fost în viaţă... Au mai găsit de asemeni în acest oraş cupe uriaşe şi multe alte recipiente pentru băut, toate din aur şi argint, minunat lucrate!

În textul lui, Pedro Pizarro nu se mai satură să tot descrie bogăţiile pe care le-a văzut şi care, totuşi, nu înseamnă nimic faţă de cele ascunse. El vorbeşte de o fabuloasă cantitate de plăci de aur şi argint pe care spaniolii le-au găsit în locuinţe şi care provin cu siguranţă din templele oraşului..!

Pedro îşi continua descrierea care, în unele episoade, dă impresia unui vis trăit:

„Ei (spaniolii) au găsit într-o peşteră apropiată douăsprezece bucăţi de stofă din aur şi argint de dimensiunile şi felul celor făcute din bumbac, pe care, le purtau nobilii şi cu un aspect atât de natural, încât merita să te duci să le vezi; mai descoperiră de asemeni ulcioare uriaşe, făcute jumătate din lut ars şi cealaltă jumătate din aur fin, dar împodobite în aceeaşi măsură şi cu aur şi cu ceramică, atât de bine alcătuite, încât dacă le umpleau cu apă, nici o singură picătură nu se putea scurge din ele şi atât de bine făcute, încât trebuia neapărat să le vezi; au mai găsit acolo un fel de idol de aur pur, de care indienii s-au despărţit cu mare greutate, spunând că îl înfăţişează pe

[10] 25 000 marcos de argint corespund aproximativ cu 6 tone de argint pur, ceea ce înseamnă o pradă considerabilă, (n.a.).

cel care a fost prima căpetenie care a cucerit acel ţinut. Au mai descoperit şi încălţări ce fuseseră făcute din aur şi pe care le purtau de obicei femeile. Au văzut şi languste, ca acelea care se prind în mare, lucrate dintr-un aur foarte fin şi idoli bogat împodobiţi, înfăţişând păsări, şopârle, chiar şi păianjeni; toate gângăniile cunoscute erau reproduse în figurine de aur!”.

Pedro Pizarro, care-i însoţeşte pe primii exploratori jefuitori, nu poate să nu rămână uluit. Abia dacă-şi poate crede ochilor şi totuşi tot ce vede e adevărat. Ceea ce descrie e perfect exact, lucrurile fiind verificate în bună măsură în zilele noastre.

Ca să nu iau decât un singur exemplu semnificativ, s-a dovedit mult mai târziu că splendida statuie de aur despre care vorbeşte Pedro Pizarro, înfăţişându-l pe primul conducător al incaşilor, Marco Capac, a existat într-adevăr.

Ea era purtată ca stindard de către oştile incaşe. Faptul că a fost luată la Cuzco de către spanioli însemna pentru incaşi pierderea unui idol extrem de venerat şi foarte important sau, în cazul de faţă, pierderea unei adevărate bătălii.

JEFUIREA ORAŞULUI CUZCO

Jefuirea capitalei continuă astfel zile întregi. Sfârşitul acestui jaf nu a fost, bineînţeles, povestit de incaşi, ci de un alt conchistador, martor ocular al faptelor, Pedro Sancho. Acesta era de altfel un personaj de seamă, fiind chiar secretarul lui Pizarro. El nu trăia la Cuzco, ci într-un alt oraş, Jauja, unde fusese transportată comoara. Documentul pe care l-a lăsat se numără printre cele mai preţioase.

> *„El (Pizzaro) a dat dispoziţii să se topească tot aurul care fusese strâns şi transformat în bucăţi foarte mici, lucru pe care indienii, obişnuiţi cu acest fel de îndeletnicire, il făcură foarte repede. S-a cântărit atunci ce s-a obţinut şi rezultatul a fost. De ceva mai mult de 580 200 pesos de aur*[11]*. S-a pus deoparte cincimea Maiestăţii sale, adică peste 116 460 pesos de aur de bună calitate (aproape 500 kg de aur). În ce priveşte argintul, s-a folosit aceeaşi modalitate de topire a obiectelor şi, după ce s-a cântărit tot metalul obţinut, s-au reţinut 215 000 marcos (adică aproximativ 50 tone de argint masiv). Din toate acestea, 160 000, marcos proveneau din argintul pur turnat în plăci perfect curate, restul nefiind de aceeaşi calitate, deoarece se prezenta sub formă de plăci şi de obiecte diverse, făcute în amestec cu alte metale, la fel ca minereul pe care-l extrăgeau din mină.*
>
> *Din toate acestea s-a scăzut cincimea Maiestăţii sale. Într-adevăr, era de mirare să vezi casa în care se afla topitoria plină de atâtea plăci de aur, cântărind 8 sau 10 livre fiecare* (aproape 4 sau 5 kg) *şi de giuvaiere, fragmentele sau bucăţile diferitelor figuri de care se foloseau oamenii aceia. Între alte lucruri deosebite, era extraordinar să observi patru oi de aur fin de talie foarte mare, precum şi zece sau douăsprezece figurine de femei, având înfăţişarea femeilor din această ţară, toate din aur*

[11] Această sumă extraordinară de aproape 600 000 pesos de aur reprezintă, în unităţi actuale, cantitatea considerabilă de peste 2,5 tone de aur fin (n.a.).

fin, atât de frumoase şi atât de bine făcute încât ai fi putut crede că sunt vii.

Aveau o atât de mare veneraţie faţă de aceste întruchipări plastice, încât ai fi putut crede că este vorbă de nevestele în viaţă ale oricăruia dintre ei. Le îmbrăcau cu veşminte bogate şi minunat lucrate şi le adorau ca pe nişte zeităţi; le dădeau să mănânce şi vorbeau cu ele, ca şi cum ar fi fost vorba de femei în carne şi oase.

Aceste statui au fost trecute în cincimea Maiestăţii sale: Mai existau acolo şi multe altele lucrate din argint, în aceeaşi manieră, iar pentru noi era o imensă plăcere să privim vasele mari şi piesele din acel frumos argint patinat!”

Secretarul lui Pizarro, uluit de tot ce vedea, nu se poate împiedica să nu descrie astfel ceea ce reţine din ultimele zile ale jefuirii capitalei incaşilor. Cititorul va putea constata că nici o clipă acest martor, cel mai important, a cărui relatare am redat-o aici într-o traducere literală, nu pare jenat de faptul că tovarăşii lui topesc adevărate minunăţii, spre a obţine doar o grămadă informă de metal preţios. Această atitudine au avut-o *toţi* conchistadorii şi consider că una din principalele învinuiri pe care lumea instruită şi inteligentă trebuie să le-o aducă în numele istoriei este aceea de a fi distrus cele mai frumoase mărturii ale unei strălucite civilizaţii.

După pătrunderea şi instalarea lor pe pământul american, singura modalitate de a aduce la lumină aceste extraordinare mărturii ale unei culturi evoluate nu se va mai datora decât descoperirilor întâmplătoare ale numeroaselor comori sau obiectelor preţioase din nenumăratele morminte, îngropate cu grijă în pământ sau în peşterile fostului imperiu incaş.

Oricum, conform contractului pe care îl încheiase cu regina Isabela, Francisco Pizarro a fost obligat să trimită în Spania cincimea ce-i revenea de drept, cincime care, de altfel, va fi considerabil ciuntită pe măsură ce cuceririle progresau. Bineînţeles, cea mai mare parte a acestei cincimi ajungea în regatul Spaniei sub forma neutră de lingouri. Ce s-a întâmplat cu ele? Nimeni nu ştie!

Primul transport, care i-a dovedit Isabelei de Aviz că a avut dreptate susţinându-l pe „porcar” sosit la Sevilla la 25 aprilie 1538. I-am dat de urmă, căci arhivele Indiilor din Sevilla nu

puteau trece sub tăcere o asemenea intrare în port. Diego de Fuente Mayor, unul din prietenii lui Pizarro, primise în grijă fabuloasa încărcătură a navei. Inventarul pe care ni l-a lăsat şi care te mai poate face să visezi şi astăzi este transcris în felul următor în manuscrisele din Sevilla:

> *„... au fost înregistrate trei oi de aur, 218 sau 219 marcos* (27 până la 28 kg de aur); *douăzeci statuete de femei, cu* «*tapaderas*» (ceea ce înseamnă în traducerea neobişnuită a epocii: cu veşmintele cele mai scumpe – ceea ce-i în acord cu ce a putut vedea şi descrie conchistadorul Pedro Sancho), *fiecare dintre ele cântărind 95 până la 124 marcos* (adică 22 până la 28,5 kg de aur); *un pitic cu scufie pusă nefiresc pe cap şi o coroană. Aceste efigii feminine trebuie să fi fost cam toate foarte minuţios executate, pentru că în inventar se menţionează că uneia dintre ele îi lipseşte un deget, fapt ce demonstrează până la ce grad era dezvoltat simţul amănuntului.*
>
> *Cât priveşte obiectele de argint, se pare că ele erau mult mai artistic lucrate decât celelalte, dacă se pot descrie aşa, astfel că ele reprezintă trei oi şi păstorul lor; douăsprezece statui de femei înalte şi scunde, care, ca şi precedentele, erau înveşmântate cu «tapaderas» perfect ajustate, în deplină armonie cu ce am menţionat în acest inventar; în sfârşit, douăzeci şi nouă de vase având toate două toarte, un cap de câine şi două săpăligi".*

Acest text nu constituie decât o mică parte din documentele notariale întocmite de Jose Torribio Medina, documente care includeau de asemeni obiectele provenind din preţul de răscumpărare a lui Atahualpa, din care doar o cincime a fost trimisă la curtea Spaniei şi pe care am descris-o într-un alt capitol al acestei lucrări.

Fapt cert e că prada din Cuzco a fost considerabilă şi aceasta judecând doar după bogăţiile oficial evaluate, din care o cincime a fost expediată la curtea Isabelei şi a lui Carol Quintul! Ce ar fi însemnat ele dacă am fi luat în consideraţie totalitatea bunurilor jefuite cu adevărat!

> Valoarea totală a prăzii trimise în urma acestei prime expediţii şi evaluate chiar de Pedro Pizarro poate fi

apreciată azi la 580 070 pesos; „aur bun” şi 215 000 marcos de argint, adică, în măsurile actuale, aproximativ 24,5 tone de „aur bun” şi 50 tone de argint masiv.

Presupunând, bineînţeles, că aceste metale pure ar putea fi comparate cu valorile administrative legale, se poate aprecia că doar prada provenită din capitala Cuzco atinge suma colosală, inimaginabilă în zilele noastre, de 17 milioane dolari, potrivit estimării efectuate de experţi în 1964.

Se ştie, de asemeni, că valoarea declarată a răscumpărării înmânate în palatul din Cajamarca pentru eliberarea lui Atahualpa fusese evaluată, acum cincisprezece ani[12] la aproape 9 milioane dolari.

[12] Adică, raportându-ne la 1978, data apariţiei acestei lucrări, prin 1963. (n.tr.).

SOLDA OSTAŞULUI SPANIOL

Pentru ostaşii care au participat la fabuloasa călătorie în ţinuturile sud-americane, aceasta a fost cât se poate de rentabilă. Toţi cei care s-au înapoiat la Panama cu Francisco Pizarro nu s-au întors cu mâinile goale. Fiecare cavaler a primit mai mult de 55 000 dolari, valoare înregistrată acum cincisprezece ani[13], iar fiecare pedestraş a încasat între o treime şi o jumătate din această sumă.

Era o valoare considerabilă, dacă comparăm cu soldele care se dădeau ostaşilor din armata spaniolă în timpul secolului al XVII-lea. Ceea ce explică de ce această călătorie, în care puţini credeau la început, a trezit spiritul aventurii la tinerii spanioli din acele timpuri.

Sumele pe care le menţionăm în această lucrare trebuiesc fireşte raportate *la* puterea de cumpărare din Europa secolului al XVII-lea, putere de cumpărare care era de zece până la douăzeci de ori superioară celei de azi din ţările occidentale.

Trebuie să admitem că, cel puţin din punct de vedere economic, expediţia lui Francisco Pizarro a fost un succes real, care a deschis noi posibilităţi Coroanei. Ca să nu dăm decât un simplu exemplu evocator, putem să ne gândim că un cal obişnuit, cumpărat la Panama în 1531 pentru această călătorie, aducea proprietarului său în trei ani un, câştig echivalent în zilele noastre cu peste un sfert de milion de dolari, precum şi un drept care-i permitea să dobândească venituri substanţiale şi pe viaţă din exploatarea pământurilor sau a sclavilor acestei ţări.

Se poate compara valoarea totală a aurului scos din imperiul incaşilor şi predat reginei Isabela în urma acestei prime expediţii cu aceea obţinută de un alt conchistador, poate şi mai celebru încă.

După pătrunderea lui în regatul Mexicului, Hernan Cortes jefuise capitala aztecilor şi obţinuse comoara personală a împăratului Moctezuma[14]. Aventura lui e, deci, foarte asemănătoare cu aceea a lui Pizarro.

Or, din aceste jafuri el nu obţinuse, dacă se poate spune

[13] Vezi nota de la pag. 35.

[14] Sau Montezuma, împărat aztec (1502-1520). (n.tr.).

astfel, decât o pradă modestă, evaluată oficial la 292 000 pesos de aur, adică aproximativ 1,3 tone de aur pur şi 500 000 pesos de argint, cu alte cuvinte, ceva mai mult de 2 tone de argint.

Această pradă ar reprezenta acum cam 1,5 milioane dolari, un fleac pe lângă bogăţiile din imperiul incaşilor care au intrat în stăpânirea coroanei Spaniei şi mai ales pe lângă comorile ce n-au fost niciodată dezvăluite şi rămân de-a pururi îngropate în pământul Perului şi Ecuadorului de azi.

Incaşii înţeleseră foarte repede că albii care veniseră pe mare la Tumbes nu corespundeau cu acei „zei albi" a căror sosire o prevestiseră legendele lor. Ei şi-au dat seama că n-aveau în faţa lor decât nişte ignoranţi setoşi de bogăţii, gata la orice pentru a le obţine.

Cucerirea capitalei lor, Cuzco, marca din clipa aceea o cotitură în relaţiile lor cu duşmanul. Rezistenţa incaşilor se organiză şi căpătă proporţii. Nimic nu mai era ca înainte. Huascar, împăratul legitim, fusese ucis chiar din ordinul propriului său frate, Atahualpa. Acesta suferise mânia zeilor, fiind la rându-i spânzurat de spanioli. Imperiul era în declin. Oastea lui puternică, care înfrânsese multe popoare, era acum în plină derută, împrăştiată de cuceritori.

După moartea lui Atahualpa, aceia dintre supuşi care îi rămăseseră credincioşi aleseră un nou împărat, dar acesta nu era decât un om de paie al spaniolilor. E evident că el n-a predat niciodată ocupanţilor fabuloasele comori ale imperiului său, comori1 care fuseseră ascunse în locurile cele mai izolate şi mai inaccesibile, al căror secret îl cunoştea doar el.

De acum înainte, spaniolii nu mai puteau pune mâna şi trimite protectoarei lor, Isabela, decât nişte rămăşiţe derizorii, pe care incaşii le uitaseră sau nu avuseseră timp să le ascundă. Aceste nimicuri n-au fost totuşi chiar lipsite de valoare.

Ei au luat, de pildă, din oraşul peruvian denumit azi Apurimac, un idol foarte mare de aur masiv, evaluat pe vremea aceea la 12 000 pesos (adică 1,5 milioane franci actuali).

Ceva mai la nord, în capitala vechilor indieni *chimus* – orfevri străluciţi, care trăiseră cu mult înainte de venirea incaşilor – spaniolii au desprins de pe una din porţile principale ale oraşului toate plăcile de argint masiv cu care era acoperită, ceea ce le-a adus peste 90 000 pesos, adică aproape 4 tone de metal preţios.

Pentru conchistadori, toate acestea nu însemnau decât fleacuri, bunuri fără prea mare importanţă. Din fericire pentru

indieni, totul era acum ascuns, îngropat.

Ultimele prăzi serioase de război pe care le-au obţinut proveneau de la un mic regat, întemeiat de incaşi în Cordilierii Anzilor, la adăpost de spanioli, pe care însă aceştia au reuşit până la urmă să-l descopere, la Vilcabamba. Aici se refugiase Manco, fugind din Cuzco în 1536, în încercarea lui de a menţine dinastia, până la capturarea ultimului împărat incaş, Tupac Amaru, în 1572.

Un lucru e sigur: la Vilcabamba şi în ţinutul muntos, greu de escaladat, din imediata sa apropiere, indienii au ascuns mari cantităţi de obiecte din aur şi argint aparţinând familiei regale. Uimitor e faptul că după ce spaniolii l-au luat prizonier în aceste locuri pe împăratul incaş Tupac Amaru şi au pus mâna pe o importantă parte din obiectele preţioase ale palatului regal, cronicile pe care le-au lăsat martorii acestei prădăciuni şi care au ajuns până la noi sunt, foarte misterioase şi discrete asupra acestei chestiuni. Se ştie doar că ei au luat o statuie foarte mare din aur fin, precum şi un gigantic disc de aur reprezentând Soarele, zeul lor, corespunzător desigur celui pe care Huascar îl depusese în Coricancha – templul Soarelui din Cuzco – disc care dispăruse pe neaşteptate din capitală la sosirea conchistadorilor.

Unii au crezut şi cred, de altfel şi acum că idolul luat pradă acolo, care corespundea principalului idol al ţării, provenind cu siguranţă tot din Coricancha, a fost adus intact în Europa, spre a fi prezentat în mod oficial papei, şeful creştinătăţii şi poate chiar oferit Vaticanului în semn de supunere faţă de biserică.

Nici un document nu confirmă totuşi acest fapt, care ne-ar face să ne imaginăm că idolul s-ar afla şi acum intact în lăzile secrete ale cetăţii creştine: Din păcate, e foarte posibil ca acest măreţ idol să se fi pierdut şi el, pentru totdeauna, împreună cu celelalte giuvaiere şi toate obiectele expediate curţii Spaniei, reginei Isabela, sub forma unor banale lingouri.

Din comorile oficiale strânse în imperiu şi transferate în Europa nu ne vor rămâne decât topitoriile lui Pizarro, lingourile de aur şi de argint pierzându-se, fără nici o urmă, în băncile Lumii Vechi, spre a spori numărul monedelor care ne-au parvenit.

Pentru o evaluare mai exactă a proporţiilor jafurilor comise de spanioli, dăm în continuare un tablou amănunţit al echivalenţelor vechilor măsuri spaniole în valori actuale:

O arroba 25,4 livre 11,5 kilograme.
O arroba (de ulei) 3,3185 galoane.
O arroba (de vin) 4,263 galoane.
O încărcătură (de Malaga) 80,7 kilograme.
O încărcătură (de Valencia) 153,8 kilograme.
Un castellano 4,786 grame.
Un ducat 3,485 grame.
Un galon[15] 1 4,54 litri.
Un gram 0,048 grame.
Un kilogram 2,2046 livre.
O livră spaniolă 460 grame.
Un litru 0,22 galon.
Un marco 230,0675 grame.
O uncie 28,716 grame.
Un peso 4,18 grame.

[15] Unitate de capacitate folosită şi azi în Anglia şi Canada, echivalentă cu 4,54 litri şi în S.U.A., echivalentă cu 3,73 litri, (n.tr.).

III

CELE 100 000 DE LINGOURI DE AUR

„Cunosc o tară unde se bea şi se mănâncă în vase de aur!” Indianul nu se înşela! Ceea ce spunea era perfect adevărat. Această ţară exista într-adevăr în Lumea Nouă, înainte de sosirea primilor conchistadori. Fabulosul imperiu incaş, la apogeul influenţei lui, cuprindea aproape întregul ţărm mărginit de Oceanul Pacific al continentului sud-american, de la Rio Ancasmayo (2° latitudine nord), în Columbia, până la Rio Maule (35° latitudine sud), pe o distanţă de peste 2 700 mile.

Acest imperiu, de o bogăţie nemăsurată, care a creat atâtea disensiuni în lumea occidentală încă din secolul al XVI-lea, nu mai e reprezentat azi decât prin remarcabile ruine risipite ici şi colo în junglele Amazonului sau pe podişurile îngheţate ale Anzilor.

Cine şi-ar putea astăzi închipui acele ziduri acoperite cu plăci de aur sau grotele de piatră stearpă pline cu idoli preţioşi?

Şi totuşi! A fost o vreme când aceste sărmane ruine, străbătute zi de zi de grupurile de turişti – oile lui Panurge – îşi aşterneau umbrele peste comori incalculabile.

Pentru Inca, fiul legitim al zeului Soarelui, aurul şi argintul reprezentau lacrimile şi sudoarea Soarelui, tatăl său şi ale Lunii, mama sa. Încă de la prima dinastie, aceea a lui Manco Capac, împăraţii succesivi s-au socotit moştenitorii direcţi ai Soarelui şi ai Lunii. Prin urmare, ei şi-au mărit pretenţiile asupra întregii cantităţi de aur şi argint pe care indienii le extrăgeau din minele întregului imperiu.

Dacă primii împăraţi au fost monarhi neînsemnaţi, domnind asupra unor teritorii limitate, ei au devenit, în urma unor cuceriri succesive, conducători necontestaţi ai unor imense imperii. Această extindere teritorială, care n-a dăinuit decât patru sau cinci secole, a fost însoţită de o creştere considerabilă a bogăţiilor. Ultimii împăraţi incaşi, de la Viracocha până la Atahualpa, au fost împăraţi cu puteri absolute, cu drept de viaţă şi de moarte asupra supuşilor lor, care, creând edificiul social şi

religios pe care îl cunoaştem, au acumulat comori fabuloase.

Nici un om n-ar fi îndrăznit vreodată să adreseze căpeteniei sale vreo cerere, fără să-i ofere cel mai frumos obiect ce-l avea. Pe întinsul imperiului, ţăranii de cea mai modestă condiţie predau vistieriei regale bogăţii, a căror valoare, ţinând seama de numărul lor, a atins un astfel de nivel, încât nici chiar conchistadorii spanioli n-ar fi cutezat să-şi închipuie că aşa ceva ar fi fost posibil în tara lor.

Una dintre persoanele apropiate ultimului Inca, Garcilaso de la Vega – care ne-a lăsat documentele spaniole despre dinastii – scrie el însuşi în ale sale *Comentarios reales* că niciodată supuşii nu-i sărutau mina împăratului, fără să-i fi adus tot aurul şi argintul, precum şi pietrele preţioase pe care indienii le extrăseseră din Cordilieri sau din pietrişul râurilor.

Poporul trebuia să se ducă deseori la diverşi împuterniciţi ai imperiului spre a obţine de la ei felurite avantaje sau vreo informaţie indispensabilă vieţii lor. Cu ocazia acestor ceremonii, indigenii erau obligaţi să aducă daruri scumpe mai marilor lor. N-ar trebui să credem că ele rămâneau în mâinile acestora. Într-adevăr şi ei aveau la rândul lor zilnic legături cu superiorii lor pentru a pune la punct diverse probleme administrative de importanţă mult mai mare. Ei ştiau să-şi dovedească respectul în decursul măruntelor ceremonii cotidiene; bogăţiile îşi schimbau deci stăpânul ca să ajungă, treptat, în mâinile celor mai înalţi demnitari ai statului. Putem crede chiar că în scurt timp tot metalul preţios din imperiu ajungea în vistieriile guvernului.

Cu toate că aurul şi argintul erau chiar prin lege proprietatea împăratului incaş, obiectele prelucrate din aceste două metale erau larg răspândite pe tot teritoriul imperiului. Înalţii demnitari nu ezitau să facă daruri pentru a-şi apropia pe cei mai dificili slujitori ai lor. Aurul era dovada celor mai mari favoruri pe care le putea acorda Inca sau rudele lui.

Analizând atent resursele epocii, am putea chiar crede că aceste bogăţii erau inepuizabile. Templele răspândite pe tot teritoriul aveau, toate, locaşuri destinate să primească ofrandele poporului. Din aceste ofrande importante se susţinea clerul. Cum mai toţi marii preoţi se înrudeau cu Inca, într-o măsură mai mare sau mai mică, bogăţiile se aflau concentrate în foarte puţine mâini, aproape toate dependente, mai mult sau mai puţin, de familia regală. Azi e imposibil să se stabilească cu precizie cantităţile de aur, argint şi pietre preţioase care au fost strânse

în fiecare an pe tot teritoriul incaş.

Un cronicar contemporan cu cucerirea, Cieza de Leon, apreciază că din minele împărăteşti se extrăgeau anual, în cursul ultimelor dinastii, 15 000 arrobas de aur şi 50 000 de argint, adică 172 500 kg de aur şi 575 000 kg de argint în fiecare an. Or, aproape întreaga cantitate ajungea în vistieria împăratului. E lesne de înţeles că aceste comori i-au putut ameţi pe spaniolii lacomi de bogăţii, care nu veniseră decât cu un singur scop în aceste ţinuturi îndepărtate.

SANCTUARUL SACRU

Împăraţii incaşi îşi adjudecau tot aurul şi argintul prin drept divin pe toată durata vieţii, dar şi după moarte, când sperau să-şi întâlnească tatăl, Soarele. Ori de câte ori murea un împărat, toate clădirile toate încăperile în care trăise erau închise pentru totdeauna. Uşile şi ferestrele se ferecau fără ca nimeni să se atingă sau să scoată la iveală vreodată comorile îngrămădite înăuntru de proprietarul lor.

Fiecare Inca punea să i se construiască un alt palat, iar obiectele preţioase ale predecesorului său nu erau folosite din nou, chiar în cazul vreunei dificultăţi bugetare, cum s-a întâmplat în cursul câtorva domnii.

Corpul împăratului chemat la ceruri era repede mumificat de către specialişti, după nişte procedee complexe, al căror secret a început să fie descifrat şi aşezat, după fastuoase ceremonii religioase, în cea mai mare sală a templului Soarelui construit în capitală, aşa cum vom vedea în continuare.

În acelaşi timp, o statuie colosală a defunctului, *pucarina,* era turnată în aur masiv şi aşezată, în cursul unei alte ceremonii, tot atât de fastuoase, în palatul principal pe care acel Inca îl ocupase în timpul vieţii, la Cuzco. Statuia avea propriii ei servitori, care executau ritualurile zilnice şi-i aduceau ofrande, fructe, legume, flori, carne. Când aceşti servitori sacri mureau şi ei, erau imediat înlocuiţi cu copiii sau nepoţii lor. Aceştia continuau adorarea şi serviciul pe lângă *pucarina* cu ajutorul unor uriaşe venituri anuale, obţinute din danii publice.

Succesorul lui Inca, neputând ocupa palatul predecesorului său, se grăbea să-şi înalţe altul şi mai frumos, dacă se putea şi să îngrămădească în el noi şi bogate colecţii de obiecte din aur fin, împodobindu-l şi dovedindu-şi astfel supunerea faţă de Soare.

Ce s-a ales de renumitele *pucarinas,* pe care nici un spaniol nu pare să le fi zărit vreodată, în afară poate de trei exploratori trimişi de Pizarro în capitală? Azi, nici un occidental nu ştie nimic despre ele şi este evident că ele au fost ascunse cu grijă, mult înainte ca primele trupe ale lui Pizarro să fi sosit la Cuzco..

Cât despre palatul ultimului Inca, Huascar, pe care spaniolii l-au descoperit când au intrat în capitală, el era atunci puţin

împodobit. Huascar, care nu domnise decât şapte ani, nu avusese nici măcar timpul să-şi termine palatul, nici să-i acopere toţi pereţii cu plăci de aur masiv, cum făcuseră predecesorii săi.

De fapt, înainte chiar de venirea conchistadorilor, imperiul nu mai era atât de bogat ca odinioară. Gloria secolelor trecute se stinsese. Dacă luăm numai un exemplu, ştim azi că în palatul lui Huayna Capac, al unsprezecelea din dinastia Inca, se aflau trei recipiente pline cu aurul cel mai pur şi cinci cu argint fin, precum şi 100 000 de lingouri de aur, provenind direct din mine şi depozitate în încăperi speciale, fiecare din lingouri cântărind cam cinci livre din epoca aceea, dând un total de 250 000 kg de metal preţios. Şi aceasta nu era încă nimic faţă de alte palate, zăvorâte, ale predecesorilor săi, aflate şi ele tot la Cuzco şi faţă de templul Soarelui, care se pare că fusese palatul celor cinci Inca din primele dinastii, înaintea lui Inca Roca şi cel mai fabulos dintre toate.

Ultimul Inca, Huascar, nu mai suferea să vadă cum de mai multe ori pe an, cu prilejul ceremoniilor religioase, statuile de aur masiv ale strămoşilor săi erau plimbate pe străzile din Cuzco. El nu mai suporta, de asemenea, ideea imenselor bogăţii neproductive depozitate pe lângă morţi. Încă din primii ani ai domniei îşi propuse să înlăture aceste ciudate obiceiuri tradiţionale. Lucru care n-a fost deloc pe placul supuşilor săi. Modernismul lui i-a pricinuit bineînţeles neplăceri, îndeosebi în timpul luptei fratricide pornită împotriva lui Atahualpa. Putem crede chiar că aceste măsuri revoluţionare au contribuit mult la înfrângerea lui.

Huascar, de fapt, era un mistic. El afirma – aşa cum confirmă Pedro Pizarro, care l-a întâlnit – că manii strămoşilor lui l-au trimis pe pământ pe el, Huascar, pentru a le îngropa mumiile şi a renunţa la toate bogăţiile pe care le-au adunat. Sinistră prevestire, fiindcă a fost într-adevăr ultimul Inca domnitor înainte de sosirea spaniolilor. E posibil – cu toate că nu avem acum nici o dovadă – ca el să fi fost într-adevăr acela care a ascuns, undeva în Cordilierii Anzilor sau în junglele Amazonului, fabuloasele comori ale incaşilor, precum şi trupurile mumificate şi bogat împodobite ale strămoşilor lui, depuse până atunci în templul Soarelui din Cuzco şi pe care, de atunci, nimeni nu le-a mai văzut vreodată.

Aceasta ar explica de ce conchistadorii n-au putut găsi aceste mumii, despre care vorbea fiecare incaş, iar palatul său n-a fost

împodobit pe măsura celor ale predecesorilor săi. Se poate ca, la urma urmei, faptul că partea cea mai importantă a comorii incaşilor a rămas încă în mod misterios ascunsă, la îndemâna vreunui aventurier cu o voinţă neclintită şi un curaj titanic, să se datoreze chiar lui Huascar, care, după spusele lui, ar fi primit un mesaj divin.

Tot de la Inca Huascar provine legenda proverbialului său „lanţ”, despre care se găsesc numeroase documente în arhivele istorice.

Acest lanţ a fost fasonat din nişte verigi voluminoase de aur masiv, din ordinul lui Huayna Capac, care voia astfel să aducă mulţumiri zeilor la naşterea moştenitorului său, Huascar. Lanţul era prezentat poporului la fiecare sărbătoare importantă a imperiului, fiind purtat de sute de dansatori. Nici un spaniol n-a putut contempla vreodată acest lanţ despre care vorbeau toţi indienii, deoarece el a fost ascuns cu grijă mult înainte de prima intrare a conchistadorilor în Cuzco. Plecând de la mărturiile orale ale epocii, nu se poate totuşi aprecia astăzi forma şi mărimea exactă a acestui nemaipomenit giuvaier. Conchistadorul Sarmiento l-a descris ca fiind un lanţ foarte mare de lână, lucrat cu fire de felurite culori şi împodobit cu obiecte de aur şi de argint. Capetele ar fi fost făcute din ciucuri roşii, ceea ce nu-i de mirare, cunoscând pasiunea incaşilor pentru această culoare. Pentru Garcilaso de la Vega, care nu mai contenea cu elogiile la adresa vechiului său popor, lanţul nu putea fi decât de aur masiv, fiecare verigă atingând mărimea unui trunchi omenesc. Pe cine să credem?

Dacă ne referim la deprinderile artistice şi la posibilităţile tehnice ale incaşilor de pe vremea când acest lanţ a fost făcut, e foarte probabil, de fapt, ca prima versiune să fie adevărată. Dar atâta timp cât el nu va fi găsit, toate acestea nu pot fi decât ipoteze.

Oricum, acest giuvaier există şi el a fost într-adevăr lucrat în timpul domniei lui Huayna Capac. Lanţul trebuie să fi fost fascinant, deoarece numeroase mărturii – şi majoritatea istoricilor sunt de acord asupra acestui fapt – semnalau că era atât de greu, încât era nevoie de două sute de oameni ca să-l ducă şi aceasta cu mare trudă. Se spune, de asemeni, că lungimea lui era atât de mare, încât, întins, putea acoperi circumferinţa pieţii principale din Cuzco, ceea ce era oricum considerabil. Îl putem evalua azi între 700 şi 850 picioare. În

orice caz, fapt cert e că Huascar, suspicios, l-a ascuns pentru totdeauna de privirile hrăpăreţe ale spaniolilor. Ce s-a întâmplat cu el? Nimeni n-o ştie azi.

Spaniolii au ajuns prea repede în capitală ca lanţul să fi putut fi topit. Era prea greu ca să fi fost ascuns departe de Cuzco. El se mai află, Seci, tot în vreo grotă sau în vreo ascunzătoare subterană a Anzilor, care înconjoară depresiunea Cuzco.

Numeroase sunt, de altfel, obiectele preţioase de toate felurile pe care indienii au fost siliţi să le îngroape sau să le ascundă în grabă, de cum şi-au dat seama ce căutau cu adevărat năvălitorii, de cum au înţeles că spaniolii nu erau „zeii albi", ci jefuitori înrăiţi.

Documente foarte rare ies uneori la iveală. Astfel, un cronicar care l-a însoţit pe Pedro Pizarro când a intrat în Cuzco ne-a lăsat următorul mesaj laconic, care spune mai mult decât nişte lungi discursuri.

> *Un indian ne-a atras atenţia că într-o grotă din apropierea oraşului Villaconga se aflau plăci de aur în cantităţi foarte mari, pe care Huascar a pus să le topească pentru a-şi împodobi pereţii palatului său şi pe care le-a ascuns acolo.*

Ceva mai departe, acest cronicar ne va informa că omul care le-a făcut această uluitoare destăinuire a dispărut pe neaşteptate din regiune, fără să lase nici cea mai mică urmă.

E foarte posibil ca aceste plăci să se mai afle încă acolo unde incaşii le-au depozitat după ce au aflat de sosirea spaniolilor, deoarece ascunzătorile alese au fost foarte discrete şi doar foarte puţini iniţiaţi, care nu aveau permisiunea să destăinuie nimic sub nici un motiv, le cunoşteau. Să nu uităm că pedeapsa cu moartea era totdeauna în vigoare în imperiu. Unii dintre ei au vorbit totuşi la insistenţele conchistadorilor. Pedro Pizarro ne împărtăşeşte descoperirile sale nu departe de capitală.

> *Printre alte lucruri, am descoperit o efigie de aur şi indienii ne-au spus, cu amărăciune, că aparţinuse fondatorului dinastiei incaşe (Manco Capac).*
>
> *Am măi găsit de asemeni crabi de aur, vase decorate cu motive înfăţişând păsări, şerpi, păianjeni, şopârle şi alte*

insecte. Toate aceste obiecte preţioase au fost descoperite într-o grotă din imediata vecinătate a oraşului Cuzco.

LEGENDA SOARELUI DE AUR

Peşterile Anzilor, care abundă în aceste regiuni de complexă origine geologică, oferă diferite aspecte. Unele sunt vizibile, altora cu timpul li s-a astupat intrarea şi, deci, sunt practic invizibile azi pentru privirile neiniţiate, reprezentând desigur un mare număr de ascunzători, poate unele dintre cele mai importante. O legendă foarte frumoasă – aceea a Soarelui de Aur – relatată de R. Charroux, este în această privinţă foarte semnificativă.

În săptămânile şi lunile care au urmat cuceririi, toţi spaniolii care se aflau acolo au acumulat bogăţii extraordinare pe care şi le-au împărţit între ei. Asemenea bogăţii adunate în mâinile unor oameni atât de necioplţi nu puteau decât să dea naştere la probleme. În cele din urmă, mulţi au fost aceia care şi-au jucat bogăţiile la zaruri şi s-au întors la ceea ce a fost munca lor iniţială, cultivarea câmpului.

Unul dintre ei, se pare cavalerul Leguisano, după Presscott, sau un simplu ostaş Mancio Serra. După Huber, a primit în partea lui de pradă efigia Soarelui, sub forma unui imens disc de aur masiv.

Bineînţeles, a pierdut discul la un joc de cărţi. Cel care l-a câştigat a fost un spaniol îndrăgostit nebuneşte de o tânără fată din dinastia Inca. Ea a reuşit să-l convingă de caracterul sacru al obiectului şi de necesitatea de a-l înapoia preoţilor care oficiau la templul, încă neatins, de pe lacul Titicaca. Au plecat deci amândoi spre lac, dar Pizarro, aflând ce se va întâmpla cu discul pe care îl dobândise şi-a trimis oamenii în urmărirea lor. Ajunşi aproape de lac, cei doi îndrăgostiţi s-au suit pe o plută de *totora* şi, văzându-se urmăriţi, au aruncat Soarele de Aur în apele lacului, ca nimeni să nu-l mai poată avea. De teama represaliilor, au sărit la rândul lor, înlănţuiţi, în faţa ostaşilor împietriţi de groază şi au dispărut în lac, unde discul uriaş va rămâne pentru totdeauna.

Superbă legendă spaniolă sau realitate înfrumuseţată de povestitori? E imposibil azi să dai un răspuns, atâta vreme cât faimosul disc nu va fi readus, din întâmplare desigur, din adâncul apelor, de către un scafandru norocos.

Ascunzătorile numeroaselor bogăţii ale comorii incaşe sunt

multe, unele înconjurate de astfel de legende foarte frumoase, adevărul fiind deseori greu de cunoscut. Una dintre ele ne-a fost istorisită de F. Ramauge, fiind culeasă chiar de el, la faţa locului, din gura unor bătrâni indigeni.

Ea se referă la două comori incaşe, foarte importante, care au fost ascunse la puţin timp după sosirea spaniolilor.

Iat-o, povestită de R. Charroux:

> Aşadar, un bătrân incaş de stirpe nobilă, moştenitor al tradiţiilor şi marilor taine ale strămoşilor săi, simţind că i se apropie sfârşitul, se afla într-o mare încurcătură, căci el cunoştea lucruri de o importanţă considerabilă, care nu trebuiau să piară o dată cu el.
>
> Era vorba de două comori incaşe foarte mari, îngropate în Cordilierii Anzilor de către preoţii Soarelui, în două ascunzători denumite *Pez Grande*[16] şi *Pez Chico*[17].
>
> Dar bătrânul avea un prieten spaniol de o înaltă ţinută morală, mare admirator al obiceiurilor autohtone – cel puţin aşa credea el – şi care, de foarte mulţi ani, îi arăta cea mai prevenitoare prietenie.
>
> Spaniolul era, fără îndoială, cel mai bun prieten şi, după o matură chibzuinţă, incaşul se hotărî să-l facă ultimul său confident, acela care, după moartea sa, va deţine uluitorul secret despre *Pez Grande* şi *Pez Chico*.
>
> L-a chemat la căpătâiul său şi i-a spus:
>
> — Ascultă, prietene, tu mi-ai arătat întotdeauna respect şi prietenie şi cred în măreţia ta sufletească şi în calităţile inimii tale. Zilele mele sunt numărate; trebuie să transmit celor ce vin după mine taina pe care mi-au încredinţat-o strămoşii mei. Ţie, prietene, vreau să-ţi spun unde se află comoara din *Pez Chico:* în Anzii Carahaya, pe coasta văii unde curge râul; ai să găseşti o peşteră care luminată de primele raze ale soarelui la răsărit. Blocuri mari de piatră închid fundul peşterii şi va trebui să cauţi până ai să găseşti o crăpătură, atât de largă cât să poată trece un om prin ea. În spatele ei, o galerie subterană se înfundă în munte şi va trebui să deschizi una după alta trei porţi ca să ajungi până la sanctuarul secret.
>
> Prima poartă e de aramă şi se deschide cu o cheie de

[16] Peştele mare (sp.).

[17] Peştele mic (sp.).

aur. A doua e de argint şi se deschide cu o cheie de aramă. A treia e de aur şi se deschide cu o cheie de argint.

În sanctuar ai să găseşti strânse mari bogăţii, statui de metal preţios şi un disc de aur, pe care ai să-l iei şi ai să mi-l aduci, fiindcă vreau să-l privesc înainte de a muri. Apoi ai să-l duci înapoi în sanctuar şi să ai grijă să nu iei nici o fărâmă din bogăţiile care aparţin zeilor.

Spaniolul făgădui tot ce-i ceru bătrânul şi porni spre Anzii Carahaya.

Dar pe măsură ce înainta în munţi, febra aurului îl cuprindea şi nu-i dădea pace. Pătrunse în grotă şi, cum broaştele mergeau greu, a aruncat în aer porţile, apoi a jefuit sanctuarul de tot ce conţinea el mai preţios. Dar această pradă n-a făcut decât să-i sporească lăcomia pentru aur şi să nască în el dorinţa imperioasă, irezistibilă, de a-şi însuşi comoara din *Pez Grande,* care era şi mai minunată încă.

S-a întors la casa bătrânului incaş şi, prin ameninţări şi constrângeri, a încercat să-l facă să-i dezvăluie secretul marii comori.

— Nu, spuse incaşul, m-ai înşelat, ai trădat încrederea pe care am avut-o în tine şi n-ai să reuşeşti niciodată să cunoşti secretul din *Pez Grande...* Niciodată... Niciodată...

Înainte de a-şi da duhul sub torturi, bătrânul murmură totuşi câteva cuvinte care îi dădură speranţe spaniolului.

— Intrarea din *Pez Grande* e sub statuia Zeului Soarelui, dar n-ai s-o găseşti!

Spaniolul, amintindu-şi de existenţa unei astfel de statui în sanctuarul din *Pez Chico,* înţelese sau deduse că va trebui să caute în peştera pe care o cunoştea deja şi se întoarse acolo cu un târnăcop şi o lopată. La lumina unui felinar, se înverşuna ore în şir împotriva statuii zeului, pe care izbuti până la urmă s-o răstoarne. Dar, chiar în clipa aceea, pereţii peşterii se prăbuşiră şi-l îngropară dedesubt.

Legendă, desigur, dar nu chiar atât de neverosimilă cât pare la prima lectură. Să nu uităm că la originea oricărei legende se află deseori câteva fapte indiscutabil reale.

Numeroşi aventurieri moderni s-au dus în Anzii Carahaya ca să verifice spusele bătrânului incaş. Dar, în pofida tenacităţii lor şi a enormelor sume înghiţite în diverse acţiuni, *Pez Grande* şi *Pez*

Chico rămân încă şi azi în mod misterios la adăpost în peştera lor inviolabilă. Şi, totuşi, unele peşteri şi grote din această vale au fost explorate în lung şi-n lat, dar neiniţiaţii n-au ştiut niciodată să descopere nimic.

IV

IMPERIUL VA DISPĂREA

La 13 februarie 1535, regele Carol Quintul hotărăşte să trimită în coloniile sale din Indiile occidentale o scrisoare, în care. Se prevede ca tot aurul şi argintul ridicate de pe pământurile Perului să fie topite chiar în incinta Monetăriilor Regale din Sevilla, Segovia şi Toledo. Aceasta înseamnă că spaniolii, prin acele câteva scrisori, începeau încă de pe, atunci să considere noile colonii din vest foarte rentabile pentru moneda lor aflată în declin.

Dar; dacă ordinul a înviorat rapid finanţele regale, el a însemnat în schimb o adevărată catastrofă pentru civilizaţiile sud-americane precolumbiene, aşa cum le descoperim noi azi o dată cu progresele arheologiei moderne.

Într-adevăr, aşa cum vom vedea, spaniolii au luat de la incaşi o pradă fabuloasă, fără seamăn în lumea occidentală. Prada era extraordinară atât în ce priveşte cantitatea, desigur, dar şi mai. Mult încă în ce priveşte calitatea. Statui, divinităţi, minunate vase de ceremonii, podoabe, veşminte, căşti de aur masiv, simboluri ale cultului Soarelui, toate acestea au dispărut pentru totdeauna în cuptoarele iberice. Nici o fotografie, nici o pictură, nici măcar o listă detaliată nu ne-a parvenit, ca să ne dea o imagine despre ce conţineau aceste comori şi ca să ne sporească şi mai mult indignarea în faţa acelor ignoranţi distrugători ai uneia dintre cele mai frumoase civilizaţii.

Pentru a ne forma o idee precisă despre prada acumulată de spanioli în timpul cuceririi, nu trebuie să ne bizuim pe povestirile indienilor de azi, fiindcă strămoşii lor, care nu cunoşteau scrisul, nu le-au lăsat moştenire nici un document. Nu ne putem bizui nici pe evoluţia şi dezvoltarea finanţelor spaniole, deoarece tezaurul artistic al Indiilor occidentale a fost în mod regretabil topit, iar simpla greutate a aurului şi a argintului care au fost aduse în Europa nu ne poate da măsura exactă a valorii reale a comorii sud-americane.

Va trebui, deci, să folosim alte documente contemporanei

Conchistei, anume, povestirile foarte amănunţite ale cronicarilor, precum şi analele militare ale epocii.

Se poate crede că autorii acestor documente au cam exagerat atunci când era vorba să descrie tăria forţelor duşmane şi sărăcia sau dificultăţile ostaşilor spanioli. Dar ar fi ilogic să socotim extravagante descrierile amănunţite ale prăzii capturate. Totul ne îndreptăţeşte să credem că aceste descrieri ar fi mai degrabă subestimative. Să nu uităm într-adevăr că orice pradă capturată de ofiţerii spanioli trebuie să fie împărţită cu coroana Spaniei. Douăzeci la sută din bunurile însuşite erau expediate în patria mumă. Era, deci, în interesul conchistadorilor să camufleze cea mai mare parte din ceea ce luau, inclusiv în scrierile lor, care puteau într-o zi sau alta să cadă în mâinile regelui.

Există un număr mare de astfel de documente regăsite şi probabil că numărul comorilor răpite a fost mai mare decât cel menţionat azi în textele care ne-au parvenit.

Un alt fapt vine să sporească astăzi dificultatea de a aprecia exact bogăţiile acumulate de spanioli în timpul Conchistei. E vorba de convertirea măsurilor şi a valorilor monedelor din epoca respectivă în sistemul nostru modern. Într-adevăr, legile aplicate în decursul secolului al XVI-lea în peninsula iberică prezentau diferenţe considerabile de la o provincie la alta. Ba chiar de la un oraş la altul, agravând şi mai mult confuzia asupra valorilor prăzii acumulate.

În afară de aceasta, masele de aur şi argint au dobândit în decursul secolelor trecute valori extrem de variabile. Suma relativă care dădea posibilitatea să obţii 1 kg de aur într-o anumită epocă nu permitea să cumperi nici măcar 200 de grame amărâte cincizeci de ani mai târziu, chiar dacă luăm azi înţeleapta precauţie de-a raporta monedele la valori comparabile în timp.

Cum, în textele pe care ni le-au lăsat, unii conchistadori îşi apreciau prada nu în greutate sau număr de obiecte, ci potrivit monedei în vigoare în provinciile lor natale, cititorul va înţelege lesne ceaţa deasă care s-a aşternut azi asupra sordidelor afaceri ale Conchistei.

Spre a înlesni cât de puţin înţelegerea evenimentelor, să spunem că putem raporta toate cifrele care ne-au parvenit la două din cele mai folosite monede ale epocii: dur catul – monedă îndrăgită de piraţi – şi castellano. Prima din aceste monede corespunde cu 3,485 grame de aur fin, iar a doua cu 4,786

grame, după ce a fost scoasă din creuzete. Dacă vrem, pentru o şi mai mare precizie, să raportăm toate acestea la reperele moderne cunoscute, se poate – foarte aproximativ – să înmulţim ducaţii şi castellanos cu cincisprezece sau douăzeci pentru a afla contravaloarea în dolari americani actuali.

Aceste precizări fiind făcute, ne vom cufunda în meandrele manuscriselor lăsate de cronicarii spanioli care, treptat, vor schiţa pentru noi imaginea fabuloaselor comori prădate în scurt timp de către o mână de oameni gata la orice pe pământul Perului. Vom vorbi de asemeni despre aceste comori poate şi mai mari şi uluitoare încă decât cele pe care le-au cunoscut spaniolii, dar care au dispărut, cel puţin deocamdată, din cuferele şi de sub privirile lor, comori care astăzi, cu siguranţă, sunt încă îngropate în pământul sud-american, după cum vom vedea.

PRIMA LOR COMOARA

După cum am văzut, în ianuarie 1531 Pizarro a putut părăsi în sfârşit oraşul Panama, cu destinaţia finală fabulosul imperiu din sud. În această călătorie nu era singur, ci însoţit de o sută optzeci de oameni şi treizeci şi şapte de cai, îmbarcaţi pe trei corăbii.

Fiecare era nerăbdător, adulmecând aurul prin toţi porii. Prima parte a călătoriei fu scurtă: doar treisprezece zile fuseseră de ajuns ca echipajul să ajungă fără pagube însemnate în golful San Mateo, azi pe teritoriul ecuadorian.

Pescarii din acel golf nu erau prea bogaţi şi nu puteau potoli doar ei setea de aur a cuceritorilor. Aceştia coborâră deci şi se îndreptară nestingheriţi spre orăşelul Coaque, despre care auziseră vorbindu-se, oraş aflat astăzi şi el pe teritoriul Ecuadorului. Aici, de voie de nevoie – mai mult de nevoie, dacă e să credem relatările scrise chiar de spanioli – au jefuit fără milă oraşul, primul din acest vast imperiu incaş pe care îl descopereau. Nu-i oprea nici un fel de sentiment, deoarece nu veniseră aici ca să fie înţepaţi de ţânţari, ci pentru frumuseţea numeroaselor lingouri de aur la care jinduiau.

La Coaque spaniolii puseră mâna pe prima lor comoară. Conchistadorul Jerez[18] ne-a lăsat o mărturie scrisă asupra importanţei acestei prăzi. Ştim astfel că au fost adunaţi acolo 15 000 pesos de aur şi 15 000 marcos de argint, ceea ce, după convertirea lor în unităţile de măsură de azi, ne dă o cifră de peste 62 kg de aur masiv şi de peste 345 kg de argint.

Pentru început, a fost o lovitură de maestru, care, din păcate, nu putea decât a-i îndemna pe spanioli să-şi continue o cucerire începută sub auspicii atât de bune.

Vărul lui Francisco Pizarro, Pedro, face chiar în manuscrisele lui calculul – subestimativ, desigur – al valorii financiare a prăzii. Pentru epoca aceea nu erau mai puţin de 200 000. Castellanos, adică, dintr-un singur oraş şi încă de mică importanţă, peste 3 milioane dolari. Cifrele te fac să visezi! Să ne închipuim puţin ce s-a întâmplat mai târziu.

---

[18] Jerez: *Verdadera relacion de la Conquista del Peru en la provincia de Cuzco*, (n.a.).

„Tâlharii oficiali” n-aveau ochi decât să vadă cât de mult se înclina acul balanţei, dar frumuseţea unora dintre obiecte era atât de mare, încât chiar şi Pedro Pizarro o pomeneşte, vorbind despre această primă captură ce cuprinde nenumărate coroane de aur masiv, asemănătoare celor ale regelui şi reginei Spaniei.

Golind oraşul de tot „sângele său preţios”, conchistadorii nu simţeau nevoia, nici plăcerea să-şi mai prelungească şederea. Nu se aflau acolo decât pentru a scoate din impas coroana Spaniei aflată în declin şi pentru a-şi umple pungile.

Oameni, cai şi corăbii se deplasează deci spre sud, spre oraşul Tumbes, familiar acum lui Pizarro şi unora dintre vechii lui camarazi de arme şi despre care tot ce li se povestise lăsa să se înţeleagă că vor găsi acolo prăzi şi mai mari încă. Se instalară toţi, ridicându-şi tabăra nu pe câmp sau în cocioabele ţăranilor, ci în templele şi palatele puse la dispoziţie de către autorităţile locale, care nu ştiau încă cu cine aveau să aibă de-a face. Cum această instalare nu le-a adus favorurile pe care le sperau, autorităţile locale nu mai făcură nimic pentru spanioli.

Oricum, lui Pizarro, care se proclamă de aici înainte, cu de la sine putere, guvernatorul suprem al provinciei, i se oferiră – din obligaţie sau dintr-o reală supunere – tunici luxoase, acoperite cu plăci de aur şi de argint. Văzând că spaniolii nu sunt mulţumiţi decât la vederea metalelor preţioase, indigenii au fost nevoiţi să evite orice neînţelegere cu invadatorii lor şi să încerce să-şi asigure prietenia acestora, acoperindu-i de sus şi până jos cu aur şi argint, care, de fapt, se cuvenea doar zeilor. Dacă ar fi ştiut!

Foarte curând, naivii indieni putură să-şi dea seama că pentru aceşti prieteni neobişnuiţi, fluviul de aur şi de argint trebuia să fie nesecat, altfel jafurile ar continua cu nemiluita. Această deşteptare trebuie să fi fost foarte rapidă, daci, dacă ne gândim că Tumbes era în vremea aceea un oraş înfloritor, prada pe care o obţinură spaniolii n-a fost – păstrând proporţiile – decât foarte modestă.

Tumbes era totuşi foarte bogat. Exista acolo un templu al Soarelui foarte important, o mănăstire pentru marii preoţi, iar oraşul era apărat de o solidă fortăreaţă de piatră. Din toate acestea conchistadorii nu obţinură decât ceva mai puţin de 2000 pesos de aur şi de argint, adică – din ce le revenea lor – doar 8,5 kg. Era puţin faţă de prada precedentă, obţinută într-o regiune mult mai modestă. Probabil că, îngrijoraţi sau indignaţi de comportările ciudate ale celor pe care îi luaseră iniţial drept „zei

albi”, căpeteniile incaşe au preferat să-şi ascundă comorile, decât să le lase pradă, fără nici o compensaţie, celor pe care îi vor considera de acum înainte invadatori.

În câteva nopţi, toate bogăţiile oraşului au fost îngropate într-un loc tainic. Cum spaniolii n-au părăsit niciodată aceste locuri de la sosirea primelor corăbii, e posibil ca aceste comori îngropate, chiar relativ modeste, să se mai afle încă acolo, fie chiar în Tumbes, fie în împrejurimi ori în locuri neştiute de nimeni, nici chiar de indienii din filele noastre, care au pierdut secretul transmis pe cale orală.

După nelegiuirea săvârşită la Tumbes, Pizarro hotărî să se statornicească cu oamenii lui pe teritoriul Perului. El întemeie astfel prima colonie spaniolă din această ţară, pe care o boteză San Miguel.

Dar el şi oamenii lui n-aveau deloc obiceiurile unor burghezi sedentari. Trebuiau cu orice preţ să se mişte, să se ducă să captureze alte comori, fiindcă îşi dădeau seama că n-au pus mâna decât pe mărunţişuri şi că de abia de acum încolo urmau să jefuiască comorile mai importante. Ceea ce voiau deja era să intre în legătură cu Inca în persoană, cu acela al cărui nume populaţia îl rostea cu respect – Atahualpa. Între cei mai mari, se pot face întotdeauna diverse aranjamente, gândea probabil spaniolul, fostul porcar.

Dar Atahualpa, care datorită iscoadelor sale ştia de multă vreme totul despre nelegiuirile conchistadorilor, rămânea departe, în palatul său imperial din Cuzco. Ca să ajungi la Cuzco trebuie să străbaţi aproape tot imperiul, un imperiu uriaş, care începea să-şi arate ostilitatea faţă de agresori.

Or, forţele adunate sub însemnul crucii puteau mult şi bine să se numere şi iar să se numere zilnic, nu depăşeau niciodată cei şaizeci şi doi de cavaleri şi o sută doi pedestraşi. Cât priveşte armamentul, el părea din cele mai sărăcăcioase, oricare ar fi cronicile la care ne referim.

Versiunea lui Jerez, care pare oficială, pomeneşte de douăzeci arbalete, trei muschete şi două culevrine. Cronica unui conchistador anonim[19] dă cifre destul de apropiate, vreo opt sau nouă muschete şi doar patru tunuri mici.

Cu acest echipament anacronic Pizarro porni mai departe, spre sud, căutând să-şi sporească şi mai mult prada fabuloasă.

În momentul când expediţia plecă, Inca Atahualpa nu se mai

[19] *Conquista del Peru llamada la Nueva Castilia,* (n.a.).

afla în fosta sa capitală, Cuzco, ci în nordul ţării, în împrejurimile muntoase ale actualului oraş peruvian Cajamarca.

Când spaniolii apărură în faţa porţilor oraşului, Inca îi primi cu toate onorurile pe care credea că le datorează rangului lor. Îi găzdui chiar în palatele şi templele din Cajamarca, neţinând seama, în mod evident, de ceea ce iscoadele lui îl preveniseră de multă vreme. A doua zi după sosirea conchistadorilor, acceptă chiar să meargă şi să-l întâmpine personal pe Pizarro, la palatul unde acesta fusese găzduit.

Prima din prezicerile tatălui său, Huayna Capac – „Fiii tăi se vor război în mod crâncen, sângele regesc va pieri…” – se realizase, deoarece Atahualpa câştigase de puţină vreme lupta ce o purtase împotriva fratelui său Huascar, care domnea în imperiul de nord, în Quito. Să îi stăruit în mintea lui, în clipa când îl întâlni pe Pizarro, a doua profeţie a tatălui său: „Imperiul va dispărea după tine”?

În apropiere de Cajamarca, conchistadorii îşi impuseseră legea cu ferocitate. Treisprezece *caciques*, din oraşul Chira şi din împrejurimi, care li se împotriviseră, fură sugrumaţi.

ÎNTÂLNIREA DE LA CAJAMARCA

Când, la 15 noiembrie 1532, Pizarro şi oamenii lui ajunseră în sfârşit în piaţa principală din Cajamarca, ei ştiau că Inca Atahualpa, care, în pofida sfatului sfetnicilor lui, nu-i atacase şi-i lăsase să vină până acolo, era un om pierdut. Se aflau acolo 20 000 până la 40 000 de războinici incaşi, care-i priveau pe acei oameni cu ură, dar Pizarro nu se îndoia de forţa lui.

După ce, prin viclenie, l-au făcut pe împărat să vină în mijlocul unei mulţimi înfricoşate, spaniolii s-au grăbit să-i mulţumească în felul lor, luându-l prizonier. Aşa cum se înţelesesem, Inca venise la întâlnire neînarmat, în litiera lui de aur masiv. Trădarea care îl făcuse să ajungă în temniţele din Cajamarca e prea cunoscută ca să mai stăruim asupra acestui episod din istoria Perului.

Atahualpa se dusese într-adevăr la Cajamarca doar Spre a-i întâlni pe acei noi „zei albi", care se iviseră pe meleagurile lui. Odată căpetenia lor capturată, armata incaşă se dezorganiză complet, cu atât mai mult cu cât şarja cavaleriei spaniole şi cele câteva salve trase de culevrine îi ţintuiseră pe loc de frică pe indieni. Aceştia dădeau bir cu fugiţii, părăsindu-şi toate bunurile şi se grăbeau să se ascundă în munţii din apropiere.

Atahualpa fu tratat cu bunăvoinţă, dar aceasta nu-i împiedică nicidecum pe spanioli să jefuiască toate comorile abandonate în locuinţe şi palate de proprietarii lor. Fără să le dea nimic în schimb, ei reuşiră în câteva zile să fure o foarte bogată pradă, care atinse, după Pedro Pizarro însuşi, 40 000 castellanos de aur şi 4-5.000 marcos de argint, adică, în valori actuale, echivalentul a 192 kg de aur şi a o 1,50 kg de argint.

Foarte curând, Inca Atahualpa îşi dădu seama de lăcomia spaniolilor.

Nici nu trecură două zile de la capturarea sa şi Atahualpa ceru să-l vadă pe Pizarro. Îi făcu acestuia o propunere extraordinară, demnă de legendele celor o mie şi una de nopţi. Nu toţi cronicarii sunt întru totul de acord asupra amănuntelor privind conţinutul acestei atrăgătoare propuneri.

Documentul conchistadorului anonim, care ne-a parvenit, cuprinde următoarele puncte prevăzute la încheierea târgului:

Suveranul spuse că o să le dea (spaniolilor) *în schimbul*

libertăţii sale aur cât să umple o sală de la pământ până la o dungă albă, trasată atât de sus încât un om de statură înaltă nu va izbuti s-o atingă cu o frunză de palmier. Sala ar fi avut 25 de picioare lungime şi 15 lărgime.

La întrebarea lui Pizarro referitoare la cât argint îi va da, conducătorul răspunse că va aduce 10 000 de oameni în piaţă, care vor forma un cerc uriaş şi *că argintul pentru răscumpărare va acoperi toată suprafaţa acestui cerc*.

Acelaşi cronicar ne destăinuie că Atahualpa se angajase în faţa martorilor să adune toată această pradă de aur şi argint în patruzeci de zile, nici una în plus.

Mărturiile celorlalţi cronicari ai epocii nu variază decât asupra câtorva amănunte. Hernando Pizarro menţionează că dimensiunile încăperii promise trebuiau să fie de 35 picioare lungime şi 17 lărgime. Francisco de Jerez, cronicarul oficial, notează dimensiunile de 22 picioare lungime şi 17 lăţime, iar înălţimea la care era trasată linia albă corespunzând cu o dată şi jumătate înălţimea unui om de statură normală. Cât despre argint, ne spune că Atahualpa făgăduise de asemenea să le procure o cantitate de două ori mai mare decât cea de aur şi aceasta în două luni. Vărul Pedro Pizarro nu vorbeşte de locul destinat aurului, dar precizează că vasta sală în care se aflau spaniolii ar fi fost umplută de două ori cu piese de argint; era vorba, bineînţeles, de obiecte diverse, incaşii necunoscând monedele. Pizarro, uluit că o astfel de ofertă poate fi posibilă, acceptă imediat propunerea regalului său prizonier.

Bineînţeles, Atahualpa nu poseda, în Cajamarca, o asemenea cantitate de argint, dar ştia ce promitea. Trimise imediat în cele patru colţuri ale imperiului său, pe drumurile anevoioase şi pustii din Anzi, zeci şi zeci de soli, ca să ceară marilor preoţi sau conducătorilor de provincii să expedieze, cât mai durând posibil, la locul întemniţării lui, tot aurul şi tot argintul de care puteau dispune.

De abia plecaseră solii şi spaniolii stăteau deja ca pe ghimpi, aşteptând cu multă nerăbdare întoarcerea lor. Erau ameţiţi de bogăţii. Episodul următor evocă foarte bine starea lor de spirit în aceste momente febrile.

În răgazul cerut pentru adunarea preţului de răscumpărare, întâmplarea făcu ca un personaj de seamă al imperiului, marele preot al celebrului templu din Pachacamac, să vină să-l vadă pe

Inca. Ghinionul voi ca să-l găsească pe împărat vociferând împotriva prezicerilor eronate pe care i le făcuse cu câteva luni înainte şi care nu menţionaseră sosirea acelor spanioli aducători de nenorociri. Atahualpa era supărat pe marele său preot. Ca să se răzbune pe el, nu găsi altceva mai bun de făcut decât să-i destăinuie lui Pizarro imensele bogăţii depozitate într-unul din cele mai, importante temple ale imperiului, templul din Pachacamac.

Căpitanul aştepta o pradă enormă, dar asta nu-l împiedica deloc să-şi mărească avutul prin alte jecmăneli, iar tezaurul din templu merita să fie luat în seamă.

Trimise, deci, îndată, o mică trupă după comoara din Pachacamac, sub ordinele fratelui său, Hernando Pizarro. Acesta nu mai avea nici el răbdare să mai stea la Cajamarca. Porni imediat, abia aşteptând să afle ce va descoperi şi se opri, în primul rând, în oraşul Huamachuco, împreună cu ostaşii săi. Aici se întâlni cu unul din fraţii lui Atahualpa, care urca spre Cajamarca încărcat cu fabuloase giuvaiere din aur, argint şi smaralde. Toate acestea erau destinate, bineînţeles, răscumpărării fratelui său. Aşadar, Inca îşi ţinea cuvântul şi nu minţea în ce priveşte bogăţia imperiului său!

Să-şi însuşească această pradă nu servea la nimic, deoarece omul acela şi convoiul lui de lame se duceau să predea comorile prietenilor rămaşi acolo sus. Era mai bine să continue şi să-şi ia singur, de la faţa locului, ceea e, oricum, nu va veni de la sine.

Hernando Pizarro îşi reluă deci drumul spre Pachacamac[20]. Ajunse acolo după trei săptămâni de peregrinări printr-un imperiu devenit extrem de ostil, de când se aflase ce i se întâmplase zeului şi stăpânului lor.

Fără să-i pese de credinţa şi de bunurile indigenilor pe care îi întâlnea, el porunci să se distrugă cu sălbăticie sanctuarul, unul din cele mai venerate ale naţiunii incaşe. În mod ciudat, se pare că acest act de barbarie a făcut să crească prestigiul conchistadorului în ochii indienilor.

Hernando se instală iarăşi în aceste locuri şi porunci să vină la el toţi acei *caciques* din oraşele vecine, inclusiv căpetenia din Chincha şi el un personaj notabil al imperiului. Toţi înţeleseseră perfect ce voiau acei sălbatici cuceritori; aur şi nimic altceva. Se duseră, deci, la adunare încărcaţi cu minunate daruri din aur

[20] Ruinele acestui templu fabulos există şi azi – bineînţeles, lipsite de orice piese de orfevrărie – în sudul Perului, în apropiere de Lima. (n.a.).

masiv. Sperau că astfel le vor putea domoli furia ucigaşă şi-i vor vedea plecând cu prăzi cu tot.

Dar, în mod misterios, cea mai mare parte a splendidei comori din Pachacamac dispăruse cu mult înainte ca spaniolii să vină şi să săvârşească actele lor criminale. Unde fusese dusă? Când se întâmplase aceasta? Hernando Pizarro n-a reuşit niciodată să afle, cu toate că i-a torturat pe toţi slujitorii sanctuarului.

N-a obţinut nimic de la ei! Înainte de plecare, bazându-se pe serioase informaţii oficiale, desigur subestimative, conchistadorii au sperat să obţină din templul de la Pachacamac peste 200 000 pesos de metale preţioase, adică aproape 840 kg de aur masiv, cu care să încarce un convoi de patru sute de lame. Or, în pofida şantajului şi a torturii, ei au strâns cu multă greutate peste 90 000 pesos, cu alte cuvinte ceva mai puţin de 380 kg de aur masiv. Nu era chiar atât de rău, dar pentru aceşti oameni lacomi nu însemna nimic faţă de bogăţiile pe care se aşteptau să le găsească în acel sanctuar.

După ce puse mâna totuşi şi pe această pradă, Hernando Pizarro luă înţeleapta hotărâre de a se întoarce la tabăra de unde plecase. La întoarcere, avură loc întâlniri extraordinare. De-a lungul drumurilor regale croite cu greutate în Anzi, conchistadorii se încrucişară cu nenumărate grupuri de indieni transportând, pe sute de lame, o parte din fabulosul preţ de răscumpărare, cel mai de seamă din toate timpurile.

Ostaşii regelui Spaniei, care visaseră atât de multă vreme la acest aur, îl vedea acum pretutindeni, ca şi cum ar fi curs din. Fântâni miraculoase. Se întâlniră astfel, lângă satul Bombon, cu animale încărcate cu 150 arrobas de aur, ceea ce se poate evalua la 500 000 pesos de aur sau, mai exact, la peste 2 tone de aur. Îi lăsară să treacă fără să-i oprească, ştiind că toate aceste bogăţii vor ajunge tot în pungile lor, odată sosite în piaţa din Cajamarca.

Ceva mai sus, în oraşul Jauja, se întâlniră nu cu un convoi, ci cu treizeci şi nouă, care transportau cele mai frumoase şi mai fine odoare sacre sau regale. Ostaşii erau din ce în ce mai înnebuniţi de acest aur şi se întrebau dacă n-au ajuns în paradis. Trebuiau totuşi să se întoarcă la cel care îi adusese acolo şi pe care au avut dreptate să-l urmeze. Părăsiră deci Jauja, ca să reia drumul greu şi periculos spre Cajamarca. Pe acest drum se întâlniră cu un mai puţin de 30 sau 40 convoaie cu aur. Mesagerii lui Atahualpa acţionaseră iute şi bine pentru a-şi salva stăpânul.

În acest ritm, preţul de răscumpărare nu va întârzia să fie plătit în întregime.

Şi dacă, de fapt, el nu reprezintă mai nimic faţă de ce posedau indienii? se întrebau spaniolii. De altfel, unde dispăruseră enormele cantităţi de giuvaiere şi de aur care fuseseră ascunse de privirile lor? Unde se afla, de pildă, cea mai mare parte a comorii templului din Pachacamac? Spaniolii n-au aflat niciodată. Uriaşa bogăţie a templului din Pachacamac rămâne încă unul din motivele care justifică râvna căutătorilor de comori în partea centrală a Perului.

PREŢUL DE RĂSCUMPĂRARE E PREDAT!

Zi de zi, fabulosul preţ de răscumpărare sosea din cele patru zări ale imperiului, pe poteci abrupte şi se îngrămădea într-o fabuloasă dezordine în încăperea destinată acestui scop din palatul de la Cajamarca.

Conchistadorul anonim, care ne-a lăsat un lung text despre acest moment unic al istoriei omenirii, ne spune:

> *În încăperea aceea erau peste 80 de vase de aur masiv, mari şi mici, alte câteva piese de dimensiuni uriaşe şi, într-un colţ, o grămadă fantastică, mai înaltă decât un stat de om, alcătuită din plăci, toate din aurul cel mai fin.*

Plăcile despre care vorbea acest cumsecade conchistador nu erau nişte plăci obişnuite, ieşite din minele de aur sau din centrele metalurgice. Nu, ele fuseseră desprinse anume, bucată cu bucată, de pe zidurile renumitului templu al Soarelui din Cuzco, pe care le acopereau de secole.

De altfel, cea mai mare parte a comorii aduse de indieni pentru a-şi salva împăratul, Dumnezeul lor, pare într-adevăr a fi fost extrasă din acest templu, cu siguranţă cel mai bogat din lumea întreagă la acea vreme. Există numeroase texte manuscrise care stau mărturie, cum este documentul lăsat de un conchistador din micul grup de spanioli participanţi la această cucerire, Pedro Sancho.

> *Cinci sute de plăci de aur masiv sau chiar mai multe au fost smulse de pe câteva ziduri ale templului din Cuzco. Cele mai modeste plăci nu cântăreau mai puţin de 4-5 livre fiecare*[21]*. Celelalte, aveau între 10 şi 12 livre, ele acoperind toate zidurile acestui templu. Ei* (indienii) *mai aduseră de asemenea un tron de aur masiv, foarte fin lucrat, având forma unui scăunel şi care trebuia să cântărească probabil 18 000 pesos* (adică mai mult de 75 kg). *De asemenea, ne-au mai dat o fântână făcută în întregime din aur masiv,*

[21] Livra spaniolă în vigoare în epoca aceea corespundea cu 460 grame, (n.a.).

remarcabil executată, care era o adevărată minune, atât în privinţa lucrăturii, cât şi a figurilor pe care le reprezenta. Pe lângă aceasta, mai aduseseră o mulţime de vase, farfurii şi ulcioare uriaşe, toate din cel mai frumos aur.

Comorile predate de către indieni trebuie să fi avut într-adevăr o lucrătură perfectă, pentru ca aceşti aventurieri fără scrupule să poată vorbi astfel de ele. Din păcate, majoritatea acestor piese şi îndeosebi extraordinara fântână despre care vorbeşte conchistadorul de mai sus nu ne-au parvenit niciodată, fiind topite în lingouri.

Alte manuscrise din aceeaşi epocă confirmă aceste de scrieri uluitoare, mai adăugind încă alte câteva mărturii, *core* spun multe despre bogăţiile acestor misterioşi incaşi.

Pedro Pizarro însuşi nea lăsat mărturia lui:

Am primit o mare cantitate de aur, pe care Quizquiz tocmai o desprinsese de pe zidurile templului Soarelui. Era vorba de plăci de aur aplicate chiar pe pietrele zidurilor, acoperind tot interiorul templului. Am primit, de asemenea, un tron de aur masiv, ridicat pe o enormă piatră sculptată, tron pe care, după spusele lor (ale indienilor), *se aşeza Soarele, un obiect despre care ei spuneau că-i făcut din cel mai frumos aur (deşi nu părea deloc aşa) şi câteva vase de aur şi argint.*

Tronul fu luat ca un dar personal de către marchizul don. Francisco Pizarro; care îl folosi în calitatea sa de comandant general; el valora cel puţin 60 000 castellanos (adică peste un milion de dolari americani actuali).

Aceste bogăţii au fost recuperate de spanioli, dar nu toate au ajuns la curtea regală. Să nu uităm că, potrivit contractului încheiat tacit cu regina Castiliei, doar o cincime din pradă trebuia să revină trezoreriei din Madrid. Se ştie totuşi azi, datorită unui manuscris care se află şi acum în arhivele Indiilor din Sevilla, inventarul total al obiectelor preţioase care i-au parvenit lui Carol Quintul în cursul acestei prime etape a cuceririi Americii. Acest text n-a fost niciodată în întregime cunoscut publicului. Nu deţineam decât darea de seamă a spaniolului Medina, care e ea însăşi extraordinară. O redăm, pentru prima dată. În traducere:

– 34 de vase de aur masiv de dimensiuni şi greutăţi variabile. Cel mai mare dintre ele cântărea 58 livre şi 14 uncii (peste 27 kg), *cel mai mic 23 livre şi 8 uncii* (10,8 kg). *Trei dintre ele erau închise cu capace splendide, tot din aur*.

– 2 saci cu aur, destul de mici, care cântăreau aproape 2 livre (920 g) *şi 10 uncii* (287 g).

– O tulpină de porumb din aur masiv, *având 3 frunze şi 2 ştiuleţi tot din aur*.

– 2 timpane sau tamburine mici de 4 livre şi 4 uncii (2 kg).

– O placă decorativă din aur şi argint, reprezentând un bărbat şi o femeie de statură mijlocie.

– 2 fântâni de aur, cântărind 17 livre şi 5 uncii.

– Un sac de aur de 33 livre şi 15 uncii.

– Un idol cu chip de bărbat, de 11 livre şi 11 uncii.

– Un vas asemănător unui ulcior, cu o greutate de 27 livre.

– Printre obiectele de argint au fost înregistrate 100 de vase, dintre care cel mai important cântărea 161 livre şi 12 uncii (peste 74 kg), *iar cel mai mic 45 livre şi 4 uncii* (aproape 21 kg).

Este evident că pe ţărmurile Lumii Vechi n-au ajuns niciodată cele mai frumoase obiecte, cel puţin cu transporturile oficiale, o evaluare exactă a capturii fiind astfel foarte dificil de realizat.

Conchistadorul Jerez a lăsat un document, ce ne-a parvenit, în care descrie câteva comori sosite în Spania în afara cincimii oficiale a Coroanei. Documentul este cu atât mai deosebit şi valoros, cu cât el era categoric interzis la vremea respectivă.

Corabia a adus pentru Maiestatea sa 38 de vase de aur masiv şi 48 de argint, printre care se aflau un vultur de argint purtând pe trup două amfore şi două ulcioare mari, unul din aur, *celălalt din argint*, *care susţineau fiecare câte o cupă; doi saci cu aur şi un idol de statura unui copil de patru ani şi două tamburine mici*. *Celelalte vase erau ulcioare de aur şi de argint, cântărind fiecare 2 arrobas*[22] *sau mai mult.*

În afară de acestea, *călătorii aduceau cu ei la bordul corăbiei 24 recipiente de argint şi 4 recipiente de aur.*

[22] O arroba de aur sau argint 11,5 kg. (n.a.).

Este limpede că din această comoară expediată curţii spaniole, cu ocazia primei cuceriri, cea mai mare parte provenea din preţul de răscumpărare plătit pentru eliberarea lui Inca Atahualpa.

Acesta, în temniţa lui, era tratat cu respect, acordându-i-se toate onorurile cuvenite rangului său. Trăia la Cajamarca, într-o mică locuinţă cu patru camere, cu grădini mari, cu o curte interioară în care se afla o fântână alimentată în permanenţă (dar nu datorită spaniolilor!) cu apă caldă şi rece.

După cum am aflat, trăia într-o încăpere zugrăvită toată în roşu, culoarea sa preferată, în fiecare zi primea vizita temnicerului său. Firește, Pizarro nu vorbea limba incaşă, dar se folosea de serviciile tălmaciului său favorit, Felipillo, ceea ce i-a permis să afle din sursa cea mai autorizată întreaga organizare a imperiului.

Dar ce-l fascina mai mult nu erau atât succesele arhitecturale sau sociale ale deţinutului său, cât fabulosul preţ de răscumpărare pe care acesta nu înceta să i-l promită.

Foarte curând, Pizarro constată că Atahualpa nu-l minţea. Din toate colţurile imperiului soseau convoaie alcătuite din sute de lame, încovoiate sub poverile de aur, argint sau pietre preţioase trimise la Cajamarca pentru a-l salva pe Zeul trimis pe pământ.

Această comoară n-avea seamăn în lume pe vremea aceea, dar noul guvernator – care pe deasupra îşi luase ca favorită pe una din tinerele surori ale lui Inca – ardea de nerăbdare. Voia să stăpânească totul, dar lucrurile nu mergeau chiar atât de repede pe cât dorea el.

Doar greutatea conta pentru aceşti spanioli ignoranţi. Ce importanţă aveau vasele sau statuile zeilor? Lor le trebuiau lingouri pentru Spania.

Deci, indienii, care se dovediseră de multă vreme maeştri în topirea metalelor preţioase, au fost siliţi să-şi redeschidă topitoriile şi să creeze altele noi la Cajamarca, pentru a transforma în lingouri informe capodoperele unui trecut strălucitor.

Peste 200 kilograme de aur masiv au fost astfel topite pe teritoriul Perului, ca apoi să fie transportate, în mod legal sau nu, la Sevilla, pentru ca din ele să se bată monede regale.

Şi preţul de răscumpărare făgăduit nu se adunase încă în întregime! Se aştepta partea cea mai mare, care trebuia să

sosească din Cuzco, capitala imperiului.

V

COMOARA DIN CAJAMARCA

Cuzco, în limba incaşilor, însemna buricul pământului. De fapt, era capitala celui mai bogat imperiu întemeiat vreodată – toţi istoricii moderni sunt de acord cu această afirmaţie – încă din secolul al XII-lea al erei noastre, de către primul Inca al dinastiei, Manco Capac. Din câte au înţeles conchistadorii potrivit relatărilor indienilor, începând cu cea a lui Atahualpa însuşi, acel oraş trebuie să fi fost. Extraordinar.

Nici un spaniol nu îl văzuse încă, dar oare nu acolo se afla Coricancha, centrul religios al acelei părţi a lumii? E limpede, citind relatările conchistadorilor, că această cetate a Anzilor îi aduse lui Pizarro cea mai mare parte din comoara reprezentând preţul de răscumpărare. Înşişi marii preoţi ai templului Soarelui au fost aceia care au smuls lăcaşului lor sfânt cea mai importantă parte a acestei comori. Restul tributului din Cuzco a fost desprins de pe pereţii altor temple de mai mică importanţă.

Cuzco devenise chiar obsesia, ţinta lui Francisco Pizarro, care, fără să mai aştepte predarea totală a tributului, hotărî să trimită acolo din proprie iniţiativă un grup din oamenii săi, întocmai cum procedase şi cu templul din Pachacamac cu câteva săptămâni înainte. De fapt, două misiuni spaniole plecară în acea direcţie succesiv.

INTRAREA ÎN CAPITALA

Primul grup, trimis în cercetare, nu era format decât din trei ostaşi. Aceştia aveau un nivel intelectual deplorabil. Atitudinea lor în timpul acestei călătorii inaugurale, care ar fi putut fi memorabilă, n-a fost deloc la înălţime. Îi priveau cu dispreţ şi obrăznicie pe indieni, chiar atunci când aveau de-a face cu personaje de vază, încât prezenţa lor nu putu stârni decât ură şi resentimente.

Expediţia fu un mare eşec, despre care puţine documente ale epocii cutează să vorbească deschis. Insuccesul îl determină pe Pizarro să ia hotărârea de a trimite o nouă misiune la Cuzco, condusă de oameni mai isteţi decât primii trei, pe care îi alesese la întâmplare. Doi ofiţeri cu experienţă fură însărcinaţi cu această dificilă, dar recompensatoare expediţie: Hernando Pizarro şi Pedro del Barco. Din prudenţă şi pentru a nu mai speria populaţia deja afectată de comportamentul predecesorilor lor nepricepuţi, ei hotărâră să pornească singuri spre capitală.

După ce trecut-au prin numeroase defileuri, aflate la mare altitudine şi înaintară cu greu pe potecile abrupte, mărginite de impresionante prăpăstii, ajunseră în sfârşit în faţa oraşului Cuzco. Războinicii din cetăţile pe lângă care trecuseră în drumul lor n-au cutezat să-i oprească şi i-au lăsat să treacă mai departe. Nu trebuie să uităm că pentru ei spaniolii erau „zeii albi”.

Aceşti doi ofiţeri, împreună cu cei trei soldaţi inculţi conduşi de Martin de Mogues au fost singurii europeni care au avut vreodată extraordinarul privilegiu de a pătrunde în Cuzco, capitala imperiului incaş, aflată atunci în culmea splendorii ei. Incaşii încă nu-i suspectau prea mult pe spanioli şi nu putuseră ascunde cea mai frumoasă parte a bogăţiei lor. Nici un alt om alb n-a văzut vreodată ceea ce acei conchistadori au avut posibilitatea să descopere în zilele acelea. Fapt e că ei au avut sub ochi, chiar în faţa lor şi au putut atinge cu propriile lor mâini comori excepţionale, fără seamăn cu cele „modeste”, pe care indienii le dădeau pentru a plăti preţul de răscumpărare a împăratului lor. Or, aceste comori au dispărut toate după trecerea – lipsită de tact – a acestor exploratori. Vom avea ocazia să vedem, în cursul acestei lucrări, ce au fost ele cu adevărat şi ce soartă au avut majoritatea dintre ele.

În tot cazul, Hernando Pizarro a înţeles repede că partea cea mai importantă a bogăţiilor imperiului era concentrată la Cuzco şi că acest oraş era într-adevăr cel care furniza cea mai mare parte a prăzii din Cajamarca. Mai mult, marii preoţi ai templului Soarelui fuseseră aceia care smulseseră lăcaşului lor sfânt cele mai frumoase piese ale prăzii sosite deja la palatul din Cajamarca.

Ştim azi, dintr-o scrisoare manuscrisă a lui Hernando Pizarro adresată autorităţilor regale spaniole[23] că doar oraşul Cuzco a expediat la Cajamarca peste 1 500 000 pesos de aur şi de argint, adică aproape 6 tone şi jumătate de metale preţioase. Toate convoaiele care părăseau capitala urmau drumurile anevoioase, construite din porunca lui Inca, străbătând Anzii şi imperiul. Ele nu erau decât superficial păzite, deoarece poporul cunoştea destinaţia lor şi n-ar fi cutezat să pună mâna pe vreun obiect, oricât de neînsemnat, din comoara ce trebuia să le salveze împăratul.

Mai totdeauna, aceste nemaipomenite convoaie care plecau din Cuzco se măreau pe parcurs cu darurile marilor preoţi sau ale notabilităţilor care le întâlneau în drumul lor. Astfel, 178 de convoaie, cântărind fiecare între 80 şi 150 kg aur, părăsiră oraşul sacru la vremea aceea. Ele ajunseră la Cajamarca în număr de 200 de convoaie cu aur şi 25 cu argint.

Aceste cantităţi colosale de metale preţioase nu erau aşezate în neorânduială pe spinarea lamelor, cum lasă să se creadă gravurile epocii. Fiecare dintre ele era aşezată cu multă grijă pe o litieră de lemn purtată de patru indieni. Convoaiele formate la Cuzco par să fi fost foarte impresionante, fiind alcătuite în cele mai multe cazuri din aproape o mie de oameni. Unul dintre ele, mai modest, a fost descris de un observator contemporan venit din Spania, care l-a urmărit cu uimire sosind din Cuzco. Convoiul era alcătuit din 190 de oameni, care purtau cu toţii litiere încărcate cu obiecte din aur masiv. Printre lucrurile transportate se aflau douăzeci de vase enorme din aur şi alte câteva obiecte atât de voluminoase că nu puteau fi transportate decât de doisprezece indieni.

Cuzco părea a fi într-adevăr pentru observatorii epocii o comoară vie, inepuizabilă, capabilă să procure tot aurul şi argintul pe care poftele nesăţioase ale spaniolilor le reclamau cu

[23] Hernando Pizarro: *Carta a la Real Audiencia de Santo Domingo* (n.a.).

aviditate. În cursul acestei lucrări vom vedea că, în felul acesta, indienii înţeleseseră foarte curând ce vroiau acei aventurieri inculţi. Majoritatea celor mai importante bogăţii din oraş dispărură brusc, ca prin farmec, din toate lăcaşurile sfinte, unde iscoadele lui Pizarro le zăriseră la începutul cuceririi.

Toate giuvaierele luate din edificiile din Cuzco pentru răscumpărarea lui Atahualpa n-au ajuns – nici pe departe – în celebra încăpere galbenă a palatului din Cajamarca. Majoritatea dintre ele au dispărut în buzunarele spaniolilor prezenţi, fără să li se fi ştiut vreodată numărul.

Să nu luăm decât un exemplu: primii cinci europeni care au ajuns în capitală au descoperit în palatul lui Inca Huayna Capac, unul dintre cei mai renumiţi strămoşi ai lui Atahualpa, *trei încăperi pline cu obiecte din aur şi cinci cu obiecte din argint*, *precum şi 100 000 de lingouri de aur,* care fuseseră extrase din minele imperiului; fiecare lingou cântărea 50 castellanos, adică aproape 250 grame de metal.

Dacă o parte din această comoară a fost într-adevăr transportată la Cajamarca pentru răscumpărarea împăratului, e limpede, din relatările conchistadorilor, că cea mai mare parte a dispărut fără urme, înainte chiar de a fi ajuns în locul unde fusese depozitată prada.

Altă comoară a dispărut şi ea în cea mai mare parte, în mod misterios. În timpul vieţii, Pachacutec Inca Yupanqui pusese să se toarne una din cele mai mari statui de aur întâlnite vreodată, denumită Inti-Illapa. Această statuie colosală fusese aşezată pe nişte brancarde, la rândul lor în întregime din aur masiv şi astfel transportată de incaşi – şi trebuie să fi fost mulţi nu glumă – spre Cajamarca, pentru a plăti o parte din preţul de eliberare a lui Inca. Această pradă, de o foarte mare valoare, nu va ajunge niciodată în întregime la destinaţie. Înainte chiar de a fi părăsit zidurile capitalei, mâini nelegiuite şi necunoscute au sfărâmat statuia şi brancardele în bucăţi, desigur mult mai uşor de ascuns, de împărţit şi de transportat pe pământul spaniol, fără a da socoteală controlorilor regali din Sevilla, decât o statuie celebră, cunoscută de toţi. Pentru ca acest jaf să nu devină prea evident celorlalţi tovarăşi ai lor, răufăcătorii au lăsat să ajungă la Cajamarca o parte din acel dar fabulos, însă restul a dispărut şi nu ne este cunoscut decât prin foarte puţini martori, care au rămas chiar la Cuzco.

ÎMPĂRŢEALA

Zi de zi, ceas de ceas, tot preţul de răscumpărare promis ajungea la Cajamarca, în timp ce nefericitul împărat aştepta închis în palatul său ca într-o temniţă.

Era singurul care, în acele momente, nu se îndoia deloc că tot aurul la care sperau temnicerii lui şi pe care îl făgăduise ca să-şi răscumpere viaţa va fi acolo la timpul stabilit. Inca îşi cunoştea bogăţiile şi ataşamentul poporului.

Spre marea surprindere a conchistadorilor, vasele de aur ajunseră până la faimoasa linie trasă în uriaşa încăpere a palatului, iar piaţa din Cajamarca a fost acoperită cu minereu şi obiecte de argint, aşa cum se fixase în contract.

Aşa cum am arătat, toate acestea ar fi putut împodobi cel mai feeric palat pe care lumea l-ar fi putut construi vreodată, dar pe conchistadori nu-i preocupa deloc acest lucru. Ceea ce-i interesa pe oamenii aceştia de rând era doar partea din pradă pe care urmau s-o primească, ca preţ al serviciilor aduse coroanei.

Spre a înlesni împărţirea oficială, Francisco Pizarro nu găsi altceva mai bun de făcut decât să poruncească topirea acelor obiecte păgâne decorate cu măiestrie. Cuptoarele indigene îşi măriră febril activitatea pentru a-i satisface pe noii lor stăpâni. Într-una din aceste mărturii scrise, care ne-a parvenit, conchistadorul Jerez descrie o scenă memorabilă:

> *Topirea şi împărţirea aurului şi argintului despre care s-a vorbit s-au încheiat în ziua de Sfântul Iacob; şi cântărindu-se pe o balanţă toată cantitatea de aur şi argint*, *s-au făcut socotelile, totul redus la aur de calitate*, *ceea ce a reprezentat un total de 1 327 593 pesos de aur de calitate. Din acestea*, o *cincime aparţinea Maiestăţii sale, după ce* s-au *retras drepturile de topire, adică 262 259* pesos *de aur de calitate. Iar, în argint, aceasta a reprezentat 51 610 marcos*, *Maiestăţii sale aparţinându-i 10121 marcos de argint*. *Indienii au fost cei care au topit obiectele, căci printre ei există mari aurari şi topitori, care au lucrat în nouă cuptoare.*

Alte documente din acea vreme, care vorbesc despre bogata

comoară, nu sunt mai puţin evocatoare decât textul lui Jerez. Unul dintre ele, care poate da de gândit cititorului, relatează amănuntele împărţirii, care nu a fost făcută echitabil, mai ales în ce priveşte partea care revenea coroanei. Dar nu trebuie să uităm cu cine avem de-a face în această aventură. Documentul menţionat este caietul personal al lui Sancho de la Hoz, unul din secretarii personali ai lui Francisco Pizarro, trimis de coroana Spaniei să-l însoţească. El ne informează că împărţirea prăzii oficiale s-a efectuat de faţă cu toată lumea în ziua de 18 iunie a anului de graţie 1533.

Cifrele lui, oricât de uluitoare ar fi ele, nu sunt întru totul de acord cu cele ale precedentului martor; ţinând seama de disimulările la care recurgeau toţi conchistadorii prezenţi – aceasta nu-i deloc de mirare. Dar nu amănuntul contează, ci ideea generală.

Pentru Sancho de la Hoz, cantitatea pe care şi-au împărţit-o Francisco Pizarro, rudele care l-au însoţit, cei 164 de ostaşi şi alţi conchistadori mai neînsemnaţi atinge un total de 971 125 pesos de aur şi 40 860 marcos de argint. La aceasta se adaugă părţile destinate coroanei Spaniei, asociaţilor, îndeosebi celor care rămăseseră plictisindu-se de atâta şedere în oraşul Panama şi care aşteptau cu o nerăbdare crescândă puţinele veşti despre Conchistă, precum şi cele destinate câtorva spanioli care nu doreau să se întoarcă în patria mumă şi se stabiliseră în acele locuri cu intenţia mărturisită de a-şi sfârşi zilele pe acele meleaguri.

Mai interesante sunt detaliile împărţirii efectuate de Pizarro în folosul său propriu. Reproducem mai jos următorul tablou:

	În pesos de aur de buna calitate	În pesos de argint
1. Bisericii	2220	90
2. Guvernatorului Francisco Pizarro	57 220	2 350
3. Lui Hernando Pizarro	31 080	1 767
4. Lui Juan Pizarro.:	11 110	407
5. Lui Gonzalo Pizarro	9 900	384

6.	Lui Juan Pizarro Orellana	8 980	362

Familia nu era deloc uitată şi greaua sarcină ce şi-o luase el, Francisco Pizarro, a fost cu grijă calculată la un „preţ just”.

Şi nu este vorba decât de o împărţire oficială, căci am văzut destul de repede că o bună parte din această pradă a fost sustrasă controlului regal.

În armata spaniolă exista un obicei foarte vechi, pe care noul guvernator încearcă să-l menţină. Generalului care cucerise o bătălie i se acorda de la bun început obiectul pe care şi-l alegea din pradă, în afara chiar a împărţirii legale. Asta era legea. Pe baza contractului pe care-l încheiase cu curtea Spaniei, această tradiţie a fost respectată cu stricteţe de Pizarro.

Având gusturi foarte modeste, el îşi alese o somptuoasă litieră de aur masiv, cizelată în întregime, una dintre cele mai frumoase piese găsite de spanioli, cu o greutate de peste 200 livre, adică peste 92 kg.

Această litieră poate fi evaluată azi la o sumă ce ar putea atinge 70 000 pesos, adică între 1 000 000 şi 1 400 000 dolari americani actuali. Se ştie că în cursul cuceririi au existat două somptuoase litiere de acest tip, care au căzut în mâinile spaniolilor. Una a fost luată dintr-unul din palatele capitalei, Cuzco, cealaltă era aceea în care însuşi Inca Atahualpa fusese purtat când aventurierii l-au luat prizonier. Se pare că Pizarro – dar mă îndoiesc că a făcut-o dintr-un gest de delicateţe – a devenit proprietarul celei dintâi. A doua, ca tot restul de altfel, a fost desigur topită, sfârşind sub forma unor jalnice lingouri, transportate la Sevilla, capturate de piraţii Caraibilor sau scufundate la bordul unui galion necunoscut în vreunul din oceanele globului.

Preţul de răscumpărare făgăduit de Atahualpa cu atâta generozitate a fost, deci, integral predat. El ştia aceasta, căci avea o mare încredere în supuşii săi şi aştepta în temniţa lui luxoasă, cu calmul şi demnitatea celui care ştie că-şi va recăpăta libertatea în scurt timp. Deocamdată, nu putea decât să se plimbe în lung şi-n lat prin grădina palatului său. Ştim că era un bărbat tânăr, de vreo treizeci de ani, foarte frumos, înalt şi puternic, cu privirea aspră.

În generozitatea pe care i-o arătau, spaniolii i-au permis să-şi primească prietenii, credincioşii, copiii. Câţiva dintre ei vor

împărţi cu el de altfel temniţa, fără să sufere totuşi umilinţele la care a fost supus prizonierul. Spaniolii au profitat de captivitatea lui ca să-l facă să-şi renege religia celestă – credinţă păgână pentru duşmanii lui – şi să-i insufle preceptele „adevăratei" religii, cea a învingătorilor.

Părintelui Valverde – nume azi celebru, dar care n-are nimic comun, după cum vom vedea, cu cel despre care va fi vorba în a doua parte a acestei lucrări – îi va reveni această tristă sarcină, pe care, din cât se ştie şi-a îndeplinit-o foarte bine.

De vreme ce preţul de răscumpărare a fost plătit, rămânea ca Pizarro să-şi respecte cuvântul dat şi să-i redea împăratului libertatea. Setea de aur a conchistadorului abia se potolise, când începu să-şi pună întrebări despre autoritatea prizonierului său. Această autoritate trebuie să fi fost considerabilă, de vreme ce toţi supuşii lui au acceptat de bună voie să se lipsească de bunurile lor cele mai preţioase. Nu s-ar putea manifesta ea oare printr-o luptă crâncenă, un război violent, din clipa în care conducătorul lor ar fi liber şi ar putea povesti ce a văzut la duşmanii săi? Dacă, liber, Inca ar putea fi periculos, totuşi nimic din comportarea lui nu-i îndreptăţea condamnarea la moarte. Ce s-ar putea face?

Unii conchistadori, cum a fost Soto, nu aveau cugetul foarte împăcat şi, foarte generoşi, propuseră lui Pizarro să-l trimită pe Inca în Spania. Ţinut la depărtare de poporul său, el nu va mai fi deloc periculos şi orice risc ar fi pentru totdeauna îndepărtat.

Doi oameni îndeosebi se străduiră să înlăture această propunere oarecum mărinimoasă. Unul pentru că, fiind secundul lui Pizarro, se dădea adesea drept conducător în faţa indienilor, iar, după părerea lui, doar fermitatea putea impune un adevărat respect. Acesta era chiar Almagro, tovarăşul lui Pizarro din primele zile, care – schimbându-şi atitudinea la vederea mormanului de bogăţii etalate în faţa lui – voia acum să pună stăpânire pe Peru şi de aceea va cere moartea lui Inca.

Al doilea care voia să împiedice plecarea lui Atahualpa în Spania nu era unul din acei iluştri conchistadori din primele zile şi nici măcar spaniol. Nu, era pur şi simplu Felipillo, trădătorul indian, adus de Pizarro ca interpret. Dacă trebuie să dăm crezare rezultatelor, succesele lui ca interpret au fost mari, dar uneori succesul îmbată când e vorba de un om slab şi mărginit. Aşa se întâmplase şi cu tânărul indian, care nu râvnea atât la aurul compatrioţilor săi, cât la una din soaţele împăratului său, pe care

o dobândi, bineînţeles, fără prea mare greutate.

Trădător din dragoste, plin de orgoliu, Felipillo se socotea acum un conchistador. El e acela care dezvălui lui Pizarro pretinsul complot care se ţesea în spatele lui. Toate căpeteniile indiene care veneau respectuoase să-şi aducă partea lor de pradă spaniolilor pentru eliberarea stăpânului lor se pregăteau, după spusele trădătorului, să se răzbune pe invadatori. După spusele lui, însuşi Atahualpa ar fi poruncit, din închisoare, să se adune în cea mai mare taină o impunătoare armată care să atace „oraşul-temniţă”. Diverse date reconstituite arată într-adevăr că la Quito, capitala imperiului din nord, aproape 200 000 de oameni, din care 30 000 de sălbatici antropofagi, recrutaţi din junglele apropiate, erau gata pregătiţi de incaşi să se îndrepte spre Cajamarca.

BOBUL DE PORUMB

Să-l fi cuprins oare pe Pizarro spaima sau furia de a se vedea tras pe sfoară? Fapt este că se duse la Inca în închisoare şi-i reproşă o trădare închipuită. Un martor spaniol fu de faţă şi mai târziu relată cu fidelitate întrevederea, pe care am găsit-o consemnată în cronicile vremii.

— Ce-i cu trădarea asta? Eu, care te consider ca pe un frate?

— Îţi baţi joc de mine? răspunse impasibil Inca, decăzut din drepturile sale. Îmi spui mereu năzbâtii! Cum aş putea înşela oameni ca tine?

— Lasă gluma!

Atitudinea aceasta a lui Atahualpa nu-l linişti pe Pizarro, care hotărî pe loc să întreprindă o anchetă asupra constituirii acestei armate şi, până atunci, ordonă ca Zeul-rege, idolul indienilor, să fie încătuşat în fiare. Ce decădere pentru acest monarh, căruia i se prinsese de gât un lanţ gros de fier, lui, care nu purtase până atunci decât cele mai frumoase giuvaiere de aur sau argint din imperiu. Nu exista un acord deplin în ce priveşte judecarea lui Inca. Însuşi fratele lui Francisco Pizarro, Hernando, ale cărui păreri erau împărtăşite de conchistadorul Miguel de Estete, ceru să se renunţe la procesul celui care încarna idealul tuturor indienilor.

Pizarro o dorea şi el desigur, dar nu mai avea de ales. Nu mai era stăpân absolut. Cu toate că tot aurul promis fusese predat cu scrupulozitate la Cajamarca, exista un complot şi fapta trebuia judecată. Un tribunal – primul alcătuit vreodată de spanioli pe noul continent – fu constituit, avându-i membri pe părintele Valverde, un jurist, patru căpitani de cavalerie şi câţiva ofiţeri.

Atahualpa fu adus, deci, în faţa judecăţii, fără ajutorul legal al unui apărător şi fără nici un sprijin moral, ceea ce poate a fost chiar mai grav. Doar acuzaţia îşi păstra drepturile cu cele trei capete de acuzare îndreptate împotriva monarhului: trădare, imoralitate şi idolatrie. Trădare, pentru pretinsul complot; imoralitate, pentru că, potrivit tradiţiei indiene, se căsătorise cu mai multe femei, poate chiar cu propria lui mamă; idolatrie, pentru că se complăcuse în adorarea păgână a Soarelui şi a Lunii, în loc să-i fi acceptat de la început pe Hristos şi pe Dumnezeul creştinilor.

Culme a absurdităţii, în spiritul conchistadorilor din acea vreme, acuzatului nu-i fu măcar îngăduit să asiste la propriul său proces. Fu lăsat pradă visurilor şi resentimentelor ce le nutrea, într-o încăpere învecinată, foarte întunecoasă.

Sentinţa fu pronunţată foarte curând şi, de vreme ce era un proces, fiecare îi află pe dată conţinutul: moartea. Dar nu orice moarte: ars de viu pe rug. Francisco Pizarro se duse chiar el să-l înştiinţeze pe Atahualpa de ceea ce-l aştepta. Şocul fu brutal, aspru, dar fiul Soarelui îşi păstră calmul, lucru ce-l tulbură pe Pizarro. Încrezător în noii lui stăpâni, el spera să-şi mai poată pleda cauza şi negocia viaţa. Pe invadatori nu-i interesa decât un singur lucru: aurul şi asta indienii aveau din belşug. Împăratul o ştia mai bine decât oricine. Ştia că-şi poate mobiliza poporul la un simplu ordin, făcând să izvorască din colţurile cele mai tainice şi mai îndepărtate ale imperiului toate leacurile de trebuinţă pentru a potoli febra spaniolilor.

Ca să fie cât se poate de limpede faţă de învingătorul său, îi veni deodată o idee. Această idee a făcut de altfel să curgă multă cerneală şi a fost deseori reluată de alţi cronicari spanioli ai epocii, care au atribuit-o ofiţerilor incaşi de rang inferior; dar se pare că el, Atahualpa, este acela care a rostit-o primul în faţa spaniolilor.

Puse deodată mâna pe o tărtăcuţă împodobită, plină cu boabe de porumb aurii, care se afla în faţa lui pentru cină. Luând cu delicateţe între degete una din boabe, îşi pironi aprig privirea în ochii lui Pizarro şi declară:

— Vezi bobul ăsta, e tot aurul ce ţi l-am dat. Dar, spuse el, răsturnând tărtăcuţă pe jos, ţi-am mai putea da încă atât. Vrei?

Cu toate că nici un martor nu ne-a lăsat un document care să consemneze această întâlnire istorică, e posibil ca guvernatorul să fi fost surprins de siguranţa prizonierului său şi de nemaipomenita lui propunere. Vai! Conchistadorii se credeau cei mai puternici. Erau siguri că, dacă asemenea bogăţii fabuloase existau cu adevărat, ei vor şti bine cum să le scoată la iveală.

Răspunsul lui Pizarro fu clar: din moment ce a existat o judecată, înseamnă că s-a pronunţat cuvântul Domnului şi că, prin urmare, justiţia va trebui lăsată să-şi urmeze cursul.

Execuţia va avea deci loc. La auzul acestor cuvinte, Atahualpa se schimbă la faţă. Paloarea şi îngrijorarea erau cu atât mai impresionante, cu cât, potrivit concepţiilor religioase incaşe, moartea prin foc însemna distrugerea definitivă, fără

supravieţuirea nici a corpului, nici a sufletului, ceea ce, pentru fiul Soarelui, era de neconceput. Aceasta era mai groaznic decât moartea însăşi.

Lui Pizarro i se făcu întrucâtva milă de prizonierul său, care, la urma urmei, îşi respectase în mod corect înţelegerea dintre ei şi, într-un gest de bunăvoinţă, hotărî – nobleţea obligă – să comute pedeapsa într-alta mai puţin grea, dacă se poate spune aşa: moartea prin spânzurare. Gestul lui mărinimos era totuşi însoţit de o condiţie. Inca trebuia să accepte botezul catolic.

Decât să nu poată ajunge în regatul strămoşilor săi, Atahualpa acceptă să pătrundă, fie şi în mod artificial, în cel al creştinilor. De altfel, nu-l prea interesa dacă adăuga încă o divinitate la altarul şi aşa încărcat, al incaşilor. Mai târziu, toţi indienii făcură la fel.

Astfel, ducând cu sine tainele imperiului şi ale ascunselor sale comori, în ziua de 29 august 1533 el fu condus, ca un bun catolic, la locul supliciului.

Pizarro hotărâse, drept exemplu, ca execuţia să fie publică. Ea se desfăşură deci în piaţa principală din Cajamarca, în faţa a zeci de mii de indieni.

Inca, foarte demn, fu dus de soldaţii spanioli în faţa călăilor săi, care îl priveau cu un dispreţ nemăsurat. Părintele Valverde, cu o cruce în mână, prinse să-şi depene litania, pe care o voise plină de speranţă şi iertare. Lui Atahualpa, proaspăt convertit la creştinism, îi păsa prea puţin de vorbele pe care acest duşman i le murmura la ureche, în numele altei divinităţi. Cu un gest scurt şi aspru el îi opri cuvântarea şi, întorcându-şi spre Pizarro privirea în care se citea frica şi ura, îi adresă doar aceste cuvinte, care ne-au fost transmise de cronicarii epocii:

— Ai grijă de copiii mei!

Acestea au fost ultimele lui cuvinte şi nu se ştie încă dacă acei copii, a căror protecţie o dorea, erau într-adevăr propriile lui odrasle sau supuşii fabulosului său imperiu, pe care îi considera astfel. N-a mai avut timp să se explice mai pe larg.

Călăii coroanei Spaniei îl înhăţară fără menajamente şi-l legară strâns sub spânzurătoarea de lemn înălţată în mijlocul pieţei. Fără să-i mai acopere ochii, ca să-i mai cruţe puţin spaima, călăul îi trecu în jurul gâtului o frânghie solidă, aşa cum era obiceiul pe pământul spaniol.

Un gest scurt şi sigur şi Inca ajungea în regatul tatălui său, Soarele. Câteva clipe numai fură de ajuns spre a face să dispară

în tenebre martorul unei lumi abia întrevăzute, împreună cu grandioasele sale taine. În ziua aceea de 29 august 1533, comoara incaşilor a intrat în legendă.

Tăcerea mulţimii adunate devenise apăsătoare în ultimele clipe de viaţă ale Zeului lor. Nu era cu putinţă! El nu putea să moară! Dar acum, când se desfăcea de la gâtul cadavrului sinistra frânghie, un murmur surd de furie şi răzbunare se ridică din piaţă. Spaniolii se mulţumeau să cânte crezul, ca şi cum ar fi fost vorba de unul de-al lor. Zâmbetele arogante n-au cruţat nici chiar modesta adunare.

Ga o ciudată prezicere, Biblia pe care Valverde o pusese în mâinile lui Atahualpa înaintea supliciului căzuse la pământ în clipa fatidică. Conchistadorii, când au venit să ridice trupul, au putut citi paginile rămase deschise. Rămaseră stupefiaţi. Primele cuvinte pe care le-au căzut ochii erau acestea: *Cel ce ridică sabia de sabie va pieri!*

Urmarea evenimentelor a dovedit că această profeţie s-a îndeplinit cu adevărat, aşa cum ar fi sperat Inca, ba chiar şi mai bine.

Francisco Pizarro, cel care se credea la adăpost de orice primejdie, a murit totuşi la scurtă vreme după aceea în palatul său, din centrul oraşului Lima, asasinat cu cruzime. Corpul lui, complet uscat în urma mumificării, poate fi văzut încă şi astăzi de vizitatori, într-un sarcofag de sticlă în catedrala din Lima.

Fratelui său, Gonzalo, i s-a tăiat capul.

La scurtă vreme şi tovarăşul său, Diego de Almagro, cel care a făcut tot ce i-a stat în putinţă ca Inca să piară, a murit strangulat într-o închisoare din Cuzco, unde fusese azvârlit nu se ştie din ce pricină. Fiul său, care venise şi el să se alăture conchistadorilor, a fost la rândul său decapitat când nu trecuseră nici patru ani de la moartea tatălui său.

Lista e lungă şi s-ar părea că blestemul incaşilor plutea asupra celor ce le-au pricinuit pieirea. În tabăra spaniolilor n-a existat o unanimitate de păreri. Unii regretau amarnic executarea împăratului incaş, ştiind că doar acesta putea face să apară comorile fabuloase întrezărite la Cajamarca şi că, de aici înainte, izvorul lor va seca.

De îndată ce s-a aflat de moartea sa în tot cuprinsul regatului, lucru ce s-a întâmplat foarte repede datorită remarcabilului serviciu de ştafete al împăratului, toate comorile, toate bogăţiile etalate în temple au dispărut brusc în condiţii foarte misterioase

şi, de acum înainte, în marea majoritate a cazurilor, spaniolilor le-a fost imposibil să pună mâna pe cele mai importante dintre ele. Cea mai mare parte rămâne încă şi azi ascunsă cu grijă în tainiţele pregătite de incaşi.

Ne putem întreba, azi, care au fost motivele care l-au putut determina pe Pizarro să-l condamne la moarte pe monarh, pentru că ştia că însuşi regele Spaniei, Carol Quintul, a fost foarte nemulţumit de această faptă, de îndată ce ştirea ajunse în Europa. El o afirmă cu fermitate în faţa lui Pizarro, care asculta plouat, conştient de greşeala sa:

— Moartea lui Atahualpa, care era un nobil, un senior, mi-a displăcut, îndeosebi pentru că a fost rezultatul unei hotărâri judecătoreşti.

Se pare, de fapt, că purtarea lui Pizarro în regatul Perului n-a fost deloc exemplară, nici măcar faţă de coroana Spaniei. Oricine se poate gândi că, suprimându-l pe Inca atât de repede, printr-un simulacru de justiţie, el a voit să înlăture un martor stingheritor al josniciilor sale. De altfel, secretarul personal al lui Francisco Pizarro, vărul său, Pedro, ne-a lăsat în documentele lui o scurtă frază, care spune mai mult decât un lung discurs:

Atahualpa odată mort, tot ce s-a făcut şi s-a spus cu privire la comoară a dispărut o dată cu el!

Comoara incaşilor, sau mai degrabă diferitele comori adunate au dispărut într-adevăr o dată cu moartea lui Atahualpa. Aproape nici una n-a mai ajuns de acum înainte în mâinile spaniolilor sau ale altor aventurieri străini. Unde se află celelalte, cele mai de seamă, cele reprezentate de boabele de porumb din tărtăcuţă de dinainte de supliciu? Orice speranţă de a descoperi urma importantă, în pofida scurgerii timpului, nu-i desigur pierdută, aşa cum vom constata în această lucrare; de secole, căutătorii de comori străbat America de Sud în toate sensurile, norocul surâzându-le arareori. Cea mai mare parte din ele rămâne încă să fie descoperită, deşi se pare că, într-adevăr, nici pe viitor nu se va merge până la capăt, dacă nu vrem să uităm teribila profeţie a lui Inca.

VI

CORICANCHA, TEMPLUL SOARELUI

Credincioşii nu sărută niciodată mâinile (lui Inca), *fără să-i aducă tot aurul, argintul şi pietrele preţioase pe care indienii le-au extras din pământ în clipele lor de răgaz.*

Aşa vorbea una din rudele lui Inca, Garcilaso de la Vega, despre credincioşii care soseau la Cuzco ca să-şi contemple Zeul, împăratul lor. Aurul şi argintul nu reprezentau decât metale preţioase care n-aveau nici un farmec pentru ei. În mitologia cultului solar, ele simbolizau lacrimile şi sudoarea Soarelui şi a Lunii, divinităţile lor.

Dacă primii împăraţi ai dinastiei n-au fost decât nişte căpetenii neînsemnate, domnind asupra unor regate de mică întindere şi nu prea bogate, urmaşii lor au devenit treptat adevăraţi potentaţi, dispunând de bogăţii fabuloase.

Totalitatea metalelor preţioase ajungeau până la urmă, prin intermediul preoţilor, în mâinile guvernului. Trimişi speciali erau, de altfel, însărcinaţi să le strângă fie de la familii, deci de la persoane individuale, fie direct din minele imperiului. Aceste mine erau atât de insalubre, încât cei trimişi acolo nu lucrau decât perioade scurte, altfel doar moartea le era salvarea.

Printr-o decizie legală, tot aurul şi argintul fuseseră desemnate drept proprietatea lui Inca. Toate templele importante posedau recipiente de mari proporţii, destinate să păstreze aceste obiecte. O parte din ofrande servea să sporească bogăţiile templului, dar, cum preoţii cei mai de seamă erau rudele apropiate sau îndepărtate ale lui Inca, cea mai mare parte a bogăţiilor acumulate rămânea concentrată în foarte puţine mâini.

Azi e imposibil de apreciat cu exactitate cantităţile de aur şi argint strânse în fiecare an în imperiu, pentru simplul motiv că incaşii înşişi, care nu cunoşteau scrierea, nu ne-au lăsat nici un document precis. Nu putem folosi decât mărturiile nesigure ale puţinilor conchistadori care au asistat la aceste schimburi.

PRESENTIMENTUL LUI HUASCAR

Bazându-se pe propriile lui observaţii, făcute pe vremea când străinii erau deja acolo, controlând mişcările indigenilor, Cieza de Leon apreciază că, după toate probabilităţile, în primii ani care au urmat sosirii spaniolilor la Tumbes, din mine erau extrase anual 15 000 arrobas de aur şi 50 000 arrobas de argint. Dacă vom calcula că o arroba de metal echivalează, în valoarea actuală, cu o cantitate de 11,5 kg, cantităţile extrase anual erau. Evaluate de invadatori la 172,5 tone de aur pur şi la 575 tone de argint, cifre care trebuie să fi fost chiar mai mari înainte de sosirea spaniolilor, mânaţi pe aceste locuri doar de interese materiale.

Cum suveranii incaşi pretindeau supuşilor lor zi după zi tot mai mult aur, bogăţiile se îngrămădeau în decursul vremii în depozitele oficiale ale imperiului. Inca păstra aceste metale preţioase, considerate o comoară a zeilor, chiar dincolo de propria sa moarte. Totalitatea giuvaierelor pe care le depozita în palatul său erau lăsate acolo aşa cum se aflau, după ce moartea îl surprindea. Nimeni n-avea dreptul să se atingă de ele. Palatul era închis pe veci şi noul împărat se vedea nevoit să construiască unul nou, dacă era cu putinţă, mai frumos, mai fastuos decât cel al părintelui său. Aceasta obliga, bineînţeles, poporul să aducă şi mai multe bogăţii.

La moartea lui Inca, norodul participa la ceremonii funerare de un fast grandios. Corpul defunctului nu era îngropat în adâncurile solului andin. Era luat de specialişti, care îl mumificau cu cea mai mare grijă posibilă, spre a-i păstra aspectul ce l-a avut în viaţă.

Mumia era atunci depusă cu mare pompă într-o nişă bogat decorată şi amenajată în acest scop în cel mai important templu al imperiului, cel din Coricancha, templul Soarelui.

Acest templu fabulos se înălţa chiar în incinta capitalei, Cuzco şi doar numele de Coricancha e de ajuns ca să ne dea o idee despre ceea ce se putea afla acolo, Coricancha însemnând într-adevăr în limba indienilor „Curtea de aur”.

Palatele împăraţilor, care înconjurau Coricancha, erau şi de nişte fabuloase tezaure. Să luăm doar un exemplu: la moartea fiecărui Inca, o efigie a defunctului, turnată în metalul cel mai

nobil, aurul, era lucrată respectându-se dimensiunile reale. I se spunea *pucarina* şi era îndată instalată în mijlocul palatului pe care-l ocupase împăratul la Cuzco. Aici, nu era lăsată ca o piesă de muzeu spre a fi adorată de mulţime. *Pucarina e*ra tratată ca o făptură vie, punându-i-se la dispoziţie propriii săi servitori. Când unul dintre ei murea, urmaşii lui îl luau locul şi continuau să slujească idolul, care era scos o dată pe an pe străzile capitalei, cu ocazia unor festivităţi grandioase.

În Cursul istoriei dinastiei Inca, un singur împărat n-a voit să se supună acestei reguli, să-şi construiască un palat al său şi să adune bogăţii de tot felul. Acest Inca a fost Huascar, care n-a domnit decât şapte ani; el a fost cel care a avut cinstea, dacă se poate spune aşa, de a-i primi pe spanioli la Cuzco, dar mai ales lui i-a revenit greaua sarcină, îndeplinită totuşi cu multă dibăcie, de a ascunde cât mai repede toate bogăţiile strânse de predecesorii săi şi îndeosebi extraordinarele comori din Coricancha, precum şi mumiile perfect întreţinute ale strămoşilor săi.

Într-adevăr, în afară de primii cinci spanioli trimişi iscoade la Cuzco, care ne-au lăsat mărturii scrise, nu prea exacte, despre ce au descoperit, nici un alt conchistador, nici un alt străin, n-a mai văzut vreodată comorile capitalei, nici mumiile împăraţilor incaşi şi ale celor apropiaţi lor.

Totul a fost ascuns undeva în Anzi şi rămâne încă la adăpost de curiozitatea periculoasă a lumii moderne.

Numai palatul lui Huayna Capac conţinea trei încăperi pline până în tavan cu obiecte de aur şi cinci pline cu argint. Se mai găsea acolo şi o grămadă uluitoare de lingouri de aur, provenind direct din minele imperiului şi pe care puţinele mărturii care ne-au parvenit le apreciau ca fiind în număr de 100 000.

Aceste grămezi de obiecte preţioase nu erau deloc pe placul lui Huascar, care prefera simplitatea şi care a interzis, de pildă, ca acele *pucarinas* să fie plimbate în litiere de aur prin capitală, aşa cum se făcea în fiecare an. El voia să desfiinţeze aceste tradiţii şi probabil că aceasta i-a adus înfrângerea în cursul luptei purtate împotriva fratelui său, Atahualpa.

Se pare că Huascar – ultimul domnitor Inca – a avut un uluitor presentiment. Vorbind despre strămoşii săi, când încă nimic nu prevestea ceea ce avea să se întâmple de fapt, el a declarat într-adevăr în faţa lui Pedro Pizarro, ajuns la Cuzco:

— Am primit porunca să îngrop toţi morţii[24] şi să le iau apoi toate bogăţiile pe care le aveau şi pe care n-aveau nici un motiv să le păstreze după moarte, ci doar în timpul vieţii, pentru că s-au bucurat deja de toate comorile în timpul domniei lor.

Huascar porunci deci să fie golite toate palatele şi toate templele capitalei, inclusiv cel mai fastuos dintre ele, Coricancha, deşi acolo erau adorate rămăşiţele pământeşti ale strămoşilor săi. Era vorba de locul cel mai venerat al imperiului. Ne-au parvenit numeroase descrieri ale acestui templu, cea mai demnă de crezare fiind făcută în 1928 de un savant german, doctorul R. Lehmann-Nitsche, bazată pe consemnările martorilor din epocă şi pe descoperirile făcute cu ocazia săpăturilor arheologice întreprinse la faţa locului.

Cum Coricancha exprimă el singur bogăţia imperiului, vom pătrunde în cele mai intime detalii ale sale.

[24] E vorba desigur de mumiile strămoşilor lui, păstrate la Coricancha. (n.a.).

SANCTUARUL SACRU

Acesta era alcătuit din şase edificii principale, fiecare din ele reprezentând câte un templu, dar grupate astfel încât să formeze o adevărată curte şi înconjurate fiind doar de un zid uriaş. Aceste temple ne sunt azi cunoscute; ele cuprindeau:

1. Sanctuarul Soarelui, care era cel mai important.
2. Capela Lunii.
3. Capela Stelelor.
4. Capela Fulgerului.
5. Capela Curcubeului.
6. Sacristia şi locuinţa canonicului.

Istoria exactă a acestui templu nu-i cunoscută cu precizie, deoarece primii martori spanioli au confundat deseori în manuscrisele lor multe alte clădiri din Cuzco.

Se pare, totuşi, că, după opinia generală, templul Coricancha a fost întemeiat de primul împărat Inca, Manco Capac, în prima jumătate a secolului al XII-lea e.n. A fost pe urmă mărit şi îmbunătăţit de împăraţii succesivi, care i-au acordat o deosebită importanţă. Cei mai renumiţi dintre cei care i s-au închinat au fost Mayta Capac, Pachacutec şi Huascar.

Templul, sau, în orice caz, ceea ce rămăsese din el, a fost prădat, în 1533, de către spanioli, iar Francisco Pizarro n-a găsit altceva mai bun de făcut decât să i-l ofere lui Juan Pizarro, care şi el la rândul lui, s-a grăbit să-l ofere călugărilor dominicani, golindu-l, bineînţeles, de tot aurul ce-l conţinea. Călugării găsiră desigur lăcaşul pe placul lor, deoarece doborâră majoritatea zidurilor ca să construiască pe locul amplasării lui o biserică, pe care turiştii o pot vizita şi azi la Cuzco. Se mai menţin totuşi câteva ziduri din vechile edificii, singurele mărturii ale bogatului trecut care a existat acolo.

Potrivit arheologilor moderni, faptul că biserica actuală a fost zidită pe ruinele a patru edificii, cel al Soarelui, al Lunii, al Stelelor şi al Fulgerului, pare un lucru confirmat.

Zidul exterior măsura 68 în lungime şi 59 lăţime. Era acoperit în exterior, până la jumătatea înălţimii, cu fâşii de aur. Toate porţile erau de asemeni acoperite cu plăci de aur. Arheologul Squier, care descrie templul, a văzut într-o zi, într-o colecţie particulară, câteva din aceste plăci de aur care păreau a proveni

de pe ziduri şi care nu erau mai groase decât o foaie de hârtie. Pare într-adevăr îndoielnic că au existat astfel de plăci acolo, deoarece în inventarul prăzii însuşite la Coricancha nu se menţionează decât plăci masive, cu o greutate între 4 şi 10 livre fiecare (1,840 şi 4,6 kg). Zidurile interioare, care dădeau în grădină, erau şi ele bogat împodobite cu o friză foarte lată de aur masiv, despre care Garcilaso de la Vega ne-a lăsat o mărturie, după ce a văzut cu ochii lui cum aceste plăci au fost înlocuite cu ipsos, din iniţiativa spaniolilor.

Curtea interioară, *patio,* era o grădină sacră pe care o cultivau însuşi Inca şi rudele lui. Îngrăşămintele necesare erau aduse de slujitori din valea Chincha, care se află pe coastă. Era udată de cinci fântâni situate chiar în interiorul edificiului. Apa se scurgea din aceste fântâni prin tuburi subterane, din care un tronson foarte lung era făcut din aur masiv. Una din aceste fântâni n-a fost distrusă şi se mai poate vedea încă în grădina bisericii din Cuzco, cu ghizdurile ei construite din pietre tăiate octogonal. În mijlocul fântânii se aruncau, de mai multe ori pe an, vase cu *chincha,* sau alcool de porumb, ca ofrandă adusă Soarelui. Tot aici venea să se scalde, în chip de baie rituală, logodnica lui Inca, cu puţin timp înainte de căsătorie.

Odinioară, pe vremea incaşilor, ghizdurile fântânilor pe care oricine le poate contempla azi erau acoperite cu plăci de aur, împodobite cu o imagine sculptată a Zeului Soare. Indienii n-au ascuns imaginea care proteja acest loc în vreo grotă sau vreun mormânt tainic pentru a o ocroti de conchistadori. Dimpotrivă, ea a fost desprinsă de pe piatră şi inclusă în lotul de obiecte din aur care constituiau partea provinciilor din sud la preţul de răscumpărare a lui Atahualpa.

Când prada care fusese deja depusă, aşa cum s-a convenit, în palatul din Cajamarca a fost împărţită între conchistadori, acoperământul de aur al acestei fântâni, evaluat oficial de către spanioli – ceea ce înseamnă că el valora mai mult! — La 2 000 pesos de aur, adică aproape 8,5 kg de aur fin, a revenit lui Mancio Serra. Acesta ar fi putut să păstreze acest giuvaier şi să-l expedieze acasă, în Spania, unde ar fi existat o mică şansă să ne parvină în toată splendoarea lui. Din păcate, Mancio Serra nu era un om prea inteligent şi nici de gust. N-a găsit altceva mai bun de făcut decât să-l piardă, într-o noapte, la cărţi. Acesta a intrat, desigur, într-un alt buzunar spaniol, dar de atunci a dispărut pentru totdeauna, probabil în topitoriile vreunui oraş al coloniei.

În afară de aceste fântâni extraordinare, în grădina din Coricancha mai se aflau, în timpul celor mai importante sărbători – epoca însămânţărilor, strânsul recoltelor şi în timpul învestiturii cavalerilor – o mulţime de ştiuleţi de porumb, nu sădiţi cu câteva luni înainte, ci modelaţi din aurul cel mai pur.

O grădiniţă din aur masiv fusese de asemeni construită pe terase, situate exact sub o absidă. Descrierea ei ne-a fost transmisă de un martor:

> *O grădină în care iarba era făcută din firicele de aur fin şi unde erau sădite artificial lanuri de porumb în întregime de aur, tulpina, frunzele şi ştiuleţii. Totul era atât de bine fixat, încât nici adierea vântului nu reuşea să smulgă sau să deplaseze ceva. În afară de asta, mai existau peste douăzeci de oi din aur cu ciobanul lor, care ţinea în mână o praştie şi un ciomag cu care le păzea, toate făurite de asemeni din acest metal.*

Unii cercetători consideră că această mini-grădină de aur măsura vreo 600 picioare lungime şi aproape 300 lăţime, ceea ce era considerabil.

Doar aceste modeste descrieri ar fi de ajuns ca să dea o imagine fabuloasă despre templul din Coricancha, care n-a avut niciodată echivalent în antichitate. Era cel mai renumit templu descris din vremea sa. Iar cele pomenite mai sus nu reprezintă mai nimic faţă de alte comori care se aflau acolo şi despre care ne-au parvenit foarte puţine informaţii.

Bineînţeles, piesa principală a templului era sanctuarul închinat Zeului Soare.

> *Altarul principal era orientat spre răsărit; acoperişul era din lemn şi foarte înalt, căci se formau curenţi puternici de aer rece; era învelit cu paie pentru că nu începuseră să le facă din ţiglă. Cele patru ziduri ale templului erau acoperite, de sus până jos, cu plăci de aur. În partea pe care noi o numim altarul principal, fusese instalată imaginea Soarelui, făcută dintr-o placă de o grosime cel puţin dublă faţă de cele care acopereau pereţii. De o parte şi de alta a imaginii astrului ceresc, se aflau trupurile mumificate ale regilor morţi, ocupând locurile pe care le deţineau din vechime ca*

fii ai Soarelui, îmbălsămaţi în aşa fel încât păreau vii[25]*. Stăteau pe tronurile lor de aur, fixate pe nişte plăci, tot din aur, pe care aveau obiceiul să se aşeze.*

Această descriere lăsată de una din cele mai apropiate rude ale ultimului Inca, Garcilaso de la Vega, care a fost educat de spanioli, a făcut să viseze generaţii de conchistadori. Ei au făcut totul pentru a găsi urmele acestui templu undeva, în Anzi, dar nu şi-au atins niciodată ţinta.

[25] Nu ştim nici până acum ce procedee s-au folosit la îmbălsămare, deoarece aceste trupuri n-au fost niciodată găsite, (n.a.).

TEMPLUL SOARELUI

Templul Soarelui era, de bună seamă, locul cel mai important din imperiu. Bogăţia lui era fără pereche. Numai pitarul principal, care nu era tocmai mic, era în întregime împodobit ca simboluri religioase din aur şi argint. Tot ce-l înconjura ara la fel de somptuos; discuţii aprige s-au iscat între specialişti în legătură cu aprecierea valorii tuturor odoarelor.

O diagramă a acestor Jocuri a fost alcătuită la începutul secolului al XVII-lea, plecând de la ceea ce a văzut şi auzit din gura băştinaşilor, de către un anume Juan de Santa Cruz Pachacuti-Yamqui Salcamayhua. Diagrama, care ne-a parvenit – a fost completată cu note întocmite de un preot local, părintele Francisco de Avila. Acest plan trebuie să fi fost destul de apropiat de realitate. El a fost îmbunătăţit, în vederea unei reconstituiri, de un savant arheolog, Samuel Kirkland Lothrop, care a folosit simbolurile găsite pe obiectele de olărie sau pe ţesăturile incaşe. Detaliile acestei hărţi ar putea fi puţin greşite, dar, desigur, nu şi fondul.

Datorată unor documente contemporane cu venirea primilor spanioli la Cuzco, e posibil să se descrie ce cuprindea altarul principal al templului Soarelui.

După cum am văzut, Coricancha a fost întemeiat în cursul secolului al XII-lea de primul împărat al dinastiei, Manco Capac, care a aşezat pe masa altarului o placă lată de aur, fără incrustaţii sau ornamente, reprezentând „creatorul Pământului şi al Cerului”.

Strănepotul lui Manco Capac, Mayta Capac, a remodelat Coricancha strămoşului său, înlocuind placa cu o alta tot din aur, dar mult mai mare şi de formă ovală. Templul fu atunci închinat lui „Viracocha, stăpânul veşnic, stăpânul Lumii”.

Placa, după două secole şi jumătate de la instalarea ei, a mai dăinuit intactă şi venerată la locul său, până la înscăunarea lui Huascar, care se grăbi să înlăture discul lui Viracocha, înlocuindu-l cu o placă rotundă, pe care se afla imaginea unui chip omenesc şi raze de soare. Astfel, îşi făcu intrarea în sanctuar Soarele, înlocuindu-l pe Viracocha şi oferindu-se adorării poporului. Aceasta nu însemna nicidecum că Viracocha a fost dat deoparte, deoarece alte temple închinate lui s-au înălţat

în Coricancha.

În vremea lui Mayta Capac, acesta a ridicat, la stânga discului său de aur, o altă placă circulară, tot din aur masiv, având imprimată o faţă omenească şi raze de soare.

Când spaniolii au ajuns la Cuzco, ei descoperiră în partea de sus a sanctuarului trei imagini din aur pur, reprezentând soarele. De fapt era vorba de:

1. Reprezentarea primitivă a lui Mayta Capac.
2. Cea adusă mai târziu de Huascar.
3. Cea care se afla pe ghizdurile fântânii sacre, construită în grădina templului.

Această ultimă figură, de cea mai mare valoare, fu de altfel cea pe care şi-a însuşit-o Francisco Pizarro trecând-o în prada lui. Probabil că una din celelalte două, nu se ştie exact care, a fost acel fabulos disc de aur masiv găsit în valea Vilcabamba, după retragerea în derută a lui Inca Tupac Amaru în 1571 şi despre care se spunea că este vorba de chipul şi simbolul tuturor idolilor.

De cealaltă parte a discului de aur, în dreapta deci, Mayta Capac aşează o figură a Lunii – soţia Soarelui – turnată în argint masiv.

În partea de sus a plăcii de aur mai apărea un grup de stele, cunoscut sub numele pe care i-l dădeau indienii „turma de lame masculi”. Trei dintre aceste stele fuseseră fixate vertical, una deasupra celeilalte. Ele au fost identificate de celebrul cercetător B. Lehmann-Nitsche drept stelele din constelaţia Orion, cele două stele aşezate lateral fiind Riguel şi Betelgeuse[26].

Sub reprezentările Soarelui şi Lunii fuseseră aşezate stelele de dimineaţă şi de seară, care corespund, în urma identificării făcute de către astronomii şi arheologii moderni, cu diferitele faze ale planetei Venus, foarte cunoscută de incaşi.

Mai jos puţin, pe peretele înălţat în spatele altarului principal, fuseseră fixate două imagini ale elementelor constelaţiei Pleiadei (cu numele celor şapte fete ale lui Atlas şi Pleiona). În stânga, aceste elemente apăreau în timpul verii, pe când cele din dreapta, acoperite de nori, erau reprezentate în timpul iernii.

[26] La 45° latitudine nord, apar pe cer 90 de constelaţii, care poartă toate nume latine. Doar 5 dintre ele rămân vizibile tot anul. Cea mai cunoscută dintre constelaţiile vizibile, doar în lunile de iarnă, e Orion cu cele două stele uriaşe Betelgeuse şi Riguel, care se află la 250 şi 650 ani-lumină de Pământ, (n.a.).

Pentru astronomii moderni, această puzderie de stele se află la o depărtare de aproape 400 ani-lumină.

Ceva mai spre centrul peretelui, fusese fixat un grup de alte cinci stele, pe care incaşii le numeau „stelele în general”, fără o denumire precisă, dar Lehmann-Nitsche afirmă că ele reprezintă constelaţia Crucea Sudului, celebră în toată emisfera australă.

Incaşii erau foarte pricepuţi la astronomie, cerul părându-li-se acoperit cu toate divinităţile panteonului lor. De altfel, pe zidul templului fusese aşezată o altă stea, pe care ei o botezaseră „Salvaje Llama Hembra”[27] şi pe care nimeni n-a putut-o identifica în termenii astronomiei moderne.

Alături se afla o imagine, tot din metal preţios, a Curcubeului, altă divinitate îndrăgită, pentru care se înălţase un sanctuar special, nu departe de cel al Soarelui de partea cealaltă a Curcubeului se găsea imaginea de mari proporţii a unui jaguar, animal răspândit în întregul Peru şi care a fost părtaş cu Viracocha la facerea lumii incaşe. Indienii erau convinşi că el putea influenţa grindina. Cât priveşte eclipsele de soare, de care incaşei se temeau, ei le puneau pe seama jaguarului, care putea devora Soarele sau Luna.

Incaşii se temeau de Fulger, dar îl şi adorau, li înălţaseră un sanctuar special şi aşezaseră o imagine a Fulgerului şi pe un zid al templului Soarelui. Pe acel zid fantastic se mai găseau multe alte lucruri, totul fiind lucrat în metalele cele mai nobile, aurul sau argintul şi anume:

a) Un disc rotund reprezentând Pământul însuşi, cu munţi cu tot, dovedind că incaşii îşi dădeau bine seama că Pământul e ca un disc şi nu ca o scândură netedă, aşa cum le apărea popoarelor din ţinuturile noastre în timpul Evului Mediu.

b) O imagine a apelor mlăştinoase, cu denumirea de „Râul roşu”, Pilcomayo.

c) O imagine a lacului originar pe care Lehmann-Nitsche o atribuie lacului Titicaca, de unde provine efectiv dinastia Incaşilor, dar care poate la fel die bine reprezenta Oceanul. Să nu uităm că incaşii credeau; că într-o zi vor veni dinspre Ocean vestiţii „Zei albi”, denumire atribuită mai târziu spaniolilor.

d) Simboluri desemnând apele vii, curate, în opoziţie eu simbolul precedent al apelor mlăştinoase.

e) Un alt simbol mai exista pe zidul acela al Templului Soarelui, anume cel atribuit de incaşi „ochilor leului Imainana

[27] Lama sălbatică femelă (sp.).

Naorai Viracocha”. Savantul, german vede în el, de fapt, reprezentarea figurativă a unui alt grup de stele, pe care peruvienii îl numeau „Grânarul” şi care ar include Hyadele şi Pleiadele noastre.

f) Imaginea simbolică a unui copac se afla de asemenea pe zid.

g) Chiar pe altar, spaniolii au găsit două mari statuete, înfăţişând un bărbat şi o femeie. Aceea a bărbatului a fost descrisă de un martor aflat încă de la început acolo, conchistadorul Cobo:

> *Chiar înăuntrul templului Coricancha fusese aşezată o altă statuie a Soarelui cu figură omenească, făcută din aur masiv, exceptând pântecul, care fusese umplut cu bucăţele de aur sfărâmat, amestecate cu cenuşa sau pulberea inimilor regilor incaşi.*

Idolul avea un tron şi el din aur masiv, care cântărea mai mult decât el. Statuia a fost luată de ultimul Inca, care o transportă cu el când se retrase la Vilcabamba, unde a fost descoperită mai târziu de spanioli, când au cucerit această provincie.

Pe baza anumitor documente, se poate atribui această statuie, care a existat cu adevărat, lui Inca Yupanqui, care a poruncit făurirea ei. Ea se afla la început în templul lui Viracocha, nu departe de Cuzco şi a fost apoi, datorită importanţei ei sacre, transportată în templul Soarelui, pe altarul templului Coricancha.

h) Lângă acest idol masculin, foarte bine descris de Cobo, se afla un idol feminin, despre care nu ne-a parvenit nici o descriere precisă. E foarte probabil că era vorba despre un simbol lunar. Ne putem referi poate şi la imaginea pe care ne-o dă tot părintele Cobo despre o reprezentare feminină a Lunii, pe care ar fi văzut-o în templul Coricancha.

PARDOSIT CU PLĂCI DE AUR

Lângă acest extraordinar templu al Soarelui se aflau alte patru sanctuare. Erau construcţii independente, fiecare cu acoperişul ei propriu de formă piramidală. Cel mai important dintre aceste edificii anexe era templul Lunii.

Pereţii lui fuseseră acoperiţi pe toate laturile cu plăci de argint. Imaginea Lunii, predominantă, fusese şi ea turnată în argint masiv. În acest edificiu, aproape de templul Soarelui, fuseseră aşezate mumiile bogat împodobite ale soţiilor lui Inca, mumii care, în mod curios, dispărură toate o dată cu sosirea conchistadorilor.

Ca şi mumiile împăraţilor incaşi, nimeni nu le-a mai văzut vreodată şi nimeni nu ştie unde, în ce peşteră din Anzi, au putut fi ascunse. Este cunoscut însă că în sanctuarele lor ele n-au fost obiectul nici unei veneraţii speciale. Doar mama lor, Luna, era obiectul cultului.

Alături de sanctuarul Lunii fusese înălţat templul Stelelor, care ocupa un loc de seamă în mitologia incaşilor. El era închinat, fără să ne fi parvenit vreo explicaţie în legătură cu aceasta, stelelor, bineînţeles, dar îndeosebi celor ale constelaţiei Pleiadelor şi planetei Venus.

Unii au voit să vadă în aceasta simbolul sosirii, într-o bună zi, a unor făpturi venite de pe această planetă cu scopul de a-i instrui pe incaşi. Nu există oare la poalele Anzilor, în deşertul Nazca, piste uriaşe cărora nu li s-a putut da încă nici o explicaţie ştiinţifică?

Dar să revenim la lucruri mai serioase! Acest templu al Stelelor era într-adevăr consacrat unui cult astronomic, Uşa prin care se intra în el, ca şi pereţii interiori erau în întregime acoperiţi cu plăci de argint, presărate cu stele de aur. Cercetătorul Lehmann-Nitsche a găsit şi fotografiat, pe aceşti pereţi care mai dăinuie încă, numeroase ace de piatră, de care se fixau în trecut ornamentele astrale lucrate în metal.

Lângă sanctuarul Stelelor se aflau alte mici temple închinate Trăsnetului, Tunetului şi Fulgerelor, toate divinităţi ce nu erau adorate ca zei adevăraţi, ci ca simpli slujitori ai Soarelui, ceea ce explică de ce li s-au ridicat monumente împodobite mai modest.

În schimb, ultimul sanctuar, al patrulea, cel al Curcubeului, era

sălaşul unui cult important, incaşii considerând curcubeul ca provenind direct din Soare.

Indienii veneau deseori în aceste locuri să-l adore. De altfel, când vedeau pe cer curcubeul, ei se grăbeau să-şi strângă buzele şi să-şi acopere gura cu mâna, spunând că dacă, eventual, curcubeul le-ar întrezări dinţii, i-ar strica degrabă.

Fapt uimitor, toţi preoţii, chiar şi cei mai modeşti, care oficiau în acest templu, trebuiau să fie incaşi neaoşi, iar în vinele lor să curgă sânge regesc. Locuinţele lor se aflau chiar în templu, nu ca să trăiască şi să mănânce acolo, ci ca să pregătească sacrificiile şi să acorde audienţe poporului. Locuinţele erau şi ele împodobite cu o mulţime de obiecte din aurul cel mai pur şi cât mai fin lucrate. Chiar pardoseala – şi faptul merită să fie menţionat, fiind foarte rar în Peru – era acoperită cu plăci de aur. La toate colţurile, pe pereţi, erau muluri de aur pe care incaşii le împodobiseră cu mari cantităţi de pietre preţioase, smaralde şi peruzele. Nu se aflau acolo nici rubine, nici diamante, aceste pietre fiind necunoscute în ţinuturile sud-americane.

Atunci când se celebrau festivităţile solare, împăratul însuşi venea acolo şi se aşeza sub un tabernacul sculptat în aur, schimbându-şi tronul după epoca în care avea loc sărbătoarea. Tabernaculele erau acoperite cu plăci de aur, pe care se montase un mare număr de pietre preţioase din cele mai fine. Cele douăsprezece uşi prin care se intra erau şi ele acoperite cu plăci asemănătoare, ceea ce dădea locului un aspect ireal, pe care spaniolii, lipsiţi de rafinament cum erau, îl priveau cu ochi lacomi de negustor.

Coricancha mai avea, de asemenea, înlăuntrul zidurilor, multe alte locuinţe destinate preoţilor şi slujitorilor, care trebuiau neapărat să provină din familia regală sau să fie de neam mare. Nu oricine putea intra înăuntru, chiar dacă era vorba de un indian de rang foarte mare sau având o slujbă înaltă.

Femeilor li se permitea uneori să intre în templu, cu singura condiţie ca ele să fie fiice sau soţii de împărat.

Ceremoniile din templu se oficiau în întregime folosindu-se vase de aur şi de argint. S-a spus chiar că în acele lăcaşuri nu exista nici un obiect care să nu fi fost sculptat sau turnat într-unul din aceste două metale. Se mai găsea acolo chiar şi un fel de lână, făcută din fire de aur meşteşugit lucrate.

În timpul ceremoniilor, marele preot îşi aşeza pe creştet un fel de potcap foarte mare, cu o bandă circulară din aur masiv

laminat, care avea în mijlocul frunţii imaginea Soarelui. Solid fixată, o altă figură, din argint, era plasată exact la înălţimea bărbiei, reprezentând Luna. Afară de aceasta, potcapul era literalmente acoperit cu plăci de aur şi cu cele mai frumoase pietre preţioase găsite în imperiu. Deasupra, dominând totul, era înfiptă o superbă coroană din pene de papagal.

Coricancha era fără îndoială cel mai fastuos dintre toate templele Soarelui din imperiu, dar nu era unicul, pentru că incaşii, care căutau să pătrundă în teritoriile învecinate, construiau pe pământurile cucerite în primul rând un templu închinat propriului lor cult, cel al Soarelui.

Templele solare împânziseră deci tot imperiul, fiecare încercând să rivalizeze cu cel mai frumos, cel mai vechi, fieful noii religii. În nordul ţării, asemenea temple s-au găsit la Quito, Latacunga, Canaribamba, Hatuncanari, Tumipampa. Acesta din urmă, înălţat pe actualul teritoriu al Ecuadorului, a fost construit, pentru a se face remarcat în mod deosebit, desigur, din blocuri de piatră extrase şi cioplite la mii de kilometri de acolo, la Cuzco, lângă vestitul Coricancha.

Pe fiecare vale de pe ţărmul actualului Peru, se aflau, bineînţeles, temple ale Soarelui, dintre care nu toate au fost descoperite şi care au contribuit desigur cu partea lor la răscumpărarea adusă în oraşul Cajamarca şi, ce-i şi mai important, la nenumăratele comori ascunse ici şi colo în taina Cordilierilor.

Cu toate că după sosirea primilor spanioli, aproape toate fabuloasele obiecte preţioase din Coricancha, pe care le-am menţionat, dispărură pe neaşteptate din incinta în care se aflau, templul Soarelui din Cuzco a predat o parte deloc neglijabilă din preţul de răscumpărare a lui Atahualpa.

O altă regiune a imperiului considerată sacră – întru cât de aici se trăgea dinastia originară – era şi ea plină de bogăţii extraordinare, aproape mai toate rămânând nedescoperite până în ziua de azi. Această regiune binecuvântată este cea din jurul lacului Titicaca. Acolo fuseseră înălţate numeroase temple ale Soarelui, înzestrate cu nenumărate bogăţii, cum ar fi cele de la Copacabana, Hatuncolla şi de pe insuliţele Titicaca, Coracollo şi Coati.

În această zonă, cel mai de seamă templu se afla pe insula Titicaca, unde mai există şi acum câteva ruine şi unde, potrivit mitologiei incaşe, a răsărit Soarele pentru prima dată. Vechile

tradiţii indiene relatează că o mare parte din stâncile acestei insule au fost acoperite cu plăci de aur şi argint spre a permite razelor Soarelui, care luminează plin de strălucire în aceste zone de mare altitudine, să se reflecte în apele lacului.

După studiile efectuate de arheologul Bandelier, se apreciază de fapt că nu este vorba decât o foarte frumoasă legendă îndepărtată de adevăr, deoarece era, după cât se pare, imposibil să se acopere stâncile acestei insule, dacă luăm în considerare modul cum erau ele orientate.

Legendă, desigur, dar care nu i-a împiedicat deloc pe băştinaşi să ofere numeroase daruri acestor insule sacre. Bandelier, care a efectuat nenumărate săpături în aceste locuri, a adunat o cantitate considerabilă de obiecte din aur fin şi argint, lăsate acolo de credincioşi, obiecte pe care spaniolii nu le-au văzut niciodată.

Templul acestei insule era atât de important încât număra, pentru nevoile cultului, peste şase sute de slujitori şi o mie de femei. Pe insula apropiată, Coati, fusese ridicat un sanctuar închinat Lunii. Se mai afla acolo, printre altele, statuia unei femei de talie normală, turnată în aur masiv şi argint, pe care spaniolii n-au putut-o obţine şi care a rămas ascunsă şi ea, undeva în Anzii din apropiere.

În ceea ce e azi Copacabana, de pe teritoriul bolivian, bogăţiile acumulate în templul Soarelui erau atât de mari încât un preot spaniol, părintele Bias Valera, care le-a văzut înainte ca ele să fi fost ascunse pentru totdeauna, menţionează în documentele lui că ele ar fi fost de ajuns pentru a construi, numai în aur sau argint, o clădire întreagă din temelii până la acoperiş.

IDOLUL ÎNSÂNGERAT

Istorisirile spaniole contemporane Conchistei abundă în amănunte pitoreşti despre importanţa unor astfel de comori acumulate ici şi colo în imperiu şi din care chiar spaniolii n-au putut obţine decât foarte puţin.

Templul Soarelui din Vilcas, de pildă, ridicat de Inca Tupac Yupanqui, era deosebit de somptuos, fără să atingă totuşi luxul templului din Coricancha. Era foarte mare şi fusese construit folosindu-se pietrele din regiune, pe înălţimile care dominau valea dimprejur. Avea două uşi enorme şi ca să ajungi la el trebuia să urci două scări de piatră, fiecare cu treizeci de trepte. Înăuntrul templului se aflau preoţii, bineînţeles, dar şi un număr important de femei sacre, slujitoare ale cultului.

Lăcaşul era atât de venerat încât era acoperit cu giuvaierele cele mai fine, plăci de aur şi pietre preţioase. Toate aceste comori, care au fost păstrate intacte de peste 40 000 de indieni, au dispărut subit la puţin timp după sosirea spaniolilor. E cert că pământul şi peşterile din văile care înconjoară templul din Vilcas păstrează şi acum cele mai importante părţi din aceste comori, care n-au fost încă descoperite nici până azi, în pofida zelului depus de conchistadori.

Acest templu e departe de a fi singurul care i-a incitat pe căutătorii de comori de azi. Fără să încercăm a stabili o listă precisă, care ar fi lungă şi plicticoasă pentru cititor, putem da câteva exemple semnificative.

La Cuzco, Coricancha nu era unic. Existau şi alte sanctuare, de exemplu cel din Quishuarcancha, ridicat de Inca Pachacutec şi care cuprindea o extraordinară statuie, de mărimea unui copil de doisprezece ani, sculptată într-un bloc de aur masiv, înfăţişând o făptură omenească, care îţi dădea impresia că trăieşte. Statuia dispăru şi ea în mod misterios de sub privirile spaniolilor şi există şi acum undeva într-o ascunzătoare a Cordilierilor andini.

Fiecare sat incaş, oricât de mic, avea propriul lui sanctuar, împodobit cu diferiţi idoli din aur sau din argint. Faptul nu era neglijabil, deoarece dintr-un manuscris lăsat de unul din viceregii Perului, Francisco de Borja y Aragon, aflăm că spaniolii aflaţi în fieful lui au capturat doar între 1615 şi 1619 peste 10 000 idoli de înălţimi variabile. Fiecare din aceşti idoli era transportat o

dată pe an de către preoţi în capitala Cuzco, pare-se în incinta sfântă a templului Coricancha, probabil spre a fi binecuvântaţi.

E desigur imposibil să-i descriem pe toţi, atât de impresionant era numărul lor. Unul dintre idoli i-a frapat pe spaniolii care au avut norocul să-l vadă. E acela al sanctuarului aflat pe locul de azi al oraşului Apurimac, pe ţărmul peruvian şi pe care l-a găsit Pedro Pizarro.

> *Idolul din Apurimac era aşezat sub un acoperământ bogat decorat şi pictat, chiar înăuntrul unei nişe săpate într-un uriaş stâlp de lemn mai gros decât un om voinic. Stâlpul de lemn avea urme lăsate de cioplirea copacului şi, de asemenea, de sângele oferit de credincioşi. El era înconjurat de o cingătoare din aur masiv de lăţimea unei mâini, care era perfect încastrată. În faţă fuseseră fixate două bucăţi mari de ţesătură din aur fin, din cele purtate de femei*.
>
> *Pe stâlpul de lemn astfel învăluit cu straie de femeie de neam mare, mai erau fixate numeroase perniţe de aur, de dimensiuni mari, late de o palmă, de felul perniţelor de înfipt ace, pe care le folosesc femeile din, acest regat. Pe aceste perniţe, ei* (incaşii) *depuneau numeroase calote din aur şi argint*. *Ei le foloseau pe acestea pentru a fixa câte o stea de aur pe umerii idolului*.
>
> *De cealaltă parte a acestui enorm stâlp de lemn, se aflau mulţi alţii, mai mici, care aveau propria lor nişă de o parte şi de alta*. *Nişele erau şi ele pline cu obiecte din aur, stropite cu sânge şi îmbrăcate cu pânze de aur aidoma celor de pe stâlpul de lemn principal. Acolo se mai găseau de asemenea nenumărate statui de femei şi perniţe pentru ace de aur*.
>
> *Asupra stâlpului de lemn principal, ei* (incaşii) *spuneau că invocau să coboare un demon, căruia i se dăduse numele de Apurima. Acest stâlp de lemn care era astfel adorat a fost luat, în urma instrucţiunilor câtorva indieni, de unul dintre ai noştri* (un conchistador), *căruia îi oferiră pentru această faptă 12 000 pesos* (adică aproape 50 kg de aur).

Această istorisire dovedeşte că nu toţi idolii erau adoraţi şi că unii dintre ei erau priviţi cu teamă de indigeni, care mergeau atât de departe încât cereau duşmanilor să-i descotorosească de ei.

Există, de altfel, un obiect în legătură cu care spaniolii ar fi

dorit mult să aibă aceeaşi soartă, dar care, din păcate, le-a scăpat, rămânând ascuns undeva în Peru. Era vorba de vestitul lanţ făurit din ordinul lui Huayna Capac pentru a celebra naşterea urmaşului său, Huascar. Însuşi numele de Huascar înseamnă de altfel „funie” în limba incaşilor, iar legenda spune că i-ar fi fost dat în urma unui mic incident survenit la naştere.

Lanţul acesta de aur era purtat de dansatori în timpul marilor serbări ale imperiului şi nu i se cunoaşte natura exactă. Se ştie că a existat, dar niciodată un spaniol n-a putut să-l vadă.

Se pare într-adevăr că era vorba de un lanţ de aur, după Garcilaso de la Vega, gros cât degetul unui om, ceea ce e considerabil dacă socotim lungimea lui prezumtivă. La rândul lui, Sarmiento ar fi aflat că era făcut dintr-o urzeală din lână de lama, cu fire de aur şi argint, ceea ce pare cel mai probabil, dacă ne gândim la obiceiurile artizanale incaşe.

Oricum, toată lumea e de acord azi să accepte că lanţul era atât de greu încât era nevoie de nici mai mult, nici mai puţin decât două sute de indieni ca să-l ridice şi să-l poarte în timpul serbărilor. Cât priveşte lungimea, el ar fi măsurat cât circumferinţa pieţei principale din Cuzco. Adică aproape şapte sute picioare, după aprecierile spaniolilor.

Or acest lanţ, ca aproape mai toate giuvaierele închise în Coricancha, a dispărut o dată cu sosirea spaniolilor, fiind ascuns de către preoţi în tainiţele Cordilierilor.

178 de încărcături de aur pur, reprezentând peste 1500 000 pesos (6,3 tone) părăsiră în mod legal capitala, Cuzco, îndreptându-se spre Spania. 200 de încărcături de aur (30 tone de aur) şi 25 de argint au fost transportate la Cajamarca pentru a plăti preţul de răscumpărare a lui Atahualpa. Pradă fabuloasă, dacă ne referim, aşa cum am făcut-o, la cantitatea colosală de giuvaiere aflate în temple şi îndeosebi în cel din Coricancha şi care au dispărut subit.

Tocmai aceste cantităţi incomensurabile de aur şi argint, reprezentând cele mai de preţ bunuri religioase, constituie azi ceea ce amatorii de iluzii sau aventurierii numesc comorile incaşilor din imperiul de sud.

VII

NEAŞTEPTATA APARIŢIE A COMORILOR ÎNGROPATE

Conchistadorul Hernando de Segovia dobândise, de la unul din compatrioţii săi, Pedro del Barco, splendidul templu incaş al Fecioarelor Soarelui, din Cuzco. El locuia într-una din aripile acestui aşezământ, unde hotărî să pună să se facă unele îmbunătăţiri.

Într-o zi, muncitorii pe care îi tocmise îl chemară agitaţi. Tocmai doborâseră unul din zidurile templului şi descoperiseră îndărătul peretelui o grămadă de obiecte de aur, ascunse acolo de preoţi, care valorau, pe vremea aceea, 72 000 ducaţi de aur, ceea ce, într-o evaluare modernă, ar corespunde unei greutăţi deloc neglijabile de aproximativ 252 kg de aur pur, adică peste 6 milioane de franci actuali.

În urma unei întâmplări fericite, o modestă comoară a imperiului incaş apăruse la suprafaţă.

De altfel, aşa au apărut adesea în decursul secolelor câteva din aceste comori, care nu reprezintă decât o picătură în oceanul tuturor acelora îngropate cu bună ştiinţă.

CALUL NOROCOS

Cea mai mare parte a acestor comori au reapărut la puţin timp după începutul cuceririi Perului, fie pentru că fuseseră prost ascunse, fie pentru că o întâmplare fericită i-a favorizat pe unii conchistadori mai norocoşi.

Acesta a fost cazul lui Hernando de Segovia; acesta a fost de asemeni cazul altui spaniol, Antonio Altamirano. Al cărui nume ne-a parvenit graţie unei întâmplări ciudate.

Antonio Altamirano primise, ca răsplată pentru serviciile lui în armata Coroanei, o parte dintr-un palat incaş numit Amaru-Cancha. Aceasta reprezenta, după socoteala conducătorilor lui, o parte din ce-i revenea din prada luată în imperiu.

Într-o frumoasă zi, Antonio îşi luă calul, care păştea în grădina palatului şi plecă să facă o plimbare în oraşul în care îşi avea garnizoana. Dar nu merse prea departe, deoarece foarte curând calul căzu chiar în grădină, înfundându-şi adânc una din copite în pământul reavăn.

Conchistadorul căzu la pământ împreună cu calul. Slugile indiene săriră să-l ajute să se ridice. Toţi profitară de această întâmplare ca să vadă ce a putut face ca un cal atât de bun şi de curajos să cadă. Descoperiră atunci că acolo, în pământ, la o adâncime nu prea mare, fusese îngropat un vas foarte mare de teracotă. Plin!

După o cercetare grăbită, Antonio Altamirano îşi dădu seama că primise un palat minunat, deoarece în vas se aflau vreo nouă arrobas de pulbere de aur, reprezentând 92 până la 103 kg de aur fin. Numeroase recipiente mai mici, lucrate în aur şi argint, se aflau în jurul vasului, totul alcătuind o comoară de aproape 300 kg de aur masiv, adică o valoare actuală de 7 200 000. Franci.

Cazurile fericite, ca cel al lui Antonio, au fost desigur rare, dar nu nemaiîntâlnite. Tradiţiile spaniole povestesc păţania unui alt conchistador, Rodrigo de Esquivel y Cueva, care asemenea multor camarazi de-ai lui şi-a pierdut la o partidă de cărţi toată averea dobândită în scurtă vreme.

Necăjit, părăsi sala de joc unde, doar în câteva ceasuri, ajunsese iar la fel de sărac ca înainte de cucerire, când un indian, care prinsese simpatie pentru el, îl opri din drum, propunându-i

un târg foarte ciudat.

Dacă se învoia să-l ajute împrumutându-i o herghelie de cai buni, capabili să transporte încărcături grele, el, modestul indian, îi propunea să împartă între ei o comoară a cărei ascunzătoare o cunoaştea foarte bine doar el, dar pe care voia s-o dezgroape fără martori.

Bineînţeles, Rodrigo de Esquivel acceptă propunerea neaşteptată şi indianul plecă în munţi cu toţi caii de care acesta a putut face rost.

Timp de o săptămână, care i se păru nespus de lungă, nu primi nici o veste de la protejatul său. Începuse chiar să se îngrijoreze serios când, deodată, indianul apăru, cu toţi caii încărcaţi cu sticle vechi spaniole, pline cu praf de aur.

Indianul se ţinu de cuvânt şi împărţi prada cu cel care-i procurase mijloacele să se ducă s-o caute. Comori de acest fel erau şi sunt încă, foarte numeroase în Anzii fostului imperiu. Unele au apărut în acest fel.

Spaniolii ştiau că la scurt timp după sosirea lor, indienii se grăbiseră să-şi ascundă bogăţiile. După ce-şi însuşiseră tot ce putea fi aur sau argint şi ce mai era încă la vedere în temple, oraşe şi sate, ei începură să se intereseze de aceste noi surse de bogăţii ascunse, pe care le reprezentau comorile îngropate, pentru că, obţinându-le, nu mai erau nevoiţi să pună deoparte şi să trimită cincimea obligatorie coroanei spaniole.

Unii, dezamăgiţi că nu pot găsi atât de repede grămezile de aur sau argint la care sperau, luară câţiva băştinaşi din noua lor feudă şi îi puseră să muncească pentru ei în vechile* mine de metale preţioase. Cei mai mulţi dintre ei renunţară la această metodă de îmbogăţire, deoarece rezultatul obţinut era ridicol, atât de aspre erau condiţiile de lucru şi clima care îi decimau pe indieni.

Preferară să reia căutările pentru dobândirea comorilor lor ascunse. Spaniolii ştiau bine că numeroşi preoţi şi foşti demnitari superiori cunoşteau cu precizie locurile unde fuseseră ascunse giuvaierele şi alte obiecte de cult, la fel de preţioase.

Prin gesturi de falsă amabilitate sau şi mai frecvent, prin tortură, care era obişnuită în Spania pe vremea aceea, încercară să-i facă să mărturisească unde se aflau comorile, la a căror tăinuire asistaseră.

În imensa majoritate a cazurilor, incaşii, care nu deveniseră creştini decât din obligaţie, rămaseră credincioşi jurământului

care îi legase de religia lor adevărată, aceea a Soarelui.

Câţiva mai slabi de înger sau mai puţin ataşaţi de cultul Soarelui mărturisiră până la urmă agresorilor ce ştiau. Aşa, de pildă, una din rudele lui Francisco Pizarro, Gonzalo Pizarro, îşi însuşi o mare parte din avuţiile lui Viracocha, ce fuseseră totuşi ascunse.

Pentru el, tortura a fost rentabilă.

Uneori, indienii nu trebuiau deloc să fie supuşi la această tortură bestială ca să mărturisească. Vorbeau din proprie iniţiativă, într-atât de cumplite fuseseră condiţiile impuse de cei de acelaşi neam cu ei, care au hotărât îngroparea comorilor. Unii n-au scăpat decât printr-o minune. Pentru incaşi, omul nu conta. Doar secretul trebuia să fie păstrat.

Cantităţile cele mai mari de metale preţioase fuseseră transportate în încărcături grele, însoţite de o gardă înarmată corespunzătoare. Când ajungeau în apropierea locului stabilit de căpetenii pentru îngroparea comorii, poverile erau date jos şi majoritatea însoţitorilor trimişi înapoi, la casele lor, cât se poate de repede. Nu trebuiau să rămână decât cincizeci până la o sută de oameni care aveau sarcina să termine munca şi care rămâneau sub conducerea câtorva şefi.

Ei luau atunci sacii care conţineau comorile şi îi duceau până la locul hotărât doar cu câteva minute înainte, ca să-i îngroape în pământ sau în peşteri alese la întâmplare.

Abia atunci începeau adevăratele încercări pentru bietul indian împovărat de această mare răspundere.

În cazul în care căpeteniile lui socoteau că era deajuns de devotat cultului Soarelui şi împăratului său, atunci îl puneau să jure pe viaţa lui că nu va destăinui teribilul secret pe care îl deţinea şi putea să se înapoieze acasă. Secretul a fost uneori, deşi foarte rar, violat. Aşa s-a întâmplat cu un tânăr indian din Ecuador, pe nume Cantuna, despre care vom vorbi într-un capitol viitor şi care a trăit o aventură cât se poate de ciudată. În alte cazuri şi aceasta a fost soarta celor mai mulţi dintre ei, căpeteniile se îndoiau de credinţa indianului şi atunci începea cu totul altă aventură. Odată îngroparea terminată, erau duşi, el şi tovarăşii lui, departe de acolo, într-un loc împădurit, cât mai sălbatic şi mai discret posibil.

După ce conducătorul micii trupe dădea câteva porunci scurte se hotăra, fără drept de apel, spânzurarea tuturor de crengile unor copaci îndepărtaţi, iar cei care nu voiau să se supună

acestei discipline rigide, n-aveau decât o singură alegere: sinuciderea, pe care mulţi au acceptat-o.

Frumoasă răsplată pentru aceia care îşi slujiseră cu atâta devotament conducătorii pentru ascunderea comorilor imperiului! Se înţelege că ceilalţi, care au putut să se înapoieze la căminele lor, la soţiile şi copiii lor şi care au aflat ce li s-a întâmplat prietenilor dispăruţi – fiindcă totul se află până la urmă – nu doreau nicidecum să dezvăluie spaniolilor secretele pe care le deţineau, ştiind ce riscau să li se întâmple!

O SOŢIE INTERESATA

Asemenea metode explică foarte bine de ce comorile îngropate în imperiul incaşilor au fost atât de numeroase şi atât de bine ascunse, încât ele n-au apărut la suprafaţă decât din întâmplare.

Se ştie că din punct de vedere istoric unele dintre ele au existat cu adevărat, dar nu putem, chiar şi azi, să precizăm cu certitudine locul unde au fost ele tăinuite.

Acesta a fost cazul uriaşei comori, alcătuită din peste o mie de plăci de aur masiv, strânse în timpul domniei sale de Inca Huascar pentru a repara zidurile palatului său din Cuzco.

Graţie unor reconstituiri ale evenimentelor, ştim cu certitudine că această grămadă de plăci de aur a fost îngropată de indienii care o aveau în pază într-o peşteră situată nu departe de oraşul Vilcaconga. Dar nu ştim nimic mai mult, iar în munţii şi văile situate în apropiere de Vilcaconga, grotele sunt numeroase. Şi chiar dacă un speolog perseverent şi muncitor s-ar hotărî să înceapă explorarea sistematică a tuturor acestor peşteri aflate la vedere, nu putem şti dacă nu cumva incaşii n-au camuflat intrarea năruind stânci sau folosind alte procedee!

Ştim, de asemenea, că o parte însemnată din cele 4 000 de încărcături de aur şi argint, reprezentând peste 325 tone de metal preţios, a fost îngropată în mai multe etape într-o subterană tainică situată în subsolul podişului care se întinde în faţa celebrei fortăreţe incaşe din Sacsahuaman, ce domină oraşul Cuzco. Este adevărat că subteranele care există sub cetate sunt nenumărate, în majoritatea lor de origină naturală şi înconjurate cu ziduri ici şi colo. Intrarea multora dintre ele e perfect vizibilă şi totuşi această comoară importantă n-a apărut niciodată la lumina zilei.

Se află, cu siguranţă, ascunsă undeva sub pământ, dar unde?

Alte mărturii arată că unii băştinaşi mai norocoşi sau mai bine informaţi au reuşit până la urmă să localizeze exact unele comori atât de misterios ascunse. Ei nu s-au atins de aceste comori, convinşi că ele îi vor ajuta într-o bună zi să-şi recapete libertatea. Aşa stăteau lucrurile în anii care au urmat Conchistei, deoarece aceşti martori au murit în cele din urmă şi n-au lăsat nici un document scris şi foarte puţine informaţii orale.

Speranţa de a folosi aceste comori îngropate pentru a-şi plăti libertatea era foarte puternică. Inca Paullu însuşi îi spunea nepotului său, Garcilaso de la Vega, cu oarecare mândrie:

— Dacă am aduna toate comorile aflate în această provincie, care au fost îngropate în *huacas* (morminte incaşe), tot ceea ce au luat spaniolii ar avea tot atâta valoare cât picătura de apă care cade dintr-un urcior plin.

În mintea lui, era de la sine înţeles că, într-o zi, când pământul Americii de Sud nu va mai scoate la iveală bogăţiile scontate de cuceritori, toate comorile rămase ar răscumpăra independenţa şi libertatea alor săi.

Din păcate, nu toţi indienii au făcut această socoteală înţeleaptă şi nu atât de iluzorie pe cât pare.

Unii iniţiaţi care participaseră la îngroparea comorilor sau cărora rudele sau prietenii le-au făcut mărturisiri n-au şovăit să transmită spaniolilor informaţiile lor în scopuri mai puţin onorabile, mai egoiste. Asemenea fapte n-au fost prea numeroase, e adevărat, dar ele s-au petrecut totuşi, îndeosebi în anii de început după Conchistă.

Conchistadorul Felipe de Pomanes ne-a lăsat relatarea uneia din aceste întâmplări privind importantele comori ascunse în grabă în subteranele naturale care străbat podişul fortăreţei din Sacsahuaman.

O spaniolă frumoasă sosise de puţin timp în America şi se instalase în capitala incaşă. O chema Maria de Esquivel. Se plimba în fiecare zi pe străzile oraşului, plină de graţie şi albeaţa imaculată a pielii ei fu foarte repede remarcată de un tânăr nobil incaş, provenind chiar din familia fostului împărat, don Carlos Inca, care se şi însură cu ea. Iubita lui era desigur foarte frumoasă, dar nu total dezinteresată.

La puţin timp după căsătorie, tânăra, care venise în America să ia parte, în felul ei, la Însuşirea aurului, nu lăsa să-i scape o zi fără să nu-l certe pe ilustrul ei soţ, reproşându-i neîncetat aparenta lui nobleţe, titlurile lui asociate cu o mare sărăcie. Frumoasa doamnă din Spania nu suporta viaţa modestă, mai ales alături de urmaşul uneia dintre cele mai măreţe dinastii.

Don Carlos Inca nu spuse nimic la început, adorându-şi soţia cu care se căsătorise de bunăvoie, din dragoste şi nesilit de nimeni. Dar, supus unui astfel de tratament, după câtva timp îşi ieşi din fire.

Într-o noapte, se hotărî să nu se culce. Îşi luă soţia, îi spuse că

în sfârşit vor înceta să-şi mai ducă viaţa de pe o zi pe alta, dar îi ceru să păstreze un secret absolut asupra celor ce se vor întâmpla şi asupra lucrurilor pe care le va arăta şi le va afla.

Încântată şi mirată, ea jură. El o legă la ochi şi plecară în toiul nopţii pe înălţimile din Cuzco. Fără nici o ezitare, el se îndreptă spre una din nenumăratele intrări minuscule care dădeau spre o galerie subterană, aflată sub fortăreaţa din Sacsahuaman.

După ce a ajuns în galerie şi a înaintat o vreme orbecăind, la lumina torţelor grosolane înfipte în calcar, Carlos Inca îi luă legătura de pe ochi şi ea văzu în faţa ei o superbă comoară incaşă.

Conchistadorul Felipe de Pomanes descrie o parte din această scenă, care i-a fost povestită de unul din protagonişti.

> *În nişele săpate chiar în pereţii subteranei se aflau nenumărate statui ale tuturor împăraţilor incaşi, de mărimea unor copii de doisprezece ani, făcute toate din aurul cel mai fin; lângă ele se găseau nenumărate vase din aur şi argint precum şi lingouri, o bogăţie atât de mare, încât a convins-o pe doamnă că are de-a face cu cea mai de seamă comoară din lume.*

Aceste comori de aur şi argint ale incaşilor dispărură, la rândul lor, în creuzetele topitoriilor şi ajunseră astfel, ’ în mod misterios să sporească numărul monedelor care au revenit curţii spaniole.

CANALUL LACULUI DIN URCOS

Faptul că aceste comori n-au mai apărut la suprafaţă nu-i împiedică deloc pe spanioli să-şi continue neîntrerupta căutare.

O foarte veche legendă indiană care circula în taină în văile din apropierea oraşului Cuzco pretindea că o mare parte din bogăţiile capitalei, cuprinzând printre altele renumitul lanţ de aur masiv al lui Inca Huascar, ar fi fost transportate în Cordilieri pe spinarea lamelor şi nu îngropate. Ci zvârlite în fundul unui lac, lacul din Urcos. Aceasta nu trebuie să ne mire, deoarece vom vedea în partea a doua a acestei lucrări că tot aşa s-a întâmplat, fapt dovedit istoric, cu cea mai importantă comoară incaşă, aceea a imperiului din nord, în munţii Ecuadorului.

Aflând legenda, unii spanioli n-au mai avut decât un singur scop: acela de a se duce la lacul din Urcos să caute bogăţiile scufundate. Dar, în secolul al XVI-lea, lumea nu cunoştea încă posibilităţile lucrărilor şi ale scufundărilor submarine.

În 1557, totuşi, câţiva spanioli reuniţi la Cuzco se hotărâră să întemeieze o companie particulară, al cărei scop mărturisit, transcris în documentele oficiale, era desecarea lacului din Urcos, construind, cu concursul indienilor, un canal subteran într-unul din malurile lui. Acel canal ar deversa apele lacului într-o regiune apropiată.

Oricât de uluitor ar putea părea aceasta, lucrările începură chiar în anul acela. Din nefericire, norocul n-a fost de partea lor sau mai degrabă zeul Soare încerca poate să-şi apere avuţiile. În tot cazul, în cursul săpăturilor, muncitorii dădură peste straturi de stâncă foarte tari, pe care nu le puteau sparge cu mijloacele artizanale ale epocii. Fură nevoiţi să renunţe când nu mai erau prea departe de ţintă şi de eventuala lor comoară.

Peştera artificială pe care o săpaseră nu era de altfel o iluzie, deoarece chiar Garcilaso de la Vega a avut prilejul să intre în ea de câteva ori.

După această încercare, toată lumea uită de lacul din Urcos şi nimeni nu mai încercă să recupereze din el comoara scufundată, dacă, bineînţeles, o astfel de comoară a existat într-adevăr.

Încercarea rămâne încă la latitudinea aventurierilor de azi, dotaţi cu o aparatură modernă, cu condiţia, firește, ca legenda să se bazeze pe un fapt autentic!

Istoria mai multor comori incaşe, îngropate pe teritoriul imperiului din sud, a ajuns până la. Noi cunoaştem cu aproximaţie locul ascunzătorii lor.

Ştim de altfel, din documentele contemporane Conchistei, că importante comori au fost îngropate sau ascunse în peşteri neumblate, aflate în următoarele regiuni din Peru:

— Coropuna;

— Vilcanota;

— Cerro-ul (dealurile) din Guanacauri;

— *Huaca* (mormântul incaş) din Ancocagua.

Nu-i vorba de speculaţii, deoarece, în apropiere de această ultimă localitate, unul din conchistadori, don Diego Rodriguez Elmosin, a recuperat, la câţiva ani după Conchistă, peste 30 000 pesos de aur, adică peste 125 kg de metal preţios, 3 milioane franci actuali. Spaniolii aflară de asemenea că au fost îngropate comori în apropiere de vechiul oraş religios Tiahuanaco, pe malul bolivian de azi al lacului Titicaca, spre sud. Părintele Cobo povesteşte că mari cantităţi de obiecte din aur şi argint au fost extrase din acele locuri după ce spaniolii au doborât zidurile templului şi au săpat pământul, dar n-au reuşit niciodată să identifice locul exact în care a fost scufundat renumitul lanţ de aur masiv al incaşilor, a cărui dispariţie în apele întunecate ale lacului era des pomenită în diverse povestiri.

Nu trebuie să fi fost vorba, desigur, decât de o legendă, fiindcă acum câţiva ani, în 1970, o importantă misiune ştiinţifică franceză, condusă de comandantul Cousteau, sosise în regiunea lacului Titicaca. Unul din scopurile ei era simplu: să regăsească vestitul lanţ, pe care unele cronici ale cuceririi îl localizau în adâncurile lacului, în jurul micii insule a Soarelui, în Bolivia, unde s-a aflat în trecut cel mai important templu al Soarelui din imperiul incaş. Cousteau şi echipa sa au ajuns fără dificultăţi pe malul lacului cu un material considerabil, în special un batiscaf, care îşi dovedise din plin eficienţa în oceanele globului şi care fusese adus acolo cu trenuleţul ce pleacă din Arequipa şi ajunge în oraşul Puno, pe malurile peruviene ale lacului.

Specialiştii începură să lucreze în jurul celebrei insule. Dar scafandri nu găsiră lanţul, nici măcar urma acelor comori incaşe, despre care legendele pretind că s-ar afla în apele lacului.

Tot ce au descoperit comandantul Cousteau şi echipa sa, în afara preţioaselor informaţii ştiinţifice, e că în lac mişunau mii şi mii de broaşte în jurul vechilor aşezări incaşe.

Părintele Cobo a făcut de asemenea aluzie, într-una din cronicile sale, la o proprietate care fusese oferită în timpul Conchistei unuia din unchii spanioli ai lui Garcilaso de la Vega, un conchistador cu numele de Juan de Vargas. Cercetându-şi noul său domeniu, acesta descoperi pe neaşteptate o importantă comoară, care fusese ascunsă acolo la sosirea spaniolilor.

Împrejurările în care s-a făcut descoperirea n-au fost deloc banale.

În timp ce se afla în colonia sa sud-americană, în Spania izbucniră războaie civile şi Vargas fu silit să se înapoieze cât mai repede în patrie. Era de câtva timp acolo, când fu acostat la curtea regelui de un om pe care nu-l cunoştea şi nu-l văzuse niciodată, om despre care el vorbi mai târziu ca despre un „demon cu figură omenească”. Acesta îl trase într-un colţ şi-i spuse unde şi cum să găsească o comoară, pe proprietatea pe care o primise ca parte din prada ce-i revenea.

Războaiele se mai domoliră şi Juan de Vargas luă din nou drumul ţinuturilor din imperiul incaş. El se înapoie imediat la proprietatea lui şi începu să sape pământul în locurile pe care enigmaticul personaj i le destăinuise înainte.

Acesta spusese adevărul şi Juan de Vargas descoperi curând ceea ce i se promisese. Din pământ apărură numeroase urcioare de lut, pline cu cele mai fine veşminte de bumbac, amfore de argint curat, un cap mare de om din aur masiv, al cărui chip era identic cu acela al idolilor ciopliţi în piatră.

Dar vai! O fi fost blestemul incaşilor sau nu, în tot cazul, Juan de Vargas nu profită de toate fantasticele lui descoperiri. Muri neaşteptat chiar în noaptea ce a urmat descoperirii sale.

Dacă-i exact că asemenea aventuri se întâmplaseră îndeosebi puţin timp după sosirea primilor spanioli, au fost semnalate totuşi câteva cazuri rare mulţi ani după aceea.

MASCA ŞI VAMA

Un autor englez, sir Clements R. Markham, dezvăluie într-una din numeroasele sale opere, ce i s-a întâmplat unei femei din înalta societate peruviană, senora Astete de Bennet, în legătură cu neaşteptata apariţie a unei comori ascunse cu grijă.

Această femeie nu provenea dintr-o familie oarecare. Chiar tatăl său fusese, cu mult înaintea naşterii ei, prietenul personal a doi incaşi de neam mare, Tupac Amaru II, ultimul împărat instalat de spanioli[28] şi Pumacahua. Aceşti doi indieni participaseră între 1780 şi 1805 la o luptă foarte grea şi înverşunată împotriva invadatorilor: Unul din acei indieni care cunoşteau secretul amplasării exacte a unei foarte importante comori incaşe, i-l destăinui într-o seară *cacique*-lui Pumacahua, deoarece acesta condusese rebeliunea împotriva spaniolilor.

Indianul luase parte chiar el, cu multă vreme înainte, la ascunderea unui important număr de vase, de farfurii, de recipiente, de lingouri şi de statui din aur foarte mari. Ei merseseră într-o noapte fără lună pe apele unui râu situat mai sus de Huatanay. După un drum lung, ajunseseră la un loc foarte tainic şi foarte izolat, unde îşi ascunseseră, în totală siguranţă, preţioasa lor povară.

Indianul care îşi dezvăluise taina *cacique-ului* său, Pumacahua, îl şi duse pe acesta în acel loc neştiut de alţii, pe care singurul el îl cunoştea şi unde găsiră imediat tot ce fusese îngropat acolo.

Acel *cacique* nu luase cu el decât strictul necesar pentru această scurtă expediţie şi, înapoiat la Cuzco, se grăbi să se ducă la locuinţa colonelului Astete, prietenul său. Senora Astete de Bennet era de faţă când sosi şi povesti după aceea că l-a văzut intrând în casă, ud până la piele, dar încărcat cu o

[28] Autorul face o confuzie între ultimul Inca Tupac Amant, executat de spanioli în 1579, după ce se răsculase împotriva autorităţilor coloniale şi Jose Gabriel Condorcanqui, supranumit Tu pac Amaru (1740?-1781), personajul la care de fapt se referă un *cacique* peruan, descendent, e adevărat, din împăraţii incaşi, care s-a răsculat, la rândul lui, împotriva spaniolilor în 1780, fiind înfrânt de trupele viceregelui Jauregui şi executat. În plus, acest Tupac Amaru nu avea cum să participe până în 1805 la lupte înverşunate, aşa cum afirmă autorul în fraza următoare, viaţa lui curmându-se în 1781 (n.tr.).

cantitate considerabilă de obiecte din aur. El relată atunci aventura prin care trecuse, al cărei rezultat avea să-i îngăduie să-şi continue lupta împotriva invadatorului spaniol.

Indianul necunoscut, călăuza sa de atunci, fu ultimul deţinător al secretului acelei comori, deoarece, pierzându-şi speranţa în ce priveşte viitorul ţării sale, Pumacahua n-a voit să destăinuie nici măcar pe patul de moarte amănuntele secretului său. Muri astfel, fiind singurul care cunoştea locul exact folosit de incaşi pentru a-şi ascunde una din numeroasele lor comori. Acesta rămâne încă a fi descoperit de posteritate.

De la începutul cuceririi, toate locurile care au putut servi incaşilor ca să-şi îngroape bunurile au fost identificate şi înregistrate cu grijă, fiecare stat rezervându-şi de aici înainte dreptul absolut de a rămâne proprietar a tot ce se va descoperi pe teritoriul său.

Toate obiectele din aur sau argint descoperite oficial sunt de altfel adunate în fiecare an într-un Muzeu al Aurului, proprietate a întregii naţiuni, aşa cum există în oraşele Bogota, Quito şi Lima.

S-au elaborat şi publicat legi care nu dau particularilor dreptul de a păstra comorile recuperate. Desigur, persoana care descoperă un lot de obiecte din aur într-o peşteră andină, de pildă, va rămâne proprietarul sumei reprezentând valoarea acestor obiective, ceea ce nu este nicidecum rău, dar nu al obiectelor înseşi. Acestea vor fi preluate în mod obligatoriu de către stat, care le va răscumpăra la preţul fixat de experţi. Legile, care sunt foarte stricte, n-au făcut decât să creeze un comerţ paralel şi secret, care se ocupă cu recuperarea obiectelor din aur, descoperite încă ici şi colo şi cu vânzarea lor colecţionarilor occidentali care se bat pe ele. Ambasadorul unui stat cunoscut, pe care nu-l voi numi, era chiar foarte apreciat în ultima vreme pentru că deţinea una din cele mai bogate şi mai invidiate colecţii de obiecte provenind din comorile incaşe.

Un nord-american, care nu se bucura de imunitate diplomatică, a avut mai puţin noroc în căutările sale de giuvaiere precolumbiene din aur. Cu ajutorul unor jefuitori de morminte, ele reuşise să-şi procure din sudul Ecuadorului o foarte frumoasă mască funerară din aur masiv şi pietre preţioase. Masca îi fusese vândută la un preţ ridicat de către un ţăran băştinaş, care o descoperise în ţinutul lui.

La înapoierea în ţară, cu aerul unui turist incredul, a trecut

prin vama aeroportului Mariscal Sucre din Quito având bine ascunsă masca. Totul părea să se petreacă cu bine, dar poliţia, fără să-i cerceteze măcar bagajele, îi puse mâna pe umăr şi îl percheziţionă până descoperi masca renumită care, bineînţeles, a fost confiscată şi se află azi în vitrinele Muzeului Aurului din Quito.

Ţăranul din Anzi mărturisise pur şi simplu totul pentru ca, pe de o parte, să-şi recupereze banii care socotea că-i revin de drept şi, pe de altă parte, ca autorităţile să nu-l urmărească.

Această întâmplare, la care am fost martor, arată în ce măsură autorităţile sud-americane, atunci când nu pot descoperi singure comorile trecutului, îşi asigură protecţia patrimoniului.

Legile de protecţie n-au împiedicat nicidecum pe nenumăraţii căutători de comori să străbată aceste ţări în toate direcţiile, folosind toate mijloacele ca să-şi atingă scopul. În legătură cu această chestiune s-a scris chiar că timpul folosit pentru lucrări şi banii cheltuiţi fără socoteală de către fanaticii iubitori de aur pentru explorările lor, rentabile sau nu, ar fi putut servi, numai în Peru, la construirea unei căi ferate complete de la un capăt la altui al ţării. Mai mult decât atât, doar eforturile depuse în acest scop ar fi putut face posibilă construirea unui sistem de canalizare modern în fiecare din oraşele acestei ţări.

Ceea ce prospectorii anonimi au descoperit efectiv ici şi colo, excluzând marile comori aduse la suprafaţă, e departe de a corespunde unor astfel de sume. Doar ce a rămas încă în subsolul ţării depăşeşte, cu mult, bugetul statului pe mai mulţi ani.

Numai partea nordică a Perului ar fi în stare să furnizeze bogăţii care ar transforma economia ţării. Să nu uităm că provincia cea mai bogată a imperiului incaşilor a fost regatul Chimu[29], a cărui capitală era Chanchan, nu departe de modernul oraş Trujillo.

Ştim, de pildă, că în această provincie doar templul principal conţinea bunuri în valoare de 90 000 castellanos, ceea ce reprezintă cam 432 kg de aur masiv, adică aproape 1,1 miliarde franci actuali. Or, nici o relatare a vreunui conchistador nu ne-a

[29] Vechi stat indian din America de Sud, creat de triburile chimu, din grupul lingvistic paruhumocica, în sec. Al XIII-lea, în nord-vestul actualului Peru, În sec. Al XIV-lea a atins cea mai înaltă treaptă în dezvoltarea sa, ca apoi să fie supus de incaşi, care l-au înglobat în statul creat de ei – 1470. (n.tr.).

parvenit vreodată despre acest fapt. Nimeni nu ştie ce s-a întâmplat cu aceste fantastice bogăţii ale regatului Chimu. Aproape în fiecare an, din nenumărate morminte răspândite pe teritoriul lui, sunt scoase la iveală cantităţi considerabile de obiecte din aur sau argint, dar comoara din Chimu rămâne încă şi poate pentru multă vreme, la adăpost, ferită de priviri.

MORMINTELE REGALE ALE DINASTIEI CHIMU

Primele comori incaşe, apărute pe neaşteptate din mormintele regale din Chimu, sunt foarte vechi. Ele au fost găsite într-adevăr din 1550. În anul acela, *cacique*-ul instalat în acele locuri de către spanioli, senor Antonio Chayque, a adus pe neaşteptate la suprafaţă, printr-una din cele mai fericite întâmplări, mormintele regilor din imperiul Chimu. Această descoperire, asemănătoare cu cea a mormintelor din Valea Regilor din Egiptul antic, s-a făcut pe o ridicătură de pământ numită *la huaca Lomayahuan,* care există de altfel şi azi.

Cum în vinele acestui *cacique* curgea sânge incaş, el n-a consimţit să deschidă şi până la urmă să violeze mormintele pe care le descoperise decât cu o condiţie: ca o parte din aurul recuperat să fie utilizat în folosul oraşelor Mansiche şi Huaman, unde avea anumite interese.

Fiind prea lacomi de aur, desigur că slujbaşii spanioli acceptară imediat târgul pe care Antonio Chayque voi să-l încheie cu ei, înainte de a le destăinui locurile exacte ale extraordinarei lui descoperiri.

Lucrările de explorare începură deci foarte repede pe locurile unde se aflau mormintele regilor şi spaniolii păreau că se ţin de cuvânt. Dar promisiunile lor frumoase n-au fost respectate decât până la prima împărţeală.

Văzând că slujbaşii din ţinutul său îl trag pe sfoară şi nu-i transferă integral sumele pe care le voia, nu pentru folosul său personal, ci pentru cele două oraşe pe care le proteja, *cacique*-ul găsi o soluţie inteligentă spre a-i readuce la realitate. Îi adună şi le spuse că el cunoştea multe alte ascunzători ale comorilor incaşe şi că acele morminte nu reprezentata decât o parte din ele. Bineînţeles, el nici nu se gândea să le indice acele locuri şi mai bogate încă, deoarece ei, slujbaşii spanioli, nu-şi puteau respecta angajamentul luat faţă de oraşele pe care el voia să le ajute. Vor pierde, desigur, dar cu atât mai rău pentru ei. El prefera să-şi păstreze secretele, chiar dacă n-avea mijloacele materiale să le exploateze.

Aceste puternice argumente i-au făcut pe spanioli sa revină asupra atitudinii lor şi se grăbiră chiar, cu inima îndoită, să restituie binefăcătorului lor vreo 42 000 pesos, adică aproape

176 kg de aur fin.

Bineînţeles, Antonio Chayque nu destăinui niciodată alte ascunzători de comori incaşe şi nu se ştie dacă spaniolii nu l-au luat prizonier, nu l-au torturat, ucis sau lăsat în viaţă, convinşi că au fost, la rândul lor, păcăliţi.

Pe un alt teritoriu, situat în Peru, căruia i se spune azi *la huaca de Toledo*, s-a făcut de asemenea, printr-o fericită întâmplare, o importantă serie de descoperiri, acţiune dusă la bun sfârşit de un conchistador spaniol, Garcia Gutierrez de Toledo, care a dat numele său locului unde se aflau mormintele pe care le-a descoperit şi le-a explorat cu zel.

Ştim, datorită contabilităţii pe care a lăsat-o, că el a scos din morminte cam 427 525 pesos de aur, adică aproape 1,8 tone de aur pur, ceea ce reprezintă suma de 4 320 000 000 franci actuali.

Putred de bogat, el muri subit pe pământul sud-american. Dar moartea lui nu puse capăt extraordinarelor descoperiri ale bogăţiilor din mormintele aflate în *la huaca de Toledo.* Dimpotrivă, după moartea sa, spaniolii care i-au luat locul reuşiră încă din 1592 să adauge averii lor 235 100 pesos de aur curat, adică aproape o tonă de aur sau 1400 000 000 franci actuali.

Izvorul nu secase încă! Şi până a fost abandonat, el a adus un profit de aproape 1 milion de pesos, adică aproape 4,2 tone de aur masiv. Dacă ţinem seama de faptul că toate ţările din lumea occidentală nu posedau la sfârşitul secolului al XV-lea decât o cantitate totalizând doar 90 biete tone de aur, ne imaginăm uşor ce puteau reprezenta doar aceste morminte şi lumea incaşă în ansamblul ei.

Alte comori au contribuit şi de la sporirea depozitului de aur al lumii occidentale, care căuta atât de mult acest metal preţios. În 1602, un individ; care venise din Spania în America spre a-şi încerca norocul şi care se numea Escobar Corchuelo, a scos la suprafaţă, într-un loc necercetat până atunci, denumit *hauca de la Tosca*, un număr foarte mare de obiecte din aur şi argint, care au fost evaluate pe vremea aceea la 60 000 pesos, adică 250,8 kg.

În acelaşi an, spaniolii elaborară un proiect îndrăzneţ şi întemeiară chiar o companie, care se afla în oraşul Trujillo, în partea de nord a teritoriului, cu scopul de a obţine aurul. Planul era să devieze apele râului Moche până la un loc important, numit *la huaca del Sol,* chiar la Moche.

Fondurile au fost strânse, muncitorii angajaţi şi proiectul intră în lucru. Dar lucrările se întrerupseră, nu pentru că pământul se dovedise prea tare sau prea periculos, nu pentru că oamenii refuzau să muncească, ci pur şi simplu pentru că au dat peste o comoară foarte mare, evaluată pe vremea aceea la 800 000 ducaţi, adică la 2,8 tone de aur şi argint, comoară care conţinea în primul rând un idol incaş din aur masiv, de dimensiuni uriaşe. Bineînţeles, totul a fost topit în cuptoarele anonime şi din această comoară nu ne-a mai parvenit nimic.

Tezaurul a fost ultimul de asemenea importanţă descoperit până azi pe teritoriul Perului. Adeseori (şi am avut de nenumărate ori ocazia să constat eu însumi) foarte multe ascunzători de obiecte din aur sau argint sunt descoperite încă şi azi, fie în Anzii nordici, fie în deserturile de pe ţărmul sudic, dar, deşi de o foarte mare valoare, ele nu reprezintă mare lucru faţă de imensele cantităţi de metale preţioase ivite din pământ ici şi colo.

Jefuitorii de morminte şi de ruine se înmulţesc mereu. Numărul lor va creşte de-a lungul anilor. Totuşi, cea mai mare parte a descoperirilor rămâne de făcut în viitor, adică scoaterea la suprafaţă a celor mai importante comori incaşe, cele din legendarele *Pez Grande* şi *Pez Chico,* cele din Coricancha îndeosebi, din templul din Pachacamac şi, bineînţeles, majoritatea comorilor din imperiul de nord, printre care cea mai importantă dintre toate, comoara din munţii Llanganati.

Unii istorici cred chiar că tezaurul din *Pez Chico* a şi fost descoperit şi golit de conţinutul lui, el nefiind altul decât comoara exploatată de *cacique*-ul Antonio Chayque în 1550, despre care am mai vorbit. Privite prin această optică, ar rămâne de descoperit în întregime *Pez Grande* şi nu-i exclus ca unii indieni, ataşaţi încă şi azi cultului solar din trecut, să-i cunoască totuşi taina.

Pentru că am văzut indieni pioşi continuând să adore Soarele şi să urască tot ce vine din Occident, personal sunt convins că unii dintre ei continuă să păstreze secretul unora dintre cele mai importante comori incaşe, pe care-l transmit din generaţie în generaţie, ca pe o relicvă sfântă. Viitorul ne va da poate dreptate!

VIII

JEFUITORII DE MORMINTE

— Ne întâlnim mâine seară, la ieşirea din sat, la ora douăzeci şi două, cu farurile stinse!

Omul care îmi şoptise discret aceste cuvinte la ureche era un indian foarte tânăr, de vreo douăzeci de ani, Manuel Capac[30]. Îl cunoscusem întâmplător cu prilejul vizitei pe care am ţinut s-o fac la Muzeul arheologic pre-incaş din orăşelul Nazca, în deşertul din sudul peruvian.

Această întâlnire anodină avea să-mi dezvăluie cine sunt şi cum lucrează aceşti obscuri căutători indigeni ai bogăţiilor din imperiul străvechi.

Ea avea să-mi ofere posibilitatea de a găsi un răspuns clar întrebării care mă obseda de multă vreme: „Cum se explică abundenţa obiectelor incaşe, autentice în aparenţă, care se etalează în odăiţele din fundul magazinelor de antichităţi, din Lima, Londra, New York sau Paris şi de unde provin fabuloasele colecţii de giuvaiere de aur incaşe şi pre-incaşe, deţinute atât de muzeele oficiale, cât şi de bogaţii colecţionari occidentali?”

La drept vorbind, totul a început la Lima. Ca orice călător serios care se respectă şi ajunge într-una din acele nenumărate ţări sud-americane în care au existat pe vremuri strălucite civilizaţii precolumbiene, plănuisem să cumpăr câteva amintiri din epoca incaşă pentru colecţiile mele.

— Nu te încrede, m-a sfătuit un prieten arheolog din Lima, cam toate obiectele care ţi se vor oferi nu sunt decât falsuri, unele dintre ele fiind de altfel adeseori foarte bine executate. Dar s-ar putea ca, având puţin noroc, să descoperi în vreo odăiţă din fundul unei prăvălii piesa excepţională şi autentică pe care o cauţi! Asta mi s-a întâmplat de mai multe ori chiar în capitală. Îţi urez să ai acelaşi succes!

---

[30] Toate numele locurilor sau persoanelor figurând în acest capitol au fost modificate intenţionat din motive pe care cititorul le va înţelege lesne, (n.a.).

AURUL DIN MAGAZINUL DE VECHITURI

Arheologul – în mod cât se poate de oficial – mi-a dat câteva adrese, la care m-am dus imediat. Primul contact stabilit în centrul oraşului Lima a fost aşa cum mi-am dorit. Era cel bun. Bătrânul anticar, un spaniol care descindea poate din acei îndepărtaţi conchistadori, locuia într-o prăvălie întunecoasă semănând mai mult cu o dugheană de vechituri decât cu un templu al relicvelor istorice. Mi-a scos mai întâi câteva vase „incaşe". Era de ajuns să-ţi arunci o singură privire asupra lor ca să-ţi dai seama că erau evident false. Am clătinat din cap cu un aer incredul şi i-am cerut, cu toată discreţia cuvenită, ceva autentic. La stăruinţa mea şi după ce aruncase o privire inchizitorială în jurul său, ridică până la urmă o perdea, făcută dintr-o catifea de un auriu stins, complet uzată. Am intrat amândoi în odăiţa din fundul prăvăliei.

Acolo, stupoare, domnea o linişte adâncă: sub ochii mei se etala un muzeu de artă incaşă autentică, muzeu ultrasecret, al cărui prag n-ai fi putut să-l treci niciodată, orice bilet de intrare ai fi avut. Nu se aflau acolo decât vase cu forme graţioase, cu decoraţii minunat conservate, mumii parfumate, încă învăluite în ţesăturile lor încântător urzite, recipiente de bronz sau centuri din aur masiv, provenind din acele mici comori îngropate cu multă grijă şi descoperite nu se ştie cum, nici de cine, ici şi colo, în munţii incaşilor.

Câştigându-i încrederea, bătrânul îmi deschise un cufăr uriaş din metal, făcut probabil la începutul acestui secol, care trona maiestuos într-unul din colţurile încăperii. Conţinutul său, care scânteie dintr-o dată, mă făcu să mă trag înapoi cu câţiva paşi, atât de mare mi-era uimirea. Zeci de farfurii cu lucrături autentice, coroane, statuete, pieptare turnate în aur masiv, din cel mai fin, confirmau fabuloasele comori îngrămădite de secole în pământul emisferei sudice. Dacă au dispărut toate de sub ochii conchistadorilor spanioli după supliciul lui Atahualpa, în cursul anilor, unele dintre ele, au reapărut încetul cu încetul la suprafaţă în împrejurări misterioase.

Doar puţini iniţiaţi au acces la aceste minunăţii incomparabile.

Totul era de vânzare. Puteai să atingi, să pipăi şi să sorbi cu privirea acele comori, ba chiar să le distrugi, dacă o astfel de

nebunie îţi trecea prin cap. Nimeni nu s-ar fi supărat şi cel mai puţin bătrânul negustor, din moment ce mii de soli (monedă peruviană[31]), de dolari sau semnătura de pe un cec l-ar fi despăgubit.

Nu toate acele obiecte incaşe îngrămădite în locuri interzise privirii oamenilor de rând erau evaluate la sume exorbitante. Chiar la Lima, cunoscătorul informat îşi poate permite să cumpere, cu preţul ce l-ar da pe nenumărate falsuri, adică vreo câteva sute de soli, mărturii adevărate şi intacte ale fantasticului trecut.

Ţesături precolumbiene foarte frumoase, perfect împodobite, care şi-au păstrat culorile, ating cu greu suma de 400-1 000 soli (220 până la 300 franci). O mumie incaşă intactă şi încă înfăşurată complet, se poate obţine cu modesta sumă de 300 dolari, adică aproximativ 1 500 franci. Or, în magazinele specializate din Londra, New York sau Paris, aceiaşi amatori îşi smulg obiecte identice la preţuri de zece ori mai mari. Cât priveşte giuvaierele provenite chiar din comori, lucrate în aur pur sau argint, vânzarea lor este strict interzisă de către autorităţi chiar şi în interiorul ţării; ele rămân doar puţin timp în lăzi ca aceea a anticarului. În pofida preţului lor exorbitant, acestea dispar foarte repede spre a-şi urma strălucitul lor destin în vreo obscură colecţie particulară din Europă sau America, după ce au stat multă vreme tăinuite în adâncul pământurilor aride din Peru sau Ecuador.

Comerţul cu aceste antichităţi este extrem de rentabil pentru traficanţii locali, dar riscurile sunt mari: legea pedepseşte în mod sever vânzarea patrimoniului peruvian şi mai ales exportul lui în străinătate. Căutătorii de comori riscă, în orice clipă, să ajungă în sordidele închisori sud-americane, dacă nu pier cumva sub gloanţele poliţiei.

Acum câţiva ani, când s-a produs un teribil cutremur pe coasta de nord a Perului, înghiţind oraşe întregi împreună cu toţi locuitorii lor, s-au găsit totuşi câţiva oameni cu mintea ageră, care şi-au spus că înspăimântătorul cutremur de pământ ar fi putut deschide de asemenea mormintele strămoşilor şi ascunzătorile în care au fost îngropate unele comori după înfrângerea incaşilor.

Crezând că a dat mana cerească peste ei, luară imediat toate lopeţile, cazmalele şi sondele metalice pe care le-au putut găsi la

[31] Solul peruvian reprezintă cam 30 centime, (n.a.).

îndemână şi plecară să cucerească necropolele deschise de destin. Cum a mărturisit mai târziu, la Trujillo, unul din aceşti jefuitori ocazionali:

— La urma urmei, strămoşii noştri ne-au lăsat moştenirea asta! Şi ei au hotărât acolo sus că a sosit momentul să ne-o împărţim şi să profităm de ea pe pământ!

Ce puteam replica la aceste cuvinte, când asupra bieţilor oameni, azvârliţi de colo până colo de cataclismele economice internaţionale şi naturale, apasă o mizerie ce devine din ce în ce mai mare?

În tot cazul, mulţi au fost aceia care, profitând de pe urma îngrozitorului cutremur de pământ, au pornit pe drumul providenţial al moştenirii lăsate de iluştrii lor strămoşi. Numeroşi au fost şi cei care s-au întors din drum.

În faţa acestor jafuri crescânde şi în fiecare zi tot mai bine organizate de indigeni, statul peruvian a luat măsuri, fiindcă într-adevăr în această regiune existau o mulţime de necropole necunoscute sau mici tainiţe adăpostind giuvaiere îngropate, care se deschideau deodată în faţa oamenilor. Guardia Civil[32] puternic înarmată pentru această împrejurare, primi misiuni menite să-i descurajeze pe jefuitori. Ea putea să apară la locurile prădăciunilor, oriunde şi oricând, chiar în toiul nopţii.

Mai totdeauna, jefuitorii localnici erau foarte bine organizaţi şi puneau pândari şi pe înălţimile care înconjurau locul „lucrărilor”. Cu mult înainte ca patrulele poliţiei să apară pe terenul explorărilor, jefuitorii dispăreau. Cunoscând perfect regiunea în cea mai mare parte a cazurilor, ei nu erau prinşi. Şi când erau, puteau foarte bine aranja lucrurile cu ajutorul unor obiecte recent descoperite, splendid lucrate.

Dar pentru unii dintre ei interesanta aventură a cutremurului de pământ nu avea un sfârşit vesel şi îmbelşugat. În ciuda tuturor eforturilor, unii dintre ei au fost realmente întemniţaţi şi zac încă în închisori, aşa cum am putut constata într-unele orăşele de pe ţărmul sudic al Perului. Alţii au fost pur şi simplu omorâţi chiar la locul faptei de către poliţişti, care primiseră ordin să împuşte imediat, după câteva scurte somaţii, pe toţi cei care profitau de dezordinea generală, de nenorocirea naţională şi mai ales de nesperatele condiţii geografice pentru a se îmbogăţi în mod ilegal din patrimoniul tuturor.

Fără îndoială că indienii n-au avut nici o clipă impresia că

[32] Poliţia, (n.tr.).

participă la un furt şi mai puţin încă la jefuirea statului. Pentru ei, interesul ştiinţific, arheologia nu valorează mare lucru şi de altfel se întâmplă adesea ca nici măcar să nu ştie ce reprezintă obiectele descoperite de ei. În sinea lor, cei mai mulţi dintre ei nu sunt răufăcători. Îi preocupă doar mâncarea, masa de a doua zi sau educaţia fiului lor. Sub pământ există aur sau vase pe care turiştii şi le smulg la preţuri mari şi nu-i cu nimic mai greu să te duci în căutarea lor decât să ari pământul arid sau să dobori trunchiul unui arbust uscat. Dar în mod sigur e mult mai rentabil.

Această concepţie cam simplistă explică de ce n-a încetat jefuirea mormintelor vechi sau a comorilor lăsate ici şi colo de către incaşii în derută, în ciuda represiunilor crâncene şi împuşcăturilor poliţiei.

Dimpotrivă, activitatea continuă, deşi nu ziua în amiaza mare, în văzul tuturor, ci într-o taină absolută, ştiută doar de iniţiaţi. Mitul comorii incaşilor există şi azi în Anzi sau în deşerturile de pe coastă. Unele ascunzători fastuoase mai apar încă ici şi colo, dezvăluindu-se privirii oamenilor de azi.

AURUL ŞEFULUI DE GARA

În decursul uneia dintre numeroasele mele misiuni medicale la indienii din Cordilierii Anzilor, am aflat că o superbă mască funerară din aur masiv fusese recuperată de vameşii peruvieni de la un american care se întorcea acasă cu această piesă extraordinară, atât în ce priveşte greutatea, cât şi starea excelentă de conservare. El o cumpărase în cursul călătoriei sale turistice, de la un ţăran, care şi el o descoperise într-un mormânt foarte bogat, situat pe pământurile lui. Or, activitatea tainică a acestui ţăran, jefuitor al mormintelor incaşe, se desfăşura nestingherită după ce acesta încheiase în prealabil cu autorităţile o foarte curioasă înţelegere. Toată lumea îi cunoştea bine activităţile nocturne, dar era lăsat în pace atât a timp cât el scotea la suprafaţă şi vindea negustorului din oraş piesele vechi, de mică importanţă; în schimb, cum extrăgea din pământ câteva giuvaiere deosebit de rare sau preţioase, el se grăbea să comunice autorităţilor numele sau înfăţişarea cumpărătorilor.

Acest mic târg era profitabil tuturor. Jefuitorului de morminte, care încasa în soli sau în dolari suma reprezentând munca lui şi statului, care recupera obiectele He calitate deosebită, sporind astfel comorile deja foarte bogate ale muzeelor sau băncilor. Doar credulul amator, care se lăsase păcălit din cauza gustului său pentru obiectele prea frumoase, nu îşi dădea seama cine trăgea folosul de pe urma anevoioaselor sale tratative.

Ştiu că această măruntă maşinaţie, socotită de occidentali mai degrabă dezgustătoare, se practică şi azi în America de Sud, atât în Peru, cât şi în Ecuador. Nu ştiu dacă asemenea procedee sunt folosite şi în Columbia – care a fost patria aurului precolumbian – dar faptul e foarte probabil, acest procedeu a permis muzeelor naţionale, îndeosebi Muzeului Aurului aparţinând băncii din Quito, să se îmbogăţească cu cele mai frumoase piese.

Nu toţi căutătorii de comori incaşe, toţi jefuitorii de morminte au procedat astfel.

Practic, cam întregul Peru a fost colonizat de incaşi sau de popoarele care i-au precedat, nazcas, mochicas şi chimus. Vestigiile lor se găsesc aproape pretutindeni şi comorile lor de asemeni. De la nord şi până la sud, pe marginea şoselelor şi a drumurilor, se văd ruine pe care mii de turişti vin azi să le

admire.

Cele mai numeroase vestigii se află concentrate într-o vastă depresiune care se întinde, în mare, de la malurile lacului Titicaca până la Machu-Pichu, oraşul sacru al incaşilor. Tot acolo mă gândeam că o să găsesc cel mai mare număr de piese arheologice necunoscute de autorităţi şi de turişti, dar foarte bine cunoscute de sătenii localnici.

M-am dus acolo, însoţit de un prieten.

Pe drum, îi tot întrebam pe băştinaşi, dar aceştia erau foarte zgârciţi la vorbă. În sfârşit, unul dintre ei, şef de gară într-un orăşel, tentat de câţiva dolari modeşti, ne-a mărturisit până la urmă cu glas şoptit:

— Da, ştiu acolo, la poalele Cordilierilor, un loc unde se află mumii incaşe. E şi aur acolo!

Privirea lui, de altfel, nu ne urmărea, ci era aţintită undeva în zare, asupra unei coline îndepărtate, pe care ne-o indica şi cu mâna. Câţiva dolari suplimentari s-au înşiruit pe masa de lemn aşezată în faţa noastră. El acceptă să ne pună în legătură cu proprietarul terenului. Ne-am înţeles să ne întâlnim a doua zi.

Dar, în ziua următoare, totul se schimbase. Faţa şefului de gară era posomorită. Cu un aer duşmănos, ne anunţă că planul nostru se dovedea imposibil şi că, de altfel, nu mai ştia prea bine unde se afla terenul despre care ne vorbise. Până la urmă, în faţa protestelor mele, îmi înapoie dolarii şi se îndepărtă bombănind.

E mai mult ca sigur că în cursul nopţii omul se gândise sau mai degrabă se consultase cu cineva şi acum se temea să dezvăluie unor străini taina sa şi a fraţilor săi de acelaşi neam, ca nu cumva să aflăm prea multe.

Am înţeles din clipa aceea că valea sfântă, mult prea umblată de turişti şi îndeaproape supravegheată, nu era propice investigaţiilor noastre. Trebuia să mergem mai în sudul ţării, lângă oraşele Nazca şi Ica. Acolo, într-adevăr, la marginea Oceanului Pacific, în nişte ţinuturi ce astăzi nu mai sunt decât nişte pustiuri de nisip, au înflorit, înainte de şi în timpul imperiului incaş, civilizaţii strălucite. Dar ruinele încă vizibile sunt rare şi aceste teritorii au fost până acum complet ignorate de turişti. Acolo, ne-a spus pe ocolite un arheolog, vom putea dezlega misterul originii antichităţilor precolumbiene şi a giuvaierelor din comorile incaşe ascunse în colecţii particulare.

Iată-ne deci la drum spre deşerturile sudului cu o maşină special echipată pentru a străbate teritoriile nisipoase sau

stâncoase. În trecere ne-am oprit în orăşelul Nazca, spre a vizita muzeul arheologic organizat de autorităţi. Vase de lut funerare, mumii şi bijuterii dovedesc inteligenţa vechilor popoare din Peru. Unele piese ne-au smuls exclamaţii de uimire. Faptul acesta n-a scăpat unui tânăr, care ne-a urmat la ieşire şi ne-a acostat cu timiditate:

— Văd că strămoşii mei vă pasionează, zise el. Şi eu am chiar norocul de a deţine un craniu pre-incaş, purtând urmele unei trepanaţii, după cum mi-a spus medicul din satul meu.

— Îl putem vedea?

— Se poate, dar va trebui să veniţi la mine acasă! Numele meu e Miguel Capac.

A doua zi, plin de mândrie, tânărul Miguel, care era student, ne arătă craniul.

L-am întrebat:

— De unde provine? Cum ţi l-ai procurat? Poţi să ne răspunzi? Dacă întrebările noastre te stingheresc, nu răspunde nimic, n-o să fim supăraţi pe d-ta. Îţi mulţumim dinainte că ne-ai arătat această piesă!

Mai întâi n-a vrut să spună nimic. Fata i se îmbujorase. A trebuit să-i câştigăm încrederea, citându-i numele prietenilor noştri peruvieni, spunându-i că suntem în misiune medicală la indigeni ca şi el şi că vrem să urmărim filiera cercetărilor arheologice clandestine, nu pentru valoarea obiectelor, ci pentru interesul lor istoric. L-am încredinţat bineînţeles că o să păstrăm secretul mărturisirii lui şi-l vom feri astfel de pedeapsă. În sfârşit, perspectiva câtorva dolari care îl vor ajuta în studiile sale păru să-l mai înduplece puţin. În cele din urmă, acceptă să vorbească:

— Tata e un biet ţăran şi noi n-avem bani, îmi spuse el. Or, eu vreau să-mi continui studiile de drept, aşa cum fac şi camarazii mei, numai că acestea sunt costisitoare. Aşadar mă duc regulat cu câţiva prieteni să explorăm mormintele pe care le-am descoperit nu departe de aici. Acolo am dezgropat craniul acesta. Am mai găsit de asemenea numeroase mumii şi obiecte pe care le vindeam unor oameni din Lima, care vin special la Nazca pentru asta. Apoi urca spre nord şi cred că le revând turiştilor.

— Dar ai găsit şi obiecte din aur şi argint?

— Da, murmură el cu un glas ce abia se auzea.

— Putem participa şi noi la aceste explorări?

Miguel şovăi din nou şi, în cele din urmă, ne spuse cu o voce şi

mai înceată:

— Mergem acolo mâine seară. Timpul e frumos. Nu-i vânt şi suntem în perioada lunii pline, e cel mai prielnic moment pentru noi. Dacă ţineţi să mergeţi, ne întâlnim mâine seară la zece, la ieşirea din sat. Un ultim sfat: cumpăraţi-vă, vă rog, un flacon de timolină de la farmacia din sat, s-ar putea să vă fie de folos şi, dacă n-o să-l folosiţi, o să ne servească nouă.

Aceasta ne stârni mirarea, întrucât ne întrebam la ce ar putea servi acest produs. O fugă la farmacia din colţ ne-a dezvăluit la ce folosea cu adevărat. Era vorba de o licoare portocalie, care avea un miros foarte plăcut. Iniţial crezusem că-i vorba de unul din acele parfumuri pe care indienii le folosesc uneori şi că Miguel ţinea să i-l oferim ca să putem participa la expediţiile lui. Foarte curând am aflat ce destinaţie avea de fapt.

ORA 22, CU FARURILE STINSE!

Exploratorii poartă toţi, fie că-i vorba să întreprindă lucrări în Cordilieri sau în deşert, bonete de lină, care le acoperă ceafa, aproape toată faţa şi urechile şi îi apără de nisip, evitând totodată să fie recunoscuţi. Ei umezesc cu timolină această cască înainte de a lucra, pentru ca praful să nu le irite faţa. Desigur celor mai mulţi dintre indienii din Peru nu le mai e teamă, ca strămoşilor lor, de farmecele morţilor; ei au păstrat totuşi unele suspiciuni faţă de acele mumii ale străbunilor lor, pe care le scot aproape zilnic din pământurile pe care le explorează. Ei cred îndeosebi că trupurile vechi de mai multe sute de ani, odată degajate din învelişul lor de nisip, transmit oamenilor infecţii redutabile, aceste infecţii datorându-se oxidării particulelor metalice aflate uneori în veşmintele mumiilor. De fapt, temerile lor nu sunt deloc justificate, după cum am putut verifica împreună cu arheologii oficiali, care practică acest fel de săpături cu alte scopuri, dar ele există totuşi în vechea tradiţie a incaşilor, care credeau că tulburând liniştea morţilor îşi atrăgeau fulgerele zeilor sub formă *de* boli incurabile.

Fără timolină, deci, nu putea fi vorba să întreprinzi explorări de felul celor pe care Miguel şi camarazii lui se gândeau să le înceapă în seara următoare. (Micul laborator din Lima, care fabrica pe scară industrială acest produs, trebuie să facă avere, atât de mare e numărul jefuitorilor de morminte şi de comori din America de Sud).

La ora 22, aşa cum ne înţelesesem, ne aflam, Miguel şi cu mine, la ieşirea din Nazca, la marginea deşertului. Informatorul nostru apăru din umbră, aşa cum ne făgăduise şi ne făcu semn să-l urmăm. Pornirăm cu maşina peste întinderile nisipoase ale unei văi secate, acoperite cu un nisip roşiatic, întrezărit la lumina farurilor. După o dună, un grup de peruvieni ne aştepta în întuneric. Ne-am strâns mâinile în tăcere. Aceşti oameni erau mici cultivatori, îmbrăcaţi sărăcăcios. Erau trei tineri cam de vreo douăzeci de ani şi un bărbat de vreo cincizeci. Toţi nu aveau decât o idee în cap şi o speranţă în inimă; să găsească metale preţioase, mai cu seamă aur, una din acele nenumărate mici comori pe care incaşii le-au ascuns de privirile spaniolilor. Vasele şi ţesăturile împodobite prezintă pentru ei un interes mai mic, cu

toate că le pot vinde în oraş.

Uneltele pe care le aduseseră cu ei erau simple. Câteva lopeţi solide, însă ruginite, o tijă lungă de metal, ruginită şi ea, folosită la sondarea nisipului pentru a descoperi amplasamentul mormintelor, o lanternă, care va fi aprinsă cât mai puţin cu putinţă şi un sac în care să fie puse obiectele descoperite în cursul nopţii. Nici un instrument fin – pensulă, perie sau răzuitor – din cele folosite de arheologii oficiali. Exploratorii mei ţărani nu aveau un interes ştiinţific pentru ascunzătorile pe care le descopereau. Pentru ei o necropolă incaşă nu era decât un fel de mină care trebuia exploatată ca atare. Le era complet indiferent dacă ele aveau să îmbogăţească patrimoniul cultural al oamenilor sau nu.

Sub un cer înstelat, micul grup se îndrepta spre locul reperat în prealabil de unul din locuitorii uniţi sat din apropiere. Am mers multă vreme prin deşert. Miguel şi cu mine am obosit repede, cu atât mai mult cu cât aventura aceea nocturnă făcea să ne bată inimile mai repede. Primejdia permanentă ca trupele oficiale să apară în orice clipă nu ne ieşea din minte. Dar, cum nimeni nu sufla o vorbă, ne-am continuat drumul.

Coloana s-a oprit brusc. Ne aflam desigur la locul acţiunii. Miguel ne explică apoi că nu eram prea departe de o potecă pe care va veni o camionetă să ne ia în taină la sfârşitul nopţii. Fiecare dintre exploratori îşi puse boneta de lină, după ce băgase în ea în prealabil o batistă îmbibată cu acea curioasă substanţă, timolină, menită să-i apere de eventualii „microbi”. Noaptea eră răcoroasă, aproape rece. Continuând să tacă, oamenii puseră mâna pe sonde.

Le cufundară în mod metodic, cât mai adânc cu putinţă, în nisipul fin care acoperea solul, căutând să descopere cea mai mică rezistenţă, ceea ce le-ar semnala existenţa vreunui obiect îngropat.

Deodată, una din tije păru să se izbească de un obstacol. Cuprinşi brusc de frenezie, ţăranii îşi luară lopeţile şi începură să sape. Era o muncă obositoare. Nisipul, fin precum praful, se ridica în nori atât de denşi, încât în curând nu se mai văzu nimic. Trebuiau să se oprească din lucru ca să lase nisipul să se aşeze din nou. Lumina palidă a lunii pline, care cădea peste deşert, făcea ca scena să aibă un aer sinistru şi grandios în acelaşi timp. În ziua aceea, luna, odinioară venerată, părea că priveşte cu un aer mohorât pe oamenii aceia care îşi căutau trecutul.

În timp ce nisipul era scormonit, unul dintre peruvienii care ne însoţeau stătea de pază. De pe înălţimea unei dune pe care se instalase cu o sticlă de apă, scruta orizontul. Patrulele poliţiei nu erau rare în acest sector, chiar şi în toiul nopţii. Adevărul e că în ultima vreme explorările clandestine atinseseră asemenea proporţii în sudul Perului, îndeosebi în această regiune, încât poliţiile municipale au organizat ronduri cu schimbul pentru a-i surprinde pe jefuitori. Din când în când îi prindeau şi atunci sancţiunea era aspră: închisoare şi o amendă mare, care adeseori nu putea fi plătită.

Groapa se adâncea. Deocamdată nu apărea nimic, dar oamenii nu păreau descurajaţi. Câte nopţi nu mai petrecuseră ei astfel, răscolind pământul, ca până la urmă să se întoarcă plouaţi în colibele lor aşezate de-a lungul drumurilor? Nu ştiam nimic despre toate acestea, deoarece aceşti oameni mândri nu concepeau să-şi mărturisească altora necazurile, mai ales unor străini ca noi.

În noaptea aceea, zeii aveau să fie de partea lor. Cam pe la unu noaptea, pe când săpătorii dispăreau aproape complet în groapa pe care-o făcuseră, un „Pst” discret, rostit din vârful buzelor, ne atrase deodată atenţia. Prudent, acoperind conul strălucitor al lanternei, am luminat peretele gropii. Un enorm vas de lut, de peste 60 cm înălţime tocmai apăruse din nisip.

Cu toate că aproape întreaga faţă îi era acoperită de bonetă, am văzut cum ochii celui care îl descoperise sclipesc de bucurie. Ceilalţi se opriră imediat din lucru. Acum nu mai foloseau lopeţile, ci degajau locul cu mâinile goale.

În câteva minute vasul fu dezgropat. Desigur, el nu conţinea preţioasa comoară pe care speram s-o vedem, ci o simplă mumie din epoca nazca, înmormântată acolo, perfect conservată de mai bine de douăsprezece secole. I-am înlăturat cu prudenţă stratul de pământ ars. Era înfăşurată şi acum cu fâşii roşietice şi săpătorii noştri se grăbiră s-o „dezbrace”, ca să vadă dacă nu are bijuterii de aur, care constituiau aproape singura raţiune a prezenţei lor acolo. După câte mi-am putut da seama, mumia era a unei femei. Dar, pe scheletul ei nu exista nici cea mai mică urmă de metal. Peruvienii aveau să studieze atent gura, ştiind că incaşii obişnuiau să-şi îngroape morţii strecurându-le între dinţi o plachetă de aur ca ofrandă pentru zei. De astă dată. Maxilarul nu ascundea decât un mic ghem de lână, perfect conservat, dar care, pentru oamenii de azi, nu mai are aceeaşi întrebuinţare.

Bumbacul nu este atât de valoros precum aurul, el nefiind folosit în zilele noastre decât la ţesut.

Atunci, mânioşi, ştiind, că nu vor putea obţine mare lucru pe oseminte, exploratorii azvârliră mumia pe un povârniş din apropiere. Nu mai prezenta nici un interes. Săpăturile s-au reluat, totuşi, cu perseverenţă, în acelaşi loc. Nu şi-au pierdut încrederea.

— Nu-ţi face griji, îmi şopti ghidul nostru, Miguel. O să găsim, ceva mai ca lumea. Incaşii puneau în general oale frumoase, *huacos,* la picioarele morţilor pentru a-i hrăni în cursul lungii lor călătorii. Trebuie să, găsim aceste *huacos* şi, cine ştie, poate că lângă ele dăm peste o comoară.

SCAPĂ CINE POATE

Aceşti ţărani exploratori ar putea fi nişte minunaţi arheologi, dacă ar vrea. Ei au ochiul format mai bine ca oricine. După câteva minute, dezgropară efectiv un vas superb, împodobit cu motive negre, roşii şi albe. La puţin timp după aceea, au scos altul, tot intact, ca şi cum ar fi ieşit de la un artizan ce abia îl confecţionase. Mai avea încă în el boabe de porumb şi oase uscate de oaie sau capră. Ultimele provizii pentru drum. Vasul, o piesă splendidă de muzeu, fu imediat acoperit cu nisip, care să-l apere de eroziunea timpului.

— Facem asta, îmi spune Miguel, ca să evităm ca *huaco*-ul să crape, uscându-se prea repede. În cazul ăsta, ar risca să se spargă şi n-am mai putea obţine acelaşi preţ de la negustorii din Lima.

Alte vase de lut ieşeau încetul cu încetul din nisip, dar oamenii noştri nu păreau totuşi satisfăcuţi. Ce-i interesa era aurul. Convingându-se că nu-l găsesc acolo, părăsiră mormântul ca să se ducă să-l caute în altă parte. Şi din nou, unul dintre ei, înarmat cu tija lui lungă de metal, începu să sondeze terenul nisipos.

Sudoarea picura pe feţele mascate. Noaptea se scurgea.

În urma eforturilor depuse cu braţele, de bravii noştri săpători, alte mumii, înfăşurate încă în fâşii de pânză, apăreau încetul cu încetul la suprafaţă. Fuseseră îngropate într-o poziţie încovoiată, cu genunchii atingând coatele, iar braţele strânse ca şi cum ar fi vrut să se apere de o primejdie ipotetică.

Orbitele goale fixau adâncul nopţii, dar exploratorii erau blazaţi. Mâinile lor lacome desfăşurau fâşiile de pânză cu dexteritate, căutând vreo comoară, singurul lucru care-i interesa.

Dar, în noaptea aceea, nici o bucată de metal preţios n-a fost extrasă din nisipul deşertului. Jefuitorii au trebuit să se mulţumească cu vase de forme variate, care ar fi satisfăcut din plin plăcerea oricărui muzeu occidental, cu ţesături preţioase şi alte diverse obiecte. În zori, ne aflam încă acolo, fascinaţi de spectacolul acelor exploratori violând cu frenezie cimitirele uitate ale strămoşilor.

Deodată se dădu alarma şi fiecare trebui să scape cum putea. Pândarul venea spre noi în goană. Zărise un plimbăreţ matinal –

sau un vânător – care umbla pe acolo, prin deşert, nu se ştie de ce, împreună cu cânele lui. Cât ai clipi, materialul şi obiectele au fost transportate într-un vehicul care staţionase nu departe de noi în timpul nopţii şi pe care nimeni nu-l văzuse venind. Fiecare se grăbea s-o şteargă, plin de praf, de teama unei eventuale denunţări. Trebuie să spun că închisoarea nu-i ispitea deloc pe căutători, îndeosebi în acele sate din sudul peruvian.

Jefuirea mormintelor nu este o activitatea lipsită de pericol. Mai mulţi indigeni peruvieni zac şi azi în acele îngrozitoare temniţe, după ce au fost condamnaţi pentru „distrugerea patrimoniului istoric naţional”.

Piraţii arheologiei nu sunt, în Peru, exploratori ocazionali, care lucrează izolat, precum acei care pot fi întâlniţi uneori în Franţa. Ei au creat adevărate întreprinderi care, în unele regiuni, au luat proporţii mari. Am vizitat astfel de sate din sudul peruvian, unde peste 20 din populaţie trăieşte azi de pe urma săpăturilor clandestine. Lucrurile au ajuns până într-acolo încât seara, la şezători, la lumina unor lămpi cu gaz, ţăranii îşi povestesc întâmplări cu jafuri, aşa cum ţăranii noştri evocă bucuroşi poveşti de vânătoare sau de pescuit.

În ce mă priveşte, după ce am asistat la acea distrugere a unei mici porţiuni din istoria omenirii, nu mă pot abţine să nu-i condamn pe aceşti jefuitori. Pe de altă parte, mă întreb dacă nu cumva trebuie să ne temperăm judecata faţă de ei, deoarece aceşti ţărani nu sunt conştienţi de aportul ştiinţific al arheologiei. În mintea lor, comorile şi resursele acestei lumi au menirea de a îmbunătăţi condiţiile de viaţă ale oamenilor. Cu atât mai mult cu cât aceste bogăţii le-au fost oarecum lăsate moştenire de strămoşii lor, incaşii. În fond, indigenii din Peru nu sunt ei oare moştenitorii legitimi ai acelor mumii sau ai acelor giuvaiere de aur pe care le dezgroapă?

Iar noi nu avem dreptul să le reproşăm acestor oameni nevoiaşi că-şi irosesc moştenirea lăsând-o îngropată în nisipurile deşertului sau în peşterile din Cordilierii Anzilor.

Partea a doua
EPOPEEA NORDULUI

IX

COMOARA (DERROTERO) LUI VAL VERDE

În momentul în care capul lui Inca Atahualpa a căzut, cei care aduceau preţul de răscumpărare, preveniţi nu se ştie cum de executarea împăratului şi Zeului lor, se opriră imediat, acolo unde se aflau şi se grăbiră să adăpostească comoara ce o transportau pentru salvarea lui.

Unele scrieri vechi ne lasă să înţelegem că două sute de oameni aduceau la Cajamarca renumitul lanţ de aur al lui Huascar, pentru a plăti o parte din preţul de răscumpărare a lui Atahualpa. Cum au primit porunca să ascundă prada, cei două sute de oameni porniră pe drumuri anevoioase, îndreptându-se spre nordul imperiului, în mijlocul pădurii ecuadoriale, unde se află un vulcan sacru, numit azi Sangay, în junglele Amazoniei, din sudul Ecuadorului.

Acest vulcan, acoperit cu zăpadă până aproape de vârf, e totdeauna în activitate, ca semn al unei răzbunări divine. Acolo, în străfundurile unei prăpăstii înguste, ostaşii ascunseră preţioasa lor încărcătură, pe care voiau s-o pună la adăpost de spanioli. Legendă? Adevăr? În tot cazul, numeroşi aventurieri n-au şovăit să-şi rişte viaţa ca să se ducă în Ecuador, încercând din răsputeri să escaladeze coastele vulcanului. Or, lanţul se află tot acolo unde l-au depus incaşii acum peste cinci secole, dar unele indicii descoperite recent par să arate că nu-i vorba decât de o legendă.

Sangay este şi azi un vulcan sacru, venerat de neamuri importante de indieni din jungla amazoniană, situat într-o regiune deosebit de neospitalieră. Vulcanul, acoperit veşnic de zăpadă, are o altitudine de aproape 6000 m, dominând

impunător jungla greu de străbătut de la poale. E situat doar la 150 km sud de linia ecuatorială. Jur împrejur se găsesc masivi vulcanici, care fac aproape imposibilă pătrunderea din pădure spre vulcan. Totuşi, de-abia acum câţiva ani, un arheolog elveţian, doctorul K. Von Ritter, descoperi una din potecile secrete, asemănătoare cu cea despre care am vorbit în legătură cu lanţul lui Huascar şi care lega pe sute de kilometri capitala incaşilor, Cuzco, de poalele acestui vestit vulcan Sangay.

Vulcanul a jucat deci un rol considerabil în dispariţia unei părţi a comorilor incaşe. Altă legendă pretinde de altfel că, în decursul lunilor de vară şi de toamnă ale anului 1533, peste 10 000 de indieni au lucrat într-o trecătoare largă de 800 m, pe coastele aceluiaşi Sangay, pentru a îngropa miile de idoli, farfurii, cupe etc. Din aur masiv, pe care preoţii voiau şi ei să le ascundă de privirile hrăpăreţe ale conchistadorilor. După ce comoara a ajuns acolo, indienii ar fi acoperit-o cu crengi şi stânci vulcanice. De atunci, zeci de expediţii au explorat coastele vulcanului, fără să descopere vreodată un element spectaculos, dar indiciile persistă. Chiar doctorul von Ritter ar fi găsit în mâinile unei tinere indiene care trăia în junglă, în preajma vulcanului, un mic idol greu, cu aspect negricios, pe care îl găsise chiar ea pe versantul vulcanului, după o erupţie deosebit de mare.

După ce a curăţat lava ce mai acoperea idolul, s-a ivit, se pare, o superbă statuetă din aur masiv. Cu toate că faptul e real, el nu reprezintă un argument destul de puternic pentru a susţine din punct de vedere istoric existenţa în acel loc a celei mai importante comori incaşe. Nu e într-adevăr nimic deosebit în a descoperi câte un *ex voto,* de aur sau argint, lângă un loc sacru consacrat. Von Ritter s-a întors, împreună cu tânăra indiană, la prăpastia adâncă, acoperită de lavă, unde ea găsise cu câtva timp înainte statueta pe care acceptase s-o schimbe pe ceasul lui, troc cât se poate de banal în aceste regiuni.

Sub stratul de lavă, doctorul von Ritter descoperi o nouă pată albicioasă, care se dovedi a fi craniul unui indian, pe care fusese fixată o placă de aur, în loc de proteză, după ce i se efectuase o trepanaţie în timpul vieţii.

Operaţia se practica de altfel curent în epoca incaşă, deoarece Inca Atahualpa însuşi folosea pentru băut craniul unuia din fraţii lui, Atabalipa, craniu văzut chiar de Hernando Pizarro; era acoperit cu propria lui piele uscată şi cu propriul lui păr, având aşezată între dinţi o monedă de argint, iar în partea superioară o

calotă din aur, care masca urma unei trepanaţii. Craniul achiziţionat de doctorul von Ritter era deci din epoca incaşă, putând fi datat doar datorită prezenţei acestui element. El extrase din pământ numeroşi alţi idoli, dar nici unul nu era din metal preţios. Să fie într-adevăr acolo ascunzătoarea comorii din Sangay?

N-o să ştim fără îndoială niciodată, deoarece doctorul von Ritter n-a mărturisit nimic. În orice caz, la câţiva ani după ce această întâmplare ne-a ajuns la urechi, el a fost văzut în Europa, în Austria îndeosebi, ducând o existenţă fastuoasă, la volanul unui Rolls Royce de mare lux. Se poate ca el să fi descoperit într-adevăr în Ecuador o ascunzătoare incaşă, dar nu se poate afirma că a jefuit partea cea mai importantă a comorii incaşilor. Obiecte de aur? A găsit probabil un număr de obiecte din aur în ascunzătoarea de lavă pe care i-a indicat-o indiana sa. Dar lanţul sau colosalul depozit al comorii i-a scăpat cu siguranţă, fiindcă vânzările efectuate în străinătate n-ar fi putut trece neobservate de specialişti. Or, nu ne mai aflăm pe vremea când aventurierii descopereau obiecte incaşe, pe care le topeau pentru a recupera aurul pe care îl vindeau apoi băncilor. Totul ajunge până la urmă să se afle.

Mulţi alţi aventurieri l-au precedat pe doctorul von Ritter. Mulţi alţii l-au urmat. Unii nu totdeauna cu acelaşi noroc. Un tânăr american de treizeci şi doi de ani, Frank Rocco, din Pennsylvania, a murit chiar pe versanţii Sangay-ului în ziua de 22 ianuarie 1962, pe când căuta şi el fabuloase comori împreună cu fratele său Raymond şi unul din prietenii lor, Robert Kaupp. Acesta din urmă a fost găsit câteva zile mai târziu de către armata ecuadoriană, zăcând la poalele vulcanului într-o stare de semicomă, ceea ce înseamnă că toate căutările comorilor incaşe nu se termină totdeauna în mod fericit, mai ales în această regiune neospitalieră.

COMOARA DIN LLANGANATI

Dacă vulcanul Sangay continuă să exercite o foarte mare atracţie asupra căutătorilor de comori, există, la câţiva zeci de kilometri mai la sud, o zonă stâncoasă şi încă şi mai neospitalieră, unde numeroase indicii lasă să se presupună prezenţa altor ascunzători incaşe, chiar mai importante. Aceasta e masivul Llanganati.

Aici, în mijlocul acestui masiv, în care se pătrunde foarte greii, într-o regiune în care spaniolii n-ar fi putut ajunge niciodată, indienii ar fi îngropat, la porunca marilor demnitari incaşi, după execuţia din Cajamarca, cea mai mare parte a prăzii strânse din nordul imperiului pentru răscumpărarea lui Atahualpa.

Un document a ajuns până la noi atestând interesul considerabil pe care îl prezintă acest masiv. El se numeşte *Derrotero de Valverde* (traducerea din spaniolă „Comoara[33] lui Valverde"). Acest manuscris nu este un mit, o legendă. El există, păstrat cu grijă în Arhivele mănăstirii La Rabida, din Sevilla.

Preţiosul document lăsat de Valverde confirmă existenţa istorică a comorilor incaşe, dar, mai mult, indică locul ascunzătorii, care, la origini, era extrem de precis.

Or, se pare într-adevăr că Juan Valverde n-a relatat nişte poveşti închipuite. Numeroase documente şi scrisori păstrate la Biblioteca Naţională din Madrid confirmă faptul că, plecat foarte sărac în Lumea Nouă, acest conchistador s-a înapoiat în patria sa, Spania, cu o impresionantă cantitate de lingouri de aur. Dacă admitem că un rege şi un guvern nutresc rareori planuri himerice, trebuie să fim convinşi de existenţa acestei comori din Llanganati din atitudinea lui Carol Quintul.

După ce a citit documentul lui Valverde, regele Spaniei nu s-a mai îndoit o clipă de faptul că în masivul Llanganati era îngropată cea mai mare comoară incaşă şi a trimis imediat în acele locuri sălbatice mai multe expediţii, cu sarcina să raporteze Curţii ce a rămas din aurul lui Atahualpa.

Ironie a sorţii, nici una din aceste expediţii n-a ajuns până la locul indicat în însemnările stângace ale lui Valverde. Numeroşi

[33] *Derrotero* înseamnă în limba spaniolă atât „cale, drum de urmat", cât şi „comoară ascunsă". Ambele sensuri sunt valabile aici. (n.tr.).

ostaşi spanioli au murit pe acele pământuri îndepărtate şi pe altarul, deja împovărat, al căutătorilor de comori.

Istoria documentului lui Valverde e atât de extraordinară, încât merită să fie relatată, chiar dacă realitatea istorică, pe care o vom expune în capitolele următoare, e puţin diferită faţă de tradiţie.

Totul a început în ziua de 25 mai 1589, la câteva sute de kilometri la sud-est de oraşul Quito, capitala Ecuadorului, într-un sătuc căruia i se spune şi azi Pillaro[34]. Acest sat modest nu are nimic deosebit, în afară de situaţia lui privilegiată, chiar la poalele renumitului masiv Llanganati.

Iată ce spune despre asta Juan Valverde, în timp ce era interogat – pare-se cu destul de multă asprime – de emisarii lui Carol Quintul, după întoarcerea sa în oraşul natal, Salamanca, cu cuferele burduşite cu lingouri de aur. Averea sa fiind cunoscută de toţi, fostul conchistador sărac fu somat să meargă la Granada, unde se afla Curtea. A trebuit deci să destăinuie în urma unor presiuni făţişe existenţa descoperirii sale şi îndeosebi locul exact unde fusese ascunsă comoara. Iată ce a dictat (să nu uităm că era analfabet):

> *Când ai ajuns în satul Pillaro, întreabă de hacienda[35] La Moya şi dormi acolo prima noapte. Acolo indienii îţi vor arăta muntele Guapa, a cărui creastă se vede pe vreme senină. Lăsând în urmă satul Ambate* (care există şi astăzi, dar care e în prezent un foarte frumos oraş ecuadorian), *priveşte spre răsărit: ai să vezi trei piscuri din lanţul munţilor Llanganati, care formează un triunghi, între versanţii lui aflându-se un lac artificial.*
>
> *De îndată ce au aflat de moartea lui Atahualpa, vechii incaşi au aruncat în acest lac enorme cantităţi de aur pe care le strânseseră pentru răscumpărarea lui. Acela e punctul la care trebuie să ajungi.*
>
> *Atingând muntele Guapa, străbaţi o pădure deasă numită „la Floresta", până dai de o mlaştină întinsă; după ce ai trecut de ea, ia-o la stânga şi urmează o potecă mică, folosită de indieni în drumul lor spre ascunzătoarea unde aveau să îngroape aurul. Mergând în această direcţie*

[34] De la *pillar*, în lb. spaniolă „a jefui" (n.tr.).

[35] Fermă în ţările Americii de Sud. (n.tr.).

ajungi, în cele din urmă, la două lacuri mari, „Anteojos[36]” sau „Binocles”, numite astfel pentru că între ele se află o limbă mică de pământ semănând cu un nas.

Din acest loc vei vedea din nou munţii Llanganati, pe care i-ai întrezărit prima dată de pe culmea muntelui Guapa. Te sfătuiesc ca părăsind aceste lacuri, s-o iei spre răsărit, înconjurându-le, până ce ajungi la limba de pământ care seamănă cu un nas. În faţa ta ai să vezi o vale largă, unde te vei putea odihni puţin. Odată ajuns acolo, va trebui să-ţi laşi caii şi să continui pe jos în aceeaşi direcţie, până la un lac întunecat şi foarte mare, Yana-Cochay pe al cărui mal stâng va trebui să-ţi continui drumul mai departe.

De aici încolo, terenul devine extrem de anevoios şi accidentat; va trebui să coborî Cordilierii, astfel încât să ajungi la un canion unde se află o mare cascadă. Ai să găseşti acolo o punte făcută din trei trunchiuri de copaci. Dacă puntea a dispărut, va trebui să construieşti alta ca s-o înlocuieşti. După ce ai trecut canionul şi ai mers pe cărarea ce duce în pădure, ai să dai, la stânga, peste o peşteră, în care ai să poţi dormi. A doua zi dimineaţa, ia-o pe cărare, tot în aceeaşi direcţie până ce ai să ajungi la un canion foarte arid şi adânc. Aici, o *să trebuiască iar să construieşti o punte şi s-o treci cu mare prudenţă, deoarece acest canion e foarte adânc şi periculos. Seara ai să ajungi într-un loc unde poposesc indienii, uşor de recunoscut după numeroasele fragmente de vase de lut pe care aceştia, în trecerea lor le abandonează deseori.*

Mergând în aceeaşi direcţie, ai să ajungi la o colină, acoperită cu părăluţe. În stânga acestei coline se întinde o vale mică unde creşte un soi de plantă din ale cărei paie indienii îşi împletesc pălării şi încălţări. Iar la sfârşit, în dreapta cărării ai să dai de o cascadă a cărei apă coboară din înălţimile munţilor Llanganati. În torent, la poalele cascadei, există pepite în mari cantităţi. Ca să te caţeri pe muntele ce-l ai în faţă, va trebui să traversezi torentul şi să te întorci spre dreapta, după aceea treci peste creasta cascadei şi înconjori muntele. La stânga acestuia există o topitorie veche, pe care indienii o folosesc pentru separarea aurului Ai s-o recunoşti după cuiele de aur folosite la construcţia ei, din care au mai rămas încă multe.

[36] Binoclu (sp.).

În faţa ta, se află al treilea lanţ muntos, la care trebuie să ajungi, deoarece la poalele lui se află lacul unde sunt ascunse aurul şi comorile vechilor indieni. Dacă te rătăceşti străbătând pădurea, caută râul şi urmează-i cursul spre dreapta. Mai departe ai să găseşti un canion prin care e imposibil să treci, dar continuând să mergi de-a lungul râului, ai să reuşeşti până la urmă să escaladezi versantul drept al muntelui Ajuns sus, într-o mică şi minunată vale vei da peste lacul artificial, din a cărui apă ai să poţi recupera aurul şi comoara pe care am descris-o.

O FRUMOASĂ POVESTE DE IUBIRE

Pentru nenumăraţii căutători de aur care mişună în lumea întreagă, acest document real prezintă, bineînţeles, un interes considerabil. Acesta-i şi argumentul pentru care noi îl dăm publicităţii, dar descifrarea lui actuală e mult mai dificilă decât s-ar părea.

Documentul despre *Comoara lui Valverde* va părea şi mai interesant încă dacă luăm în consideraţie modul în care au putut ajunge informaţiile ce le conţine la tânărul conchistador. Totul este legat de o foarte frumoasă poveste de dragoste, se zice că Juan Valverde, izolat în trista lui garnizoană ecuadoriană – ţinut de curând descoperit – simţea nevoia, ca orice tânăr militar aflat departe de ai săi, să-şi aline singurătatea. El îşi găsi fericirea alături de o tânără indiană, pe nume Catla.

Alegerea lui nu era de altfel deloc proastă, deoarece, pe lângă faptul că era o mare frumuseţe, ea mai era şi fiica unuia din principalii şefi ai indienilor salasacas. Urmaşii lor trăiesc de altminteri şi azi în Ecuador, în aceleaşi ţinuturi. Aceşti indieni – care la origine erau nişte extraordinari agricultori, ocupând teritoriul unde se află azi Bolivia – au fost determinaţi să se instaleze pe pământurile incaşe din nord, lângă satul Ambato, tocmai din cauza priceperii lor în cultivarea pământului. Indienii îi detestau pe spanioli, care îl omorâseră pe Atahualpa şi jefuiau regulat bogăţiile şi recoltele strânse de ei.

Imediat după moartea lui Inca, au intrat în legătură cu generalul Ruminahui, bun prieten cu Atahualpa, care venea din nord cu trupele încărcate de comori. Ele erau destinate să plătească o parte din preţul de răscumpărare pretins de invadatori, dar, pe drum, tocmai în dreptul localităţii Ambato, ştafetele secrete venite din Cajamarca, *chasquia,* după denumirea incaşă, i-au informat despre ruşinoasa trădare a spaniolilor.

Generalul s-a hotărât atunci să nu-şi mai continuie drumul şi să ascundă cât mai repede posibil extraordinara încărcătură purtată de 15 000 de oameni şi de un număr încă şi mai mare de lame. Colaborarea salasacas-ilor, care cunoşteau foarte bine zonele inaccesibile ale munţilor Llanganati, i-a dat posibilitatea lui Ruminahui – care era el însuşi originar din aceste regiuni – şi

oamenilor săi să-şi ascundă comoara cum nu se poate mai bine. Dar el îi puse pe salasacas să jure că nu vor destăinui niciodată nimănui locul ascunzătorii, orice motiv s-ar invoca sau oricăror presiuni ar fi supuşi. Căpeteniile salasacas, conştiente de marea lor răspundere, au jurat toate ca unul şi au rămas foarte credincioşi paznici, până ce a pătruns în viaţa lor tânărul Juan Valverde.

Valverde nu ştia nimic despre comoară, când s-a instalat cu tânăra indiană pe care o luase de nevastă la Pillaro, satul natal al acesteia.

Acolo, spre deosebire de alţi spanioli, de care de altfel se îndepărtase, fu primit cu multă bunăvoinţă de indienii salasacas. Părinţii soţiei sale nu se împotriviră de altfel căsătoriei, deoarece se înţelegeau atât de bine cu acest străin devenit unul de-al lor. Nimic nu tulbură viaţa tânărului cuplu timp de trei ani.

Dar spaniolii, mereu avizi de aur, argint şi pietre preţioase, au aflat din gura unor indieni de existenţa acelui general Ruminahui, de trupele sale şi de fabuloasa comoară pe care acesta preferase s-o îngroape undeva în Ecuador decât s-o predea. Ei nu ştiau exact unde, dar zvonuri persistente păreau să indice cotloanele inaccesibile ale munţilor Llanganati.

Trimiseră, deci, o misiune militară la Pillaro, capitala acestui ţinut muntos.

Valverde fugise între timp din faţa armatei spaniole. Nu putea rămâne în satul său, unde sosiseră ostaşii, deoarece risca să fie condamnat şi executat. Nu dorea acum decât să se întoarcă într-o zi în ţara lui, în Spania, împreună cu tânăra indiană.

Ca să poată ajunge în Spania, trebuia să dispună de o avere solidă, iar Valverde era departe de o avea. Indienii salasacas, cărora le câştigase simpatia, hotărâră, în urma unei adunări ţinute nu departe de Pillaro, să-l ajute să se întoarcă acasă împreună cu soţia lui. Căpeteniile indiene se întruniră şi deciseră să-i destăinuie taina poporului lor.

Într-o seară, îl chemară în secret pe Valverde şi îl informară despre existenţa comorii lui Ruminahui. Îi spuseră că grămezile de aur din preţul de răscumpărare a lui Atahualpa au fost îngropate de fraţii lor în zonele inaccesibile ale munţilor Llanganati, cunoscute doar de ei şi închise pentru totdeauna albilor.

Ca să-l ajute să-i regăsească pe ai săi şi să traverseze oceanul, ei se oferiră să-l însoţească până la ascunzătoarea secretă şi să-i

dea voie să ia în cuferele sale toate obiectele de aur, care nu erau sacre, pe care le-ar putea topi şi astfel i-ar da posibilitatea să ofere soţiei lui acolo, în Spania, o viaţă mai mult decât decentă.

Valverde era uluit, dar acceptă această propunere neobişnuită. Fu, deci, poftit să participe la o expediţie, care într-o noapte, plecă cu opt catâri spre labirintul munţilor Llanganati în căutarea comorii. După aproape o lună, echipajul se întoarse la Pillaro. Sacii purtaţi de catâri erau plini cu obiecte din aur masiv sau argint. Aceste obiecte fură topite în lingouri pentru a înlesni transportul lor spre vechiul continent. Într-adevăr, lingourile nu au iscălitura şi nici mirosul periculos al obiectelor din comoara scoasă la iveală departe de privirile Coroanei.

Ce s-a petrecut în timpul celor trei săptămâni, cât au lipsit Valverde şi mica ceată de indieni care îl însoţea? Nimeni nu ştie!

Singura mărturie care ne-a parvenit despre această expediţie este tocmai acest renumit document *Derrotero de Valverde*, care, potrivit tradiţiei, ar trebui să fie azi păstrat cu mare grijă la Madrid, dar care, de fapt, se află în arhivele din Sevilla.

Valverde s-a întors în Europa foarte bogat, putred de bogat. Din obiectele pe care le adusese din Llanganati, el ar fi topit douăsprezece lingouri enorme de 50 kg de aur fiecare, ceea ce reprezintă cam 600 kg de aur pur. Pentru un tânăr, nu era un dar de nuntă neînsemnat!

Se pare că pentru Valverde n-a fost prea greu să scoată obiectele de aur din masivul inaccesibil. Lingourile mai trebuiau însă şi transportate în Spania şi transformate în monede legale, sunătoare şi care s-aibă greutatea cerută.

Această parte a comorii fusese scoasă din regatul incaşilor în cea mai deplină legalitate. Dacă unul din reprezentanţii Coroanei ar fi descoperit cel mai mic lingou, el ar fi fost imediat confiscat şi, o dată cu el, toate celelalte lingouri. Valverde ar fi fost şi el aspru condamnat.

Această problemă a fost aranjată foarte simplu în orăşelul învecinat cu Ambato, de către părintele Olmedo Alvarado, un vechi prieten al lui Valverde. Părintele îi propuse să aplice pe lingouri pecetea bisericii, ceea ce, printre analfabeţii însetaţi de aur, dar foarte credincioşi, reprezenta cea mai bună garanţie. În afară de aceasta, îi dădu un document oficial atestând că lingourile trebuiau predate arhiepiscopiei din Madrid, documentul fiind doar un permis de liberă trecere, pe care Valverde trebuia

să-l distrugă imediat ce formalităţile de intrare în Spania ar fi fost îndeplinite.

Drept mulţumire, Valverde oferi părintelui unul din cele douăsprezece voluminoase lingouri de aur, după care se îmbarcă în mod cât se poate de oficial la Guayaquil – mic port existând şi azi pe coasta ecuadoriană – pe una din corăbiile cu destinaţia Sevilla. Valverde era singur. Tânăra lui soţie nu-l însoţea. Se înţeleseseră să se întâlnească la Salamanca, oraşul său natal, îndată ce el va vinde lingourile.

CELE ŞAPTE CETĂŢI ALE CIBOLEI

Valverde ajunse foarte repede în ţara sa în posesia unei averi colosale, ceea ce determină autorităţile să-l convoace în grabă ca să-l întrebe de proveniența ei. Atunci, amenințat să piardă tot ceea ce i-ar fi îngăduit să-şi aducă soţia în patrie, dictă – să nu uităm că nu ştia să scrie – mesagerului regelui renumitul *Derrotero de Valverde.* Astfel ne-a parvenit preţiosul document păstrat în Spania. Faptele relatate sunt desigur exacte şi cine cunoaşte puţin munţii Llanganati înţelege că orice urmă a unei comori ar fi putut rămâne multă vreme ferită de privirile spaniolilor.

E atât de greu să pătrunzi în aceste locuri, încât niciodată după cucerirea spaniolă autorităţile nu şi-au asumat riscul să construiască acolo drumuri şi nici să încurajeze colonizarea.

De la descoperirea Americii şi a Ecuadorului, munţii Llanganati au rămas în continuare necunoscuţi şi foarte misterioşi. Unul din principalii lor exploratori, geograful Andrade Marin, îi compară cu o insulă virgină, cu un dar al diavolului. Acelaşi geograf, care lucrase în mod oficia! În Llanganati, nu considera demne de încredere decât trei documente despre acest masiv: o hartă din 1873 a doctorului german Wilhelm Reiss, destinată preşedintelui Garcia Moreno, altă hartă din secolul al XIX-lea a botanistului spaniol Anastasio de Guzman şi renumitul *Derrotero de Valverde.*

E vorba într-adevăr de un masiv muntos independent de cele al Anzilor vulcanici şi, deci, de formaţie foarte veche. Este o masă granitică, înălţându-se la o foarte mare altitudine, care, pentru geografii ecuadorieni, ar constitui un al treilea lanţ de Cordilieri andini, paralel cu Cordilierii Anzilor orientali. Prin structura lor granitică, munţii Llanganati ar fi zona cea mai mineralizată din toţi Anzii, explicându-se astfel bogatele filoane aurifere semnalate de Valverde.

Aceste zone geografice par atât de bogate din punct de vedere aurifer, încât descoperirile recente au dezvăluit urmele şi existenţa unor adevărate vechi mine de aur exploatate de incaşi. Jur împrejurul munţilor Llanganati incaşii au construit, încă de când au început cucerirea nordului, şapte cetăţi destinate topirii şi prelucrării preţiosului metal extras din munţi, identificate azi prin descrierile făcute de indienii de atunci pentru conchistadorii

care nu au mers chiar ei la faţa locului. Li se spune, de altfel, în mod curent, cele şapte cetăţi ale Cibolei. Se pare că, din cele şapte cetăţi, doar şase au putut fi identificate pe teren, ultima urmând încă a fi descoperită.

Chiar şi azi, indieni sau metişi trăind în junglă s-au instalat pe malurile râurilor care coboară din Llanganati, unde spală nisipul ca să găsească aur, pe care-l vând băncilor din Ecuador.

În mod ciudat, acest masiv foarte vechi şi îşi are vulcanii săi proprii, care s-au format în mijlocul lui, confirmând întru totul spusele lui Valverde. E vorba de Sangay – loc sfânt al indigenilor, după cum *am* văzut – de Sumaco şi de Reventador, vulcani aflaţi şi azi în activitate.

Aceste regiuni, năpădite în mare parte de jungla Amazonului, sunt tot atât de greu accesibile ca întotdeauna şi rămân complet nelocuite nu numai de oameni, dar şi de animalele domestice. Cât priveşte tentativele de introducere a agriculturii, ele au eşuat toate. Dificultăţile geografice consemnate pe larg de expediţia ştiinţifică a lui Andrade Marin explică desigur spusele indigenilor care locuiesc în vecinătate şi vorbesc de comorile fabuloase îngropate acolo, la care nimeni nu poate ajunge.

În decursul secolelor trecute şi aceasta este valabil şi azi, numeroşi au fost occidentalii, simpli aventurieri sau exploratori adevăraţi, care au încercat să pătrundă în Llanganati, ghidându-se după documentul conchistadorului Valverde şi având ca ţintă – în majoritatea cazurilor, nemărturisită – să pună mâna pe ceea ce ostaşii generalului Ruminahui ar fi putut ascunde acolo. Mulţi, chiar bine pregătiţi, nu numai că n-au descoperit aurul la care sperau, dar şi-au pierdut şi viaţa.

Una din puţinele persoane cunoscute care au reuşit în parte în încercarea lor este doctorul von Ritter. Dovadă stă creşterea subită şi sensibilă a nivelului averii sale la întoarcerea în patrie, după descoperirile pe care le-a făcut în Llanganati. Dar, în lipsa unor publicaţii sau a unor mărturii oficiale, aceasta nu poate fi decât o presupunere.

Însă marea majoritate a celorlalţi aventurieri care au pătruns în acest dificil masiv s-au întors plouaţi, cu toate că duceau cu ei o copie a documentului lui Valverde. Trebuie spus că, din 1533, dată fatidică la care indienii ar fi îngropat cea mai mare parte a avuţiilor lor, natura a evoluat mult, îndeosebi în mediul ecuatorial, unde sunt nenumărate râuri. Să nu uităm pe lângă aceasta că, dacă există o comoară – şi asta e azi sigur – ea se

află pe coastele unui vulcan care nu s-a stins după trecerea armatelor incaşe.

Pe lângă aceasta, aşa cum semnalează Marin, e imposibil să te deplasezi singur în aceste regiuni foarte neospitaliere. Eşti obligat să foloseşti serviciile „ghizilor” locali, deoarece numai ei îţi pot înlesni pătrunderea în labirintul trecătorilor din munţi sau al râurilor. Puţinii indigeni care cunosc îndeajuns terenul ca să servească de călăuză sunt oameni simpli, plini de amabilitate şi bunăvoinţă, dar e evident că, dacă ar avea o cât de mică idee despre locurile unde s-ar putea găsi această fabuloasă comoară, ar începe prin a căuta-o pentru ei înşişi, fără să aştepte venirea noilor conchistadori.

Or, chiar dacă cei mai mulţi dintre ei au fost hrăniţi din copilărie cu legende despre o trecătoare adâncă, plină vârf cu aur şi argint, ei nu le mai acordă nici o importanţă şi, ca oameni înţelepţi, crescuţi în mijlocul naturii, preferă să-şi lucreze pământul ca să-şi câştige existenţa şi să le asigure copiilor lor o viaţă mai bună. Ei vorbesc uneori despre această comoară a strămoşilor, dar ca despre o frumoasă legendă, amuzaţi că occidentalii pot veni acolo minaţi de dorinţa de a pune mâna pe ea. Ei nu vor altceva decât să-i ajute pe aceşti exploratori întru totul deosebiţi, dar nu se poate pune temei pe ce le-au destăinuit părinţii sau bunicii lor.

Unele dintre aceste călăuze „binevoitoare” din masivul Llanganati se bucură de altfel de o sinistră reputaţie; ele nu ezită să aibă grijă de noul candidat în cursa după comoară, să-l trambaleze zile întregi prin masivul şi jungla înconjurătoare ca, până la urmă, să-l lase singur undeva, după ce i-au şterpelit puţinele alimente care i-au mai rămas şi lucrurile de valoare, care pot fi vândute în pieţele din Ambato sau Pillaro.

LLANGANA-ATI

Zeci şi zeci dintre exploratorii aventurieri care au vrut să-şi încerce norocul pe aceste meleaguri au fost victimele fie ale unor teribile condiţii geografice, fie ale călăuzelor băştinaşe prea puţin scrupuloase. De altfel, un fapt curios, pe care îl întâlneşti peste tot în această parte a Ecuadorului, trebuie să-l ai totdeauna în minte, deoarece el corespunde unei indiscutabile realităţi. La Pillaro, vechi tradiţii cer să nu se rostească niciodată cuvântul *Llanganati,* considerat de indieni drept un „cuvânt nefast". Prin Pillaro poţi pătrunde în „Oriente[37]" şi te poţi întoarce din „Oriente".

Până în ultimii ani, cea mai mare parte a acestui masiv era încă trecută în alb pe hărţile militare ale Republicii Ecuador, cu menţiunea „pământ necunoscut". Primele explorări serioase, care au de altfel ca punct de pornire acel De*rrotero de Valverde, d*atează din 1931-1932, cu pătrunderea a doi italieni, Boschetti şi Re, apoi din 1933-1934, cu importanta expediţie a lui Andrade Marin şi a doi italieni care i s-au alăturat. Această misiune formată din trei persoane, însoţită de douăzeci şi cinci de hamali indigeni, dar fără călăuză, a urmat şea indicaţiile din textul spaniol şi harta lui Valverde, dar n-a căutat să descopere legendara comoară. De altfel, n-a găsit nicidecum trecătoarea unde se pare că tezaurul se află şi azi. Expediţia a durat din decembrie 1933 până în februarie 1934, transportând cu ea proviziile necesare pentru douăzeci şi opt de oameni, timp de două luni. Ea a făcut posibilă întocmirea unei prime hărţi a munţilor Llanganati, a confirmat bogăţia auriferă a terenurilor şi a dovedit că fostul conchistador analfabet, reîntors bogat în Spania, a lăsat generaţiilor noastre o hartă prost întocmită, desigur, dar care se vădeşte încă şi azi exactă în majoritatea problemelor legate de expediţia sa secretă cu indienii salasacas.

Fapt extraordinar e că acest text, care certifică existenţa comorii lui Atahualpa, a fost desigur unul din elementele care au dus la descoperirea Amazonului şi a izvoarelor acestuia.

Misiunile ştiinţifice au pătruns în masiv, călăuzindu-se după documentul *berrotero.* Doi cercetători englezi foarte serioşi,

[37] Răsărit (sp.).

Richard Spruce şi Alfred Russel Wallace, au întreprins un studiu ştiinţific al regiunii, pe care l-au publicat şi care a constituit punctul de plecare pentru discutarea mesajului lui Valverde. Desigur, ei n-au găsit ascunzătoarea comorii incase, dar au putut dovedi, la rândul lor, că documentul era întocmit pe baze solide şi că, bineînţeles, Valverde n-a apelat la o nestăvilită imaginaţie, Un important depozit de aur incaş, îngropat de Ruminahui şi oamenii săi, se află mai mult ca sigur ascuns şi azi undeva, în enigmatica regiune, nefiind încă descoperit.

Acest fapt e cu atât mai plauzibil dacă luăm în consideraţie viaţa comandantului incaş Ruminahui şi dacă reexaminăm motivele care l-ar fi putut îndemna să ascundă comoara pe care o avea în pază în trecătorile greu accesibile ale masivului Llanganati.

Înainte de a analiza aceste motive, ar fi util să cercetăm ce înseamnă însăşi denumirea *Llanganati* şi spre ce enigme duce această semnificaţie. Acest cuvânt, magic pentru indieni, e format din îmbinarea altor două cuvinte: *Llangana* şi *Ati.* Ortografia corectă a locului ar trebui să fie *Llangana-Ati*.

Llangana este un cuvânt quechua (limba indienilor din Anzi), care este şi el la rândul lui compus din două elemente: *Llanga* şi *Na; Llanga* ar însemna în quechua: Perla ţinuturilor aurifere, a ţinuturilor miniere. Să nu uităm că harta rudimentară a lui Valverde menţionează tocmai o mină auriferă, nu departe de fabuloasa comoară. *Na* este un cuvânt quechua care înseamnă un loc de producţie sau de lucru. Deci, mina!

Din aceste speculaţii lingvistice, putem deduce cu toată siguranţa că denumirea *Llangana* ar corespunde unor ţinuturi miniere, locuite de mineri.

O legendă indiană de demult vine să întărească aceste ipoteze: membrii unei foarte vechi familii ecuadoriene (o descendentă a acestei familii a fost soţia celebrului mareşal Antonio Jose de Sucre[38] au obţinut titlul de marchizi de Solan da, şi o dată cu domeniile respective şi beneficiul tuturor obiectelor de aur destinate preţului de răscumpărare a lui Atahualpa, îngropate acolo. După acest document, locul exact unde au fost ascunse era secret; tot ce se ştia era că acesta se afla într-o regiune denumită *la Huaca de Quinara* (Mormântul lui Quinara),

[38] Patriot venezuelean (1795-1830), fost locotenent şi lui Bolivar, a participat la eliberarea Americii de Sud, devenind preşedintele Boliviei în 1826, (n.tr.).

în provincia Loja, din sudul Ecuadorului, mult mai la sud de Llanganati.

Această legendă – conţinând sau nu un sâmbure de adevăr – e cu atât mai surprinzătoare cu cât regiunea Loja se află tocmai de cealaltă parte a Cordilierilor Condorului, în apropiere de care au fost descoperite oraşele miniere şi cele mai importante mine de aur ale imperiului incaş, care, după cum am văzut, ar fi în număr de şapte. Ea este, de asemenea, importantă, deoarece, reală sau nu, fabuloasa descoperire s-ar situa pe malurile imediate ale unui râu numit *Yangana.* Or, în spaniolă, pronunţia cuvântului *Yangana* este identică cu cea a cuvântului *Llangana.*

Cum această veche tradiţie spaniolă este strâns legată de comoara incaşilor, e lesne de înţeles că ea are într-adevăr o corelaţie cu masivul Llanganati.

Evident că trebuie să găsim semnificaţia celui de-al doilea cuvânt, *Ati.*

În limba quechua, *Ati* este un adjectiv, rar folosit în trecut, care înseamnă răzbunător, invincibil, victorios.

Traducerea denumirii *Llanganati* ar fi deci: „lucrătorii minelor invincibilului" (sau ale învingătorului).

Dar ştim că altădată, cu mult înainte de sosirea spaniolilor, calificarea de Ati se atribuia unui om excepţional, unui comandant, având însuşiri deosebite.

Astfel a fost numit *cacique*-ul – conducătorul – oraşului Pillaro, situat la intrarea în Llanganati, seniorul Pillahuaso. Acesta din urmă a fost unul din regii cei mai importanţi ai imperiului Quito, mult înainte de sosirea trupelor incaşe venite să cucerească nordul, imperiu care era structurat din punct de vedere politic şi economic. Acest împărat renumit a fost deci botezat Ati Pillahuaso de către poporul său, aşa cum dovedesc documentele arhivelor ecuadoriene, întocmite în secolul al XV-lea, care au ajuns până la noi.

În timpul domniei sale, acesta îşi apără cu înflăcărare patria împotriva expediţiilor de cucerire întreprinse de Inca Tupac Yupanqui, sosit din Peru. În pofida celor 200 000 de oameni, acestuia din urmă i-au trebuit cinci ani ca să înfrângă rezistenţa popoarelor din regatul Quito şi a generalului lor, Ati Pillahuaso.

La vremea aceea (1462), acesta din urmă era foarte tânăr, cam de vreo douăzeci de ani. Mult mai târziu, după sosirea spaniolilor, între 1535 şi 1540, el a fost botezat împreună cu soţia lui, dar rămase conducătorul absolut – titlu devenit simbolic

– al regatului său, care cuprindea Pillaro şi masivul Llanganati.

După numeroase lupte, toţi Ati-i din centrul ţării deveniră cei mai buni prieteni ai incaşilor, ceea ce ar putea explica importanţa comorii plătită de nord pentru răscumpărarea lui Atahualpa şi faptul că indienii din această regiune au acceptat să ascundă şi să păstreze secretul acestei părţi din preţul de răscumpărare care n-a fost predată spaniolilor.

Conducătorul cel mai important din Pillaro era deci un Ati, iar familia acestuia îşi avea reşedinţa la San Miguel de Latacunga. Când un Ati se deplasa, era purtat de servitori într-o litieră specială şi înconjurat de o escorta de onoare.

Puterea de care s-au bucurat toţi Ati-i din Pillaro era foarte mare. Lor şi urmaşilor lor regele Spaniei le-a acordat marea demnitate de *caballeros,* ceea ce corespunde în sistemul nostru vechi cu titlul de cavaler şi dreptul de a avea blazon propriu. Ati Pillahuaso din Pillaro se pare că a murit la vârsta de nouăzeci şi trei de ani. Avea vreo cincizeci când Cristofor Columb a descoperit America, în 1492. Dar neamul său nu s-a stins. În 1937 trăiau încă doi urmaşi ai marelui Pillahuaso: Emilfo Ati, pianist renumit şi don Luis Ati, care trăia la San Rafael, în California, acesta din urmă fiind singurul care mai păstra urmele originii sale regale şi amintirea extraordinarului său trecut. El însuşi a avut un fiu numit Atahualpa, ultimul descendent al dinastiei, cu care am putut lua legătura şi care ne-a arătat o mulţime de documente privind faptele de arme ale generalului Ruminahui.

Această istorie rezumată în grabă ne permite să înţelegem mai bine traducerea denumirii *Llanganati* – „lucrătorii minelor lui Ati – neînfrântul, rege”. Oare regele din Pillaro, cel care era Ati al munţilor Llanganati, cel care a dat desigur ordinul de a se îngropa pe teritoriul pustiu al regatului său fabuloasa comoară, a păstrat secretul, ştiut doar de el, al locului în care a fost ascuns tezaurul?

În acest caz, să fi transmis el copleşitoarea lui taină urmaşilor săi?

Don Luis păstrează el oare, în refugiul său din S.U.A.; un document precis despre ceea ce zeci de generaţii au căutat zadarnic în pământul strămoşilor săi?

X

ADEVĂRUL ASUPRA COMORILOR DIN LLANGANATI

Cea mai de preţ comoară a incaşilor, aceea a lui Atahualpa, destinată ca plată învingătorilor, era, după cum am văzut, transportată de indienii din Ecuador spre Cajamarca, în momentul când le ajunse la ureche vestea despre uciderea lui Inca.

Totul dovedeşte că locul ideal pentru a o pune la adăpost putea fi masivul Llanganati. Pe lângă aceasta, Ati, suveranul acestui mic teritoriu sălbatic, devenise un aliat fidel al incaşilor, urmat de poporul său, care îl adora. Dar era aceasta de ajuns pentru ca generalul incaş Ruminahui, care răspundea de salvarea preţioasei încărcături, să ia importanta hotărâre de a o ascunde de privirile avide ale conchistadorilor, tocmai în acele locuri sinistre?

O altă întâmplare, pe care am aflat-o de la doctorul Coba Rosalino, care o ştia şi el de la un unchi foarte bătrân, aduce acestei întrebări un răspuns extraordinar, care va lămuri în mare măsură această problemă. Lui Don Justo Rosalino, bunicul celui care ne-a relatat toate acestea, un bătrân şi puternic *cacique* din Pillaro, Tituana, îi făcu următoarea confidenţă:

— Fostul rege al oraşelor Pillaro, San Miguel, Mulalillo şi Panzaleo se numea Pillahuaso Jati, fiul lui Pillajo Jati din San Miguel. Pillahuaso se însură cu fosta regină din Huainacuri, Choazanguil[39] au avut o fată, care, chiar în aceste locuri, se căsători odinioară cu Inca Huayna Capac; din această căsătorie s-a născut, tot aici, la Pillaro, generalul Ruminahui, iar din această familie se trage Tituana (autorul acestei relatări). Din acest motiv noi suntem azi proprietarii lui Cerro Huicotango şi Huainacuri.

[39] Numele de Choazanguil corespundea, după geograful Marin, cu „Vis sau pântec sfânt”, (n.a.).

URMAŞUL GENERALULUI

Tituana este deci într-adevăr unul din descendenţii celebrului general Ruminahui. Această mărturisire făcută doctorului Coba în 1896 pare în întregime demnă de încredere. Este posibil ca renumitul general, care se află la originea acestei istorii despre comoara lui Atahualpa, să provină într-adevăr din Pillaro, deci din aceste regiuni ale masivului Llanganati. Mai mult încă, se poate ca nepotul marelui Ati Pillahuaso să fi fost el însuşi un adevărat Ati, adică un *cacique* foarte important.

Urmaşul familiei acestui general, Tituana, ar fi lăsat şi el alte mărturii destul de surprinzătoare la sfârşitul secolului trecut. Astfel, în faţa unei adunări de alţi *caciques,* el a destăinuit că:

— Fostul rege din Pillaro era îmbrăcat cu un lux tot atât de copleşitor precum regele din Quito şi mai târziu la fel ca Inca, aşa după cum sunt înveşmântaţi şi marii dansatori în timpul sărbătorilor; alţi dansatori îmbrăcaţi mai puţin fastuos, îl purtau peste tot aşezat sub un baldachin, purtând o enormă mantie de aur, ţinând în mână nişte bastoane de argint. Îi mai apărau de pământ, praf şi ploaie cu ajutorul unor fâşii mari de pânză fină, întinse pe suporturi de lemn; trupe purtând lănci, securi de aramă şi pari lungi îl însoţeau de asemenea în deplasările lui.

În timpul celor treizeci de ani de domnie a lui Huayna Capac la Quito şi primilor ani de domnie a lui Atahualpa, fericitul Ati trăi în linişte cu familia sa. El făcea cu siguranţă parte din Marele Sfat al bătrânilor, alături de Huayna Capac însuşi. Împreună cu alţi membri ai Sfatului, el primi testamentul lui Inca la Quito, ceea ce l-a îndemnat să-l susţină din toate puterile pe Atahualpa, care lupta împotriva fratelui său, Huascar.

Cum în tinereţe luptase eroic împotriva incaşilor, ca şi mai târziu împotriva spaniolilor, el (Ati Pillahuaso) susţinea cu influenţa sa, cu sfaturile sale, cu experienţa sa războinică pe propriul său nepot Ruminahui.

Bătrânul Tituana îşi continuă extraordinara istorisire despre generalul incaş căruia i se încredinţase exorbitanta încărcătură de aur şi argint destinată răscumpărării lui Atahualpa, căpetenia sa.

— Robust şi agil, Ruminahui se îndreptă împreună cu alţi câţiva regi spre oraşul Cajamarca – locul de detenţie al lui Inca –

pentru a-l ajuta pe Atahualpa să evadeze, dar când constată că fuga împăratului său era absolut imposibilă, înnebunit de durere, se întoarce la Pillaro, oraşul său şi pregăti tot ce-i stătu în putere pentru un război împotriva albilor.

Preoţii şi marii demnitari anunţară atunci că la Cajamarca totul se terminase, că spaniolii îl omorâseră fără milă pe Inca.

Pentru ca Ruminahui să fie considerat drept un frate mai mare al lui Atahualpa, el fu proclamat de marii demnitari ai imperiului „Shiry al regatului Quito", adică rege la rândul său. El formă şi instrui o importantă armată şi, când fu gata, pomi să-l întâlnească la Tiocajas pe conchistadorul Benalcazar, însoţit de demnitarii spanioli ai Ecuadorului.

O luptă necruţătoare începu atunci între noul Ati, Ruminahui şi căpitanul spaniol, Sebastian de Benalcazar, un om foarte aspru. Acesta din urmă nu venise de altfel în nordul ţării printr-o simplă întâmplare. Conchistadorii aflaseră, prin câteva confidenţe făcute din greşeală, că incaşii din nord strânseseră o fabuloasă comoară de aur şi argint masiv ca să plătească partea lor din preţul de răscumpărare a lui Atahualpa, că aceste avuţii considerabile au luat drumul oraşului Cajamarca, aşa cum se stabilise, dar că ele fuseseră ascunse cu grijă pe parcursul drumului.

Ei nu ştiau bineînţeles locul exact unde fusese îngropată comoara, dar erau hotărâţi să pună mâna pe ea, în ciuda faptului că săvârşiseră greşeala de a-l fi executat pe Inca prea devreme. Acesta era obiectivul ce i se desemnase tânărului căpitan Benalcazar înainte de a pleca în nord.

Nu mai e nevoie să spun că Ruminahui şi oamenii săi au dus împotriva lui o luptă neîncetată şi făcură în aşa fel încât comoara să rămână îngropată în adâncurile munţilor Llanganati.

Lupta dintre Ruminahui şi Benalcazar fu lungă şi crâncenă, până ce, hărţuit neîncetat de spaniol pe pământurile din Pillaro, el se retrase mai spre vest, la Jatun Sicchos, pentru a pregăti o nouă formă de rezistenţă. Neputând câştiga cu ajutorul armelor, deoarece spaniolii aduseseră cu ei puşti şi tunuri, pe care indienii nu le cunoşteau, el se strădui să strângă cât mai mult din comorile pe care le putea deţine regatul Quito şi să le sustragă cupidităţii lui Benalcazar. Ordonă îngroparea tuturor acestor comori într-un loc apropiat de Llanganati, în pământuri care nu-i aparţineau.

Importanţa acestor comori îngropate în jurul lui Llanganati a dus la organizarea multor expediţii în căutarea lor, expediţii care

au continuat fără întrerupere până în zilele noastre. Exemplul pe care l-am dat – cercetările lui von Ritter pe coastele vulcanului Sangay – nu e decât unul din elemente şi-şi găseşte aici explicaţia.

Un foarte vechi document spaniol contemporan cuceririi ne informează despre moartea generalului Ruminahui, dar îndeosebi despre motivele care i-au îndemnat pe conchistadori să-şi continue neîntrerupt extraordinara lor căutare a bogăţiilor.

Spaniolul Ampudia, care urmărea un important *cacique* din regatul de nord, Zopşzopangui, îi pierdu urma. Până la urmă reuşi să-l regăsească şi ajunse o dată cu el la Chizaalo sau Jatun Sicchos – să nu uităm că în acele locuri se retrăsese generalul incaş. Acolo se luptară mai multe zile. În timpul bătăliei, pe când oamenii lui Ampudia se aflau la Chizaalo, căpitanul don Hernando de la Parra, cu un grup de spanioli devotaţi, ajunse în pampas, în regiunea Chiac[40] pe un drum indian de pe unul din versanţii lui Cerro Azul. Acesta urmărea un alt *cacique*. Deodată văzu cum de la înălţimea unui înfricoşător promontoriu denumit Topalibi se aruncă în gol, sinucigându-se, un indian acoperit de coliere, brăţări, pietre preţioase de tot felul, care străluceau sub razele soarelui. Indianul ajunse în câteva clipe în adâncul prăpastiei, încurcat, agăţat în ramurile stufoase ale unui tufiş spinos, fără să se poată desprinde din el.

Căpitanul Parra ordonă imediat oamenilor lui să se ducă să-l găsească, indiferent prin ce mijloace, pe acel şef, a cărui importanţă o bănuia, ceea ce aceştia făcură numaidecât. Şi corpul lui, grav mutilat, îi fu adus. El îl întrebă pe muribund cum îl cheamă, cine e cu adevărat. Acesta răspunse într-o suflare: „Ruminahui”. Îndată spaniolii îl aşezară pe rănit pe o targă şi, împreună cu preţioasa lor încărcătură, traversară din nou râul Jatuncama.

Ajunseră, urmând drumurile incaşilor, la Quito, unde îi aştepta Benalcazar, comandantul lor. Acesta se bucură grozav că deţine, în sfârşit, pe cel mai înverşunat din inamicii săi, pe care îl şi închise fără să-i pese că era grav rănit. La puţin timp după aceea sosiră la Quito şi fură imediat închişi alţi *caciques* importanţi, ale căror nume am dăinuit în timp: Zopazopangui, Nina, Razorazo, Chuiquitinta, Quimbalimbo şi încă mulţi alţii.

Dar în închisoare, după ce au suferit nenumărate torturi, nici

[40] În această regiune se află cele mai bogate mine de aur şi argint, îndeosebi renumitele mine din Laropullm, (n.a.).

Ruminahui şi nici tovarăşii lui de arme, care cunoşteau şi ei secretul comorii, nu declarară locul sfânt unde fusese îngropat preţul de răscumpărare a lui Inca.

Bineînţeles, spaniolii au aflat până la urmă de existenţa şi valoarea acelei fabuloase comori a lui Atahualpa şi aceasta nu putea decât să le aţâţe lăcomia. Câteva documente care ne-au fost lăsate de unii dintre conchistadori în legătură cu aceste căutări distrugătoare şi inutile ne-au parvenit şi aruncă o lumină impresionantă asupra a ceea ce au fost cu adevărat întâmplările de atunci. Am găsit un asemenea document, aparţinând lui Fernandez de Oviedo, primul cronicar oficial al Lumii Noi, care în *Historia general y natural de las Indias* vorbeşte despre aceste comori.

> *Am făcut în aşa fel încât să treacă în stăpânirea guvernatorului din Quito întreaga seniorie a marelui rege Guaynacava, pe care acesta o lăsase fiului său Atabaliba. Conducătorul atotputernic al Conchistei, marchizul don Francisco Pizarro, trimise în această provincie, în calitate de căpitan, pe Sebastian de Benalcazar. Încă de la sosire, acesta îl urmări imediat pe Orominavi, căpetenia lui Atabaliba, care fugi cu cea mai mare parte a comorii lui. Foarte curând, îl luă prizonier şi, pentru a obţine tot aurul ce-l deţinea acesta, Benalcazar porni nenumărate lupte împotriva indienilor din Quito şi din provinciile învecinate; întemeie oraşul San Francisco, care a fost primul oraş creştin din aceste locuri.*
>
> *Ajunseră la un loc aflat la opt leghe de Riobamba*[41]*, Aici li se spune că douăsprezece leghe mai departe, pe malul unui fluviu* (care nu poate fi decât râul Patate, care trece prin Pillaro), *în spatele unor tranşee şi bariere, se aflau* 50 *000 de oameni înarmaţi şi că prin urmare creştinii nu vor putea trece niciodată pe acolo.*

Fernandez de Oviedo ne destăinuie că spaniolii recurseră la un şiretlic ca să poată trece mai departe, simulând că se retrag în derută împreună cu caii lor. Indienii îi urmăriră, urlând în spatele lor:

— Aşteptaţi, aşteptaţi! O să vă dăm comoara lui Atabaliba şi o să-l răscumpărăm.

[41] Poate Mocha, după istoricul ecuadorian Andrade Marin, (n.a.).

COMOARA LUI ATABALIBA

Până să ajungă (spaniolii) *în oraşul Quito, unde se regrupaseră numeroşi ostaşi, care fuseseră înfrânţi după o bătălie precedentă, ei şi-au continuat înaintarea întâmpinând multe piedici, dar făcând ici şi colo mulţi prizonieri printre locuitori. La Quito, puseră mina pe ceva laur şi argint, dar nu prea mult, deoarece cu cinci zile înainte* (aflând desigur faptele anterioare ale spaniolilor) *conducătorul indian local, Orominavi, fugise de la locuinţa sa împreună cu patru mii de femei şi unsprezece copii ai lui Atabaliba, aşezându-şi regatul într-altă provincie*, *căreia i se spune Ymbo. Acolo trebui să se lupte cu căpitanul Sebastian Benalcazar, care scăpă uşor de el şi-i omorî nestingherit pe toţi fiii lui Atabaliba*. *Indienii dădură atunci căpitanului 20 000 pesos de aur sub forma unor giuvaiere. Nu putură, bineînţeles, să-i dea mai mult, fiindcă îngropaseră tot aurul comorii lui Atabaliba şi, prizonieri ai teribilului lor secret, nu voiau cu nici un preţ să-l destăinuie*.

N-a lipsit mult ca şi Orominavi să fie la rându-i luat prizonier. *După această victorie, creştinii se întoarseră la Quito, unde căpitanul Benalcazar se mai războia încă, luptându-se aproape în fiecare zi cu duşmanii*.

Într-una din zilele următoare, sosiră liniştiţi la Quito şapte caciques, *pe care creştinii îi primiră prietenește, tratându-i bine*. *De la Quito ei se îndreptară spre un alt oraş numit Caiampe* (care există şi acum) *şi spre un altul, numit Carangue, unde găsiră un mic templu al Soarelui, acoperit şi pe dinăuntru şi pe dinafară cu plăci de aur şi argint, dar, în cinstea sfântului Bartolomeu, el fu foarte repede jefuit şi despuiat de toate podoabele. După ce au sfârşit de prădat, spaniolii se întoarseră spre numeroşii indieni care îi urmaseră ca să-i oblige să se supună strictei lor autorităţi, dar ei nu erau mulţumiţi, întrucât nu putuseră obţine comorile pe care le căutau şi care aparţineau lui Atabaliba. Un indian din provincia Carates, care se rătăcise, afirma că ştie unde e ascunsă comoara. Se duseră acolo şi descoperiră unsprezece urcioare enorme pline cu argint şi trei urcioare pline cu aur. Interogat ceva mai sever, indianul*

mărturisi că mulţi oameni îngropaseră comori şi că Atabaliba şi-o trimisese pe a lui foarte departe, într-un loc unde a fost ascunsă.

Acest document spaniol regăsit dovedeşte un fapt evident şi anume că în faţa lăcomiei nemăsurate a conchistadorilor toţi nobilii imperiului, toţi *caciques* s-au grăbit să-şi pună cât mai repede la adăpost bunurile cele mai preţioase, tot aurul şi argintul pe care-l aveau. Aceste averi, pe care nu le putem numi altfel decât comori, există într-adevăr, spaniolii negăsind din ele decât părţi infime. Exemplul povestit de Oviedo e, în privinţa aceasta, foarte semnificativ. Celelalte se găsesc şi acum undeva pe întinderea nemărginită a Anzilor, ca aceea a lui Atabaliba, care era considerabilă, sau cea care reprezenta preţul de răscumpărare a lui Atahualpa, adunată în regatul de nord, toate îngropate în pământ sau în lacurile marelui şi impunătorului masiv Llanganati.

Printre spaniolii care au jefuit fabulosul imperiu al incaşilor se aflau puţini conchistadori cultivaţi, cronicari care ne-au lăsat documente, dintre care multe, ascunse în arhivele sud-americane sau spaniole, n-au fost până acum niciodată date la iveală.

Totuşi, aceste documente, care repetă mărturiile evocate de indieni, abundă în informaţii. Datorită unor documente care ne-au parvenit, păstrate acum în arhivele actualei municipalităţi din Quito şi care sunt datate vineri 25 iunie 1535, ştim azi că partea trimisă de imperiul incaş din nord pentru răscumpărarea lui Atahualpa se ridica la 60 000 încărcături de aur pur. (S-a stabilit că o încărcătură indiană corespundea cu o arroba spaniolă, care echivala la rândul ei cu 11,5 kg sau 25 livre de 16 uncii fiecare. Dacă acea cantitate de aur, stabilită după informaţiile epocii, din surse demne de încredere, e cam de 60 000 încărcături – *caragas de oro* – e vorba într-adevăr de o fantastică pradă care s-ar ridica la aproape *700 tone de aur pur).*

Putem aprecia în mod rezonabil, cu un foarte mic procent de eroare, valoarea acestei nepreţuite comori la aproape 3 miliarde şi jumătate de dolari americani, adică aproape 17 miliarde franci actuali.

Un document contemporan Conchistei, lăsat de cronicarul lui Oviedo, confirmă analiza precedentă, obţinută din multe alte izvoare.

Aflând de moartea lui Atabaliba, foarte mulţi indieni plecară, părăsind ţinutul Caxamalca pentru a se duce la Cuzco. Acest popor se supuse, dar indienii dezgropară trupul lui Atabaliba şi-l luară cu ei. Nu se ştie unde l-au îngropat. Se presupune şi *spun asta sprijinindu-mă pe izvoare foarte sigure*, *că Orominavi (despre care istoria a afirmat că plecase cu unele convoaie care duceau comorile lui Atabaliba) a fugit cu 12 până la 15 000 de războinici şi că a luat cu el 60 000 de încărcături de aur*[42] *la Quito şi în alte regiuni*, *unde i se părea că le-ar putea îngropa mai bine*[43]. *Cum se ascundea şi nu fusese descoperit şi doar câteva mici cantităţi (din comoara lui) au putut fi regăsite, căpitanul Benalcazar omorî şi captură foarte mulţi indieni*, *îndeosebi la Quito şi în ţinuturile învecinate*, *dar nu putu afla niciodată acest secret şi anume locul unde se găseşte ascuns acel aur. După cum se spune, în faţa lui fură aduşi trei sau patru indieni ca să mărturisească.*

Unul dintre ei mărturisi într-adevăr: „Ei ştiu”. Îi interogă pe ceilalţi. Toţi răspunseră la fel. Atunci îi ucise rând pe rând, încet şi cu cruzime, dar fără să poată afla ceva de la vreunul dintre ei; dar mai rămâneau mulţi indieni de seamă, pe care îi interogă pentru a afla dacă Atabaliba mai avea încă aur pe care nu-l dăduse creştinilor.

Răsturnând o baniţă cu boabe de porumb, indienii făcură o grămadă; apoi luară un bob din această grămadă şi le spuseră, arătând cu degetul grămăjoara:

— Bobul ăsta reprezintă ceea ce Atabaliba a dat din comorile lui, *iar ce rămâne din grămăjoara asta e încă în mâinile noastre.*

Uluitoarea afirmaţie, care venea din gura celor care cunoşteau probabil locul unde se afla comoara, nu putea decât să-i aţâţe pe spanioli.

Această afirmaţie căpăta cu atât mai multă valoare cu cât Atahualpa, întemniţat în celula sa din Cajamarca, făcuse câteva destăinuiri învingătorului său, Francisco Pizarro, destăinuiri care au fost consemnate de cronicari.

---

[42] Şi el, (n.a.).

[43] Şi, după socoteala lui, ce loc ar putea fi mai bun decât masivul Llanganati, (n.a.).

...Şi în toate aceste provincii există mine de aur şi nenumărate şi foarte bogate mine de argint. Argintul se extrage din pământ în mai multe locuri şi cu m*uncă puţină; fiecare indian scoate zilnic cinci sau şase marcos de argint amestecat cu plumb şi cositor, pe dare îl curăţă. Pentru a-l extrage, ei aprind focuri pe pământ chiar acolo unde se află. Arzând, argintul cade în bucăţele. Şi la Quito*[44] *e*xis*tă cea mai bună mină de argint, fiindcă de aici se extrag cele mai mari cantităţi ca nicăieri în altă parte.*

Acest text, rostit chiar de Atahualpa, dovedeşte în mod clar că incaşii acordau o mare importanţă Ecuadorului, provincia din nord şi că indigenii din partea locului cunoşteau foarte bine minele, metodele de exploatare şi tehnicile metalurgice.

Toate acestea explică de ce o parte foarte importantă din preţul de răscumpărare a lui Inca a fost trimisă de aceste regiuni prin preoţi şi *caciques.* Un fapt este istoriceşte cert, anume că acele 700 tone de aur n-au ajuns niciodată la Cajamarca, destinaţia lor finală. Această comoară fabuloasă a dispărut undeva, pe drumul dintre Quito şi Cajamarca.

Renumitul document *Derrotero de Valverde* ne arată că un singur loc a putut servi de ascunzătoare indienilor din vremea aceea, greu accesibilul masiv Llanganati.

Alte documente, descoperite de puţin timp, dovedesc că textul iniţial, precum şi harta care îi fusese anexată, au fost modificate pentru a lăsa încă multă vreme comoara la adăpost de privirile spaniolilor...

De cine, de ce şi când?

Răspunsurile le găsim în analiza documentului şi a vieţii lui Valverde, analiză care se dovedeşte, în multe privinţe, mai pasionantă decât un roman de aventuri.

[44] Teritoriul fostului regat Quito corespunde, de fapt, cu cea mai mare parte a actualului Ecuador, (n.a.).

EPOPEEA LUI RICHARD SPRUCE ŞI A LUI ANASTASIO DE GUZMAN

Pe la mijlocul secolului al XIX-lea, guvernul englez hotărî să trimită într-o misiune oficială în Anzi şi în bazinul Amazoniei un botanist britanic, Richard Spruce. Acesta *sosi* în Ecuador în cursul anului 1857. În următoarele două veri el parcurse regiunile Cordilierilor occidentali şi pentru o vreme se stabili în oraşele Ambato şi Riobamba. Obţinu acolo, aşa cum a scris mai târziu, dovada indiscutabilă că renumitul *Derrotero de Valverde* – sau mai degrabă, aşa cum îl numi el, *Călăuza masivului Llanganati* – era un document strict autentic şi că el fusese trimis de către regele Spaniei personal agentului domenial din Tacunga şi Ambato, două oraşe din sudul Ecuadorului.

Mesajului îi era anexată o scrisoare regală prin care se ordona funcţionarilor regelui să depună toate eforturile şi să-şi consacre cea mai mare parte a timpului şi preocupărilor lor pentru a căuta fabuloasa comoară a incaşilor.

Potrivit acestor ordine, agentul domenial din Tacunga, însoţit nu se ştie pentru ce motiv de un călugăr, părintele Longo, organiză o expediţie de o foarte mare importanţă. Nici unul, nici altul n-a pus mâna pe aceste comori, cu toate că în ce priveşte condiţiile geografice de atunci nu se schimbase nimic de pe vremea incaşilor.

Ei descoperiră totuşi un element esenţial: itinerariul descris în *Derrotero de Valverde* corespundea exact cu cele mai sălbatice şi îndepărtate locuri în care au putut ei înşişi ajunge. Îl înştiinţară pe rege că doar o persoană care cunoştea îndeaproape aceste regiuni ale masivului Llanganati putuse să le descrie cu atâta minuţiozitate. Pentru ei, era imposibil ca documentul şi harta ce-l însoţea să fi fost scrise de un supus al Maiestăţii sale care nu părăsise niciodată Spania, mulţumindu-se cu referinţe geografice.

Cu toate că n-au putut da de urma comorii, *Derrotero*-ul autentic, însoţit de scrisoarea regală, fură depuse în mare taină în arhivele oficiale ale oraşului Tacunga. Aceste documente au dispărut atunci în mod ciudat – şi aici începe ancheta poliţistă – ca să reapară peste douăzeci de ani în condiţii foarte

misterioase.

Atâtea persoane au putut avea acces la aceste preţioase arhive, încât a fost deci imposibil să se ştie dacă documentele care puteau fi cercetate la Tacunga erau într-adevăr originalul lui Valverde sau pur şi simplu nişte copii banale, lăsate acolo de cei care aveau interes ca investigaţiile să nu fie întreprinse cu prea multă minuţie…

Printre aceşti indivizi suspecţi s-ar putea număra fie un grup de căutători de comori particulari care ar fi vrut să-şi rezerve pentru ei exclusivitatea descoperirilor, fie – ceea ce e plauzibil – urmaşii indienilor care au fost însărcinaţi de Ruminahui să păstreze secretul comorii şi care au căutat mai târziu să-şi continue rolul lor protector.

Pe la mijlocul secolului trecut, Richard Spruce a aflat despre toate aceste fapte şi le-a făcut cunoscute. Câţiva ani mai târziu, unul din cei care au efectuat cele mai serioase expediţii de cercetare în Llanganati, Luciano Andrade Marin, ajunse în posesia unei copii după originalul documentului *Derrotero*, copie care menţionează data de 14 august 1327, deci mult anterioară primelor misiuni ale lui Spruce în regiune. El află astfel că un alt botanist, care chiar a trăit câtva timp în oraşul Pillaro, don Anastasio Guzman, organizase şi el mai multe expediţii în Llanganati, căutând nu plante, care nu erau până la urmă decât un pretext al călătoriilor sale, ci ascunzătoarea care l-a făcut să viseze chiar şi pe regele Spaniei.

Anastasio Guzman întocmi şi el o hartă a masivului Llanganati, care există şi acum. Dar el şi tovarăşii săi n-au putut descoperi niciodată secretul lui Valverde. Demonstrară totuşi că acest masiv era foarte bine cunoscut de incaşi, pornind de la faptul că descoperiseră în colţurile cele mai îndepărtate şi mai dificile ca acces intrările în minele de cupru şi argint în care lucraseră muncitorii incaşi cu multă vreme în urmă, lucru care confirmă în mare măsură afirmaţiile făcute de împăratul Atahualpa în faţa călăilor săi.

Dovediră de asemenea existenţa în acele locuri a multor altor metale preţioase. Ei deciseră de altfel să înceapă pe contul lor exploatarea acestor mine, care erau până atunci necunoscute de europeni şi în care nu se mai lucrase de foarte multă vreme.

Entuziasmul lor nu dură prea mult, pentru că în micul lor grup se iscară neînţelegeri. Guzman şi oamenii săi veniseră acolo ca să se îmbogăţească repede şi setea lor de aur, pe care nu-l

găseau, provoca tot felul de conflicte interne.

Din cauza pripelii, nu descoperiră comoara atât de mult râvnită. Abandonară chiar minele pe care ei înşişi le scoseseră la lumină. Guzman nu-şi putu continua cercetările. Blestemul comorii vor spune unii, el muri în condiţii ciudate – în 1806 sau 1807, în valea Leyto, situată nu departe de oraşul Ambato. Trăia atunci la o mică moşie, care există şi azi, Leytillo, dar care e indicată pe hărţi sub numele de San Antonio. Cum suferea de somnambulism, în cursul unei nopţi fără lună, pe când ieşise din locuinţa sa încă adormit, nu văzu prăpastia abruptă care se căsca la picioarele lui şi căzu în ea.

Actualmente, nimic, nici un document nu permite să se afirme că Guzman a ajuns mai departe şi că a descoperit mai mult decât ceea ce ne-a parvenit nouă.. Există unele descoperiri despre care preferi să vorbeşti cât mai puţin. Andrade Marin şi mulţi alţii au întreprins cercetări pentru a regăsi, dacă nu cheia comorii lui Atahualpa, cel puţin harta întocmită de botanist. Geograful n-a putut obţine harta originală, dar, după investigaţii foarte anevoioase, a reuşit până la urmă să pună mâna pe proprietarul ei, care era prin anii ’30 senor Salvador Ortega, care trăia la Ambato. Acesta aduse interesanta hartă la Quito şi înmână o copie geografului, care se grăbi atunci s-o expedieze Societăţii Regale de Geografie din Londra.

Harta originală era formată din opt mici fragmente de hârtie de dimensiuni inegale. Copia era alcătuită dintr-un singur fragment, semănând cu o bucată de pânză de bumbac având 3,10 ţoii pe 2,9. Majoritatea numelor care erau trecute în original ajunseseră foarte greu de citit, dar munţii, drumurile, lacurile figurau pe ea.

Hărţile se întindeau, la nord, de la Cotopaxi (un vulcan din Ecuador), iar la sud, până la coastele muntelui Tungurahua şi de la câmpia Callo până la râul Puya din junglele Oriente (Amazonia ecuatorială). E vorba, deci, de un teritoriu important cuprinzând de altfel şase vulcani în activitate.

Guzman indică pe harta sa cratere care azvârleau lavă încinsă, ceea ce nici un alt călător n-a văzut niciodată de atunci în această regiune şi nici n-a aflat interogându-i pe bătrâni, fapt care, bineînţeles, nu vrea să însemne că botanistul şi-a petrecut timpul inventând. Aceasta ar însemna pur şi simplu că înfăţişarea pământului s-a putut schimba considerabil de pe vremea incaşilor şi a lui Valverde.

Celălalt botanist, englezul Richard Spruce, nota el însuşi acest fapt important într-un document cu un titlu foarte evocator, pe care ni l-a lăsat.

> *O comoară ascunsă de incaşi în munţii Llanganati, Ecuador; un ghid autentic al acestei regiuni, ilustrat cu o hartă; harta copiată şi ghidul tradus de Richard Spruce.*

Spruce muri înainte de a fi publicat relatarea cercetărilor sale în această regiune frământată. Documentele lui au fost totuşi recuperate şi publicate de moştenitorul său. El făcea critici obiective atât în ce priveşte documentul lui Valverde – piesa principală cu care a început – cât şi asupra hărţii lui Guzman. În analiza sa critică a hărţii lui Guzman, Spruce socoti chiar că toată pârtea orientală a hărţii trebuie înlăturată, deoarece era convins că „această parte n-are nici o legătură reală cu problema comorii". Or, tocmai această porţiune a hărţii reprezintă o parte din Sacha Llanganati, din cel de-al treilea lanţ din Cordilierii Anzilor, care are legătură directă cu problema comorii şi, mai mult încă, cu filoanele aurifere ale antichităţii.

Era această disimulare voită? Sinceră?

Nu avem azi nici un indiciu care să ne permită să afirmăm aceasta, fapt ce lasă încă multe perspective deschise viitorilor căutători ai comorilor.

Ceea ce rămâne curios în istoria documentelor lăsate de Spruce este că editorul care le-a recuperat şi le-a publicat într-o lucrare despre flora Anzilor, Alfred Wallace, a crezut de cuviinţă să adauge un comentariu interesant despre documentul lui Valverde, care servise de detonator.

> *Din diferite motive care se regăsesc în această lucrare eu rămân convins că* Derrotero de Valverde *este un document adevărat şi cu totul demn de interes*.

N-a trecut de fapt nici un moment în cursul şederii sale în Ecuador fără ca Richard Spruce să nu-şi continue cercetările despre *Derrotero* şi despre harta lui Guzman, care îl obsedau. La 17 martie 1863, el trimise, de pildă, o scrisoare unui preot din Ambato, părintele don Juan Leon Mera:

> *Sper să primesc în curând trei sute de exemplare ale*

hărţii pe hârtie groasă, cu care nădăjduiesc să public o ediţie spaniolă a memoriului meu despre Llanganati. Doresc să capăt mai multe precizări. Dar din scrierile lui Humboldt, Ruiz şi Pabon am reuşit să aflu mai multe despre Guzman. Pe vremea când l-a întâlnit Humboldt era farmacist la Quito şi se spune că de atunci a exercitat aceeaşi profesie la Tacunga sau la Pillaro. S-ar putea oare şti azi care era adevărul? De asemenea, ar fi oare posibil de ştiut cine a putut într-adevăr să-l întâlnească pe Valverde şi unde locuia înainte să moară?

Există unii care afirmă că Valverde era un răufăcător emigrat în America din caua crimelor sale şi că, pentru a înlătura pericolul de a fi chemat în faţa justiţiei la întoarcerea sa în Spania, el ar fi născocit în întregime legenda despre aurul din Llanganati.

Cum vom reuşi oare să aflăm ce-i adevărat în toate acestea? Cine erau aceşti Viteris, Jaramillos, Cobos, Ribaldas, Romeros etc., ale căror ruine se întâlnesc pe harta (lui Valverde) *ca proprietari de* haciendas *şi mine?*

În ce chip aflăm cum a murit? Care au fost minele de argint? Are au continuat să fie exploatate până în vremurile moderne şi câte marcos au fost scoase din ele?

Din toate documentele pe care le căuta, unul dintre cele care îi stârniră în mod deosebit interesul era desigur harta originală a lui Guzman, care părea într-adevăr să fi ajuns foarte aproape de ţintă. Dar această hartă a urmat un drum foarte aventuros, pe care nici chiar Spruce nu l-ar fi putut cunoaşte.

După importanta luptă de la Pichincha, vestită în Ecuador, generalul Aguirre, care conducea regiunea Quito, socoti că documentele ştiinţifice botanice (dar să nu uităm că şi acelea referitoare la comoară se aflau acolo) ale lui Anastasio Guzman, care erau în mâinile agentului domenial din oraşul Guaranda, aparţineau probabil şi erau deţinute de universitatea din Quito. Generalul Aguirre puse să fie transferate toate aceste arhive la această universitate, în mâinile doctorului San Miguel, care la rându-i le încredinţă rectorului universităţii, doctorul Angulo. La moartea acestuia din urmă, nu se ştie prea bine de ce, universitatea n-a căutat să păstreze aceste preţioase documente prea multă vreme şi ele trecură atunci în mâinile fiului rectorului, care, la moartea sa, le lăsă la rându-i unuia din finii lui, doctorul

Cruz Rivera.

În 1937, acesta mai trăia încă. Documentele nu păreau să-l intereseze nicidecum, deoarece le oferi, fără să aştepte nimic în schimb, părintelui Gonzalez Suarez. La moartea acestuia, încăpură pe mâinile altui preot, Manuel Maria Polit. Nici acesta nu manifestă mai mult interes decât predecesorii săi, nebănuind marele secret care se ascundea în maldărul de documente şi dădu scrierile şi harta unui intelectual ecuadorian, Jacinto Jijon Caamano, care începu acum câţiva ani să le publice conţinutul.

Din păcate, în masa uriaşă de documente se află cu siguranţă şi originalul hărţii lui Guzman, pe care o căuta cu atâta zel Spruce, dar ea n-a fost încă identificată de proprietarul ei. Or, această hartă ar deschide cu certitudine ochii multora asupra amplasamentului posibil al ascunzătorii celei mai fabuloase comori a incaşilor.

Şi totuşi!

În lumina cercetărilor moderne, îndeosebi celor întreprinse de geograful Marin, se pare într-adevăr că Guzman n-a mers chiar el în Llanganati, poate doar în zona de sud, pe care de altfel a desenat-o cu mult mai multe amănunte pe harta sa. De unde deţinea el alte informaţii procurate cu atâta precizie? Nimeni nu ştia azi.

Oricum, harta sa există într-adevăr; originalul n-a fost încă găsit şi, cel puţin pentru primele trei zile ale periplului lui Valverde, ea îi urmează fidel traseul. Aceasta nu este legendă sau mit. Ci o realitate.

Un document întocmit şi semnat de preşedintele tribunalului din Quito în 1812, generalul don Toribio Montes, confirmă realitatea acestui *Derrotero* şi a comorilor al căror secret îl deţinea. El ordonă să fie continuate cercetările şi întreprinse noi explorări pe urmele acestui document al lui Valverde. Pentru a veni în ajutorul acestor cercetări, el a pus să se adauge textului o copie a hărţii lui Valverde? Chiar statul privea deci cu toată seriozitatea ipoteza dispariţiei fabuloasei comori a lui Atahualpa în masivul Llanganati.

Nimic nu dovedeşte astăzi că vreun guvern a descoperit vreodată această pradă; lăsând deoparte descoperirile neînsemnate ale câtorva îndărătnici, cea mai mare parte rămâne încă ascunsă undeva în greu accesibilul masiv din sudul Ecuadorului.

XI

MISTERIOASA DISPARIŢIE A PĂRINTELUI LONGO

Documentul lui Valverde nu este un obiect de cult pe care zeloşii vânători de comori sau fanaticii căutători de aur ar vrea să-l păstreze spre a-şi alina speranţele. Nu, avem certitudinea şi paginile precedente au dovedit-o, că este vorba de o realitate intrată în istorie de cel puţin o sută şaptezeci şi şapte de ani. Această dată corespunde într-adevăr cu prima lui publicare serioasă în lucrarea unui botanist spaniol din secolul al XIX-lea, Anastasio Guzman, care a urmat o parte din traseul investigaţiilor miniere din masivul Llanganati.

Am văzut, de altfel, că încă din 1812, preşedintele Montes a ordonat, printr-un act oficial, reluarea cercetărilor privind comorile incaşilor pe baza documentului *Derrotero.*

Cea mai veche copie a acestui *Derrotero* pe care o avem este aceea a lui Spruce, datând din 14 august 1827. După acest botanist, s-ar părea că într-adevăr originalul lui Valverde, precum şi ordonanţa regală care-l însoţea au dispărut pe neaşteptate din arhivele oraşului Latacunga, unde erau depozitate, cu douăzeci de ani înaintea sosirii lui Spruce, prin urmare cam prin anul 1837. Spruce a căpătat, de altfel, aşa cum a semnalat prea onorabilei Societăţi Regale de Geografie din Londra, dovada incontestabilă că documentul lui Valverde fusese trimis de regele Spaniei de atunci agentului domenial din Latacunga şi Ambato, două oraşe importante din ţinuturile ecuadoriene subordonate regatului spaniol.

Cum originalul şi ordonanţa regală au dispărut în mod misterios, pentru perioada anterioară anului 1800 nu se pot aduce dovezi ştiinţifice care să certifice existenţa reală a documentului *Derrotero,* fapt ce-l face astfel să intre în legendă.

Totul atestă, de fapt, că este vorba într-adevăr de un document istoric şi că faimoasa comoară reprezentând preţul de răscumpărare a lui Atahualpa a fost ascunsă undeva în

Llanganati.

De altminteri, cum ar putea fi altfel, dacă ne gândim la înspăimântătoarea cruzime a spaniolilor faţă de indienii din această zonă a Ecuadorului şi înverşunarea lor de a pune mâna pe o comoară despre care auziseră, dar pe care nimeni nu-i ajuta s-o găsească? În privinţa aceasta, s-a dovedit până unde putea merge această înverşunare la un om ca Benalcazar.

Pentru acţiunile lor, invocau pretextul că vor să facă să dispară idolatria nelegiuită a băştinaşilor şi să le dăruiască milostenia Dumnezeului creştin. Aurul, de fapt, rămânea unica lor preocupare în acele regiuni pustii ale masivului Llanganati.

DISPARIŢIA DOCUMENTULUI DERROTERO

E foarte probabil ca textul original al lui Valverde, înainte chiar de a ajunge la curtea Spaniei, să fi fost păstrat de-a lungul timpului de câţiva conchistadori. Aceasta e cu atât mai probabil cu cât secretul pecetluit prin jurământ era monedă curentă în politica administrativă a conchistadorilor. Ne-a parvenit un document extraordinar, extras dintr-o lucrare despre actele Consiliului municipal din Quito, datat luni, 29 iulie 1538. Acest text prezintă un interes cu atât mai mare cu cât el a fost redactat de un copist public cu numele de Pedro de Valverde. El poate lămuri faptul că documentul *Derrotero* a dispărut brusc din arhive la scurt timp după întocmirea lui.

> *Îl trimitem pe Martin Fernandez să descopere mine de argint. În acest act, oamenii menţionează că, dacă vrem să păstrăm aceste ţinuturi, ar trebui să ne hotărâm a-l trimite pe Martin Fernandez să descopere aceste mine de argint pe care indienii ni le-au indicat. Ca să înlăturăm scandalul ce l-ar putea provoca luarea în stăpânire a acestor mine, îi avertizăm pe aceia care vor să se ducă acolo să caute argint să jure între ei pe Dumnezeu, iar noi îi vom obliga să respecte acest jurământ asupra minelor de argint, să nu mărturisească nimic, nici în public, nici oricărei alte persoane, nici în scris, nici în vorbe, până ce aceste descoperiri nu vor apărea în actele consiliului, pentru ca membrii acestuia să decidă cei trebuie să facă cu serviciul lor.*

Secretul era, deci, o datorie sacră, reglementată, în privinţa metalelor preţioase, prin texte oficiale, de tipul celui precedent. Or, puţine lucruri despart, în mintea conchistadorilor de atunci, documentul *Derrotero* al lui Valverde de minele indiene. Totul pare a dovedi că el a urmat acelaşi drum ocult şi că nici un document publicat oficial nu-l poate menţiona.

De altfel, o comoară de importanţa celei a lui Atahualpa, apărată cu atâta ardoare de Ruminahui şi miile lui de indieni, n-a putut fi nici îngropată, nici descoperită datorită doar violenţei omului alb. A fost şi va mai fi încă nevoie, în mod obligatoriu, de

colaborarea strânsă şi conştientă a indienilor, însărcinaţi să apere fabulosul secret. Fără ei, nici chiar textul original al lui Valverde n-ar fi decât un petic banal de hârtie. Aceasta explică, după cât se pare, de ce primii deţinători ai documentului *Derrotero,* care nu puteau – evident – să-şi asigure sprijinul băştinaşilor din Llanganati şi-au frământat zadarnic mintea cu mitul comorii. Amăgiţi în primele trei sau patru zile de drum de harta lui Valverde, după care s-au călăuzit cu exactitate şi care s-a dovedit în concordanţă cu realitatea, ei au pătruns apoi în jungla orientală, pierzându-se în labirinturile masivului Llanganati, mascate dintr-adins de indieni, paznicii secretului.

Dar ce s-a întâmplat cu documentul lui Valverde? Originalul, după cum am văzut, n-a mai fost găsit niciodată şi nici ordonanţa regală prin care spaniolii erau însărcinaţi să-i caute urma. Tot ce ne-a rămas despre originea acestui document a fost transmis pe cale orală de-a lungul secolelor.

Legenda porneşte de la un fapt real: un spaniol, cu numele de Valverde, care era sărac lipit şi care ajunsese în coloniile din actualul Ecuador, a devenit dintr-o dată un om extrem de bogat. Faptul s-a petrecut practic de la o zi la alta, cu o iuţeală uimitoare. S-a întors apoi în Spania, unde a murit. Aşa cum în văzut, bogăţia lui era pusă pe seama faptul că se însurase cu o indiană foarte tânără, al cărui părinte, *cacique* din Pillaro, după cum se spune, l-ar fi dus, în repetate rânduri, în regiunile pustii din masivul Llanganati. Acolo, el i-ar fi dezvăluit locul unde era îngropată uriaşa cantitate de aur strânsă pentru a se plăti preţul de răscumpărare a lui Atahualpa.

Înainte de a muri, în ultimele sale clipe pe pământul spaniol, Valverde ar fi dezvăluit secretul ascunzătorii acestei comori într-un document destinat regelui Spaniei, document al cărui original pare-se că ar fi dispărut. Să fie adevărat sau minciună? Mai multe expediţii au căutat timp de secole să afle adevărul. Expediţiile oficiale sau particulare au fost nenumărate.

Una dintre ele, organizată chiar de guvernatorul din Tacunga, a fost însoţită de un călugăr, părintele Longo, care se bucura de o reputaţie literară excepţională. Expediţia a urmat întocmai indicaţiile din *Derrotero.* Or ea n-a descoperit, bineînţeles, comoara, dar a dat posibilitatea să se tragă concluzia că acest *Derrotero* corespundea cu atâta precizie cu detaliile concrete de pe traseu, încât el n-a putut fi înlocuit decât de cineva foarte bine familiarizat cu masivul şi că era imposibil ca un oarecare,

plecat din Spania în ţările occidentale, dar care n-a trăit în Llanganati, să fi întocmit traseul.

Expediţia guvernatorului din Tacunga ajunsese într-adevăr la capătul drumului. Nu-i mai rămăsese decât puţin de străbătut. În toiul nopţii, bravul misionar, părintele Longo, dispăru în mod misterios, fără urmă. Nimeni n-a ştiut vreodată cum s-a făcut nevăzut, nemaigăsindu-se nici un indiciu niciodată. Tovarăşii lui, care îl căutaseră, s-au gândit că a căzut într-una din numeroasele falii care brăzdează solul acestei regiuni sau într-una din mlaştinile care există din abundenţă pe malurile lacurilor din Llanganati. După ce l-au căutat zadarnic pe părintele Longo timp de mai multe zile de-a lungul drumului lui Valverde şi prin împrejurimi, expediţia s-a înapoiat la Tacunga fără să fi pus mâna nici pe comoară, scopul planului lor, nici să fi descoperit corpul părintelui. De atunci, fiecare s-a gândit că un blestem, poate divin, apăra ascunzătoarea comorii şi că ar fi fost mai bine să se renunţe la acţiune. Nici unul dintre ei n-a mai plecat vreodată în masiv ca să facă avere. Aceasta, bineînţeles, n-a împiedicat, deloc ca, în secolele ce au urmat, un număr foarte mare de alte expediţii, oficiale sau nu, să străbată masivul în toate direcţiile. Dar un fapt rămâne uimitor şi mai ales inexplicabil.

Originalele documentului şi hărţii lui Valverde au dispărut şi ele fără urmă din arhivele oraşului Latacunga, unde fuseseră depuse de coroana Spaniei. Totul pare să dovedească că ele au fost furate între secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea. O copie întocmită cu foarte multă grijă şi desigur foarte apropiată de original i-a fost substituită. Ea pare să fi venit din Spania şi e evident că încearcă pe cât se poate să-l abată pe cititor de la ţinta finală. Aceasta este copia care este astăzi recunoscută oficial. Totuşi, la ora actuală, în Ecuador, circulă pe sub mână câteva copii ale hărţii şi ale documentului care trec drept originale. Mai multe din aceste copii se deosebesc între ele, dar nu se poate afirma că vreuna din ele nu e într-adevăr copia acestor documente originale. Cu toate că aceste documente sunt foarte rare şi foarte greu de găsit în această mică ţară sud-americană, s-ar putea ca adevărul să apară dintr-unul din ele printr-o simplă întâmplare.

Mă îndoiesc totuşi, pentru că fabulosul secret, probabil că, dacă nu în mod sigur, este păstrat cu străşnicie şi cu multă îndârjire de un grup de indieni sacri, urmaşi ai incaşilor cărora

Ruminahui le-a dat sarcina să apere importanta comoară a zeului lor. Neamul acestor indieni nu s-a stins între timp şi nu-i imposibil ca ei să-şi transmită la nivelul preoţilor tradiţionali, al şamanilor lor, detaliile tainei care a făcut să curgă atâta cerneală şi să piară atâtea vieţi. Ceea ce-i sigur e că această taină există.

Legendele lui Valverde şi ale acelui Ati din regiunea care avea sarcina să păstreze comoara sunt atât de adânc înrădăcinate în Ecuador, încât urmele lor le întâlnim aproape pretutindeni. Unul dintre negustorii din actualul oraş Latacunga nu se numeşte chiar Valverde? Numele unui meşteşugar din San Miguel de Salcedo nu conţine, încă de la originea familiei sale, termenul Ati? Am văzut, de altfel, într-un capitol precedent, că urmaşul lui Ati Ruminahui trăieşte încă în Statele Unite.

Toate urmele legendei despre *Derrotero* rămân concentrate într-o regiune foarte limitată, cuprinsă între oraşele Latacunga, Ambato şi Pillaro. Mai există şi acum familii care poartă numele de Valverde, de Latacunga. Dovezi ale existentei lui Valverde se regăsesc până în 1750, descendenţa iniţială a adevăratului Valverde neputând fi încă stabilită.

Cercetări întreprinse în arhivele municipalităţii din Quito dovedesc că acest Valverde, autorul documentului *Derrotero*, a existat într-adevăr şi trebuie să fi trăit în oraşul Latacunga, probabil la începutul secolului al XVIII-lea, perioadă când tocmai a apărut pentru prima oară textul spaniol al documentului. Aceasta dovedeşte că taina comorii ascunse de generalul incaş Ruminahui ar mai putea fi păstrată şi azi cu statornicie de indienii din această regiune sălbatică, iar tezaurul ar mai putea exista şi azi.

DE CE ACEST PREOT?

Vânătoarea de comori autentice nu şi-a încetat niciodată destinul enigmatic, marcat de dispariţiile misterioase ale multora dintre aceia care le-au căutat urma. La sfârşitul secolului al XVIII-lea, botanistul spaniol Anastasio Guzman a reuşit să dezgroape din Arhivele oficiale ale oraşului Latacunga un document foarte vechi care zăcea acolo şi evoca, fără nici o teamă, numeroasele crime săvârşite împotriva primilor cercetători oficiali ai documentului lui Valverde, împotriva celor care trebuia să fi posedat textul original.

Dar un fapt foarte tulburător rămâne! Care e semnificaţia dispariţiei neaşteptate, în toiul nopţii, a părintelui Longo, singurul intelectual al primei misiuni oficiale organizate de coroana Spaniei pe urmele comorii? Dispariţia e, de altfel, un termen impropriu. Ar trebui să vorbim, în privinţa aceasta, despre o evaporare exact după a treia zi indicată în *Derrotero.* Această dispariţie s-a petrecut în mod misterios într-una din zonele cele mai puţin periculoase din masivul Llanganati. Cu toate cercetările întreprinse, corpul lui n-a putut fi găsit niciodată. Din motive ce nu se cunosc, expediţia care-l însoţea n-a putut de altfel continua pe traseul indicat de Valverde şi s-a întors din drum. Mai târziu, nici o altă expediţie n-a putut găsi vreodată adevăratul drum.

În faţa acestei dispariţii, se ridică o întrebare:

Nu s-ar putea ca, în calitate de preot, părintelui Longo să i se fi încredinţat de către agentul domenial din Latacunga, el însuşi împuternicit al coroanei Spaniei, având sarcina de a descoperi comoara; originalul documentului lui Valverde, care provenea din Spania? Părintele Longo ar fi putut fi, într-adevăr, singurul om de încredere într-o expediţie foarte periculoasă alcătuită din numeroşi indivizi puţin recomandabili, angajaţi de municipalitate; această ipoteză, foarte plauzibilă, ar explica într-o mare măsură moartea părintelui, provocată fie de membrii expediţiei, preocupaţi să tragă foloase pe seama lor din uriaşa cantitate de aur acumulată acolo de incaşi, fie – şi aceasta e o posibilitate care nu ni se pare lipsită de interes – de indienii tribului însărcinaţi de Ruminahui să apere secretul strămoşilor lor.

Suprimându-l pe deţinătorul documentului original şi aceasta

într-o zonă în care nu exista nici un pericol, făptaşii au vrut desigur să pună mâna pe preţiosul document – ceea ce s-a şi întâmplat – şi să întocmească altul modificat semănând din toate punctele de vedere cu originalul, cu excepţia ultimelor zile de drum din harta lui Valverde, Aceasta ar explica dispariţia originalului în timpul secolului al XVIII-lea şi faptul că, plecând de la documentul găsit în arhivele din Latacunga, toate expediţiile s-au soldat cu eşecuri. Nimeni până azi n-a pus încă mâna pe tainica comoară reprezentând preţul de răscumpărare al lui Atahualpa, excluzând poate, după cum am văzut, pe fostul primar din Latacunga, pe cei doi marinari britanici, pe von Ritter şi fata care l-a condus pe coastele vulcanului Sangay.

Cum expediţiile care au căutat comoara nu au fost decât eşecuri, unii şi-au pus întrebarea dacă Valverde a existat într-adevăr şi, dacă da, ce era el. S-a spus, de pildă, că Valverde era un om necinstit, care a născocit în întregime legenda despre aurul din Llanganati, ca să scape de justiţia spaniolă şi de pedeapsa cu închisoarea pentru crimele pe care le-ar fi săvârşit în trecut.

Este evident că această apreciere, deseori formulată, e falsă, că Valverde a existat într-adevăr şi că a cunoscut foarte bine locul în care Ruminahui a ascuns comoara. Într-adevăr, documentul descris şi harta ce ne-au parvenit sunt surprinzător de adevărate până la partea intenţionat schimbată de indivizi necunoscuţi.

Secretul din Llanganati nu se prezintă ca un document lăsat de un răufăcător în mâinile unor judecători pentru a fi iertat de pedeapsă, ci într-adevăr ca un secret destăinuit de un om pe care moartea nu va întârzia să-l surprindă. Valverde şi-a încredinţat desigur secretul pe patul de moarte, o moarte naturală.

Nu era în obiceiul spaniolilor să interogheze un deţinut cu menajamente şi să-şi urmărească cu mai puţină blândeţe punctele din interogatoriu, pe care actele le-ar fi consemnat. Erau mult mai brutali. Să nu uităm că, în timpul Conchistei, sinistrul Benalcazar – care aflase despre fabuloasa comoară – pusese mâna pe generalul Ruminahui, care se zbătea în chinurile morţii. Fără nici o precauţie deosebită, el l-a transportat la sediul său militar din Quito, torturându-l prin procedee mârşave, bine cunoscute de spaniolii din acea epocă tulbure a Inchiziţiei, ca să afle de la el ceea ce îl interesa. Comoara reprezenta un bun

sacru, iar Ruminahui era un om curajos. În ciuda atâtor suferinţe, el n-a destăinuit nimic. Spaniolii n-au putut face altceva decât să-l ucidă încet şi cu cruzime, aşa cum doreau, după cum mărturisesc textual cronicarii epocii, slujitori ai bisericii, ale căror fapte erau atât de îndepărtate de preceptele religiei lor.

E puţin probabil ca Valverde, conchistadorul, să-şi fi întocmit harta şi documentul sub presiuni de acest fel. Acest *Derrotero* este o realitate istorică, iar originalul trebuie să fi fost redactat în momentul când autorul, întors în patria sa, Spania, pentru a-şi sfârşi aici zilele, a fost interogat de rege în legătură cu originea fabuloasei lui averi. Căci Valverde, ajutat de indienii salasacas, s-a înapoiat în patria sa cu o avere colosală.

Toate cercetările recente arată că documentul n-a putut fi întocmit decât de cineva care cunoştea perfect acele locuri, care din punct de vedere geografic, erau, totuşi, foarte dificil de atins. Toate documentele găsite dovedesc că Pedro de Valverde a existat într-adevăr şi că el a redactat acest *Derrotero* în mod foarte corect şi cinstit, indicând în mod clar calea arătată de indienii care o ştiau în calitate de paznici ai comorii destinate răscumpărării lui Atahualpa. El a spus cu siguranţă adevărul, deoarece drumurile indicate de el nu pot fi decât poteci făcute de oameni, din cauza dificultăţii terenului. Cum nu există nici o altă explicaţie pentru trecerea oamenilor prin aceste pustietăţi muntoase, trebuie să acceptăm versiunea existenţei comorii pe aceste meleaguri. Am văzut de altfel că judecând chiar şi numai după personalitatea celui căruia i se încredinţase paza comorii reprezentând preţul de răscumpărare, generalul Ruminahui, putem trage concluzia că incaşii n-ar fi putut alege un alt loc decât cel din Llanganati. De altfel acesta era un teritoriu bogat în minereuri, cu multe centre aurifere şi, încă din antichitate, un punct important de prelucrări metalurgice. Documentul lui Valverde menţionează chiar o *guaira,* ceea ce în spaniola peruviană înseamnă cuptor pentru topirea minereurilor.

Afară de aceasta, doar munţii Llanganati pot să fi servit drept ascunzătoare pentru partea strânsă de nord pentru răscumpărarea lui Atahualpa, deoarece din timpuri imemoriale fusese un ţinut nelocuit, învăluit aproape întotdeauna în ceaţă şi nori, unde era extrem de greu să ajungi. E vorba de un ţinut foarte umed, lacustru şi mlăştinos. Aceasta e esenţial. Într-adevăr, nici un moment documentul *Derrotero* nu menţionează dacă grămezile de aur şi preţul de răscumpărare au fost

îngropate în acest masiv muntos. Or, toate cercetările moderne, îndeosebi cele ale câtorva rare documente lăsate de incaşii din acea vreme unor cronicari spanioli, confirmă ceea ce considerentele geografice lasă să se înţeleagă, faptul că această comoară a incaşilor n-a fost niciodată îngropată. Ostaşii lui Ruminahui au scufundat-o în apele unuia din nenumăratele lacuri ale podişurilor din masivul Llanganati.

Dacă cititorul curios s-ar duce în acest masiv, ar constata uşor că în nici un loc nu există un strat de pământ suficient de adânc încât să poţi îngropa în el măcar un neînsemnat cadavru şi cu atât mai puţin o cantitate considerabilă de importanţa comorii pentru răscumpărarea lui Inca. Nu există decât câteva locuri acoperite cu un strat foarte subţire de pământ; aceasta explică şi mai bine misterioasa dispariţie a părintelui Longo, preotul care deţinea originalul textului, cu ocazia primei misiuni oficiale spaniole însărcinate de rege să descopere comoara. Expediţia urmărea cu exactitate indicaţiile lui Valverde, care de atunci au fost verificate şi dovedite valabile şi era pe punctul de a-şi atinge ţinta când, pe neaşteptate, fără vreun motiv aparent, bravul cucernic dispăru. Nu i s-a mai dat niciodată de urmă.

Cum este imposibil să îngropi în aceste regiuni pustii un corp, cum era acela al părintelui Longo, pe care spaniolii participanţi la expediţie l-au căutat în toate părţile şi foarte multă vreme, fără să-i dea de urmă, suntem obligaţi să ne gândim că preotul a fost răpit pe când ieşise din tabără, de către indienii salasacas – sau alţii – familiarizaţi cu aceste regiuni şi care trebuie să fi urmărit îngrijoraţi trecerea spaniolilor pe poteca lor, indicată de Pedro Valverde. Văzând că se apropiau cam prea mult de comoara ce li se încredinţase şi a cărei pază vigilentă o asigurau, indienii salasacas au preferat desigur să-l răpească pe părintele Longo şi îndeosebi documentul ce-l purta asupra lui şi de care nu se despărţea niciodată.

LACUL ARTIFICIAL

Longo şi documentul lui dispărând, secretul comorii continua să se menţină. Se pare că într-adevăr nici un indiciu nu permite, chiar şi celor mai informaţi, s-o situeze. Azi e o certitudine faptul că a fost scufundată, dar unde?

Valverde a săvârşit o greşeală gravă în documentul său, greşeală scuzabilă pentru el, dar nu pentru toţi cei care au plecat în căutarea comorii în secolele următoare şi aceasta până în zilele noastre.

Toţi căutătorii rătăciţi în munţii Llanganati, inclusiv Valverde însuşi, au crezut că lacul în care indienii au scufundat comoara era un lac artificial, pe care ei l-au săpat cu mâinile lor. Această ipoteză este absurdă, deoarece în munţii Llanganati există din abundenţă lacuri.

Nu înţelegem motivele care i-ar fi determinat pe incaşi să sape un nou canal printre zecile de mii, mici sau mari, care străbat masivul. Mai mult încă, o lucrare făcută de mâna omului e ma; uşor reperabilă decât un lac natural. În sfârşit, să nu uităm că ostaşii spanioli erau pe urmele marii armate a lui Ruminahui şi că primă urgenţa. Nu puteau deci să-şi piardă timpul săpând o ascunzătoare largă, spaţioasă şi adâncă, în care să îngroape tot aurul şi să-l acopere cu apă. Trebuia ascuns totul, cât mai repede şi mai discret cu putinţă. Un lac natural putea conveni de minune. Dar care? Aceasta e întrebarea care a incitat generaţii şi generaţii de căutători de comori.

Pe de altă parte şi Valverde lasă să se înţeleagă clar că aurul nu poate să zacă la mari adâncimi, pe fundul lacurilor, deoarece acestea nu sunt, în cea mai mare parte, decât mlaştini întinse. Whimper a admis că regiunea (Llanganti) e în întregime mlăştinoasă. Tot ţinutul este ca un burete îmbibat cu apă. Comoara lui Atahualpa mai se află încă într-unul din aceste lacuri mlăştinoase, la o adâncime de mai puţin de un metru şi, fără îndoială, la îndemâna oricui.

Dar, la ora actuală, datorită faptului că versiunea documentului *Derrotero* care ne-a parvenit nu e cea autentică, iar originalul, a cărui existenţă nu poate fi contestată din punct de vedere istoric, a dispărut, probabil în mâinile indienilor salasacas, preţiosul lac n-a fost încă descoperit. Rămâne să fie

găsit pe viitor.

Adevăratul *Derrotero* nu poate fi, evident, cel care se află în arhivele din oraşul Lacacunga. Nici una din cercetările întreprinse de atunci n-a dat posibilitatea să se afle dacă el a dispărut în momentul când părintele a pierit fără urmă sau mai târziu, între secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea. Actualele copii aflate în circulaţie şi care nu au toate acelaşi text, se află pe teritoriul Ecuadorului, provenind din Spania.

S-ar părea că falsificarea documentului lui Valverde n-a putut fi făcută decât de un individ sau de un grup de indivizi care doreau să schimbe traseul ultimelor zile de mers ale autorului şi care cunoşteau îndeajuns de bine terenul ca să-ţi fie imposibil să te mai orientezi şi ca totul să pară adevărat. Documentul de acum arată că nu a fost elaborat un nou *Derrotero,* ci doar un abil fals cu un scop ale cărui amănunte ne scapă încă.

Falsificatorii n-au fost căutători de comori care ar fi vrut să împiedice astfel pe concurenţi să pornească pe urmele lor, căci descoperirile de comori în aceste regiuni pustii n-ar fi scăpat neobservate. Într-o bună zi, câteva obiecte, chiar aur brut topit, ar fi reapărut undeva în lume. Nu s-a întâmplat niciodată aşa, cu excepţia poate a comorii recuperate de fostul primar din Pillaro, care se află încă şi azi în seifurile de la Royal Bank of Scotland din Edinburgh.

Cei care nu voiau să se pună mâna pe ele urmăreau alte scopuri. Ei voiau să-i îndepărteze pe toţi nedoriţii. Probabil că de aceea documentul falsificat a reapărut într-o bună zi, în mod foarte discret, în arhivele din Latacunga – poale de teama regelui Spaniei. Aici, el a fost găsit mult mai târziu – cine ştie, poate peste mai multe secole – de spaniolul Anastasie Guzman, care întreprindea cercetări în munţii Llanganati. Documentul a reintrat în circuitul oficial în timpul preşedinţiei lui Toribio Montes. Acest document, care nu e poate identic cu cel pus la punct de cei responsabili de dispariţia originalului, datează din secolul al XVIII-lea.

Cu excepţia unei întâmplări norocoase care l-ar putea purta pe vreun aventurier exact pe locurile renumitului lac, cercetările care ar conduce astăzi la comoară trec în mod obligatoriu pe la arhivele adunate în Ecuador, mai ales pe la cele lăsate de spanioli în timpul colonizării. Ar trebui căutată scrisoarea trimisă de regele Spaniei în care se cere intensificarea cercetărilor întreprinse pe baza declaraţiilor lui Valverde, scrisoare

nefalsificată, care dă, desigur, indicaţiile esenţiale, pe care copia care ne-a parvenit nu le mai conţine.

De asemenea, ar fi foarte instructiv să se ajungă în posesia recomandărilor scrise ale agentului domenial din oraşul Latacunga, cel care a primit instrucţiunile regale şi le-a transmis la rândul lui celor apropiaţi. Acesta trebuie să fi lăsat şi el în nişte documente, care n-au fost probabil falsificate, informaţii preţioase despre ultimele indicaţii ale lui Valverde, informaţii pe care, pare-se, nu le-a găsit nimeni nici până azi. Orăşelul Latacunga, din centrul Ecuadorului actual, a fost într-adevăr punctul central al acestei neobosite căutări a comorii lui Atahualpa. Acolo există poate şi acum ceea ce se va dovedi a fi cheia care va descuia în sfârşit enigma comorilor atât de mult râvnite.

Nu cred că descoperirea ascunzătorii lui Ruminahui va fi acţiunea unui singur om, nici chiar a unei mici echipe, oricât de bine ar fi pregătită, în afară doar de un excepţional concurs de împrejurări fericite.

Comoara va apărea pe neaşteptate într-o bună zi, dar numai după ce se vor fi întreprins complexe lucrări metodice. Toată zona va trebui să fie controlată cu ajutorul unor mijloace moderne, avioane sau helicoptere. Mai multe expediţii serioase, plecate din locurile unde părintele Longo şi-a petrecut ultimele clipe, vor trebui să cerceteze toate ascunzătorile posibile pe care le-ar fi putut alege generalul incaş şi oastea lui. Aceste expediţii vor trebui să fie înzestrate cu bărci pneumatice, echipament de scufundare şi sonde de dragare, pentru a explora în mod sistematic toate lacurile ce se întind numai pe cei câţiva zeci de kilometri parcurşi de Valverde în ultima perioadă petrecută pe acest teren. Nu numai lacurile vor trebui să fie sondate cu stăruinţă. Va trebui ca şi toate mlaştinile, atât de numeroase în această regiune puţin cunoscută, să fie examinate cu atenţie. Nu trebuie să uităm că pământul din masivul Llanganati e străbătut în toate direcţiile de mii de râuri, mai mult sau mai puţin importante, pe care apele ploilor sau ale munţilor învecinaţi le umflă săptămână de săptămână, an de an. Stratul de mâl, fapt confirmat de lucrările geografilor ecuadorieni, e atât de gros, încât azi pare evident că tezaurul cu obiectele de aur ale lui Inca zace nu pe stânci, la îndemâna oricui, aşa cum ostaşii imperiului l-au depus, ci sub un strat gros de mâl sălciu, acumulat acum cu timpul.

S-ar putea şi după părerea mea e chiar probabil, ca indienii sau căutătorii comorii incaşe să fi trecut prin apropierea locului fatidic fără să ştie, fără să-şi dea măcar seama. E posibil şi chiar probabil ca secretul să fie păstrat încă de indienii care au sarcina de a întreţine cultul incaş; Să nu uităm dispariţia ciudată a documentului original al lui Valverde, precum şi aceea nu mai puţin bizară a părintelui Longo, deţinătorul secretului. Aceşti indieni mai există oare şi azi? Mai păstrează ei încă fantastica lor moştenire?

XII

CIUDATA AVENTURĂ A PĂRINTELUI DIN PILLARO

Urmăriţi de hoardele spaniole ale lui Sebastian de Benalcazar, interesate doar de preţioasa încărcătură, trupele generalului incaş Ruminahui luară hotărârea s-o scufunde *într-un* lac. Aceasta se întâmpla în cursul anului 1534.

Cu un an înainte, în 1533, spaniolii lui Francisco Pizzaro obţinuseră din partea de sud a imperiului incaş o altă comoară, probabil mai puţin fabuloasă decât cea a imperiului din nord. Aceasta nu i-a împiedicat să-l omoare pe Inca Atahualpa, aşa cum am văzut. Doar o infimă parte din preţioasele încărcături furnizate palatului din Cajamarca a fost predată coroanei Spaniei. Restul, topit sau nu, a dispărut deodată, ca prin farmec, chiar pe pământul Perului, constituind tot atâtea puncte noi de atracţie pentru căutătorii de comori.

Dar aceea pe care o putem numi cu adevărat „Comoara incaşilor" reprezintă de fapt preţul de răscumpărare trimis de imperiul de nord, care a fost îngropat în podişurile din Llanganati.

Prima menţiune a acestui masiv acoperit cu zăpadă şi bogat în mine de aur nu apare decât în 1750, sub pana celui mai renumit geograf ecuadorian, don Pedro Vicente Maldonado, care a indicat amplasamentul pe harta provinciei Quito.

Ceva mai târziu, în 1739, Antonio de Acedo, care a publicat un uriaş dicţionar istoric şi geografic al Americii, pomeneşte pentru prima dată termenul *Llanganati*, spunând că, *potrivit tradiţiei*, *acolo există bogate mine de aur*, unde până *acum n-a pătruns nimeni şi care se văd doar de departe.* Nimic altceva, nici un alt document n-a apărut de la textul lăsat de Pedro de Valverde la curtea Spaniei. Nici unul din aceşti autori, care au evocat pentru prima oară masivul Llanganati, n-a făcut vreodată nici cea mai mică aluzie la documentul sau harta lui Valverde. Totul se petrece ca şi cum comoara ar fi fost complet ferită de ochii lumii, de la îngroparea ei în 1534 până la prima ei reapariţie, cel puţin în documente, în 1793.

Primul care vorbeşte despre *Derrotero* a fost un modest preot, complet necunoscut, dintr-un oraş neînsemnat din sudul Ecuadorului, Pillaro, preot al cărui nume e Mariano Enriquez de Guzman. Acesta din urmă pomeneşte de *Derrotero* într-un document pe care îl posedăm, *Plană de su expedicion a Llanganate.* Aceste documente sunt anterioare cu cel puţin vreo zece ani celor mai vechi acte cunoscute până azi, îndeosebi hărţii omonimului său, Anastasio de Guzman.

De altfel, în 1806 botanistul spaniol Anastasio de Guzman a recopiat cu fidelitate, fără să citeze în mod expres, pe celebra sa hartă a „munţilor Llanganati", drumul indicat de Valverde sau cel puţin de copiştii lui ulteriori, înainte de a muri, după ce a suferit un accident datorat somnambulismului, Guzman a oferit această hartă ofiţerului din satul Patate, unde se afla pe patul de moarte, precum şi De*rrotero-ul* lui Valverde, pe care îl deţinea.

Dovada acestui dar se află astăzi în textele păstrate în arhivele din Quito, în legătură cu moartea lui Anastasio de Guzman.

E VORBA DE UN FALS!

Datele oficiale confirmând, dacă mai era nevoie, importanta şi existenţa reală a acestei comori apar pentru prima oară în documentele păstrate de abia în 1812. În anul acela, generalul spaniol Toribio Montes, preşedinte şi comandant general al regatului Quito, ordonă să fie reluate în mod serios cercetările pentru a descoperi în sfârşit ascunzătoarea fabulosului preţ de răscumpărare. Acestui ordin, care ne-a parvenit, i-au fost adăugate textul din *Derrotero* (probabil deja falsificat), precum şi o copie (necorespunzătoare) a hărţii lui Valverde.

Cercetările se intensificară imediat, dar nu s-a putut descoperi nimic în lacul care-i incitase atât.

Dar când şi cum au dispărut documentele originale ale lui Valverde?

S-a întâmplat aceasta oare într-adevăr în momentul dispariţiei misterioase a părintelui Longo?

Faptul este foarte probabil, dar nu există nici o certitudine. Oricum, pentru această dispariţie, trebuie să ne referim la un text ciudat al lui Richard Spruce, din 1857, care subliniază, fără să indice vreodată sursa, că originalul documentului *Derrotero* a dispărut pe neaşteptate din registrele oraşului Tacunga, cu vreo douăzeci de ani în urmă. Copia a fost, deci, introdusă în cursul anului 1827.

Prima referire oficială la această enigmă a apărut într-adevăr într-o lucrare tipărită la Londra, în 1908, *Notes of a Botanist on the Amazon and the Andes* (Însemnări ale unui botanist despre Amazon şi Anzi). Ea se datora unui celebru om de ştiinţă englez, sir Alfred Russel Wallace, născut în 1823 şi mort în 1914. Sprijinindu-se pe manuscrisele originale ale lui Spruce, el a introdus în lucrarea sa textul complet al documentului lui Valverde, Penare chiar Spruce il obţinute în 1860 în oraşul Ambato. De atunci s-au publicat nenumărate referinţe, fie sub formă de cărţi, fie de articole semnate de mai mulţi autori, cel mai serios dintre ei fiind indiscutabil geograful ecuadorian Andrade Marin, a cărui lucrare despre aşezarea masivului Llanganati a apărut în 1937.

Din toţi cei care au pornit pe cărările acestor munţi pustii şi greu accesibili, foarte puţini ţi-au lăsat documente utilizabile, ca

şi cum fiecare ar fi dorit extrem de mult să păstreze măcar unul din secretele ce le deţine.

Singurele expediţii care au lăsat documente valabile au fost cele ale lui Spruce şi Anastasio de Guzman.

Acesta din urmă a găsit şi a marcat pe harta sa chiar şi locul unde a dispărut părintele Longo. Cât priveşte harta botanistului Spruce, excelentă şi bogată în informaţii, ea a fost prezentată Societăţii Regale de Geografie din Londra, care păstrează încă originalul în arhivele sale. După ea au fost scoase nenumărate fotocopii, care au făcut să pornească la drum zeci şi zeci de aventurieri de tot felul şi din toate ţările. Dar, analizând toate aceste documente, se pare într-adevăr că originalul documentului pe care Valverde l-a dictat în Spania pe patul de moarte a ajuns pe continentul sud-american nu o dată cu conchistadorii din secolul al XVI-lea, ci între 1792 şi 1793.

Mult mai importantă se dovedeşte azi analiza detaliată a documentului lui Valverde. Multă vreme s-a crezut că acest document fusese întocmit în timpul Conchistei, chiar în decursul secolului al XVI-lea. În lumina cercetărilor moderne, se pare într-adevăr că Valverde n-a trăit în Ecuador decât mai târziu, probabil în decursul secolului al XVIII-lea.

Un exemplu, printre altele, e semnificativ. În *Derrotero* se vorbeşte de un loc care s-ar fi numit *la hacienda De la Moya.* Acest loc există într-adevăr şi poate fi găsit pe hărţile de azi. Problema e că, dacă Valverde ar fi trăit în timpul Conchistei, el l-ar fi numit *la estancia de la Moya,* termenul *hacienda* nefiind introdus în limbă decât la un secol după sosirea primilor spanioli pe continentul sud-american.

Alte analize de acest fel, asupra cărora nu vreau să mai atrag atenţia cititorului, pentru a nu-l plictisi cu alte amănunte, te fac să crezi cu toată convingerea că originalul documentului lui Valverde ar data de la începutului al XVIII-lea. E de altfel greu de închipuit ca un document de o atare importanţă să nu fi stârnit mai multe pasiuni, dacă el ar fi ajuns la curtea Spaniei încă de la începutul secolului al XVI-lea. În acest caz, s-ar fi găsit în arhivele spaniole sau sud-americane documente relatând eşecurile sau succesele expediţiilor anterioare, oficiale sau nu. Or, prima menţiune despre *Derrotero* nu apare, după cum am văzut, decât în 1793.

Valverde a existat, nu încape îndoială; el s-a căsătorit cu o tânără indiană salasaca şi e aproape sigur că indianul – sau

indienii – care l-a dus la ascunzătorile secrete unde era depozitat preţul de răscumpărare a lui Atahualpa este urmaşul celor care l-au ajutat pe generalul Ruminahui şi pe oameni săi să îngroape bogăţiile poporului lor. Se pare într-adevăr că, până în zilele noastre, această comoară n-a rămas izolată pe întinderile pustii ale masivului Llanganati. Ea ar fi fost păzită, chiar de la distanţă, de familiile indienilor rămaşi încă credincioşi cultului solar al incaşilor. Nu este vorba de un mit. Mi s-a întâmplat să întâlnesc, de mai multe ori, în Anzi, asemenea grupuri de indigeni, mult mai devotaţi religiei incaşilor decât celei creştine, adusă de misionari. Dumnezeul şi sfinţii religiei catolice au fost doar adăugaţi panteonului incaşilor.

Călăuzele lui Valverde ar fi putut fi desigur din neamul acestor indieni care, în decursul secolului al XVIII-lea, în care a fost elaborat probabil documentul, l-ar fi considerat pe conchistadorul care nu mai era în bune relaţii cu spaniolii ca pe unul de-al lor. Ei l-ar fi transmis astfel ceea ce din tată în fiu au lăsat moştenire tovarăşii lui Ruminahui. Era într-adevăr vorba de o destăinuire tardivă, făcută sub jurământ din motive familiale şi sociale, care îl situa pe Valverde pe picior de egalitate cu indienii deţinători ai secretului.

Totul pare să conducă la ipoteza că Pedro de Valverde a murit într-adevăr în Spania, aşa cum şi-a dorit, aducându-şi cu sine tânăra soţie indiană, pe la sfârşitul secolului al XVIII-lea. El ar fi redactat pe patul de moarte documentul şi harta, care imediat după moartea sa, au fost transmise, din propria sa voinţă, regelui Spaniei.

Fără zăbavă, regele, captivat de conţinutul lor, le-ar fi transmis imediat celor mai înalţi demnitari ai administraţiei ţinuturilor din Quito, în oraşele Latacunga şi Ambato, pentru a le verifica autenticitatea şi valoarea. Toate acestea explică de ce nu găsim nici o urmă a documentului *Derrotero* înainte de 1793.

Un ultim document pe care l-am găsit ne permite să conchidem asupra epocii în care Valverde însuşi a văzut pentru ultima oară comoara lui Atahualpa. E vorba de o scrisoare pe care botanistul Richard Spruce a adresat-o din Puna unui oarecare don Juan Mera. Această scrisoare e datată 17 martie 1863. În ea se spune:

> *Ar mai exista cineva care îşi aminteşte să-l fi văzut pe Valverde, dar în ce oraş se află acela?*

Se pare într-adevăr că, pentru Spruce, Valverde trăia mai departe în Ecuador cu câţiva ani înainte de a fi început primele expediţii de căutare a comorii. Din această perspectivă, pionierul care ar fi pornit pe urmele trasate în *Derrotero* n-ar fi fost părintele din Pillaro, Mariano Henriquez de Guzman, în 1793, ci omonimul său Anastasio Guzman, între 1801 şi 1807.

Aşa după cum glăsuieşte legenda pe care am amintit-o, Valverde, după dorinţa indienilor, s-ar fi îmbogăţit considerabil în urma dezgropării unei părţi din comoară conţinând obiecte care nu serveau cultului. Cu averea asigurată, el s-ar fi înapoiat în Spania. Înainte de a părăsi Ecuadorul, s-ar fi putut chiar întâlni cu părintele din Pillaro, oraş pe care Mariano de Guzman îl cunoştea bine. Aceasta ar explica, în parte, motivele care l-au determinat pe Guzman să pornească, la rându-i, în căutarea comorii, fără ca vreodată, bineînţeles, să deţină documentul *Derrotero,* deoarece acesta nu fusese încă întocmit.

Un ultim element permite să se afirme că Valverde însuşi a scris acest *Derrotero* şi că a petrecut o vreme în greu accesibilul masiv Llanganati, fără să se inspire din puţinele lucrări botanice sau geografice lăsate de predecesorii săi.

Fără să fie un naturalist experimentat sau un om de ştiinţă cu o vastă cultură, Valverde a cules o mulţime de informaţii, care ulterior s-au dovedit adevărate, mai ales în legătură cu vegetaţia foarte deosebită pe care a întâlnit-o în drumul său, specifică acestui masiv. Dar, ce este mai important, Pedro de Valverde pare să fie primul occidental care a introdus în expunerea sa denumirea adevărată a munţilor Llanganati, aceea pe care de secole o foloseau indienii între ei. Or, primul explorator văzând un adevărat interes ştiinţific pentru această regiune, don Pedro Maldonaio, menţiona pe harta sa termenul eronat de *Llanganate.* Toţi ceilalţi autori ulteriori l-au urmat în lucrările lor. Doar Valverde şi documentul său au făcut excepţie de la regulă.

Dacă el l-a cunoscut efectiv pe părintele din Pillaro şi dacă, fără să se gândească la urmări, el l-a lăsat să întrevadă puţin din ceea ce ştia, înţelegem de ce Mariano Henriquez de Guzman ar fi dorit să întreprindă, la rându-i, o expediţie în enigmaticul masiv. Deşi nu poseda documentul lui Valverde, el a ajuns în regiuni foarte apropiate de cele menţionate în *Derrotero.* Nu poate fi vorba decât de o pură întâmplare.

CAMIOANELE FEMEII DIN QUITO

Mai curios e felul cum ne-au parvenit de-a lungul secolelor documentele părintelui Guzman.

În anul 1954, o bătrână din oraşul Quito muri. Se ştia de multă vreme că ea păstra în locuinţa ei o cantitate considerabilă de acte foarte vechi. Toate aceste documente erau depozitate, nu se ştie în ce scop şi nici cum, la subsol, într-o pivniţă mică, umedă, foarte adâncă şi foarte întunecoasă. Numeroase camioane sosiră la domiciliul ei pentru a debarasa locul de mobile şi de arhivele devenite inutile pentru moştenitori.

Or, întâmplarea face că în Quito trăia de asemeni un erudit geograf, pasionat de acte vechi şi, mai mult încă, de masivul Llanganati, dar din alte motive decât cele legate de comoara lui Atahualpa: geograful Luciano Andrade Marin.

Unul din camioane, care îşi păstrase inutila sa încărcătură de acte vechi, adunate din pivniţă, se strică complet: Fu zvârlit de proprietarul său într-o râpă la marginea oraşului. Quito, deoarece nu mai putea nimeni să-l repare.

Printr-o întâmplare din cele mai norocoase, Luciano Andrade Marin auzi vorbindu-se de acest transport neobişnuit. Îl găsi pe şofer, îi dădu un bacşiş mare şi fu condus până la râpă. Geograful studie încărcătura. Se aflau acolo o grămadă de ziare vechi, dar şi un teanc de documente din vremuri trecute, tratând cele mai diverse subiecte. Toate actele păreau să provină din arhivele publice, de parcă cineva ar fi vrut să se descotorosească de ele, în pofida interdicţiei oficiale de a distruge asemenea documente. Din păcate, multe dintre ele se aflau deja într-o stare de deteriorare totală sau parţială, roase de umiditate, de praful gros din fundul pivniţei şi de vieţuitoarele care mişunau acolo. Fără să se sperie de starea în care se aflau şi fără să cunoască măcar cuprinsul exact al documentelor pe care le deţinea acum, Luciano Marin le duse la el acasă. Luni de zile curăţă, restaură actele vechi. Din mijlocul hârţoagelor, apăru imposibilul, incredibilul, ale cărui importanţă şi valoare doar el singur, Marin, era în măsură să le aprecieze: un plan foarte bine conservat al unei expediţii în Llanganati, care fusese întreprinsă în 1793. Acesta aruncă o lumină nouă asupra acelei regiuni din masiv descrisă de Valverde. El aducea de asemenea lămuriri preţioase

în privinţa epocii în care celebrul *Derrotero* a putut fi trimis din Spania agenţilor domeniali din oraşele Latacunga şi Ambato, lăsând deoparte faimoasa hartă a munţilor Llanganati a lui Anastasio de Guzman, întocmită la începutul secolului al XIX-lea, singura cunoscută până atunci. Acest nou document, ieşit la iveală printr-o întâmplare fericită, i-a servit lui Richard Spruce, între anii 1857 şi 1860, în celebrele lui cercetări asupra traseului indicat în documentul lui Valverde.

Această nouă hartă a munţilor Llanganati, întocmită de preotul din Pillaro, e o hartă elementară, executată cu simplitate. Pentru un geograf, e evident că ea n-are mare valoare, dar e un nepreţuit document de arhivă pentru amănuntele valoroase pe care le conţine.

De altfel, harta confirmă variaţiile importante ale terenului în raport cu puţinele mărturii lăsate ulterior de alţi exploratori.

Una din deosebirile semnificative ale acestui traseu şi care pare să demonstreze că preotul din Pillaro n-ar fi putut să fie într-adevăr în legătură strânsă chiar cu Valverde se referă la un râu pe care acesta din urmă l-ar fi traversat în timpul renumitei sale expediţii.

Henriquez de Guzman ne-a lăsat, într-adevăr, în 1793, un plan curios. Cei trei Llanganati, care se află în actuala zonă granitică situată la sud de vărsarea fluviului Yanacocha, au fost înfăţişaţi de Guzman mult mai la nord faţă de acest râu, într-o regiune de formaţiune vulcanică, numită Mulatos. Henriquez de Guzman explică şi menţionează foarte bine pe harta sa că Pedro de Valverde, în drumul său, trecu râul Yanacocha, traversându-l de la sud la nord. El ar fi străbătut deci munţii Llanganati la Mulatos pentru a ajunge la celălalt pisc, cum pare să ne destăinuite părintele din Pillaro.

În consecinţă, e surprinzător să te mai interesezi de documentul lăsat de Valverde însuşi, pe care Richard Spruce l-a dezvăluit pentru prima dată, document care nu pomeneşte niciodată, în primele zile ale peregrinării, de traversarea vreunui râu oarecare. Cel mult menţionează două râpe, după cât se pare situate pe malurile unui fluviu, dintre care una drenează apa, iar cealaltă e perfect uscată.

Pentru întoarcere, totuşi, Valverde sfătuieşte să se caute acel fluviu şi să se meargă de-a lungul lui, ceea ce permite revenirea la punctul de plecare. Se pare într-adevăr că preotul din Pillaro era foarte bine informat despre detaliile acestui traseu al lui

Valverde.

Totuşi, după examinarea planului lui Guzman, se poate crede că documentul lui Valverde, pe care el îl deţinea desigur, trebuie să fi fost puţin deosebit de cel care a circulat mai târziu şi pe care îl posedăm azi, datorită copiei din 14 august 1827 a lui Richard Spruce. Această copie e de altfel folosită de atunci de toţi căutătorii de comori din această parte a lumii.

După părerea noastră, nici unul din cele două documente sau cele două hărţi nu par să corespundă cu cele care au fost întocmite de Valverde pentru regele Spaniei cu puţin timp înaintea morţii sale. Dar preotul din Pillaro ajunsese să cunoască în toate amănuntele traseul lui Valverde pe căi care ne sunt încă necunoscute. Nu există altă dovadă decât să urmărim documentul care însoţeşte harta lui Guzman.

Această hartă a fost desenată îngrijit, cu cerneală obişnuită, pe o hârtie foarte veche, îndoită în trei şi acoperită acum de numeroase pete de apă. Ea măsoară 62 cm lungime pe 31 cm lăţime şi reprezintă o vedere completă a regiunii masivului Llanganati, începând cu oraşele Ambato şi Pillaro şi până la cele trei renumite piscuri conice acoperite de un fel de pădure tropicală, de unde se poate ajunge la Canelos, pe partea dreaptă şi la râul Napo, pe partea stângă. Toată harta a fost întocmită fără să se păstreze proporţiile şi fără nici un calcul al distanţelor.

În partea de jos a hărţii există o legendă scrisă de mână, foarte prost ortografiată, care dă, textual, următoarele informaţii:

1. Biserica din Ambato.
2. Biserica din Pillaro.
3. Prăpastia din Guapa, de pe înălţimile Cordilierilor.
4. Râul de sub Guatante.
5. Baqueria, care de la începutul Conchis tei a purtat numele de Tambo.
6. Grande Sienega, citat de Valverde în *Derrotero* (numele lui Valverde a fost scris Balberde în textul lui Guzman, care în mod evident îl cunoştea pe autor.)
7. Împărţirea drumurilor.
8. Drumul urmat de Valverde.
9. Drumul pe care l-a urmat actuala expediţie (aceea a lui Guzman).
10. Lacurile Anteojos.

11. Refugiul până unde a ajuns Valverde, ducându-se la Bestia.

12. Loc unde s-au ridicat casele şi unde se varsă Toldo de Campana.

13. Lacul Negru.

14. Mlaştină adâncă şi largă prin care trece drumul.

15. Loc de popas, unde poţi înnopta pe versantul unui vulcan şi de unde începe drumul pe jos.

16. Al doilea loc de popas pentru înnoptat, într-o falie, în care se varsă Lacul Negru.

17. Al treilea popas, pentru înnoptat, pe unul din munţii Alisos.

18. Al patrulea loc de popas, pentru înnoptat, după ce s-a trecut râul pomenit de Valverde.

19. Muntele cu grohotişuri, care împiedică accesul direct spre munţii Llanganati.

20. Cei trei munţi denumiţi de Guzman Llanganate.

21. Versanţii muntelui dinspre Canelos.

22. Versantul de unde izvorăşte râul Napo.

23 şi 24. Cele două drumuri noi folosite în această ultimă expediţie şi prin care am ajuns în Llanganate.

Această legendă a hărţii, foarte superficial întocmită, nu este urmată de numele nici unui autor nici măcar, o dată, lucru care ar fi dat posibilitatea s-o fixăm în timp. Din fericire, alte documente privind această importantă expediţie şi care însoţeau harta nu permis să se precizeze că ea a fost întocmită tocmai în 1793 de către Guzman însuşi.

Un punct rămâne misterios pe această hartă. În 1793 nu se menţionase nici o clipă moartea părintelui Longo, iar peste câţiva ani, în 1806, un alt Guzman, Anastasio, marchează cu o cruciuliţă pe harta sa, în împrejurimile lacului El Golde, locul morţii sau mai degrabă al dispariţiei renumitului părinte Longo.

Ar fi un lucru uimitor ca această dispariţie să se fi petrecut exact între aceste două date.

Dar au mai fost şi alte expediţii, iar traseul tuturor celor care s-au dus acolo nu ne-a parvenit. În legenda sa, preotul din Pillaro face specificarea *de către actuala expediţie,* lăsând să se înţeleagă că au existat şi altele în aceleaşi locuri.

CELE 460 MILIOANE DE LIRE STERLINE DE LA BANCA SCOŢIEI

La 23 octombrie 1965, ziarul din Quito, *Oltimas Noticias* (numărul 7167), publica cu litere mari, pe prima pagină, un text care va revoluţiona lumea căutătorilor de comori incaşe.

> *Fabuloasa comoară. Membrii familiei Puga Pastor îşi dispută extraordinara comoară lăsată de un magistrat spaniol. Urmaşii lui peruvieni afirmă că sunt gata să-şi vândă moştenirea. Din actele vechi şi din arborii genealogici rezultă că există şi diverşi moştenitori ecuadorieni.*

Presa din Peru publicase într-adevăr informaţii uluitoare despre trei familii trăind la Lima şi descinzând din ramura Puga Pastor din Guayaquil, familii dispuse să se debaraseze de fabuloasa comoară de 28 000 milioane de sucre[45] depusă la Royal Bank of Scotland din Edinburgh din 1803.

După toate datele şi antecedente, familia Puga Pastor coboară în linie directă din magistratul Antonio Pastor y Marin de Segura, marchiz de Llosa.

Formalităţile judiciare au început 4a tribunalul din Lima.

Averea era evaluată la 460 milioane de lire sterline (în 1965). Ea a fost expediată pe nava *El Pensamiento,* din portul Lambayeque[46], sub comanda căpitanilor John Doggs şi John Fanning; ea consta dintr-o încărcătură de mai multe lăzi, cuprinzând bare de aur şi argint masiv, o cantitate foarte mare de smaralde şi alte pietre preţioase, giuvaiere lucrate din aceleaşi metale, pulbere de aur, coliere, măşti de aur, vase incaşe etc.

Acest depozit a fost alcătuit de un oarecare sir Francis Mollison, în acord cu împuternicirea ce i-a fost încredinţată de către soţii Pastor şi Martinez.

Don Antonio Pastor y Marin de Segura se născuse la Cartagena, în Spania, în 1772. Părinţii lui erau don Bartolome Pastor şi dona Rosa Maria de Segura. La botez, naşii lui au fost

[45] Moneda statului Ecuador (n.tr.).

[46] Mic port pe coasta nordică a Perului de azi, (n.a.).

regele Carol al III-lea însuşi şi regina.

El a fost trimis în America ca agent domenial al oraşului Latacunga în 1794. N-a rămas multă vreme acolo, îndeplinindu-şi înaltele funcţii publice în Chile şi la Lima, unde ajunse chiar viceregent. Din căsătoria lui cu dona Narcisa Martinez n-a avut decât un singur copil, apoi şase nepoţi, împrăştiaţi în diferite ţări. A murit în 1804. I-am găsit de altfel actul de deces. Or, el lăsă un testament, după care deţinem de asemenea o fotocopie trimisă de tribunalul din Lima, care stabileşte ca fabuloasa avere pe care a strâns-o să fie împărţită între urmaşii săi – nu fiului, nici nepoţilor, nici strănepoţilor săi, ci urmaşilor din a cincea generaţie. Or, aceşti urmaşi dintr-a cincea spiţă sunt tocmai generaţia de azi, unii dintre ei locuind în Ecuador, iar alţii în Peru şi ei sunt aceia care au pornit actuala acţiune judiciară, pe care o menţionau presa ecuadoriană şi peruviană.

Potrivit datelor obţinute la Lima după revizuirea documentelor privind această comoară şi acest testament de miliarde, moştenitorii care aparţin celei de a cincea generaţie a celui care a fost magistratul Pastor y Marin de Segura, marchiz de Llosa şi a soţiei sale Narcisa Martinez de Tejada y Ovaye, sunt în linie dreaptă Amalia, Jose, Rafael Puga Pastor, Magdalena Puga de Reyes, Leopoldina Puga de Paquerizo şi Peregrina Puga Pastor de Bârna, toţi locuind în Lima, toţi legatari oficiali. Moştenirea de 23 miliarde sucres va trebui să fie împărţită în mod proporţional între fiii direcţi, legitimi sau nelegitimi al familiei Puga.

Există certificate dovedind apartenenţa la descendenţa desemnată.

GARANŢIA BĂNCII

Una din moştenitoare e senora Aguilar de Caceres, care posedă şi acum documentele atestând existenţa averii la Royal Bank of Scotland, bancă pe care am vizitat-o şi care deţine efectiv lăzi care n-au fost deschise din secolul al XVIII-lea. Senora Aguilar locuieşte la Lima şi a făcut următoarea declaraţie presei peruviene, care s-a interesat şi ea, bineînţeles, de acest eveniment senzaţional:

> *...deţin toate documentele de garanţie ale băncii scoţiene, în care e semnalat depozitul unei averi de 460 milioane de lire sterline. Această avere a fost înregistrată pe numele Narcisei Martinez, care a fost adevărata proprietară a acestor milioane. Averea n-a rămas astfel ca o moştenire nevalorificată, ci ca un legat pentru urmaşii celei de a cincea generaţie, legitimă sau naturală.*
>
> *Documentul care certifică acest depozit la bancă este semnat de sir Francis Mollison, bancher şi de căpitanii Fanning şi Doggs, care au avut sarcina să transporte averea de la Lambayeque în Scoţia. Deţin de asemenea şi alte documente care dovedesc că peste 120 de persoane şi eu însămi aparţinem acestei a cincea generaţie, iar toate datele figurează pe o Scrisoare de împuternicire generală, semnată chiar de Narcisa Martinez. Acest document este studiat actualmente de diferiţi istorici peruvieni pentru a-i atesta autenticitatea. Dar nu încape nici o îndoială că el e perfect autentic.*
>
> *Această reclamaţie a legalului coloniei, efectuată de toţi descendenţii citaţi ai acestei familii numeroase, nu va fi cunoscută decât peste o lună, când procedurile juridice din Peru vor trage concluziile necesare, iar depozitara, banca Scoţiei, va comunica răspunsul.*
>
> *La Guayaquil, familia Puga caută de altfel cu multă stăruinţă toate documentele care îi vor permite să-şi autentifice pretenţiile la acest depozit.*

Astfel a fost evocată în presa ecuadoriană, în dimineaţa de joi, 28 octombrie 1965, o comoară care, după toate probabilităţile,

este de origine incaşă.

Cu toate că nu s-a făcut nici o precizare niciodată nici de către agentul domenial însuşi, nici de către familia sa, pare evident că originea acestei averi e o mică parte a preţului de răscumpărare a lui Atahualpa. Au existat deci şi alte expediţii decât ale celor doi Guzman şi a lui Spruce. Să nu uităm că don Antonio Pastor y Marin de Segura era agentul domenial al principalului oraş din apropierea masivului Llanganati şi că documentele lui Pedro de Valverde au fost găsite din întâmplare în arhivele sale.

Luni, 3 noiembrie 1965, abia după câteva zile. De la publicarea ştirii, în acelaşi ziar ecuadorian, *Ultimas Noticias,* a apărut un articol dovedind, dacă mai era nevoie, ataşamentul acestor populaţii sud-americane faţă de ceea ce trebuie într-adevăr să considerăm comoara lor. Articolul pomenea, într-adevăr, de *candidaţii la fabuloasa moştenire care caută documente pentru a-şi dovedi drepturile lor legitime*. El menţiona febrila activitate – cine n-ar fi făcut-o chiar şi pentru mai puţin? – desfăşurată de descendenţii prezumtivi ai agentului domenial din Latacunga pentru a descoperi fără întârziere documentele care să le permită să dobândească în sfârşit ceea ce părea să le revină, pe neaşteptate, de drept.

Acest articol sublinia de altfel – şi asta nu surprinde deloc, deoarece ne aflăm în a doua jumătate a secolului al XX-lea, când a sosit vremea acelei fatidice generaţii, a cincea – că agentul domenial din Latacunga are încă în viaţă descendenţi la Quito, Rio Bambo, Juano şi Ibarra. Articolul mai spunea, de asemenea, că şi în oraşele Guayaquil şi Lima se află un grup deloc neglijabil de candidaţi autentici la succesiune. În general, justiţia a preferat să privească cu multă suspiciune pe cei care prezentau nenumărate documente genealogice, dar care nu ştiau nimic despre textul original al testamentului.

Oricum, un text de lege reprodus în acelaşi ziar ecuadorian făcea cunoscut publicului că în luna decembrie a acelui an (1977) se va încheia perioada autorizată pentru prezentarea documentelor atestând apartenenţa la a cincea generaţie a lui Pastor Marin de Segura.

Era de altfel şi timpul de a opri preliminariile acestei succesiuni, unice în felul ei în analele omenirii. Într-adevăr, numai în oraşul Quito, după ce s-a aflat incredibila ştire, o ultimă întrunire a membrilor autentici ai familiei Pastor, a celor admişi să se prezinte ca descendenţi ai familiei, număra nu mai puţin de

optzeci de persoane.

Agentul domenial nu bănuia desigur pe vremea sa că va strânge laolaltă un număr atât de mare de urmaşi!

DOCUMENTELE OFICIALE

Cu mult înainte să fie cunoscute documentele particulare din oraşul Lima, existau la Quito dovezi foarte precise, inatacabile, asupra celui care a strâns această comoară şi care a fost, se crede, agentul domenial din Latacunga între 1793 şi 1794. Această perioadă e extraordinară, deoarece ea corespunde, fără să existe poate vreo legătură între date, cu aceea în cursul căreia preotul din Pillaro, Mariano Henriquez de Guzman, a întreprins principala sa expediţie şi a lăsat harta şi documentul datate din 1793.

Documentele autentice, păstrate în Arhivele Naţionale de Istorie din Quito, relevau anumite date:

Pe nici unul din ele nu apare don Antonio Pastor y Marin de Segura, aşa cum se spune, ca agent domenial din Latacunga. El a fost în schimb agent domenial şi administrator al triburilor din Ambato (alt oraş ecuadorian situat la nord de Latacunga).

Înainte de a obţine această funcţie, el fusese numit contabil-controlor al veniturilor regale în departamentul Latacunga.

Documentele care îl menţionează pe don Antonio Pastor y Marin de Segura sunt extrem de numeroase, ceea ce dovedeşte că el era foarte activ. Unul dintre acestea, prezentat sub forma unei foi de serviciu datată 1795, ne oferă câteva informaţii despre ceea ce a fost el cu adevărat.

> *Don Antonio Pastor y Marin de Segura, administrator al triburilor din Ambato, solda da: 5 din veniturile obţinute în pesos; vârsta: 40 de ani; starea civilă: căsătorit; serviciile şi activităţile pe care le îndeplineşte: administrator al triburilor din Ambato de la data de 11 noiembrie 1794, funcţie în care a servit timp de un an, o lună şi douăzeci de zile, adică până în decembrie 1795. Locurile în care a servit: la sediul din Ambato ca agent domenial şi apoi ca administrator al triburilor; a fost de asemenea contabil-controlor al veniturilor, cu sediul la Latacunga şi a primit un procentaj din beneficiile recoltelor de scorţişoară de pe tot teritoriul în care această plantă poate fi cultivată, aşa după cum a confirmat el în documente. Atitudine: arogantă; aptitudini:*

obişnuite; comportare: bună; conştiinciozitate: satisfăcătoare.

Acest document uimitor era semnat de Josef Renxifo, administratorul general al veniturilor Audienţei Regale din Quito în cursul anului 1795.

De altfel, adeseori documentele nu sunt toate de acord între ele. Astfel, dacă în cele din Quito, Antonio Pastor a fost administratorul triburilor din Ambato la vârsta de patruzeci de ani, între anii 1794 şi 1795, în cele păstrate la Lima, în acelaşi an, 1794, el n-avea decât treizeci şi doi de ani şi era agentul domenial al oraşului Latacunga. Ce să credem din această contradicţie?

Se pare, de asemenea, că pentru peruvieni el s-ar fi născut în 1772 şi că n-ar fi avut decât un singur copil şi şase nepoţi. Pentru ecuadorieni, naşterea sa ar fi consemnată în 1764. El s-ar fi însurat cu fiica fostului administrator al triburilor din Ambato, căruia i-ar fi succedat în funcţie. Din această căsătorie, ar fi avut mai mulţi copii, nu se ştie câţi.

După ce a fost pentru cei din Lima agentul domenial din Latacunga în 1794, el ar fi murit în 1303. Dar, la Quito, toate urmele morţii sale au dispărut complet din actele oficiale. Arhivele afirmă doar că a locuit în Ambato înainte de a deveni contabil-controlor la Latacunga. Afară de aceasta, el s-ar fi îndeletnicit şi cu cultivarea scorţişoarei şi n-ar fi rămas în Ecuador decât între 1792 şi 1793, adică doar un an.

Există, deci, o mare discordanţă între arhive în privinţa întregii vieţi atât de ciudate a lui Antonio Pastor.

„DETURNAREA” BUNURILOR COROANEI

În privinţa soţiei lui, nu se ştiu decât puţine lucruri, deoarece toate documentele despre viaţa ei par să fi dispărut şi ele, după moartea sa în oraşul Ibarra, între 1800 şi 1801. Arhivele oraşului au fost într-adevăr distruse în urma cutremurului de pământ din 1872. Dispariţia nu-i deci deloc surprinzătoare.

Cert e că, prin 1794, o formidabilă avere, extrasă din măruntaiele pământului, apăru în mod misterios în mâinile agentului domenial din Latacunga şi Ambato. Faptul este cu atât mai uluitor şi în legătură strânsă cu adevărata comoară a incaşilor, cu cât preotul din Pillaro întreprinsese el însuşi o călătorie de explorare în munţii Llanganati chiar în acelaşi an, 1793.

În afară de aceasta, avem certitudinea, în urma verificării informaţiilor provenind din surse diverse, că *Derrotero de Valverde* a apărut într-adevăr în colonia din Quito între 1792 şi 1795. Toate faptele privind această istorie concordă aşadar.

Nu-i nevoie să fii un om prea învăţat ca să crezi că agentul domenial din Latacunga, care a avut cu uşurinţă la dispoziţia sa paginile manuscrisului lui Pedro de Valverde, le-a putut folosi pentru el şi a trecut, în mod discret, urmând dispoziţiile lui Valverde, o parte – infimă, desigur – a comorii lui Atahualpa din locul unde se afla în fundul chimirului său.

Această „deturnare” a ceea ce trebuia în mod normal să revină Coroanei Spaniei ar explica, cu atât mai multă uşurinţă, de ce Antonio Pastor a hotărât, printr-un testament foarte bizar (a cărui copie mi-a fost trimisă din Lima), să nu-şi transmită averea decât urmaşilor dintr-a cincea generaţie, într-o epocă îndeajuns de îndepărtată pentru ca regele Spaniei să nu mai poată trece la represalii. Aceasta ar explica de asemenea faptul că piesele din averea recuperată, ambalate cu grijă în lăzi, au fost strecurate în taină într-o navă care pleca în Europa şi că ele au fost regăsite, nu în casele de bani ale unei bănci spaniole – aceasta ar fi putut fi mult prea compromiţător – ci în cele, mult mai îndepărtate şi mai discrete, ale unei bănci scoţiene, unde se află şi acum.

Să nu uităm că la vremea aceea şi exemplul Invincibilei Armada e o mărturie, cel mai înverşunat duşman al Spaniei nu

era altul decât Anglia! Unde ar fi putut găsi cel mai bun paznic al unei comori spaniole decât pe teritoriul insulelor britanice?

Dacă această analiză n-ar fi bună, cum ne-am putea imagina, în mod logic, că un agent domenial dintr-un oraş modest, ca Latacunga sau Ambato, care nu poseda nici o avere, ar fi putut, într-un timp atât de scurt, să-şi procure o asemenea cantitate de obiecte din aur şi argint şi încă de tip incaş, dacă nu din comoara pentru răscumpărare ascunsă în munţii Llanganati, a cărei ascunzătoare a fost destăinuită lui Valverde?

Este evident că, datorită documentului original al lui Valverde, Antonio Pastor y Marin de Segura a avut posibilitatea să ajungă la locul comorii, dar e tot atât de sigur că el n-a ridicat din ea, pentru folosinţa sa proprie, decât o cantitate foarte mică. E de ajuns să ne amintim că Ruminahui conducea o trupă de 15 000 de oameni şi de peste 4 000 lame, transportând peste 70 000 încărcături de aur. O asemenea cantitate de bogăţii n-ar fi putut fi transportată, oricât de mare ar fi fost dorinţa şi discreţia celui care iniţiase această acţiune, cu trei sau patru lame şi câţiva oameni de încredere la o mică proprietate particulară din Latacunga sau Ambato.

Nu, comoara există într-adevăr şi extraordinara poveste a acestui testament care a supravieţuit secolelor ne aduce o dovadă în plus. Doar o foarte mică parte din ea a fost extrasă din lac.

Suntem, de asemeni, îndreptăţiţi să credem că Pastor n-a ridicat, pe furiş, decât cantităţi cu mult mai puţin importante decât cele 460 milioane de lire sterline, declarate de reprezentanţii moştenitorilor. E probabil că, aşa cum se întâmplă deseori, spiritele s-au înfierbântat şi au exagerat realmente averile ce le deţineau.

Pornind de la posibilităţile tehnice ale epocii, dacă facem supoziţia că o parte a comorii ar fi putut fi scoasă în cea mai deplină discreţie şi transportată de oameni demni de încredere şi de lame la Latacunga, atunci cifra de 460 000 lire sterline pe care o putem admite e plauzibilă, cifră deja considerabilă, destul de mare ca să uşureze viaţa unui om cu venituri modeste ca Pastor.

Un alt fapt din biografia lui Antonio Pastor y Marin de Segura oferă şi el posibilitatea de a explica originea incredibilei sale averi, care nu putea proveni din comoara lui Atahualpa. Într-adevăr, acest om a desfăşurat un anumit timp o activitate în

aparenţă foarte discretă şi modestă, dar care putea, gândindu-ne bine, să-i ofere unele resurse.

El primise, într-adevăr, în afară de funcţiile sale, sarcina, foarte remuneratorie pe vremea aceea, de a se ocupa de cultura scorţişoarei în regiunea Canelos. Or, această zonă se află în apropierea imediată a masivului Llanganati. Bunul preot din Pillaro, Henriquez de Guzman, semnalează de altfel acest ţinut pe harta sa, atât de discretă totuşi.

Această ocupaţie îi oferea lui Pastor nenumărate pretexte de a se duce pe teren să caute scorţişoară, să-şi părăsească vremelnic funcţia de controlor şi să meargă astfel, în taină, să caute acolo sus, în munţi, obiectele de aur care îi vor asigura o viaţă de lux pentru el şi pentru viitorii lui moştenitori. Putea astfel să ascundă chiar el comoara care se tot mărea pe măsura călătoriilor sale cu urî scop pretins oficial, pe câmpurile de scorţişoară; o putea îngropa într-un loc secret pe una din proprietăţile sale. O dată ce toată bogăţia sperată era strânsă, nu-i era greu ca, sub pretextul transportului scorţişoarei şi cu ajutorul câtorva convoaie de lame, să aducă la domiciliu, într-o ascunzătoare adecvată, bogăţiile acumulate dinainte.

Pastor nu ţinea desigur ca aceste bogăţii, dobândite în mod fraudulos, să rămână pe teritoriul jurisdicţiei din Quito. În mintea lui, totul era perfect calculat. Trebuia să plece cât mai repede. Naşii lui fiind, să ne amintim, regele Spaniei, Carol al III-lea şi regina, nu i-a fost deloc greu să obţină o nouă funcţie oficială într-altă colonie a Coroanei, în Peru.

Acolo a adus el, desigur pe cărările puţin păzite ale Anzilor, sacii conţinând giuvaierele noii lui averi.

Tot acolo s-a grăbit să găsească o corăbiile pe care să nu se observe prezenţa lui, putând astfel să se întoarcă în Europa – în altă parte, bineînţeles, decât în Spania.

În privinţa acestei chestiuni importante trebuie notat că relatările epocii menţionează în mod clar că el fusese trimis în America nu ca un simplu funcţionar, ci ca un demnitar de rang înalt, ca agent domenial al oraşului Latacunga, loc strategic destăinuit de Pedro de Valverde. El ar fi primit chiar ordin regal să întreprindă cercetări intensive pentru descoperirea cantităţilor mari de aur, argint şi pietre preţioase semnalate de Valverde. E chiar posibil, dar nici un document nu permite actualmente să se afirme aceasta, ca el să fi avut în mâinile lui originalul însuşi al acelui *Derrotero.* Ar fi putut astfel fi autorul falsului act, reapărut

subit chiar în arhivele din Latacunga, dorind să ascundă în ochii altora locul exact al comorii, pe care el îl cunoştea şi să-şi însuşească singur tot ce i se părea util şi transportabil, păstrându-se discreţia dorită.

FALSIFICAREA DOCUMENTULUI DERROTERO

Ne-am putea gândi că, dacă Antonio Pastor y Marin de Segura s-a orientat într-adevăr după schema precedentă şi aceasta e posibil şi dacă el a putut ai unge la locul unde era ascunsă comoara incaşilor doar pe baza originalului *Derrotero,* în 1793—1794 sau 1795, atunci lui Henriquez de Guzman, preotul din Pillaro, i-a fost imposibil să se. Ducă şi el acolo în 1793, cu aceeaşi hartă şi acelaşi *Derrotero.* De asemenea, nici celălalt Guzman, botanistul Anastasio, nu a putut să ajungă la lacul plin de bogăţii, între 1801 şi 1807, cu autenticul *Derrotero,* cel întocmit de Valverde însuşi. Până astăzi, dintre toţi cei care au avut acces la acest document descoperit de Spruce în arhivele din Latacunga, nici unul n-a reuşit vreodată să ajungă la locul care le-a obsedat imaginaţia, oricare ar fi fost mijloacele folosite.

Din toată această analiza, rezultă un singur lucru şi anume: cineva, care a avut un interes considerabil, a falsificat ultimile zile relatate în textul original, pentru a deruta şi a-i abate din drum pe eventualii concurenţi. Autorii falsului ar putea fi indienii salasacas, însărcinaţi să apere avuţia strămoşilor lor. Ar putea fi de asemenea Antonio Pastor. Cum acesta era mai cultivat, mai instruit decât predecesorii lui, trebuie să admitem că într-adevăr el a provocat eşecurile ulterioare ale tuturor celorlalţi căutători de comori, după ce şi-a pus partea sa la adăpost de Coroana spaniolă.

Faptul este cu atât mai evident cu cât cele câteva rânduri trimise de rege, prin care se ordona căutarea comorii lui Inca urmând ghidul lăsat de Valverde, nu reprezentau un document oficial obişnuit. Era vorba de o dovadă de încredere, foarte importantă şi foarte discretă, ce nu putea fi destinată oricui. Trebuia ca un personaj de neam ilustru şi de rang înalt să fie socotit demn pentru a o primi. Pe vremea aceea obârşia şi rangul de agent domenial puteau conveni perfect.

Cel care primise această sarcină trebuia să fie un om de mare încredere. Într-adevăr, pomenindu-se în faţa unor bogăţii la care nici nu s-ar fi putut gândi vreodată în viaţa lui, el putea să-şi piardă minţile şi, spunându-i regelui că nu era vorba decât de un document eronat, să-şi însuşească, în modul cel mai discret posibil, o mare parte din comoara reprezentând preţul de

răscumpărare.

Se pare că aceasta s-a întâmplat la Latacunga. Agentul domenial numit de rege şi care primise originalul lui Valverde n-a putut rezista ispitei. El luă preţiosul document privind o regiune pe care o cunoştea bine şi descoperi chiar el existenţa acelei comori despre care, probabil, n-auzise niciodată vorbindu-se înainte. Studie documentul cu foarte mare grijă şi ideea de a-i falsifica conţinutul se născu desigur în mintea sa. Întocmi sau puse să se întocmească de către copiştii ce-i avea în subordine un nou document, perfect identic cu cel care i se încredinţase, îndeosebi în ce priveşte primele zile ale expediţiei, nedenaturându-i astfel prea mult sensul, dar indică pentru ultimele zile o pistă falsă, care împiedica pe viitor orice nou contact cu locul comorii, pe care de aci înainte numai el avea să-l ştie.

Această a doua versiune a documentului *Derrotero* a fost depusă în arhivele oraşului Latacunga, ca din întâmplare, cu un text iniţial scris şi el, poate, de mâna acestui agent domenial, text cam obscur.

> *Ghidul sau acel* Derrotero *pe care Valverde l-a lăsat în Spania, unde l-a surprins moartea, după ce fusese în munţii Llanganati şi în care el a pătruns de nenumărate ori, extrăgând o cantitate mare de aur; iar regele ordonă agenţilor domeniali din Tacunga şi din Ambato să caute comoara, ordin şi ghid care sunt păstrate în arhivele din Tacunga.*

Dacă, aşa cum am semnalat mai sus, agentul domenial din Latacunga, a fost într-adevăr cel care a modificat originalul documentului *Derrotero* şi, dacă aşa cum suntem încredinţaţi, a ajuns într-adevăr la obiectele comorii, suntem îndreptăţiţi să ne întrebăm unde se află actul original.

Judecând lucrurile din această perspectivă, ipoteza cea mai plauzibilă e că acest document original nu a fost distrus de proprietarul lui, care dorea desigur să-şi mărească şi mai mult enorma sa avere, când evenimentele l-au rechemat în Ecuador. De fapt, el nu s-a putut întoarce niciodată în munţii Llanganati, dar n-a ars, bineînţeles, documentul şi nici harta sa. Să se mai afle ele şi acum în mâinile vreunui urmaş, care să nu le cunoască adevărata valoare? Vor apare ele pe neaşteptate, printr-un joc al

întâmplării, aşa cum au fost revelate lumii documentele lui Henriquez de Guzman?

Actualmente nici un document nu permite să se răspundă la aceste întrebări, dar Antonio Pastor y Marin de Segura a adus dovada incontestabilă a existenţei comorii incaşe în masivul Llanganati. Dovada se află încă la Royal Bank of Scotland din Edinburgh.

AURUL INCAŞILOR ŞI MARINA BRITANICĂ

De când s-a dat de urma comorii incaşilor, datorită descrierii relatării lui Pedro de Valverde, numărul celor care, în afara reprezentanţilor guvernului, s-au îndreptat în grabă spre sud-estul Ecuadorului este considerabil. De altfel, cei mai mulţi dintre ei n-au fost decât aventurieri lipsiţi de scrupule, care n-au găsit nici cea mai mică urmă de aur fin şi s-au grăbit să introducă în relatările lor tot felul de fabulaţii menite să atragă privirile şi curiozitatea publicului. Majoritatea acestor amatori de un tip special erau – şi ei mai pot fi întâlniţi şi acum – aventurieri veniţi din străinătate, din Europa sau din Statele Unite. Nici unul n-a avut norocul fostului primar din Latacunga. Unii, totuşi, au fost cât pe ce să-şi atingă ţinta.

Un explorator reputat din imperiul britanic, comandantul George Dyott, îşi descoperise chiar de la sosirea sa în Ecuador o pasiune pentru această ţară. O exploră în toate sensurile şi locui acolo până la sfârşitul zilelor sale. Ambiţia sa nu era descoperirea comorii din munţii Llanganati. Desigur, erudit cum era, auzise vorbindu-se de acele bogăţii ascunse acolo de incaşi, dar nu-l interesaseră prea mult până în ziua când fu informat de uimitoarea aventură prin care trecuseră cei doi ofiţeri ai marinei britanice în 1887.

Dyott aparţinea acelor oameni experimentaţi, de o discreţie exemplară, cărora li se poate încredinţa secretul celor mai uluitoare fapte. N-a fost el primul om care a pătruns în craterul vulcanului sacru, Sangay – aflat încă în activitate – atât de apropiat de Llanganati?

Era cunoscut în Ecuador ca un om tăcut, rece şi insensibil. Nimeni din anturajul lui nu căuta deci să-l chestioneze despre aventurile lui din trecut. Totuşi, spre sfârşitul vieţii, după ce trecuse de nouăzeci de ani, prin 1960, renunţă puţin la tăcerea sa şi povesti unele episoade prin care trecuse în cursul lungii sale existenţe, îndeosebi geografului ecuadorian Luciano Andrade Marin, care, la rându-i, le-a povestit şi el mai departe.

Comandantul Dyott dobândise o foarte bună reputaţie ca explorator în masivul Mato Grosso din Brazilia, precum şi ca participant la expediţia care-l căuta pe celebrul colonel Fawcett, care, după cum ştim, a dispărut în mod misterios în junglă, în

cursul anului 1925.

Dyott fu însărcinat de către familia colonelului şi în acelaşi timp de Societatea de Asigurări din Londra Lloyd's sa descopere urmele morţii lui; se pare, într-adevăr, că el a găsit asemenea dovezi, dobândind astfel reputaţia unui mare explorator.

Nepotul lui Richard Spruce, celebrul botanist, englez şi el, care a descoperit şi a stârnit o admiraţie exagerată pentru documentul *Derrotero de Valverde,* pe când se afla la Londra, s-a întâmplat să-l întâlnească într-o seară pe comandantul Dyott la ieşirea de la renumita Operă din capitala britanică.

Cei doi oameni, care se întâlneau datorită unei întâmplări ciudate, ajunseră să vorbească despre vastele cunoştinţe sud-americane ale lui Dyott. Nepotul lui Spruce se gândea că le-ar putea folosi, la rându-i, la explorarea munţilor Llanganati.

Îl invită pe Dyott la locuinţa sa din Londra şi acolo îi solicită serviciile, propunându-i chiar să finanţeze o expediţie în Llanganati.

Comandantul Dyott i-a comunicat lui Luciano Andrade Marin că nepotul lui Spruce l-a primit chiar în biblioteca bunicului său şi că acolo i-a prezentat o hartă extraordinară, provenind din Panama, întocmită cu mulţi ani înaintea naşterii bunicului său şi al cărei conţinut exact el n-a reuşit să-l afle. Într-adevăr, când harta aceea sosise la Londra, după câteva misterioase peregrinări, Richard Spruce, destinatarul ei, nu se mai afla în viaţă.

Cu ajutorul altor hărţi şi documente, nepotul său a aflat ceea ce părea de necrezut: bunicul său însărcinase doi exploratori cu o foarte importantă misiune în Ecuador. Aceşti doi oameni erau marinari – unul, Chapman, de origine engleză, iar celălalt, Blake, născut în Olanda.

De ce i-a angajat pe aceşti doi oameni şi nu pe alţii dintre prietenii lui, pe care îi cunoştea mai bine? Se întâmplă că aceşti doi marinari erau tocmai ultimii doi oameni cărora li se încredinţase sarcina să înmâneze, din Panama, preţioasa hartă lui Richard Spruce.

Spruce şi nepotul său nu deţineau alte informaţii despre cei doi aventurieri. Ceea ce se ştie cu certitudine e că importanta misiune ce o aveau gravita în jurul munţilor Llanganati, deveniţi acum renumiţi şi desigur asupra zonei unde fusese îngropată comoara lui Atahualpa.

Marinarul englez Chapman muri subit în Ecuador în timpul

misiunii în masivul Llanganati. La puţin timp după aceea, tovarăşul său avansă versiunea că el ar fi murit în urma unei puternice pneumonii, ceea ce e cât se poate de posibil în acele ţinuturi umede.

Harta pe care o încredinţă atunci marinarul olandez Blake lui Richard Spruce şi pe care acesta a ţinut-o ascunsă de privirile curioşilor ne-a parvenit azi. Ea a fost predată în mâinile căpitanului Dyott chiar de nepotul lui Spruce. Dyott confirmă că totul era într-adevăr exact, aşa cum indicase Richard Spruce şi că harta aceea pe care o primise Spruce de la marinarul olandez era perfect corectă, cu excepţia unui loc unde trebuia să mergi patru P.L. *(four P.L.)* şi să cauţi „femeia înclinată" *(Reclining woman)?* Care apărea pe un profil al colinei. În afară de aceasta, harta mai menţiona că marinarul olandez luase un exemplar minunat dintre obiectele pe care le găsise şi afirma că ele existau într-o asemenea cantitate, încât nici chiar o sută de oameni n-ar reuşi să le extragă pe toate; Dyott li declară lui Luciano Andrade Marin că el însuşi a pătruns după aceea în munţii Llanganati, cu planul lui Richard Spruce şi cu documentul marinarului olandez conţinând corectările indicate *(four* P. *L.)* şi observaţia în legătură cu femeia înclinată. El i-a străbătut în două ocazii, în 1946, apoi în 1947, plecând încă o dată din orăşelul Pillaro, luându-şi ca furnizor de alimente un negustor cu numele de Villacres, având-şi prăvălia în acelaşi oraş.

Cu prilejul primei expediţii, Dyott, deşi deprins cu viaţa aspră şi-a fracturat un picior, ceea ce l-a silit să se înapoieze la Quito. În cea de-a doua expediţie, el plecă suferind de o hemoragie nazală şi, în afară de aceasta, de o boală de stomac, aşa încât a trebuit să fie spitalizat cât mai repede în clinica din Quito şi să renunţe la scopul propus.

Dyott afirmă după aceea că, în timp ce el se afla internat în acea clinică pentru a primi îngrijirile necesare, s-a gândit foarte mult la comoară şi a luat ferma hotărâre de a renunţa la căutarea ei o dată pentru totdeauna, deoarece şi-a dat seama că expediţia ar fi una dintre cele mai periculoase şi mai anevoioase. Şi-a încheiat discuţia afirmând că ar fi întâmpinat cele mai grele dificultăţi chiar dacă şi-ar fi atins ţinta şi ar fi găsit comoara.

În modul cel mai solemn din lume, Dyott îi declară categoric lui Marin că pentru el nu mai încăpea nici o îndoială. El era absolut sigur că acea comoară exista. Afirmă de asemenea că el considera că ar fi fost un gest onorabil să renunţe la ea, având

convingerea că un om ar putea fi mai fericit şi trăi în pace fără să fi dat vreodată de comoară.

Marinarul olandez Blake muri destul de repede, în condiţii din cele mai tragice.

După ultimul contact pe care îl avu cu Spruce, întreprinse o nouă călătorie la Londra şi New York, pe un vas al companiei lui, deci fără nici o legătură cu comoara incaşilor. Era ultima sa călătorie, deoarece intenţiona, pentru motive lesne de ghicit, să se retragă din marină.

Această călătorie a fost ultima. Pe bordul vasului, povesti fără nici o discreţie tovarăşilor săi de călătorie tot ce aflase sau văzuse în legătură cu comoara incaşilor în timpul extraordinarei lui aventuri; el întocmi chiar, *la* faţa celor pe care îi considera prieteni, hărţi şi schiţe şi le arătă diverse documente obţinute nu se ştie nici de unde, nici cum. Unul dintre ei îl azvârli în cele din urmă peste bord şi-şi însuşi, fără nici un martor jenant şi fără nici un fel de remuşcări, preţioasele documente pe care sărmanul Blake le avea asupra lui.

Se ştie azi că, acum mai bine de treizeci de ani, cazul lui Blake a reapărut la lumina zilei. Într-adevăr, un nordamerican, urmaş direct al marinarului lacom de avere şi care, atras de povestirile lui Blake, îl aruncase pe acesta în fundul oceanului, sosi şi el în Ecuador şi organiză o expediţie în masivul Llanganati. Fără să se ascundă nicidecum, el afirmă că deţine preţioasele documente obţinute în condiţii foarte dubioase de ruda sa.

În decursul conversaţiei, comandantul Dyott îl identifică foarte uşor pe interlocutorul său ca fiind un strănepot al celui care-i curmase viaţa marinarului olandez.

Cei doi navigatori recrutaţi de nepotul lui Richard Spruce pieriseră deci în mod tragic chiar când îşi atinseseră ţinta, ca şi cum un blestem ar pluti deasupra comorii ascunse de generalul Ruminahui.

Cât priveşte americanul care intrase în posesia acelor documente atât de preţioase, nimeni nu ştie acum ce s-a întâmplat cu el şi dacă a ieşit viu din munţii Llanganati. Un lucru este aproape sigur, anume că el n-a descoperit preţiosul secret. Mulţi alţii l-au urmat sau l-au precedat. Acestora li s-au întâmplat aventurile cele mai neverosimile, dar toţi s-au întors descurajaţi.

XIV

INDIANUL CANTUNA, COMOARA LUI ŞI BISERICA

Istoria aduce la lumină fapte uluitoare care dovedesc că nici comorile incaşe, unice în istoria omenirii, n-au rămas învăluite într-un secret absolut, că ele au putut cel puţin o dată să-şi aducă un modest obol, să fie transmise moştenire urmaşilor acelora care le stăpâniseră.

În sprijinul acestei afirmaţii stă o lucrare curioasă a primului istoric ecuadorian din secolul al XVIII-lea, părintele Juan de Velasco, lucrare intitulată *Istoria indianului Cantuna şi a comorii ascunse a lui Atahualpa*, pe care noi o reproducem, înainte de a-i evoca urmările, demne de un roman poliţist, pe care le-a avut asupra acestei extraordinare aventuri.

PACTUL CU DIAVOLUL

În anul 1574, a murit la Quito un indian, originar chiar din acest oraş, care se numea Cantuna. O dată cu moartea sa, vecinii lui descoperiră un mare mister, cel al comorilor lui Inca Atahualpa, pe care le ascunsese tiranul (calificare aparţinând părintelui Velasco, bineînţeles) Ruminahui. Vreme de patruzeci de ani, nimeni nu mai auzise vorbindu-se de aceste comori, pe care spaniolii le căutau cu frenezie, ajungând chiar să se îndoiască tot mai mult de veridicitatea celor relatate.

Pe când conchistadorii explorau cu înverşunare cele mai îndepărtate cotloane ale imperiului, indianul Cantuna nu era decât un copilandru.

Era totuşi fiul lui Ciualca, unul din devotaţii lui Ruminahui, împreuna cu care îngropase acele comori, incendiase oraşul Quito. Şi se retrăsese în munţi.

În cursul nenumăratelor aventuri ale tatălui său, Cantuna fu scos *în extremis* de sub ruinele unei locuinţe cuprinse de flăcări, în aşa hal, încât, tatăl lui l-a abandonat acolo, crezându-l mort. A supravieţuit totuşi, dar cu grave leziuni pricinuite de foc, rămânând astfel cocoşat, cu cicatrice cumplite pe faţă şi trăsături atât de monstruoase, încât semăna cu un adevărat demon.

Vom vedea că acest accident nefericit jucă un mare rol în ciudata sa aventură.

Supravieţuind astfel, fără părinţi, nici măcar prieteni, el se străduí să-i slujească pe spanioli[47] cu atâta devotament şi bunăvoinţă, încât fu îndrăgit de ei.

După cât va timp, căpitanul Hernan Juarez, un om foarte blând, paşnic, bun creştin şi cu obiceiuri alese, îl luă în serviciul său. Descoperind în loialitatea slugii lui un fond bun, o judecată cumpănită, o mare capacitate şi talent, îl crescu în religia catolică, îl învăţă să citească şi să scrie şi îl iubi probabil mai mult decât dacă ar fi fost propriul său fiu.

În urma diverselor lovituri ale sorţii – cu care spaniolii din vremea aceea erau obişnuiţi din cauza jocurilor de noroc – în

[47] Nu trebuie să uităm că această lucrare originală a fost scrisă de un spaniol în secolul al XVIII-lea, (n.a.).

casa lui Juarez îşi făcu intrarea sărăcia.

Fu nevoit să-şi vândă locuinţa pe care o primise, ca să nu fie azvârlit în temniţă.

Bravul Cantuna, care nu putea ignora greutăţile tatălui său adoptiv, păru într-adevăr foarte nenorocit la vestea neaşteptată a vânzării casei, care fusese unica avere a căpitanului şi de care acesta trebuia să se despartă pentru a-şi plăti datoriile.

Cantuna, care aflase totul, îşi bătu pe umăr stăpânul care îl tratase cu atâta bunătate şi îl rugă să-l asculte cu atenţie. Îi mărturisi în şoaptă, sub jurământ, că el, Cantuna, cunoştea un secret care îi va permite să evite vânzarea casei.

Îi ceru doar să sape în pivniţă o încăpere cât mai trainică posibil. Rugămintea lui fu atât de arzătoare şi disperată, încât Juarez dădu crezare spuselor sale şi se angajă să-i procure toate lucrurile necesare instalării unei mici topitorii în pivniţa aceea. Cantuna îi promise că îi va da curând destul aur, care nu va trebui arătat nimănui, sub nici un motiv, înainte de a fi topit în secret în subterană; îi ceru de asemeni să nu destăinuie nimănui, nici măcar propriei sale familii, ceea ce el, Cantuna, îi va da şi îndeosebi felul cum i-l va da.

Juarez, care era un om de treabă, nu avu niciodată faţă de acela pe care îl considera de acum înainte ca pe fiul său nici cea mai mică îndoială. Acceptă tot ceea ce el îi spuse şi făcu de asemenea tot ceea ce îi ceruse. Lucră el însuşi, cu toate că avea rang de căpitan, la construirea subteranei, ajutat doar de Cantuna şi după sfaturile date de acesta, deşi era un biet indian.

Pe o noapte fără lună, cei doi oameni părăsiră casa. Se înapoiară, după vreo câteva zile, încărcaţi cu nemaipomenite cantităţi de aur fin, sub formă de bijuterii, asemenea acelora pe care le aveau incaşii, strămoşii lui Cantuna. În secolul al XVIII-lea, părintele Velasco aprecia că încărcătura pe care o aduseseră cu ei acasă valora peste 100 000 castellanos, ceea ce reprezintă acum peste 480 kg de aur masiv, avere inimaginabilă pe vremea aceea.

Cantuna spusese adevărul.

Toate acestea nu erau o legendă, ci o realitate pe care o confirmă azi din plin documentele istorice. Nimeni nu ştiu vreodată de unde putuse dobândi Juarez noua sa avere. Credincios promisiunii sale, el a păstrat cu grijă taina. Cum era un om bun şi foarte pios. Folosi această avere făcând bine numeroşilor săraci din jurul său.

În anul 1550, când ajunse pe patul de moarte, el încredinţa ca moştenire indianului său, care-l salvase, toată averea pe care i-o datora, cerându-i o singură favoare: casa să fie imediat transformată într-o mănăstire a ordinului franciscanilor.

Cu toată discreţia defunctului, în oraşul Quito se răspândi zvonul că într-adevăr Cantuna l-a îmbogăţit. Lumea constată că indianul folosea moştenirea făcând zilnic cheltuieli exorbitante, oferind danii substanţiale sanctuarelor sau pentru opere de binefacere în sprijinul săracilor sau bisericilor celor mai puţin înzestrate.

Despre preocupările filantropice ale lui Cantuna aflară mulţi oameni; se vorbea atât de mult şi în toate locurile despre aceasta, încât sărmanul indian a fost convocat în mod oficial şi obligat să declare în faţa curţii judecătoreşti spaniole, întrunită în acest scop, de unde deţinea o avere atât de mare.

Fără să se tulbure câtuşi de puţin, el răspunse astfel judecătorilor săi, încât aceştia nu mai cutezară să-i pună alte întrebări: declară că era adevărat că îşi dăruise averea lui Juarez şi de atunci multor altora şi că ar mai putea da mult mai mult, dacă ar fi lăsat în pace, deoarece semnase, spunea el, un pact secret cu diavolul. El a fost silit să semneze acest pact cu sângele său propriu, în schimbul căruia primea, pentru tot restul vieţii sale, tot aurul ce-l dorea[48].

În urma acestui răspuns, judecătorii îl puseră în libertate regretând sincer nenorocirea a cărei victimă era, fără ca judecătorii să aibă nici cea mai mică îndoială despre temeinicia acestui pact încheiat şi născocit doar pentru urechile membrilor tribunalului.

Faptul nu-l îngrijoră prea mult, deoarece spaniolii din vremea aceea credeau cu tărie că indienii încheiau deseori asemenea pacte, ba că duceau chiar şi adevărate discuţii cu diavolul.

[48] Ne aflăm în secolul al XVI-lea, secol foarte religios, (n.a.).

SUBTERANA LUI JUAREZ

Nenumăraţi călugări, aparţinând diverselor ordine, veniră, cu timpul, să-l vadă pe Cantuna. Toţi sperau să înlăture blestemul care se presupunea că-l lovise pe nenorocit, îndemnându-l să facă eforturi cât mai mari pentru a rupe pactul său, revenind astfel în regatul lui Dumnezeu.

Îndeosebi franciscanii, care deveniseră vecinii săi, în urma testamentelor lui Juarez şi cărora el le dăruise sume colosale depuseră, în acest scop, multe străduinţe. Era un client care nu trebuia pierdut!

În tot timpul vieţii, Cantuna împărţi, în taină sau în ochii tuturor, spaniolilor ca şi indienilor din ţara sa, bogăţii care ar depăşi azi mai multe milioane de dolari.

În 1574, el se stinse din viaţă, el care ştiuse să biruie nenorocirile ce se abătuseră asupra lui datorită moştenirii lăsate de tatăl său adoptiv. La vestea morţii lui, cum era de aşteptat, casa îi fu scotocită peste tot, până în cele mai mici unghere. Numeroşi călugări veniră acolo şi găsiră locuinţa încărcată de relicve şi cuvinte magice menite să-l izgonească pe diavol. Descoperiră curând, în subsolul clădirii, renumita subterană secretă în care mai existau instrumentele folosite de Juarez şi indian pentru topirea aurului.

Dar ceea ce trezi şi mai mult curiozitatea fu faptul că alături de instrumente. Se aflau câteva lingouri, de aur deja topite şi, mai grav, diverse bijuterii foarte vechi, aşezate direct pe pământ şi aşteptând să fie puse pe piaţă, după topire.

De aici încolo totul devenise limpede şi călugării înţeleseră că în bogăţiile risipite de Cantuna nu exista nimic diabolic. Îşi dădură seama de unde provenea aurul împărţit cu atâta uşurinţă săracilor şi bisericilor. Înţeleseră în sfârşit că diavolul nu semnase nici un pact în acele locuri, dar că diformul Cantuna nu deţinea altceva decât secretul unei comori a imperiului incaş, încă necunoscută de spanioli.

Ca să descopere urma acelei comori, ale cărei mărturii evidente se etalau sub ochii tuturor, spaniolii arestară un călugăr care fusese duhovnicul milostivului Cantuna. Ei sperau să smulgă, fie şi prin forţă, mărturiile pe care Cantuna i le făcuse. Acesta mărturisi totuşi, cu condiţia ca secretul să fie păstrat, că

indianul i-a declarat că el a minţit într-adevăr şi că n-a semnat niciodată vreun pact cu diavolul, dar n-a precizat nicidecum proveniența exactă a averii sale.

Lucrul cel mai uimitor e că, în pofida dovezilor adunate, a mărturiei călugărului care fusese confidentul său, nenumărate persoane continuară să creadă că pactul cu diavolul era adevărat. Asemenea credinţe mai persistau încă în secolul al XVIII-lea, după afirmaţiile părintelui Velasco.

Cu o parte din aurul dat de Cantuna, franciscanii luară hotărârea să construiască la rândul lor o falnică biserică alături de mănăstirea lor, biserică închinată Sfintei Fecioare – Nuestra Senora de los Dolores. Lăsară acolo fonduri suficiente pentru slujbe şi procesiuni, ţinute în cinstea Sfintei Fecioare.

Biserica aceasta, care există de altfel şi acum la Quito, în faţa pieţii San Francisco, poartă şi un alt nume, acela al bisericii lui Cantuna. Ea a fost construită special pentru indieni şi nimeni nu mai ştie azi că a fost înălţată datorită unei mici părţi din moştenirea incaşilor.

Nimeni n-ar fi aflat vreodată despre povestea lui Cantuna, despre împrejurările exacte ale descoperirii comorii incaşilor şi motivele care au scos-o la iveală, dacă unul din călugări, care fusese trimis la indian şi care devenise duhovnicul său, n-ar fi pus mina pe condei spre a încredinţa hârtiei povestea pe care o auzise în întunericul confesionalului său. El ştia de multă vreme totul, tot ceea ce fiul ostaşului incaş Gualca binevoise să-i spună, dar conveni cu el că-i preferabil să ascundă adevărul atâta timp cât va trăi, din pricina aprigei lăcomii a compatrioţilor spanioli.

Dar nici un alt document despre această întâmplare neprevăzută, în primul rând nici o relatare a lui Cantuna însuşi – care ştia să scrie – sau vreo hartă nu ne-a parvenit vreodată. De altminteri şi această fantastică istorisire adevărată ne-a parvenit azi doar datorită unuia dintre cei mai buni istorici ai Ecuadorului, părintele Juan de Velasco. El publică pentru prima oară această istorisire într-o *Istorie generală a regatului Quito*, apărută între 1841 şi 1844. Velasco redactă deci aceste manuscrise în prima jumătate a secolului al XVIII-lea. La două veacuri după moartea indianului Cantuna.

O a doua lucrare apăru, sub numele său, peste un secol; de abia în 1941, sub titlul *Istoria modernă a regatului Quito şi cronicile Companiei lui Iisus*[49] *din acelaşi regat.*

[49] Ordin de călugări catolici, întemeiat în 1540 de Ignaţiu de Loyola

(1491-1556), confirmat de papă în 1540 sub numele de Ordinul Iezuiţilor. Ordinul urmărea convertirea ereticilor şi slujirea bisericii, (n.tr.).

ORIGINEA LUI CANTUNA

Aceste două lucrări prezintă câteva deosebiri. Astfel, în prima, cea mai apropiată de a părintelui Velasco, se scrie că acel căpitan care-l socotea pe Cantuna ca pe fiul său era un oarecare Hernan Suarez. Pe când în cea de a doua apare sub numele de Hernan Juarez. Simplă greşeală de tipar? Mai încolo, pe când în prima relatare se spune că locuinţa lui Suârez, în care fuseseră topite giuvaierele comorii, se învecina cu mănăstirea franciscanilor, aceea a lui Juarez, pomenită în a doua lucrare, era lipită de această mănăstire, ceea ce aduce o precizare foarte importantă pentru mai târziu.

Înainte de a continua, ar fi bine să ne interesăm puţin de originea diformului dar bogatului indian Cantuna. Un ziarist al gazetei din Quito *Ultimas Noticias* a găsit, în 1964, unele date care nu pot decât confirma istorisirea precedentă.

Cantuna era într-adevăr fiul lui Gualca, unul din indienii care a participat, aflându-se în serviciul generalului incaş Ruminahui, la îngroparea în munţii Llanganati a obiectelor preţioase strânse în nordul ţării pentru răscumpărarea lui Atahualpa. Ca să nu uite cele povestite sub jurământ de tatăl său, după ce sa întors acasă, copilul trebuie să fi avut cam zece ani sau doisprezece ani. Dacă ar fi fost mai mic, amintirile ar fi fost probabil mai vagi, mai puţin precise, iar de era mai vârstnic, Cantuna n-ar fi fost găsit („copil”) printre ruinele casei sale. Deoarece aşa l-au descoperit într-adevăr spaniolii într-o locuinţă indigenă din Quito, capitala din nord, incendiată chiar de Ruminahui – calificat ca barbar de către spanioli – care voia să-şi apere ţara de atacurile conchistadorului Benalcazar. Faptul este consemnat în arhivele oficiale. Quito a fost trecut deci prin foc şi sabie în 1534, an când Cantuna apăru pentru prima dată, complet desfigurat şi diform, abandonat de propriul său părinte, care-l crezuse mort.

Documente din secolul al XVI-lea dovedesc că el s-a străduit într-adevăr să-i servească, plin de bunăvoinţă, pe agresorii spanioli. Din cauza incendiului, înfăţişarea lui era foarte respingătoare. Dar, cum era o slugă foarte bună, a reuşit până la urmă, aşa cum a arătat părintele Velasco, să intre în serviciul unui căpitan al garnizoanei spaniole din regatul Quito, renumitul Juarez.

Uimit de inteligenţa şi blândeţea bietului copil, acesta din urmă prinse simpatie pentru el şi-l educă la fel ca pe un mic spaniol din lumea lui, aşa cum ar fi făcut cu propriul său fiu.

Se pare chiar că îl adoptă în mod oficial în 1542. Căpitanul Juarez trăia, e adevărat, izolat în garnizoana sa, fără familie. Era un om singuratic şi Cantuna, în ciuda infirmităţilor sale, îi făcea viaţa ceva mai fericită, mai puţin monotonă, dându-i în sfârşit un scop în acea ţară a exilului.

Căpitanul Juarez ajunse la sapă de lemn, după cum se ştie, în pofida poziţiei sale oficiale, din cauza datoriilor contractate nu se ştie cum, dar îl păstră pe protejatul său, devenit pentru el un adevărat fiu, Cantuna trebuie să fi avut, pe vremea aceea, cam douăzeci şi cinci de ani. La vârsta aceasta, însoţit de protectorul său, plecă într-o seară să caute în muntele apropiat o mică parte din acea fabuloasă comoară, despre care tatăl său îi vorbise cu siguranţă îndelung, atunci când se întorsese acasă. Probabil că, pentru a-l scoate pe tatăl său adoptiv din mizeria materială în care căzuse, Cantuna s-a gândit – o clipă – să calce jurământul pe care îl făcuse împreună cu tatăl său adevărat, asemenea tuturor celorlalţi indieni care participaseră la ascunderea comorii. El nu făcea, la urma urmei, decât să împrumute – acesta-i termenul exact folosit încă şi azi de indienii din Anzi – o părticică din moştenirea lăsată de strămoşii lui. Şi apoi el îşi putea foarte bine spune că dacă era aşa diform, aceasta se datora puţin şi greşelii unuia dintre ai săi, Ruminahui; putea face deci foarte bine un mic împrumut pentru a-l răsplăti pe singurul om care îi arătase în sfârşit încredere.

Juarez muri la puţin timp după aceea, în 1550. În anul acela Cantuna avea cam douăzeci şi opt de ani. El muri mai târziu în 1574, la vârsta de cincizeci şi doi de ani, după ce a continuat să trăiască în casa pe care Juarez i-a lăsat-o moştenire. În urma recomandării tatălui său adoptiv, el a devenit protectorul franciscanilor, care l-au copleşit cu solicitudine, mănăstirea lor fiind despărţită doar printr-un zid de casa sa. (Aceste fapte sunt într-adevăr relatate în arhivele franciscanilor atât din Quito, cât şi de la Vatican.).

Acest aur, cu care-i copleşea, le-a servit la construirea de biserici şi de mănăstiri în ţară.

Pe măsură ce primeau aurul de la indian, ei se fereau să destăinuie proveniența ori secretul comorii. Nu pomeniră niciodată nici chiar de subterana tăinuită, săpată sub temeliile

locuinţei lui Cantuna, mulţumindu-se să primească aurul ce le era util.

Pentru a-i mulţumi „sărmanului indian”, franciscanii şi părintele Velasco clădiră imediat lângă biserica lor o superbă biserică, închinată Sfintei Fecioare a Suferinţelor, puţin timp după moartea lui Cantuna.

Prima lor biserică, lângă care trăia şi căpitanul Juarez, există încă şi mai poate îi vizitată şi azi. E catedrala San Francisco din Quito, care domină în toată splendoarea ei una din principalele pieţe ale capitalei. În fiecare an, această piaţă e, de altfel, locul unde se ţin festivităţile religioase, unul din obiceiurile locuitorilor fiind să vină cu mături, făraşe şi găleţi pentru a face, de bună voie, curăţenie.

Pe vremea când se desfăşura povestea comorii, cate ir ala San Francisco nu reprezenta decât o încăpere într-o mănăstire destinată franciscanilor, mănăstire care primi din belşug daniile tânărului indian.

Or, biserica San Francisco se învecina cu locuinţa lui Juarez, care deveni pe urmă casa indianului. La moartea acestuia din urmă şi drept mulţumire pentru donaţiile care le-au dat posibilitatea sa înalţe catedrala, spaniolii luară două hotărâri importante.

Prima fu să ridice o nouă biserică închinată lui Cantuna – ca minimă dovadă de recunoştinţă – pe amplasamentul locuinţei acestuia. Pentru franciscani, problema eventualelor lui legături cu diavolul trecea pe planul al doilea, mult în urma bogăţiilor oferite Bisericii de binefăcătorul lor. A doua hotărâre luată de către călugării franciscani fu să nu lase autorităţile să-l înmormânteze pe Cantuna.ca pe un indian oarecare, într-unul din cimitirele neglijate de biserică şi destinate oamenilor de rând. Ei îi asigurară un mormânt somptuos, demn de bunurile lăsate bisericii, chiar în incinta mănăstirii lor din Quito.

Acest mormânt există şi acum cu numele lui Cantuna gravat la căpătâi; se poate vedea uşor, fiind încadrat într-unul din zidurile unui coridor care duce la actuala mănăstire a franciscanilor, lângă piaţa San Francisco din Quito.

Însuşi regele Spaniei a fost, de altfel, informat de această situaţie. Pe când se afla în palatul său, situat în apropierea Madridului şi privea în zare printr-una din ferestre, unul din intimii săi l-a întrebat la ce anume se uită cu atâta atenţie. Fără să clipească şi fără măcar să se întoarcă, regele i-ar fi dat atunci

acest uluitor răspuns, care a fost relatat mai târziu de un martor.

— Tocmai mă uitam dacă se pot zări de aici turnurile bisericii San Francisco din Quito, care, pentru tot aurul cât mă costă (nu aurul său personal, ci al imperiului care ar fi putut să-i revină de drept), ar fi trebuit să ajungă azi până în cer!

SUBTERANA LUI CANTUNA

O altă mărturie istorică demonstrând veridicitatea acestei întâmplări ne-a parvenit prin presa cotidiană din Quito. Ziarul *Ultimas Noticias*, sub pana unui gazetar anonim, care scrie sub semnătura Quitense[50] relata în 1957, deci acum mai bine de douăzeci de ani, o extraordinară descoperire, care confirmă în mod definitiv originea averii neaşteptate a căpitanului Juarez şi a protejatului său.

În cursul acelui an 1957, franciscanii hotărâră să întreprindă lucrări de renovare a pardoselii stricate ce acoperea plăcile vechi din biserica lui Cantuna.

Trecuseră secole şi nimeni, dintre franciscani şi, bineînţeles. Nici dintre muncitori, nu-şi mai amintea de originea exactă a acelei bisericuţe din piaţa San Francisco. Lucrările de curăţire a terenului mergeau bine, când deodată târnăcoapele scoaseră la lumină, dedesubtul altarului principal, bolţile întunecate şi intacte ale unei vaste subterane, zidite cu cărămizi de argilă arsă, căreia nimeni nu-i bănuia nici măcar existenţa.

Această subterană nu era astupată. Pe jos, preoţii nu găsiră decât câteva oase omeneşti şi câteva obiecte, care îi determinară să considere subterana, deoarece se afla sub o biserică, drept o criptă funerară, a cărei prezenţă n-o bănuise nimeni.

Adevărul nu ieşi la iveală decât mai târziu. De fapt, subterana n-avea nici unul din elementele care se găsesc de obicei într-o astfel de criptă sau în catacombele bisericilor: nu s-a găsit nici o cruce, nici un sarcofag, nici un obiect de cult.

Istoricii ecuadorieni, ajutaţi de arhivele religioase, reuşiră până la, urmă să găsească explicaţia. Uluitoarea ştire apăru prima oară la 14 august 1957, în pagina întâi a cotidianului popular *El Comercio,* fără ca totuşi să se bănuiască legăturile strânse dintre această subterană şi comoara din munţii Llanganati.

Apariţia, chiar în acelaşi an, a manuscriselor istoricului ecuadorian, părintele de Velasco, care lămureau foarte mult incredibila existenţă a indianului Cantuna, ajunse până la urmă

[50] Locuitor al oraşului Quito, (n.tr.).

să clarifice misterul subteranei de sub altarul principal.

Culoarul întunecat care şerpuieşte sub biserica lui Cantuna era tocmai topitoria subterană pe care căpitanul Juarez, ajutat de singurul său servitor, a săpat-o în subsolul locuinţei sale din Quito.

După ce s-au identificat aceste manuscrise, s-au reluat cercetările în subterană şi s-au găsit dovezi că era vorba într-adevăr de o topitorie pentru metale preţioase.

În primul rând, în manuscrisele părintelui Velasco se afirma că locuinţa lui Juarez se învecina cu catedrala franciscanilor, San Francisco. Or, biserica lui Cantuna se afla şi ea în acelaşi loc, alături de catedrală. Aşadar, ea era aceea care fusese construită pe amplasamentul locuinţei lui Juarez.

În al doilea rând, se relata că pentru topirea metalelor, îndeosebi a aurului, era absolut necesar să dispui de un număr important de cuptoare, încinse la maximum. Dacă ar fi fost vorba de o subterană obişnuită, situată aproape de nivelul obişnuit al solului, aceasta n-ar fi putut funcţiona niciodată ca topitorie, datorită lipsei de oxigen, atât de necesar.

Incaşii cunoşteau foarte bine această problemă. Pentru a-şi topi aurul, ei îşi dispuneau *huairas-ul*, topitoria, în subterane ingenios construite, aproape de nivelul solului.

Or, tocmai aşa s-a întâmplat cu cea din fosta casă a lui Juarez, transformată în biserica lui Cantuna. Subterana descoperită în 1957 fusese săpată după procedeele incaşe de construire a cuptoarelor, aşa-numitele *huairas.*

Cu toate că era vorba de o topitorie, nu s-a găsit niciodată urmă de fum pe cărămizile pereţilor subteranei, ceea ce e logic, deoarece s-a dovedit că topitoriile funcţionau cu mangal şi nu cu lemn. Or, numai lemnul lasă urme de fum pe ziduri. Descoperirea de bucăţi de mangal pe pământ n-a făcut decât să confirme, o dată în plus, această problemă şi, implicit, originea subteranei.

Ziariştii au făcut fotografii ale lucrărilor bisericii lui Cantuna şi ale interiorului subteranei şi le-au publicat în gazeta *Ultimas Noticias* din Quito. Ele aduc, după patru sute de ani, o dovadă indiscutabilă că un tânăr indian, fiul unuia din ostaşii lui Ruminahui, cunoştea locul unde a fost îngropată, în cea mai mare taină, comoara pentru răscumpărarea lui Atahualpa. Cantuna a ştiut să-şi ia partea sa dintr-o pradă destinată Zeului Soare şi pe care el, încetul cu încetul, a depus-o pe altarul religiei creştine a invadatorilor ţării sale.

XV

BLESTEMUL LUI ATAHUALPA

De abia acum câţiva ani, un cetăţean ecuadorian, om de mare probitate morală şi intelectuală, care nu doreşte să-şi vadă numele publicat, afirmă în mod categoric că el a extras din arhivele indiene din Sevilla, în Spania, un foarte mare numai de documente istorice. Printre acestea, a găsit textul original şi harta documentului *Derrotero* al lui Valverde. A căror dispariţie, aşa cum am văzut, a coincis cu cea a părintelui Longo.

El ar fi copiat aceste documente cu grijă şi le-a adus la Quito. Copiile s-ar afla încă în arhivele lui personale, dar, aşa cum afirma, actele pe care le posedă sunt atât de numeroase, disparate şi îngrămădite fără nici o ordine, încât îi este azi imposibil să le utilizeze. De altfel, pe el nu-l interesează decât din punct de vedere istoric, pentru studiul ţării sale. Comoara nu i-a stârnit deloc curiozitatea.

Dar este evident că, dacă aceste arhive n-au ars sau n-au fost distruse cumva, după moartea sa, un cercetător ar putea, într-o zi, să facă copii preţioase după ele, ceea ce ar permite, în sfârşit, să elucideze această problemă a comorii incaşe, unică în istorie.

Această mărturie nu poate fi pusă la îndoială, ţinând seama de personalitatea omului şi de cinstea sa. El dovedeşte, o dată în plus, existenţa reală a răscumpărării lui Atahualpa şi a documentului *Derrotero de Valverde* atât de contestate.

De altfel, această comoară nu putea fi extrasă toată de un singur om – nici chiar de o mică echipă, dacă urmărim cu exactitate datele istorice. Chiar fostul primar al oraşului Latacunga, cu cele 460 milioane de lire sterline sub formă de giuvaiere din aur masiv, n-a putut, de unul singur, să-şi procure decât o infimă cantitate din ceea ce rămâne în masivul sterp Llanganati. Să nu uităm nici o clipă mărturia unui cronicar spaniol contemporan al cuceririi, Oviedo, care a primit un răspuns uluitor atunci când i-a întrebat pe indieni despre aurul lui Atabaliba. Atabaliba a luat un oboroc cu boabe de porumb

făcând o grămadă apreciabilă. După aceea, se întoarse calm spre conchistador, luă din grămăjoară un bob mic şi-i adresă această frază, care ne-a fost comunicată întocmai de Oviedo:

— Bobul ăsta e ce ţi-a dat Atabaliba din această comoară, iar restul reprezintă ceea ce mai păstrează încă ascuns!

Spunând aceasta, arătă cu mâna restul grămăjoarei de boabe. Această parabolă ajunge pentru a explica ea singură abundenţa obiectelor de aur acumulate în munţii Llanganati, abundenţă care surprinse pe cei doi marinari, unul englez şi celălalt olandez, care ar fi ajuns realmente la comoară. La întoarcere, unul dintre ei ar fi declarat:

— Nici chiar o sută de oameni n-ar putea extrage tot ce era ascuns acolo.

O astfel de îngrămădire de bogăţii în masivul Llanganati nu-i poate lăsa indiferenţi pe aventurieri. Unii reuşiră, ca Antonio Pastor y Marin de Segura, primarul din Latacunga, alţii ajunseră aproape de ţintă, dar cei mai mulţi eşuară.

EXPEDIŢIILE SUD-AMERICANILOR

Cei dintâi, bineînţeles, care au aflat ceva despre existenţa acestei comori, exceptându-i pe primii conchistadori care au căutat-o în zadar ani de zile. Neşovăind să tortureze sau să masacreze populaţia pentru a afla ascunzătorile comorii, au fost cei care i-au primit pe trimişii regelui Spaniei, purtători ai renumitului document al spaniolului Valverde.

Fără să deţinem nici o dovadă absolută, cu excepţia câtorva documente ulterioare, se pare într-adevăr că prima expediţie de cercetări în munţii Llanganati a avut loc fie în 1792, fie în 1793, la îndemnul agentului domenial din Latacunga sau din oraşul Ambato, însoţit de vestitul părinte Longo.

În anul următor avu loc o altă expediţie – despre care avem mărturii – a preotului din Pillaro, Mariano Enriquez de Guzman, care n-a ajuns până la capătul drumului, dar care a putut lăsa o hartă şi un plan, cele mai vechi cunoscute azi, descoperite mai târziu de geograful Marin.

În anii următori, nici o acţiune memorabilă a sud-americanilor n-a ajuns până la noi. A trebuit să aşteptăm începutul acestui secol, de la 1914 până la 1928, pentru ca această comoară să tenteze încă o dată pe locuitorii din ţara sa de obârşie. Expediţiile fură organizate de cel mai fanatic dintre ei, cel mai pasionat căutător de comori incaşe, un ecuadorian cu numele de don Lorenzo Gortaire Viteri.

Între 1914 şi 1916 el cheltui o avere considerabilă ca să caute o comoară incaşă într-o peşteră apropiată de cursul Jutuna, în departamentul Pichincha. Decepţionat de eşecul expediţiei, el îşi redobândi entuziasmul în urma achiziţionării unor documente lăsate de un alt ecuadorian, mort în 1940, la nouăzeci de ani, don Celiano Morge. Acesta din urmă, mare erudit, pasionat de arheologia ţării sale, deţinea numeroase acte foarte vechi. Având aceste documente, Viteri plecă, de mai multe ori în cursul anilor 1924-1928, să exploreze munţii Llanganati. Îşi epuiza ultimele forţe şi muri la Quito în 1940, fără să destăinuie vreodată ce a făcut sau ce a văzut prin locurile străbătute. Probabil că acţiunea sa a eşuat. Cea mai neînsemnată descoperire ar fi fost foarte repede cunoscută în restul lumii!

În expediţiile sale în Llanganati, Viteri a fost desigur ajutat de

locuitorii oraşului Pillaro. Datorită bogatelor cunoştinţe pe care le aveau despre zonele străbătute, ei ajutară nenumărate asemenea expediţii organizate în perioada dintre cele două războaie mondiale. La numărul şi aşa destul de mare, al celor care n-au putut rezista blestemului comorii lui Atahualpa, trebuie să-l adăugăm pe şeful acestor ghizi, don Jose Ignacio Quinteros.

Acesta străbătu neobosit munţii Llanganati în căutarea bogăţiei strămoşilor săi, călăuzind expediţiile occidentalilor. În cursul uneia dintre ele, pe când se afla în regiunile descrise de Valverde, căzu pe neaşteptate bolnav şi nu-şi mai reveni. Contrar cu cele întâmplate părintelui Longo, osemintele îi fură descoperite la mult timp după moartea sa, de către alţi aventurieri, care le-au identificat şi îngropat într-un mormânt decent.

Anii 1933 şi 1934 însemnară o nouă escaladare a cursei comorii. Un locuitor bogat din Quito, Jose Ignacio Ruiz, hotărî să-şi finanţeze singur propriile expediţii în munţii din sudul ţării sale. Însoţit de numeroşi colaboratori, el străbătu în toate direcţiile munţii Llanganati, ocolind şi revenind neîncetat în jurul vârfului Las Torres, unul din locurile cele mai dificile ca acces, descris de Valverde în documentul său. Nu ştim nimic despre aceste călători, deoarece el n-a publicat nici o relatare despre ele, dar după viaţa ce o ducea, care nu se schimbă deloc, putem crede că nu şi-a atins niciodată ţinta. În aceiaşi ani a avut loc o expediţie importantă şi serioasă, organizată în sfârşit în mod ştiinţific, condusă de geograful ecuadorian despre care am mai vorbit deseori în această lucrare, Luciano Andrade Marin. Era vorba de o expediţie italo-ecuadoriană condusă de Marin şi Boschetti. Nici ei n-au pus mâna pe comoara reprezentând preţul de răscumpărare a lui Atahualpa – de altfel, nu acesta era scopul lor – dar au făcut foarte mult pentru îmbogăţirea cunoştinţelor despre aceşti misterioşi munţi Llanganati, publicându-şi cercetările într-o lucrare preţioasă[51].

Anul 1954 va marca o nouă etapă în cercetările asupra comorii pierdute. În luna iulie a aceluiaşi an, fu într-adevăr realizată, pentru prima oară în istorie, explorarea aeriană a munţilor Llanganati. Ideea încolţise şi se putuse realiza la iniţiativa câtorva ecuadorieni, dintre care unul din ei, Enrique Amador, deveni puţin mai târziu ministru în junta militară din

[51] Luciano Andrade Marin, *Llanganati*, *Expediţia 1933-1934* (editată de autor, Quito), (n.a.).

Ecuador, ceea ce îi permise să pună la dispoziţia cercetărilor mijloace importante.

Dar nici de astă dată nu fură obţinute rezultatele scontate.

Alte explorări terestre au fost întreprinse de ecuadorieni în anii 1950, la imboldul italianului Boschetti. Fără rezultat!

Ecuadorul, conştient de realitatea şi de importanţa mizei, atât din punct de vedere economic, cât şi istoric, nu precupeţi deloc mijloacele. În 1963, Andres Fernandez Salvador fu însărcinat să exploreze cu toată atenţia munţii Llanganati, cu ajutorul unui helicopter, ceea ce îi permise să înlăture obstacolele terestre şi să ajungă mai repede la ţintă. Dar nici el nu descoperi nimic.

Cinci ani mai târziu, în 1968, unui căpitan din armata de geniu ecuadoriană, Roberto Castro, i se încredinţa, la rându-i, o misiune de explorare în munţii Llanganati. Era ajutat şi însoţit de şaizeci şi unu de persoane. Nu obţinu nimic mai mult decât predecesorii săi, dar afirmă totuşi, după terminarea expediţiei sale, că acum putea deduce existenţa comorii incaşilor în acele locuri, fără să facă vreo altă precizare.

În ce-i priveşte pe ecuadorieni, misterul rămâne deci nedezlegat, nici o expediţie, chiar guvernamentală, dispunând de documente oficiale şi puternic subvenţionată de stat, n-a putut ajunge să pună mâna pe preţioasele piese de aur sau de argint ale preţului de răscumpărare a lui Atahualpa, ascunse cu grijă în lac sau mlaştină.

STRĂINII LA ASALTUL MUNŢILOR LLANGANATI

Este evident, deşi nu deţinem la ora actuală nici o dovadă scrisă asupra eforturilor acestora, că primii străini care au pornit la asaltul munţilor Llanganati au fost ostaşii lui Benalcazar, urmaţi îndeaproape de noii conchistadori care i-au succedat. Până ce Valverde nu şi-a redactat documentul *Derrotero* şi harta ce-l însoţea, nimeni nu a ştiut de fapt unde putea fi comoara.

Primele explorări cunoscute în munţii Llanganati au fost cele ale botanistului spaniol Anastasio de Guzman, care a efectuat acolo mai multe călătorii. Textele juridice consecutive morţii lui lasă să se creadă că, în expediţiile sale fusese însoţit, în cea mai mare parte a timpului, de prietenul lui intim, protectorul său, un savant renumit din Quito, don Jose Mejia. El nu ne-a lăsat nici un document despre numeroasele lui cercetări. Nu ne-a parvenit decât celebra sa hartă a munţilor Llanganati, recopiată de nenumărate ori de Richard Spruce, părând să arate că el a reuşit într-adevăr să ajungă aproape de ţintă.

A trebuit să aşteptăm apoi anii 1857-1863 ca să vedem organizându-se noi cercetări serioase, cum ar fi cele ale botanistului englez Richard Spruce. Cu toate că n-a întreprins el însuşi nici o expediţie în acele zone dificile, el a cercetat toate documentele ştiinţifice disponibile în epoca aceea, le-a analizat şi le-a tradus în limba lui. El este acela care a descoperit primul cu adevărat documentul *Derrotero de Valverde* într-o asemenea formă, încât a crezut că ar fi chiar originalul. Tot el fu acela care a pus mâna pe harta lui Anastasio de Guzman şi a introdus-o în cadrul cercetărilor privind urmele comorii.

Richard Spruce, pe care îl menţionăm deseori în această lucrare, a publicat de altfel în englezeşte o broşură cu un titlu total lipsit de ambiguitate.

> *O comoară ascunsă de incaşi în munţii Llanganati, Ecuador; un ghid autentic al acestei regiuni, ilustrat cu o hartă: harta copiată şi ghidul tradus de Richard Spruce.*

După moartea sa, alte documente inedite ale notelor lui de

călătorie în Llanganati au fost recuperate şi publicate la Londra, în 1908, de către savantul englez Alfred Russel Wallace într-o lucrare denumită *Notes of a Botanist to the Amazon and the Andes.*

Richard Spruce a fost urmat de un alt străin, un geolog german, Wilhelm Reiss, care a călătorit singur pe drumul care ducea de la Leyto la Cerro Hermoso, acesta din urmă izolat de Llanganati. Scopurile sale erau pur. Ştiinţifice, el neinteresându-se nicidecum de documentul lui Valverde. El publică totuşi în 1873 o lucrare foarte precisă, destinată preşedintelui Republicii ecuadoriene, Garcia Moreno.

Câţiva ani mai târziu, în 1887, apăru afacerea senzaţională căreia i-am consacrat un capitol în această lucrare, aceea a celor doi marinari, unul englez, Chapman, celălalt olandez, Blake. Aceştia, care se pare că ar fi deţinut într-adevăr originalul *Derrotero*, pe care l-ar fi avut şi Spruce însuşi, dar pe care nu l-a publicat niciodată, au ajuns la ţintă. Se crede că ei au găsit locul în care era îngropată comoara, dar amândoi şi-au încheiat viaţa în mod tragic, fără să poată profita de prodigioasa lor descoperire, nici măcar să facă cunoscute amănuntele lumii moderne.

Acţiunea lor n-a avut continuatori imediaţi. Primele urme ale unei expediţii care i-a succedat nu datează decât din 1912, o dată cu sosirea în Ecuador a colonelului nord-american Brooks. Câţiva indigeni lăsară să se înţeleagă că Brooks n-a pătruns singur în munţii Llanganati. Era însoţit de o femeie. A suferit oare şi ea sau nu efectele blestemului pe care unii l-a. U atribuit comorii? Au ajuns oare aceştia pe malul vestitului lac? Nimeni n-a putut afla nimic nici până azi, deoarece ei n-au lăsat nici o dovadă scrisă. Dar femeia pieri la rându-i, în mod misterios, pe malul unui lac, fără să se fi găsit vreo urmă a dispariţiei acesteia.

Cât priveşte pe colonelul Brooks, zdruncinat de teribila lui aventură, el înnebuni, rătăcind singur prin masiv, până ce o expediţie de salvare, trimisă din oraşul apropiat, Ambato, de către don Alfonso Troya, ajunse la el. Corpul tinerei femei nu mai fu găsit. La rându-i, colonelul fu internat într-un spital psihiatric.

Blestemul lui Atahualpa lovise încă o dată!

Un an după dispariţia lui Brooks, un european, Paul Thur de Koos, originar din Austria, explora timp de doi ani munţii Llanganati. Pentru prima oară, el se ocupă de problema comorii cu o seriozitate şi o vocaţie de om de ştiinţă. Înainte de a ajunge

în Ecuador, el se dusese la Sevilla, pentru a studia cele mai mici amănunte în arhivele deţinute de Compania Indiilor. Se spune că acesta ar fi descoperit întâmplător originalul documentului *Derrotero* al lui Valverde, pe care nimeni nu l-a mai găsit vreodată de atunci.

După mărturiile băştinaşilor, el a părăsit masivul Llanganati la ultima sa călătorie cu obiecte de aur, pe care le-ar fi găsit tocmai într-un lac.

Cum, după informaţiile istoricilor moderni, în acele zone n-a existat vreodată un oraş sau o aşezare incaşă importantă, suntem într-adevăr obligaţi să admitem că el a dat efectiv, întâmplător sau nu, de lacul în care Ruminahui şi oamenii săi au ascuns preţul de răscumpărare.

După terminarea acestei fructuoase călătorii, el se întoarce în Europa spre a strânge sume îndestulătoare care să-i permită să organizeze o nouă expediţie, mult mai importantă. Cuprinzând între altele o echipă de plonjori foarte experimentaţi. Ceea ce te face să crezi, chiar dacă mai suntem la începutul acestui secol (între 1913-1915) că acest austriac ajunsese într-adevăr aproape de ţintă.

Asupra preţului de răscumpărare a lui Atahualpa apasă oare cu adevărat un blestem? Paul Thur de Koos, norocosul aventurier, reuşi să adune în Europa fondurile necesare expediţiei sale; el găsi echipele specializate indispensabile – şi aceasta nu era uşor la începutul acestui secol. El se pregătea să se îmbarce pe un vas în Portugalia spre a se duce în Ecuador, când muri subit de pneumonie, deşi până atunci fusese perfect sănătos.

Azi, în Llanganati, un lac poartă numele lui Thur de Koos, după povestirile orale lăsate de vechii indigeni. Acest lac este reprodus sub numele de „lacul Randon” pe harta lui Andrade Marin. E sigur că nu de aceasta s-a folosit generalul Ruminahui în misiunea sa.

Ceea ce pare cât se poate de evident, azi, e că Thur de Koos a găsit şi el originalul lui Valverde şi că el a ajuns la lacul incaşilor. Vai! Blestemul care apasă asupra comorii a jucat într-adevăr un rol în acest caz, iar urmele acestei expediţii nu se pot găsi acum. Deoarece el nu ne-a lăsat nici un document.

E probabil – şi spun aceasta pentru amatorii moderni ai comorii – că cel care va putea descoperi şi folosi arhivele lăsate cu siguranţă undeva de austriac, va reuşi să ajungă cu puţină

răbdare la ţinta urmărită de atâtea generaţii de aventurieri sau oficialităţi.

După moartea lui Thur de Koos, masivul Llanganati n-a fost lăsat să se scufunde În taina lui solitară. Dimpotrivă!

În anul care a urmat, în 1916, un columbian, cu numele de Randon, deci chiar numele lacului lui Koos, organiză şi el o expediţie în acele locuri blestemate mergând, pare-se, pe urmele lăsate de Thur de Koos. El explora de altfel acelaşi lac ca şi predecesorul său, poate după un schimb de informaţii, lac la care a ajuns şi sărmanul colonel Brooks. Rezultatele obţinute, ca şi felul în care şi-a sfârşit viaţa, nu ne sunt cunoscute.

Odată terminată expediţia lui Randon, munţii Llanganati beneficiază de câţiva ani de acalmie.

În 1929 se duse acolo un german – Mathias Schweitzer, care, după spusele ţăranilor din regiune, ar fi încercat să coboare râul Topo, trecând prin lacul Aucacocha, spre a căuta acolo aur. Dar acest aur, contrariu a ce se crezuse, n-avea nimic de-a face cu comoara incaşilor, deoarece germanul nici nu ştia probabil de ea. Era vorba pur şi simplu de praf de aur şi pepite, foarte răspândite pe acele meleaguri.

Între 1929 şi 1932, nişte italieni, Tullio Boschetti, al cărui nume îl poartă azi un râu din Llanganati şi Humberto Re, efectuară mai multe expediţii pe traseul indicat în *Derrotero,* care le parvenise efectiv, dar care arată foarte deosebit de original, mai ales în partea a doua. Ei luară în echipa lor chiar şi un geolog german, N. Putch. Cât priveşte comoara, n-au obţinut nici un rezultat.

Din 1933 până în 1934 a fost organizată renumita expediţie italo-ecuadoriană a lui Boschetti şi a geografului Marin, expediţie care efectuă remarcabile descoperiri publicate de Marin într-o lucrare apărută la Quito[52] dar fără nici un rezultat privitor la lacul lui Ruminahui. Apăru atunci o nouă expediţie care, sub numele de *Expediţia Anzi-Amazon* provocă o oarecare agitaţie între 1936 şi 1937.

Un căpitan scoţian, Erskine Loch, ofiţer în retragere al armatei britanice, veni în 1936, însoţit de doi sau trei prieteni britanici, în Ecuador cu scopul mărturisit de a explora munţii Llanganati, ca şi râurile Napo şi Curaray din Oriente. Ştiuse el de misterioasele lăzi trimise din Lima de primarul din Latacunga la Royal Bank of

[52] Luciano Andrade Marin, *Llanganati*, *voiaje a las misteriosas montanes de este nombrel* (1934), Quito, în editură proprie, (n.a.).

Scotland? El sosi cu o echipă foarte, serioasă şi cu mijloace financiare importante. Ideile lui erau simple. El credea că-i de ajuns să urmezi cu exactitate ceea ce îi parvenise din documentul lui Valverde şi care nu părea deloc a fi originalul, spre a ajunge repede şi cu rezultate pozitive la comoară. Ceea ce şi făcu!

El pretindea, cu naivitate, că poate ajunge în scurtul interval stabilit de Valverde la locurile respective, să extragă de acolo colosalele bogăţii acumulate şi să le transporte fără multe dificultăţi cu vreo treizeci de măgari, catâri şi cai pe care îi cumpărase (nu-i închiriase) cu un preţ mare de la ţăranii din Pillaro. Avea siguranţa acţiunii lui şi o făcea cunoscută pretutindeni, cu riscul de a vedea că un alt amator i-ar lua locul.

Realitatea fu cu totul alta. Chiar la plecare, el şi cu echipa sa fură surprinşi de o furtună foarte violentă de zăpadă în Ainchilibi, sat care nu-i decât poarta de intrare în masivul Llanganati. Adversităţile naturii fură atât de puternice şi ţinură atât de multă vreme, încât toate animalele care îl însoţeau şi care îl costaseră atât de scump muriră, Căpitanul Loch nu mai avea decât o soluţie, anume să se întoarcă la Pillaro şi la Quito, spre a organiza ceva mai bine o nouă şi definitivă expediţie, deoarece pentru el nici nu putea fi vorba să abandoneze. Cu această ocazie se sfătui cu oamenii din partea locului care aveau mult mai multă experienţă în privinţa zonelor dificile în care el se gândea din nou să pătrundă.

Serios însoţit şi dotat, după cum gândea el, cu tot ceea ce i-ar putea permite să verifice cu mai multă siguranţă autenticitatea documentului *Derrotero* al lui Valverde, el se înfundă din nou în masiv.

A doua expediţie se desfăşură fără probleme deosebite. Dar Erskine Loch se întoarse în lumea civilizată foarte decepţionat. Nu găsise nimic. El publică totuşi, mai târziu, o carte în care califica munţii Llanganati drept *nişte ţinuturi sălbatice şi necivilizate, pline de visuri înşelătoare şi de promisiuni iluzorii.* Toate astea spuneau destul de mult despre amărăciunea sa.

Loch era încăpăţânat. El hotărî, în ciuda eşecurilor precedente, să plece încă o dată, dar să schimbe drumul de acces.

Pierzând în timpul drumului un soldat ecuadorian. Care însoţea grupul şi care se înecă într-un râu aflat la limita dintre Llanganati şi Mula tos, el schimbă direcţia şi o porni dintr-odată pe un drum cunoscut de indigeni, urmat deseori de exploratorii

care se îndreptau spre râul Napo, în plină junglă amazoniană. Drumul locuitorilor din Latacunga, care ducea la lacul Los Anteojos.

Loch rămase în această regiune dificilă peste trei luni şi fără să descopere ceea ce căuta, coborî până la urmă pe râul Jatanyacu.

La întoarcerea sa, presa ecuadoriană vorbi destul de mult şi oarecum ironic despre expediţiile lui. El se înapoie decepţionat la New York, unde publică o altă carte, al cărui titlu spune mult: *Fever, Famine and Gold* („Febră, foamete şi aur”). Fapt curios, această lucrare conţine excelente indicaţii despre traseul presupus al lui Valverde, dar, ca mulţi alţii. Loch s-a poticnit spre sfârşit, greşind drumul din ultimele zile menţionate în *Derrotero.*

La locuinţa sa newyorkeză, el nu se putea opri sa nu viseze la comoară. Nemaiputând rezista, se hotărî să plece din nou în Ecuador, de astă dată nu pentru a explora regiunile dificile din sud, ci pentru a trăi acolo. El se instala într-un orăşel cu climă blândă, Huigra. Acolo întemeie o companie, al cărei scop era explorarea lacurilor aurifere din regiunea Napo, foarte bogată în pepite şi praf de aur.

Se instalase de puţină vreme, când fu lovit de o boală incurabilă.

Muri la *2* ianuarie 1944. Blestemul lui Atahualpa continua.

În cursul anilor 1936—1937, un iugoslav, Zaharia Mihalache, încercă să pătrundă şi el, pentru prima oara, în Llanganati prin nord-est, pe cursul râurilor Puyo şi Topo. Nu reuşi şi schimbându-şi direcţia se întoarse la Pillaro, oraş de unde plecaseră toate celelalte expediţii. Ajunse de astă dată până la cheile râului Desaguadero, la Yana Cocha.

În anul 1937, tot un columbian, Mario Restreto, reuşi să ajungă până la Cerro Hermoso, dar se pare că nici el nu a reuşit nimic şi n-a lăsat nici o urmă a aventurii sale.

Francezii, care până atunci nu fuseseră niciodată prea preocupaţi de bogăţiile acumulate în Ecuador, îşi făcură prima lor apariţie în 1930. Era vorba de un franco-american, Richard d’Orsay, care veni nu numai pentru a explora teritoriul descris de Valverde, ci şi pentru a se instala în repetate rânduri într-o cabană de felul celei a lui Robinson Crusoe, ridicată de el în munţii Llanganati, în canionul râului Desaguadero. Toate expediţiile sale au fost solitare. Trăia din proviziile strânse într-un sac. Pe care îl ducea pretutindeni după el.

Scopul lui era să rezolve enigma documentului *Derrotero,* care dăduse atâta bătaie de cap. El trimise din Ecuador nenumărate articole, publicate atât în S.U.A., cât şi în Argentina.

A găsit el ceva? A eşuat? Nu ştim nimic. Blestemul plutea asupra munţilor Llanganati. Unul din cărăuşii care îl însoţiseră la un moment dat, trecu din nou prin acele locuri prăpăstioase şi găsi, întâmplător, multă vreme după aceea, rămăşiţele pământeşti ale bietului Richard d'Orsay. Murise acolo singur.

În acelaşi an. Un german, Hrist şi un inginer american, Dimitri Kabatse, pătrunseră de asemenea în regiune, aparent fără să caute comoara. Scopul lor era nobil: ascensiunea renumitului Cerro Hermoso, pe la poalele căruia trecuseră oştile lui Ruminahui.

Ei au fost urmaţi, la un an după aceea, în 1939, de o importantă expediţie ştiinţifică suedeză, a cărei sosire a fost anunţată în toate ziarele din Quito la 24 noiembrie 1939. Cercetarea din punct de vedere botanic a *plantelor uluitoare, chiar unice, din zonele necunoscute ale munţilor Llanganati* era condusă de doctorul Erik Asphund, de la Muzeul Naţional din Stockholm, care auzise vorbindu-se despre descoperirea extraordinarelor plante făcută de geograful Andrade Marin. Nu s-a cunoscut niciodată rezultatul cercetărilor întreprinse de ei.

Expediţiile fură reluate după terminarea celui de-al doilea război mondial prin sosirea, de două ori, a comandantului George M. Dyott, căruia i-am consacrat un capitol în această lucrare şi care pare că a deţinut, într-adevăr, date extraordinare despre *Derrotero de Valverde.*

La puţin timp după aceea, a fost rândul elveţianului Eugen Brunner şi a nord-americanului Gail Mendel să pătrundă în Llanganati. Ei publicară în revistele occidentale de mare interes numeroase articole senzaţionale despre progresele acestor cercetări privind căutarea preţului de răscumpărare, dar niciodată nu fu publicat nimic nici măcar despre cea mai neînsemnată descoperire. Ei se înapoiară la casele lor fără să lase vreo urmă, aşa cum veniseră.

1950 a fost un an prosper pentru cercetările din munţii Llanganati, când se organizară foarte multe expediţii serioase sau extravagante deopotrivă.

O botanistă americană, miss Barclay, ajunse acolo în acel an cu scopul de a căuta nu comoara, ci o mică plantă rară. Din păcate pentru ea, munţii sunt bine păziţi de zei, iar căderile mari

de zăpadă o demoralizară atât de mult, încât făcu cale întoarsă, fără să fi găsit nici ea nimic.

În acelaşi an, Harry Hohman, un tânăr american, care colindase de mai multe ori prin munţii Llanganati, fără o ţintă precisă, se înapoie în regiune. El mersese până acolo cu cercetările sale preliminare, încât s-a dus la Sevilla, pentru a consulta arhivele indiene şi a descoperi acolo originalul documentului lui Valverde. Din păcate, nu era expert în studiul vechilor documente spaniole şi era convins că Valverde era contemporan Conchistei, adică secolului al XVI-lea sau al XVII-lea (când, de fapt, Valverde a trăit la sfârşitul secolului al XVIII-lea, în Ecuador). Harry Hohman, bineînţeles, nu găsi originalul lui Valverde. Plecă totuşi în munţii Llanganati şi fu al doilea străin care exploră în mod sistematic munţii, survolându-i la bordul unui avion. El nu-şi atinse ţinta fixată.

În 1950 mai apăru de asemenea un suedez foarte serios, Rolf Blomberg, care declară, din momentul sosirii la Quito, că a venit acolo să caute elementele care-i vor da posibilitatea să descopere preţul de răscumpărare a lui Atahualpa. Deşi toate expediţiile precedente eşuaseră, totuşi el era convins ca va izbuti în acţiunea sa.

Blomberg organiză două expediţii în acei munţi. El fu primul explorator occidental care, datorită aparatelor puse la dispoziţie de fraţii Arias, proprietarii unei importante societăţi de aviaţie ecuadoriene, A.R.E.A., reuşi să determine locurile posibile folosite de incaşi pentru ascunderea comorii. El a fost invitat să turneze filme despre şerpii anaconda[53] şi alte animale uriaşe din Amazonia, ceea ce şi tăcu, rămânând pe versantul amazonian al munţilor Llanganati, versant pe care îl exploră în toate direcţiile, înapoindu-se de fiecare dată fără aurul indienilor, Blomberg n-a ajuns niciodată la comoară. El publică o carte remarcabilă despre aventurile sale, *Aurul îngropat şi şerpii anaconda*, carte care îi poate face să viseze pe aventurierii viitori.

În 1950, sosi, de asemenea, în munţii Llanganati un alt aventurier suedez, căruia i se spunea când inginerul mecanic Stellan Moerner, când Conde[54]. El era, de asemenea, un fanatic susţinător al documentului *Derrotero,* pe care îl cunoştea bine. Strânsese o documentaţie considerabilă despre acest subiect şi

[53] Şarpe din America de Sud, lung de 7 m, hrănindu-se cu păsări şi mamifere, (n.tr.).

[54] Contele (sp.).

organiză numeroase expediţii în zonele mai neobişnuite. Nici el nu dădu de urma fabulosului lac, dar nu renunţă totuşi la cercetările sale. Se pare chiar că Moerner îşi continuă, chiar şi până în ziua de azi, infructuoasele sale expediţii în masiv, fără să mărturisească nimic despre eşecurile sau eventualele sale succese – puţin probabile.

În 1955 sosi un geolog german, doctorul Walther Sauer geolog oficial al guvernului ecuadorian, care din noiembrie până în decembrie 1955, cu mijloacele Casei de Cultură ecuadoriene, organiză o importantă expediţie ştiinţifică în munţii Llanganati şi, mai ales, în renumitul Cerro Hermoso. Peste trei ani. În 1958, el publică o mică lucrare intitulata *El Cerro Hermoso de los Llanganati en El Ecuador*, în care prezintă toate datele geologice moderne asupra structurii acestui masiv, detalii despre un râu natural, atunci descoperit, ceea ce dovedeşte puţinele informaţii pe care le deţinem încă şi azi despre această zonă şi întocmi o hartă detaliată.

Expediţia W. Sauer fu deci o expediţie eficientă şi serioasă, chiar dacă nu s-a putut obţine nimic nou în privinţa comorii incaşilor.

În 1955, fu rândul unui cehoslovac, Eric Jan, să-şi încerce norocul: eşec total.

Iar mai târziu, americanul Ronald S. Springer încercă şi el acelaşi lucru; eşuă şi el.

În 1961, doi suedezi, Christian Moerner şi N. Dotty, nu izbutiră nici ei în acţiunea întreprinsă în munţii Llanganati.

Germanul N. Hans îi urmă în 1963. Întreprinzând în acelaşi timp ascensiuni pe teren şi expediţii aeriene, urmând exemplul lui Blomberg, dar tot fără nici un rezultat edificator. Se pare chiar că el a realizat o importantă coborâre prin Auca Cocha până la râul Topo, dus şi întors şi ea fără succesul scontat.

În 1966, nord-americanul Robert Carr întreprinse şi el o expediţie; tot fără nici un rezultat.

În anul următor, o ziaristă şi ea de asemenea americană, Betty Rasnell, veni în Ecuador să-şi încerce norocul. Ea exploră în mod serios canionul râului Desaguadero din Yana Cocha acoperit de o junglă tropicală. Expediţia n-avu nici un rezultat.

O nouă expediţie importantă apăru în 1969, numită *Expediţia anglo-ecuadoriană în Llanganati,* alcătuită din cincisprezece tineri studenţi în vacanţă, provenind de la diferite universităţi engleze, dar fără un ordin oficial de misiune. Ea fusese

organizată de un ecuadorian, care voia să imite şi să rivalizeze cu importanta expediţie ştiinţifică italo-ecuadoriană din 1933-1934 a lui Boschetti şi Andrade Marin.

Studenţii veniseră fără nici o competenţă specială, fără o pregătire temeinică, atraşi acolo de nişte prospecte publicitare, abil distribuite pe străzile Londrei de o agenţie de voiaj.

Explorarea comorii incaşilor se transformase dintr-o dată într-o călătorie turistică de genul clubului de vacanţă. Prospectul distribuit la Londra insista mai mult pe şansa şi spiritul de iniţiativă decât pe seriozitatea ştiinţifică. Voluntarii trebuiau să-şi aducă propria contribuţie.

Grupul nu părea să cunoască hărţile cele mai vechi şi critica toate expediţiile ştiinţifice anterioare.

Studenţii englezi reluară chiar tezele şi lucrările geografului Andrade Marin, înainte de a întreprinde expediţia. E inutil să spun că geograful nu era deloc bucuros să-i vadă furându-i şi plagiindu-i cercetările.

În ciuda atât a publicităţii, cât şi a candidaţilor, renumita *Expediţie anglo-ecuadoriană în Llanganati* n-a putut nici măcar să traverseze lacul Yana Cocha, poarta de intrare în munţii Llanganati. Acolo echipa exploratorilor îşi stabilise tabăra de bază. În acel loc, tinerii englezi au făcut câteva însemnări despre datele naturale, deja foarte cunoscute şi tot acolo, îndeosebi, mâncau la iarbă verde. Câţiva dintre ei întreprinseră incursiuni discrete prin apropiere, dar este evident că ei nu putură niciodată să ajungă la locul pe care incaşii îl ascunseseră cu atât a grijă şi minuţiozitate.

Când s-au întors la Quito, ei ţinură o conferinţă la Casa de Cultură ecuadoriană, povestindu-şi aventurile şi propuseră să publice puţinele date pe care le adunaseră. Ei relatară, în sfârşit, câteva experienţe, terminând însă prin a afirma că, pentru a explora în mod amănunţit munţii Llanganati, n-ar ajunge nici măcar o sută de ani. Cât priveşte comoara, ei nu vorbiră, bineînţeles, niciodată despre ea.

Evident, eşecul studenţilor n-a pus capăt numărului interminabil al celor care speră totuşi să pună mâna într-o zi pe bogăţiile comorii incaşilor, îngropate acolo sus, în munţii Llanganati.

În lipsa aurului fin care intră în chimire, visul despre bogăţiile îngropate undeva, într-un mic lanţ de munţi sud-americani, e de ajuns să înflăcăreze minţile. Acest vis face şi el parte din

moştenirea minunată pe care ne-au lăsat-o incaşii peste secole.

DINASTIA ÎMPĂRAŢILOR INCAŞI.

	Anul Naşterii	Anul Morţii	Durata Domniei
MANCO CAPAC	1075	1150	?
SINCHI ROCA	1134	1197	19 ani
LLOQUE YUPAN	1176	1246	49 ani
MAYTA CAPAC	1222	1276	30 ani
CAPAC YUPANQUI	1251	1321	45 ani
INCA ROCA	1299	1348	27 ani
YAHUAR HUACCAC	1323	1370	22 ani
VIRACOCHA	1350	1425	55 ani
PACHACUTEC	1398	1478	57 ani
TUPAC YAPANQUI	1440	1488	10 ani
HUAYNA CAPAC	1470	1525	37 ani
HUASCAR INTI	1491	1533	7 ani
ATAHAALPA	1497	1533	1 an
TUPAC URCO	?	1534	1 an
MANCO	?	1545	11 ani
SAYRI TUPAC	7	1560	15 ani
TITU CUSI	7	1571	10 ani
TUPAC AMARU? (care a fost ultimul Inca)		1572	1 an

Aceştia au fost cei 18 dinastii împăraţi incaşi ai prestigioasei dinastii.

Cuprins

INTRODUCERE IMPERIUL VISULUI....4
Prima parte EPOPEEA SUDULUI....7
I....7
ŞI PIZARRO PĂRĂSI ORAŞUL PANAMA!....7
II....21
AURUL ISABELEI....21
SPRIJINUL ISABELEI....24
JAFURILE DIN SUD....28
JEFUIREA ORAŞULUI CUZCO....32
SOLDA OSTAŞULUI SPANIOL....36
III....40
CELE 100 000 DE LINGOURI DE AUR....40
SANCTUARUL SACRU....43
LEGENDA SOARELUI DE AUR....47
IV....51
IMPERIUL VA DISPĂREA....51
PRIMA LOR COMOARA....54
ÎNTÂLNIREA DE LA CAJAMARCA....58
PREŢUL DE RĂSCUMPĂRARE E PREDAT!....63
V....67
COMOARA DIN CAJAMARCA....67
INTRAREA ÎN CAPITALA....68
ÎMPĂRŢEALA....71
BOBUL DE PORUMB....76
VI....81
CORICANCHA, TEMPLUL SOARELUI....81
PRESENTIMENTUL LUI HUASCAR....82
SANCTUARUL SACRU....85
TEMPLUL SOARELUI....89
PARDOSIT CU PLĂCI DE AUR....93
IDOLUL ÎNSÂNGERAT....97
VII....100

NEAŞTEPTATA APARIŢIE A COMORILOR ÎNGROPATE..100
CALUL NOROCOS.....101
O SOŢIE INTERESATA.....105
CANALUL LACULUI DIN URCOS.....108
MASCA ŞI VAMA.....111
MORMINTELE REGALE ALE DINASTIEI CHIMU.....115
VIII.....118
JEFUITORII DE MORMINTE.....118
AURUL DIN MAGAZINUL DE VECHITURI.....119
AURUL ŞEFULUI DE GARA.....123
ORA 22, CU FARURILE STINSE!.....127
SCAPĂ CINE POATE.....131
Partea a doua EPOPEEA NORDULUI.....133
IX.....133
COMOARA (DERROTERO) LUI VAL VERDE.....133
COMOARA DIN LLANGANATI.....136
O FRUMOASĂ POVESTE DE IUBIRE.....140
CELE ŞAPTE CETĂŢI ALE CIBOLEI.....144
LLANGANA-ATI.....147
X.....151
ADEVĂRUL ASUPRA COMORILOR DIN LLANGANATI...151
URMAŞUL GENERALULUI.....152
COMOARA LUI ATABALIBA.....156
EPOPEEA LUI RICHARD SPRUCE ŞI A LUI ANASTASIO DE GUZMAN.....160
XI.....166
MISTERIOASA DISPARIŢIE A PĂRINTELUI LONGO.....166
DISPARIŢIA DOCUMENTULUI DERROTERO.....168
DE CE ACEST PREOT?.....172
LACUL ARTIFICIAL.....176
XII.....180
CIUDATA AVENTURĂ A PĂRINTELUI DIN PILLARO.....180
E VORBA DE UN FALS!.....182
CAMIOANELE FEMEII DIN QUITO.....186
CELE 460 MILIOANE DE LIRE STERLINE DE LA BANCA SCOŢIEI.....190
GARANŢIA BĂNCII.....192
DOCUMENTELE OFICIALE.....195

„DETURNAREA” BUNURILOR COROANEI.....197
FALSIFICAREA DOCUMENTULUI DERROTERO.....201
AURUL INCAŞILOR ŞI MARINA BRITANICĂ.....204
XIV.....208
INDIANUL CANTUNA, COMOARA LUI ŞI BISERICA.....208
PACTUL CU DIAVOLUL.....209
SUBTERANA LUI JUAREZ.....212
ORIGINEA LUI CANTUNA.....215
SUBTERANA LUI CANTUNA.....219
XV.....221
BLESTEMUL LUI ATAHUALPA.....221
EXPEDIŢIILE SUD-AMERICANILOR.....223
STRĂINII LA ASALTUL MUNŢILOR LLANGANATI.....226
DINASTIA ÎMPĂRAŢILOR INCAŞI.....236
Cuprins.....237

Lei 13

„Cunosc o țară unde se bea și se mănîncă în vase de aur!" Indianul nu mințea ! Ceea ce spunea era perfect adevărat. Această țară exista într-adevăr în Lumea Nouă, înaintea sosirii primilor conchistadori (...)

Acest imperiu, de o bogăție nemăsurată, care a creat atîtea disensiuni în lumea occidentală încă din secolul al XVI-lea, nu mai e reprezentat azi decît prin remarcabile ruine, risipite ici și colo în junglele Amazonului sau pe podișurile înghețate ale Anzilor.

Cine și-ar putea astăzi închipui acele ziduri acoperite cu plăci de aur sau grotele de piatră stearpă pline cu idoli prețioși ?

Și totuși ! A fost o vreme cînd aceste sărmane ruine, străbătute zi de zi de grupurile de turiști (...), își așterneau umbrele peste comori incalculabile.

EDITURA MERIDIANE